

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 10 03 12 012 9

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

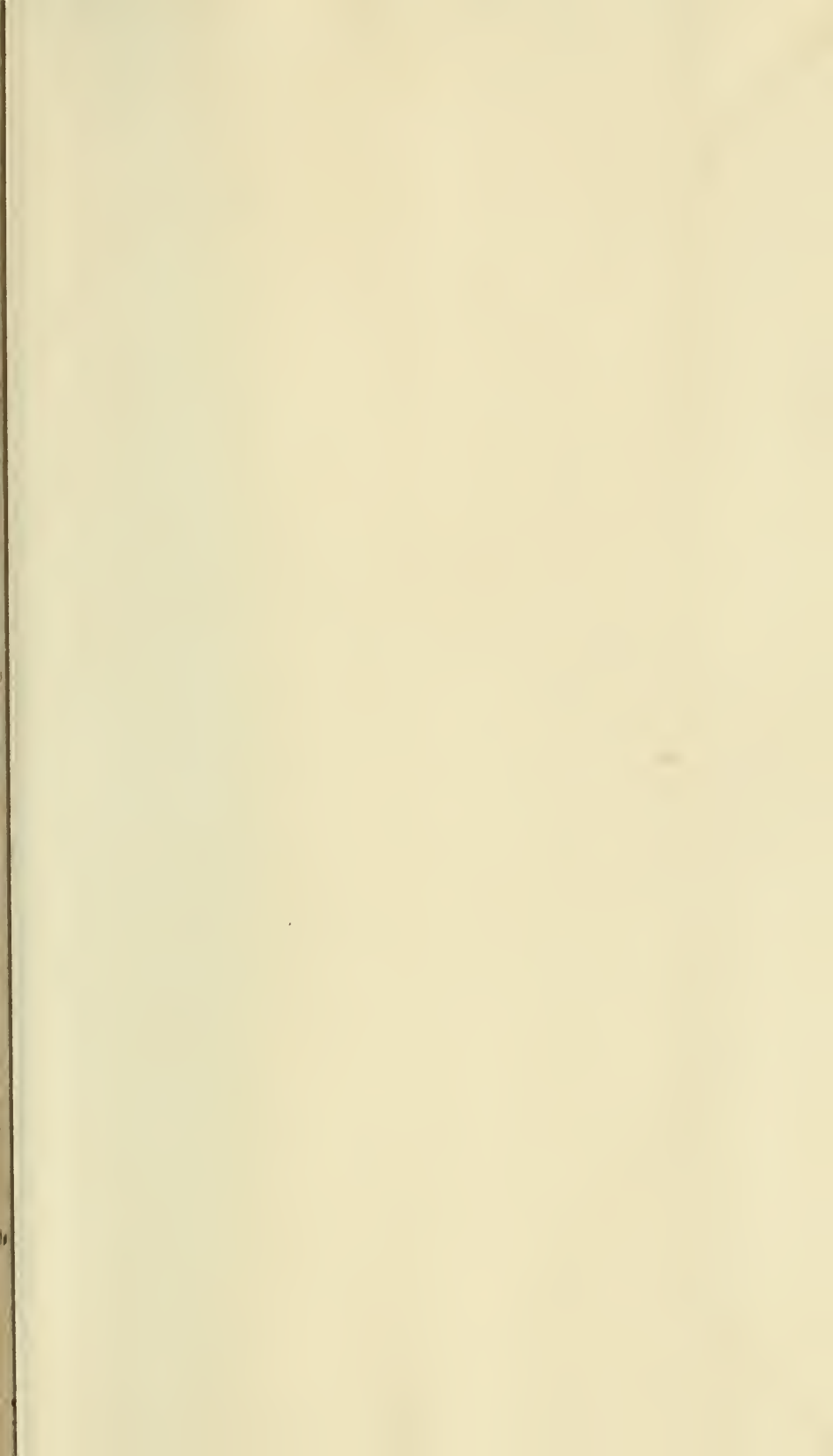
BS
1286
B4

Ben Ze'ev, Judah Leib
Mavo el mikra'e kodesh

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

מבוא

37

אל

מ ק ר א י ק ר ש

חברו

יהודא ליב בן זאב

להיות במקום הקדמה ומבוא אל כל ספר מספרי הנביאים
והכתובים נכלל, ובפרט להמעתיקים כל"א עם נאור
כשם מנחה חדשה.

W i e n,

gedruckt bey Anton Schmid, k. k. priv. deutsch.
und hebräischen Buchdrucker.

1 8 1 0.

SECRET

SECRET

BS

1286

84

הקדמה כללית

ובה שמונה ענינים דרושים לכל הפציהם:

- (א) המניע הראשון אשר הניע את המחבר לחבר החבור הזה:
- (ב) כוונת החבור תועלתו וצרכו אל כ"ד ספרי הקדש:
- (ג) התנצלות המחבר באשר יביאהו הכרח הענין לתפוס ברעה מתנגד לדעת התלמוד בדברי אגדה:
- (ד) ראיות חזקות מכל גדולי הגאונים הראשונים כי רק בדברי הלכה אסור לנטות מן התלמוד. אבל בדברי אגדה, הרשות נתונה לתפוס ברעה מתנגד למאמרם, במקום שא"א לפרש דבריו'ם באופן מסכים אל מה שהתברר לאחרונים מן האמת:
- (ה) באור ג' מדרגות ספרי הקדש. תורה, נביאים, וכתובים. והספרים הנכללים בכ"א מהם:
- (ו) ההבדל שבין נביאים, לכתובים, ותכונות הנביא וסגולות המיוחדות לו:
- (ז) ג' מיני תועליות אשר ישנו כל קורא והוגה בכ"ד ספרי הקדש:
- (ח) ג' דעות חולקות בסבות הקרי והכתיב, ודעת המחבר מוכריע בניניהם:

הקדמה כללית

א

החבור הזה היוצא מתחת ידי לא היה כונה ראשונה
ונמתי לחצר אותו על האופן הזה ועל הסדר
אשר הוא נמצא כי הוא יליד ההזדמנות וסדר זולתי. והמסב
צדד, הנודפים הנושבה ארון אנטאן שמיד, צהוליאו לאור ס'
ישעי' צהעתקה אשככזית וצאור וידי הנושכיל כה' מאיר אוצרניק
ז"ל. ולא נמצא הקדמה להעתקה הזאת, כאשר נמצאו צהאר
העתקות תהלים, ונשלי. ושאל הנודפים מאתי לחצר אליו
הקדמה. ואנכי נעמיתי לו צה, אך לא לחצר הקדמה (אשר
איננו ענין, לחצר הקדמה לחצור זולתו) כי אם לחצר ונצוא
אל גוף הספר. והעיון צענין הזה הוצילני אל ההכרה לדעת
הדרך וההכרה אשר לספר וספר אל ונצוא כזה, הנופיץ אור
על עיני הספר בכלל, ומן הפרט הזה השתרעה המחשבה
הזאת אל מקראי הקדש בכלל, כי כל ספר וספר נדרש לו
ונצוא כזה, וצכן חצתי' אחד אל אחד והיו לחצור אחד.

ב

ועתה נולאתי את נפשי ונחויצ לשים כה נגד עיני הקורא,
לצרר לו ונה זה ונצוא. ואיך ועל ונה ולנוה לריכים
הספרים אליו. כי הנה לפניך עשרים וארבעה ספרי קדש, והם
מונדרגו' שוקות, ונזנכים שוקים, מעניכים שוקים, ומונחצרים שוקים.
המונדרגות השוקות, תורה, נביאים, כתובים. הזנכים השוקים,
כי צהלטרפות ה' ספרי תורה יקיפו זנון של שלשת אלפים שנים.
וגם תולדות ישראל לצד ונגלות מלרים ועד ציאת הארץ. ומונכו
עד צנין הצית, ומונכו עד חרצונו, ומונכו עד תחלת צנין צית
שני, שאליו נוגיע ספורי ספרי הקדש ג"כ משך זנון אלף שנים
ועוד. העניכים השוקים. ונהם ספורים דצרי הינוים ותולדות
העתים וקורות לאומים ומלכיהם. ומהם נעשי האל חקדו
וטובותיו. ונהם נצואות, כוללות דצרי אלוה לענוו, אזכרות
והערות ותוכחות מוסר או יעודים טובים או רעים. גמג' או
עגש, וצשורות לרות או נחנות. ומהם שירים ותושבחות,
ומהם

הקדמה כללית

ונוהם ונלילות אנשי קדש ונשלי חכמה אלפי זיכה ולקח טוב
זונדות וזדעות. הנוחזרים השונים נוהם נביאים, ונוהם
מדברים זרה"ק, ונוהם אנשי השם ונכנסת הגדולה. הלא ראוי
לך חיפוא להצמין בכל ספר וספר, אם קורא ונצמין אתה,
טרם החלך לקרותו, לדעת נודרגה, זנון, וענין, ומחבר
הספר אשר אתה עוסק בו. וזיחוד צספרים הכוללים ספורים
ונאורעות האונוה, הכתלים צזנון וצנוקוס, וכ"ש כשהנאורעות
האלה מלטרפות על עניני שאר אונוות, צנוה שהם נושולצים
ע"י מלחמות צהתגצרות יד אונוה אחרת לשלוט צהם, או כי
נהפוך הוא אשר ישלטו הנוה צשגאיהם. אשר לא היה עסק
צעל הספר הכותב עתי עמו להרחיב צדצרי נולכים אחרים.
והקורא אם נעדרו נונוו השתלשלות הסצות והלטרפות הענינים
צעזר ידיעת ספרים אחרים נויחדים לזה, הוא נוגשע
כעור קיר צספרו אשר יקרא, כאשר עוררתי על זה צנוצוא
לספר עזרא. אשר יעצרו לפני הקורא גוים ומוולכות, אשר
צצל, מודי ופרס, על צלי דעת גלגל הדצרים, והשתלשלותם
זה אחר זה, וזה נוגמת פני עיוני צנוצוא לכל ספר וספר.

ג

ולפי שהענינים האם שזכרתי, לא כלם נוצוררים צאמתתם
צלי דעות חולקות צהם, כי אם יש נוהם אשר דעות
צעלי האסופות הנודצרים צהם חלוקות. ולריך דרישה ועיון
אל נוי נודעות השונות יכריע הסצרא הישרה ויסכים האמת.
ונחוצת הנועיין ומשתדל לצרר האמת צין דעות חלוקות, שייהיה
לצו חפשי ונחמוותיו נקיות, לא ישחדהו דצר ולא ישא פני כל,
ואינוות כל לא תצעתהו, ואכפת איש לא יכציד עליו, שייהיה
מוכרח, להחליט דצר הסך השכל ונותנגד אל הסצרא הישרה,
ולכקות עין האמת, וגם צלצו איננו כוכח, כי אם נקודת
האמת לריך שייהיה נותרת כוונתו צעיונו. והנועיין על דרך זה
ילך צטח. לכן גם אנכי צאשורי אחזה רגלי ללכת נכחות,
צתת"לי נוהלכים צעיונים העוונדים האלה, ופגשתי לפענוים
צמשעול לר גדר מזה וגדר מזה, רצותינו חכמי התלמוד לנו
צדעתם

הקדמה כללית

זדעתם והיו לעזר אחד. וקופרים אחרים חכונים גם הם ויודעי העתים, נטו ללד והיו לעזר אחד. והיה כה נמשטי, חפסתי ראשונה אונתחות רבותינו חכוני התלמוד, לראות היעמדו דזריהם עם נוצן פשטי הנוקראות, ונוטים אל סדרה ישרה, וזלתי ונתנגדים אל דזר מן האונת הנוצורר, אזי אחזתי דזריהם ולא קרתי ונהם. אכן אם לא יכלתי להשוות דזריהם עם הזנת פשטי הנוקראות מפני זרות רבות אשר אלזוני, אזי העיתי און אל חכוני הדורות יודעי העתים המפורסמים צמדע ועדותם כאוננה מאד, והיו ככונים להגיע אל צדור הדזרים, צאשר עקר השתדלותם צזה, וצאוננה היו עושים.

ואתה קורא! פן יהיה דזר עם לצצן צליעל, לשום לי עלילות דזרים לאונר: צועט אני דזרי חכונינו צעלי התלמוד. חלילה לך מחשוב זאת, כי אם דעה לך הלא תדע להצדיל דזרי חז"ל, אם הם דזרי דת ודין, חק ומשפט, ונהגה והלכה, עליהם צאה הנונה: לא תסור מכל אשר יגידו לך ימין או שמאול וגו'. ואולם דזרים היוצאים מנוין הזה. אשר אונרו דרך סדרה או דרש או אגדה. גם הן רסן החוצ מעל פנינו שלחו, ונלקבל דזריהם, כי לא ראו לקצוע צזה אוננה, ולא להחליט צו אונת, כ"א ע"ד דרוש וקבל שכר.

ד

ולמען תדע ותשכיל מן נושא הדזר, מה שאמרתי להצדיל צין הלכה לאגדה בתלמוד, כי לא מלצי אני צודא שהצדל הזה, אחיז לך פי המדזרים, ואם נועט ואוקיפה לך בהנה ובהנה. הרנוצ"ם צפ"א ונה' ונורים כתצ, שנוע דזריו כל דזר כקטן בגדול הנווסר לנו ונהם, צאונרם שכך נתקבל ונורע"ה. וכל ונה שילונדוהו צאחת וננדות התורה, או שהם עשוהו סיג אליה, לא נהררר ח"ו אחריו ונאונה, לדרוש ולתור עליו ולצוא אחס צמשפט, כאלו עדותם לא באוננה, חלילה לנו ונעשות זאת כו' אוננה הדזרים אשר צצחוכ"ה

טצעם

הקדמה כללית

טבעים אי אפשר שנאמרו להם נוסכי, כגון ספור תולדות
 הימים, או דבר שתדע בצדור שאנורו מכזרת נפסם צלי הכרח
 כתבי הקדש, אם אפשר לפרש אותם באופן נוסכים אל נוס
 שהצדור לאחרונים, ראוי לכל אדם ועולה שיעשנו. אך
 הצדור זה, אין להקפיד אם לא יאות נוס שאנורו אל האמת
 הנכונא, יען לא דצרו בו דרך קצלה ונן הנכונאים, רק מנוה
 שהיו חכמי הדורות צענין ההוא, או ששמעוהו ומחמני דורות
 שהמס. "וצמורה חלק ג' פנ"ג כתב וז"ל: "בחלקו צני אדם
 צדרשות התלמוד לצ' חלקים. האחד ידמה שהם צאור ענין
 הפסוק, ונלחם ומתגבר לאמות הדרשות ולשונורם, ושמשפטם
 כמשפט הדינים המקובלים. ופסני נוצזה אותם ויחשדם
 לצחוק, אחר שהוא נוצאר כגלה שאין זה ענין הכתוב. ולא
 הצניח אחת מצ' הכחות שהם ע"ל ונליצת השיר שהתפרסם
 דרכה צונן ההוא". ועיין צפני המשניות שלו ומשנה חלק.
 ורצ שרירא גאון כתב צונגלת סתרים וז"ל. הפני נילי דגפקי
 מפסוקי ומקרו מדרש ואגדה אונדגא ניכו". ורצ האי צני
 נוסכים עגו והגאון ר' יעשי' אחרון ז"ל צפסקיו דהנסדרין פ'
 ד' וניתות כתב וז"ל: דע כי המדרשים על ג' דרכים. יש מהן
 גוזמא, כאנורם פ' גיד הגשה דצרו חכמים צל' הצאי. ויש
 מהם נועשי נקים, כספורי ד' צנאה צפ' חזקת. ויש מהם
 שכוונתם לדרוש המקרא צכל ענין שיכולין לדרוש, וקמכו על
 נו"ס. אחת דצד אלהים ונו' והלא כה דצרו כאלה. למדו מזה
 שמקרא ח' מתחלק לכמה טעונים. ואנורו אין מקרא יולא ג' פ'.
 הלא תראה אנורם פ"ק דתענית (ו' עב) אר"י יעקב אבינו
 לא מות. א"ל וכי בכדי ספרו ספרניא הנטו הנטי'
 א"ל מקרא אני דורש. ר"ל גם אני יודע שנות אלא
 לדרוש אני רולם. וכוא ר"י אמר צתל' ירושלמי (פ"ז דכזיר).
 וכי המדרשות אמנה הן? אלא דרוש וקבל שבר".
 וסרנוצ"ן צהקדמות פי' החונש כתב וז"ל. "אם יש גפקותא של
 דינים לא נסור ונן הנמורא ואם לא אחרי רבים להטות".
 ובר"ן גאון צפ' הרואה על מעשה דאצא טמיא כתב וז"ל.
 הא נילתא אגדתא היא, וצם וצכל דדמי לה, אמור רצנן:
 אין סונוכין על דצרי אגדה". וסרד"ק צפ' ויהי כי זקן
 שנואל

הקדמה כללית

שמואל. צנועסה דצעלת אוז, הביא דצרי הגאון ר' שמואל בן
 חפני, אומר: "אעפ"י שנושנות דצרי חז"ל שהיתה צעלת
 "אוז את שמואל" לא יקוצלו הדצרים צנוקום שיש להם נוכחיים
 "מן השכל". ולא זו בלצד אלא שכל גדולי המפרשים הרש"י,
 "והראש"ע, "והרד"ק, "והרמב"ם, "והרמב"ן, "והרמב"ם, "והרמב"ם
 צהרצה וקוונות על פגי המקרא על דעות התלמודים כאשר
 לא יתישצ צפשטי הכתוצים, או שידחק להם איזה סתירה
 צנוספר השנים, צחיי הנולכים, ונשך מנושלתם וכדומה מן
 הענינים. רש"י צפ"ו ואלה (שמות ו) כתב וז"ל. "ואין הנודרש
 "נתישצ אחר הנקרא וכו' ואומר אני יתישצ הנקרא על פשוטו
 "והדרשה תדרש כו'". ועיין הראש"ע פ' וישצ צנועסה דער
 "ואוקן. וצפ"ו עקידה, ועיין הרד"ק סוף פ' שופטים. והרצ
 ארצכאל צפי' לך שמואל צהרצה וקוונות נותכנד לנספר
 השנים הננויות צתלמוד. והרמב"ן צפי' לפ' נח (ה' ז') כתב
 וז"ל. "כתב רש"י (והוא נהנודרש) נוכחן שהיתה התיצה
 "ונשוקעת צמים י"א אמה כו'. ואומר אני שאין החשבון שאנורו
 "כאות צל' הכתוצ". ועל דצרי כל הגדולים האלה כשעכתי
 "ללכת צעקצותיהם, ולא הייתי כלוחכי עפר לה נקלת נוחצרים
 החדשים אשר צחכתי לעגי ונעוג ידנו לשים כצוד לחכמינו ז"ל,
 צהחליט לאנותות כל הדצרים אשר אנורו דרך העצרה ודמוי
 צעלמא. וצכן ראיתי הקדמות מדעים אחד צשם נוחצר דצרי
 ח"ו הרים יד צהרצ ארצכאל על אשר נואן צדעת חז"ל לשים
 יהושע כותצ ספרו. וקיים דצרי, כלל העולה אין לצוז נוקצלת
 חז"ל אפי' זיז כל שקוא". הרי ניה שאנורו צאגדה קרא הנחצר
 הזה קצלה שאין לצוז מנוסה. ומה יעשה הנחצר הזה צנחמר
 הנזכר צתל' (צצ"צ עו עא) ר"ל צ"ח אומר איוב צימי נושה
 היה ר"י ור"א אמרו איוב נעולי הגולה היה. ר"א איוב צימי
 שפוט השופטים היה. ריב"ק אמר איוב צימי אשורוש היה.
 והוא נרצנן אמר איוב לא היה ולא נצרא ע"כ. היאנור ג"כ
 שהם דצרי קצלה? וכ"ז היה להם צאשר אין דעה הצדלה
 מנין להצדיל צין הלכה לאגדה דצרי חז"ל ואיך יזכו שטרא
 איצא דצי תרי, ליחס הקצלה לכל א' לצדו צהיותם נוחלקים
 צמליאות, הלא אנשים האלה הן הנה ננועטים צכצוד חז"ל
 צהיות

הקדמה כללית

זהויות וניחסים להם אמות דברים נונעים כנ"ס הרמז"ם
צאריכות מזה צפי' ריש פרק חלק. וכבר הארכתי צזה יותר
מהראוי. וכלל העולה מזה, כי צנוקם שנטיתי ונדדרי חכונינו
ז"ל מפני התנגדותם אל הענין, נא נגעת צזה צכצודם כנולא
נימא ח"ן, לפי שהתנגדות מורה שלא אמרו דצריהם צנוקם
זה דרך החלטה ע"ל הקבלה כי אם דרך העצרה או השערה.

ה

ועתה אשוב אל דברי אשר החלתי, ואומר כי שלש
מדרגות שזכרתי צנוקראי קדש, המדרגה הראשונה
היא התורה, כי היא פנת הדת נחמה נופי אל עפ"י נושה אדון
הנביאים וכמות לא יקום. ע"כ היא ראשונה צנועלה וצקדושה.
המדרגה השנייה ספרי הנביאים, נקראו כן לפי שקופריהם
היו נביאים. ויפה העיר הר"צ אצדנאל. כי ונה שנקראו
הספרים האלה נביאים ולא נבואות, כשם תורה על הענין.
לפי שאין כל עניניהם כלם דצרי נבואות, כי רצם של נביאים
הראשונים ספורי דצרי המלכים ונוכהגי העם ודצרי נולחנותם,
ואף שצביאים אחרונים כלם דצרי נבואה לא הרצו צשגוי שנות.
המדרגה השלישית ספרי כתובים, על שהם כתובים צרוח
הקדש, ולא צרוח נבואי. והספרים הנכללים צתורה הם חנושה.
והספרים הנכללים צנביאים הם שנונה. יהושע, שופטים,
שנואל, נולכים, ישעי', ירנני', יחזקאל, ותרי עשר. והספרים
הנכללים צכתובים אחד עשר. חנוש נוגלות, תהלים, נושלי,
איוב, דנאל, עזרא (וצכללו נחוני') דצרי הימים, סך הכל
עשרים וארצעה ספרי קדש.

ו

והיה ראוי לי לצאר גדר הנבואה וההצדל שצניה וצין
רה"ק. וכונעתי מזה, כי הדרוש הזה ענוק נואד.
וכבר האריכו צזה גדולי הראשונים הרמז"ם צפ' מ"ה נוח"צ
ואספר הנורה. והרמז"ן צפי' התורה פ' צהעלותך. והעקרים
צנואנוד

הקדמה כללית

זמאמר ג' נופ' ח' עד י"ז. והרצ חרצנאל יחד לו ספר צפני
 עלונו זשס נוחזה שדי (אשר לא זכה ללאת לאור). והנועוויק
 צדצריהס ינולא שזס צלתי נוסכיוניס צגדר הכזואס ונודרגותיס,
 ועל דעתי כל השתדלות הנועיין לזייר נוסות הכזואס לאשר
 אינכו נציא, כהשתדלות העור צתולדה לזייר לו הנוראות
 והלצעים. וע"ז ילדק נואמר החוקד, אלו ידעתיי הייתי. אבל
 יספיק לי לצאר תכונות הנציא וסגולותיו הנויחדות לו, הס
 שלשה. א) לשכות הטבעיס צחפלו לעשות אותות ונופותיס.
 ב) להגיד עתידות ודצרים נעלונים נצכי אדם. ג) לדצר
 צנוליס נשגבה. ונון התנוה, כי יש מן הנציאיס אשר לא
 התפרסנו לו כי אס צעשות האותות ושנוי הטבעיס לצד,
 כליהו ואלישע, ויש אשר נודעו לנו צספריהס הנופלאיס לצד,
 ולא נזכר צהס עשיית אות כלל או שנוי טבע דצר. וזה נולד
 הצדל נודרגותס, כי אלישע צעצור שנון קטן עלה קרח אשר
 קראו אחריו הילדים (נו"צ צ') העלה דציס מן היער ויטרפו
 נוהס נו"צ ילדים, וירמיהו קללוהו אנשי דורו, הכוהו נתכוהו
 צית המהפכת עד שהטבעו צצן רגליו. והוא לא התקס צהס
 צכח אשר לנציא לחדש דצר צטבעייס. כי לא נולא ניוחס לו
 אות או נופת כלל. ונון התינוס עוד איך ידונוה כי נציאיס
 נופלגיס כשנואל, נתן, גד, אליהו ואלישע, לא הצרו ספריס
 צנזואס כענווס יונה וכחוס, הצלתי נועלים כ"כ. ונון השלשה
 תכונות שזכרתי. האחרונה היא אשר ישוה צה הנודצר צרה"ק
 לנציא, והוא לדצר עניניס נשגבים צדרך נוליס ושיר. כי כל
 הנודצר צהתפעלויות הנפש תלהט רוחו, ותחרווס נפשו. וכל
 פעולה או דצור אשר יהיה צהתצרות הנפש ורונומות נוחצסה
 נקראה רוח ה' ע"ד ותלח עליו רוח יי ורוח יי לצסה. ותסי
 עליו רוח יי. ונוסגולת ל' עצרית, לכנות הנולץ הנודצר צרה"ק
 לצד זשס נציא, כמו שיכנהו הנשפע צרוח אליהגיד עתידות.
 לפי שזס נציא כולל צ' המושגיס האלה צלשון. השב אשת
 איש כי נביא הוא (וואהרוזאגער) (צראשי' כ') היודע
 סוד נעלס: ואהרן אחיך יהי' נביאך. (שנוות ג') מיטיב
 לדצר. וזה על דעתי הסצה אשר רק צימי שנואל הוסק זשס
 הרואס לנציא. צאנורו: כי לנביא היום יקרא לפנים.
 רואה.

הקדמה כללית

רואה. (ש"א ט' ט') אשר לזר יחשב, איכה נשכח שם
 נצח מישראל והוא נזכר בתורה? אונס ממה שידענו כי
 שמואל הוא הים הראשון אשר הקים צתי מדרש לנוליה ולסיר.
 (ע' ספרי אולר השרשים ש' נצח) ורק צינניו נאמר חבל בציאים
 חבל בתחלת ימיו אומר: ודבר ה' היה יקר בימים ההם
 אין חזון נברץ. (ש"א ג') ומה שלד אשר יקרא צינני שמואל
 נצח ע"ש כח הנוליה אשר לו, נקרא לפנים רואה, מלד
 שהיה מניד לצני אדם נעלמות, ע"ד איזה חכם הרואה הגולד,
 כי הנציאים לא היו נפרדים עד כה. וכבר ילחתי וון המכוון
 בהקדמה הזאת. והיה נשאר עוד לזכר, אם הנצואה הרשומה
 בספר היא נעלמה ככתבה וכלשונה אשר הגיעה לו בשפע
 אלהית. או הענין והכוונה הוא אשר קבל הנציא, והענין
 ההוא לצט הנציא צונליחו כפי השגתו וכפי מדרגת שלמותו
 צונליח (*). אונס הכרעת השכל ועדות הנקראות נטות
 לדעת השניה נוצ' חלקי האיפטר שזכרתי, כי אם היתה הנצואה
 ככתבה וכלשונה הגיעה לנציא בשפע אלהי, מה היתה תפארת
 ישעי' צאמרו: "נתן לי לשון למודים לדעת וגו'."
 (ישעי') ומה היה ירמו' ירא ללכת צשליחות השם צאמרו:

לא

* ועל צמילין לא חובל, אשר ראיתי בהקדמת מנחם טהורה, ציחוד
 שם סלת למנחם, צמחמר לזרת הנצואה. צא שם מאמר כולל
 הסחירה צעמו. אמר: "כי אין צבל סספר הזה (ר"ל ספר
 תרי עשר) מלה או אות אחת אשר הוסיפו או שנו המדברים
 ההם מדעתם, כ"א כלו רוח ה' דבר צו ומלתו על לסונו".
 הכס תוספת או שנו צמחמר לא ינוייר כי אם צהטרפות אל
 מאמר האומר שקדם, ח"כ דצרי הנציא אשר הגיד לעם היו אות
 צאות מלב צמלה אשר שמוע או קבל בשפע נצואי, ותקף אח"כ
 מפרם דצריו. "לא שהיו שומעים מדברים מהאל ית' כו'". היא
 סותר למה שקדם לו. ושאר מדברים שהציא שם צלורת הנצואה.
 כמוהו ידעתי גם אני המקור ממנו שאצ. מדברים האלה. והוא
 נצר חכם עלה צעז הוד והדר פעלו ויאות מדברים לאומרים
 לאשר לא חללהו עול דת והאמונה. ואנחנו אין עלינו כי אם
 להאמין סיות הנצואה סגולה נפלאה חנן האל צה צחירי עם
 סגולתו, ונדבר שהוא סגולה אין לזקח סבה.

הקדמה כללית

לא ידעתי דבר כי נער אנכי וגו'. הלא ה' אלהים דבר
נוי לא ינצח. ולזה יסכים ומאמרם צתלמוד (סנהדרין סט)
סגנון אחד עולה לכונה נביאים (ר"ל ענין הנצואה) ואין צ'
נביאים מתנבאים בסגנון אחד (ר"ל הלשון והנוכחיה שהענין
מלוצט צו, כתלה לפי שלמות הנביא כלשון ונוכחיה) ע"כ.
וצהקדמה לנביאים אחרונים אמלא יד להשלים עוד הענינים
המתחכים לדרוש הזה.

י

אמנם התועלת אשר יכוין הקורא להשיג בקריאת כ"ד
ספרי הקדש האלה, מלצד התורה שהיא חיי
האדם ואורך ימיו, באשר היא אולר חונדת כל חק ומשפט אשר
יעשה אותם האדם ומי צהם, הנה יש להגיע צהם שלש
תועלויות.

(א) **יזכור** הקורא ימות עולם ויבין שנות דור ודור, כי אחת
נוהידיעות היקרות והמכרחות אדם לדעת קורות
אצותיו ואצות אצותיו, והעתים אשר עצרו עליהם ונעולם דור
ודור כי צם יקנה צחיכות עולם ותכונות הלצצות ונדעות השונות
שצצני אדם, יאסוף צחיכה וירצה כסיון, מלצד נוה שמוקיף
לדעת שעור הזון ונדת העת וינוני עולם, ואם מדינה ומדינה
ככתצה ועם ועם כלשונו השתדלו להקיף ולדעת שנות הראשונים
וגצולי הימים דור אחר דור, כדי לדעת נוספר שנות עולם,
ואיך לא נעמוד אנחנו לדעת הסתעפות הדורות מראש הצריאה,
אשר נומנו תהלת התורה, ונומשך והולך עד גלות הארץ המסיימת
עם ד"ה. אף כי יש יתרון לתורה שלנו משיחת חולין שלהם
הכתובה בצלצע האלים והנועשים ונעשי אלים הנוה, הנוורים
על דציקת השגחה אלהית באוונה.

(ב) **כי** הנה מקוה ישראל, צראותם בנו שנתקיימו סיעודים
גם הטובים גם הרעים צומנם, כאשר הקדימו ליעד
אותם הנביאים קדושי עליון, כן יש צמחון על שאר סיעודים
הטובים

הקדמה כללית

הטובים ונלוייך קרן ישראל ותשובתה לאיתנים, אשר לא ילאו
עוד אל הנולדות עד יום ונועד הנועותד להם הכנווס עם א.
ועל ענין זה יכון נאד הסיר אשר חזרתי כולל תהלת ספרי
הקדש ננצ' וניכי תועלויות אשר זכרתי:

* * *

מִיּוֹם בְּרָא אֶרֶץ וְשָׁמַיִם מִיּוֹם בְּרָא אֶרֶץ וְשָׁמַיִם
תּוֹלְדוֹת אֲבוֹתֵינוּ עַד צֵאתֶם מִמִּצְרַיִם
כֹּל זֹאת יוֹצֵר כֹּל בְּאֵשׁ דִּתְךָ רִשְׁמֶת
אֲבָן קוֹרוֹתֶם מִיּוֹם אֶרְצֶם יִרְשׁוּ
עֵדֵי הַשְּׁהִיתוּ דְרָבָם עֵדֵי מִנְהָ גִרְשׁוּ
גַם עֲלוֹתֶם גַּם רִדְתֶּם בְּיַד נְבִיאִים חֲתֻמָּת:

* * *

הֵן הֵם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ מִפּוֹ יִקְרוּ
אָחוֹת וְגוֹרָה כְּמוֹהָ מִפִּי אֵל נִקְרוּ
אוֹצֵר כֹּל חֲזוֹן רוּחַ פִּי נְבִיאֵינוּ
הֵם תּוֹלְדוֹת דּוֹר וָדוֹר קוֹרוֹתֶם יִשְׁמִיעוּ
הֵם סוֹד אֵל לְעַבְדָּיו הֵם מוֹסֵר יִבְיָעוּ
הֵם רוּחַ אֵל הִי הֵם חַיֵּי רוּחֵנוּ:

הקדמה כללית

* * *

מֵעֵשִׂי אֲבוֹת לְבָנִים הֵן הֵם יִסְפְּרוּ
כִּי שָׁמְרוּ בְּרִית אֵל וְכִי אוֹתוֹ הִפְרוּ
עַל טוֹבָם וְעַל רַעְתָּם קוּ קוּ נִגְמְלוּ
הֵיטִיבוּ דְרֻכֵיהֶם הֶעֱלִיחוּ בְּאָרֶץ
הַשְּׁחִיתוּ מֵעֲלֵייהֶם אִזּוּ יִפְרֹץ בָּם פְּרֹץ
מִקְדָּשׁ מַלְכָּם חָרַב וּמֵאֲרָצָם גָּלוּ

* * *

גַּם שָׁבוּ הֵת תִּקְוָה טוֹבָה לְאַחֲרֵיתָנוּ
כִּי נָשׁוּב מִרַעָה כִּי נֵיטִיב מֵעֵשִׂינוּ
נָשׁוּב לְבִצְרוֹן יָמֵי אֲבֹל יִשְׁלִימוּ
חֲזוֹן מִרְחוֹק לָנוּ הֵטַף יִטִּיפוּ
מוֹעֵד אַחֲרֵית יָמִים חֲשֵׁף יִהְיֶיפוּ
נַחַם לְנִכְאֵי לֵב כִּשְׁל בְּרֹךְ יִקְימוּ

(ג) יש זהם ספרים ונלמדנו להועיל בדרכי חכמה וזמנות
וזמנסד ודרכי עולם וסנסגת בני אדם. ומונין הזם •
משלי

הקדמה כללית

נושלי חיוב קהלת *). וצנחניה הזאת הנועולים שבחכמי
 הנוצרים עשו בצפרי הקדש חלוקה אחרת על סדור נאות לענין.
 א) דתי (אגואי"ם) וצו חנוטה חלקי התורה. ב) ספורי (היטטו=
 ריחוי"ם) וצו יהושע, שופטים, רות, שמואל, ונלכיס, ד"ה,
 דניאל, עזרא, ואסתר. ג) נצואי (פרופטיקוט) וצו ישעי,
 ירמיי, קינות, יחזקאל, תרי עשר, וחלק אחרון נוס' דניאל.
 וכללו צו ס' תהלים, לגדל מעלתו א נועלת הנצואה. ד) מדעי
 (סאפיענטיס) וצו חיוב, נושלי, קהלת, שיר השירים.

ח

עוד דרוש אחד ראיתי נכון לדבר צו בהקדמה הזאת לפי
 שיש לו התייחסות עם כל ספרי הקדש. והוא לדעת
 הסבה צקרי ופתיצ, קרי ולא כתיצ וכתיצ ולא קרי? ומלאתי ג'
 דעות חלוקות בצפת הנליאות הזאת.

הדעת הא' דעת הרד"ק כתצ בהקדמותו לנביאים הראשונים
 וז"ל. לפי שבגלות הראשון אצדו הספרים וטלטלו,
 והחכמים יודעי התורה נתנו. ואנשי כנה"ג, שהחזירו העטרה
 ליושבה, נולאו ונחלוקת בצפרים, והלכו בהם אחר הרוב לפי
 דעתם, וצנוקום שלא השיגה דעתם אל הצידור, כתצו הא'
 ולא נקדו, או כתצו נצחון, או כתצו צדק א' נוצפנים, וצדק
 אחר

(* ואחרי צארי התועלויות המושגות צנ"ד ספרי קדש, נסלחת היא
 צעיני לסבין מאמר אחד מלאתיו צתל' ירושלמי מס' מגילה.
 "ר"י ור"ל חד אמר נביאים וכתובים עתידין ליצטל וה' חומשי
 תורה אין עתידין ליצטל וכו' ריש לקיש אמר אף מגילת אסתר
 והלכות אין עתידין ליצטל", ע"כ. ואף אם נאמר כי אחרי
 קיום ה'עודים המצוירים צנביאים. לא יהי' לורך אליהם עוד.
 ולו יהי' נן. הלא הלמודים סיוולאים מכתובים עומדים וקיימים
 לעולם. וגם הנביאים צעלוס נשארם לעולם ציקרם מפני הדרת
 לשונם וחמדת מלילותם. והרולה לזכות יתרון המאמר הזה ולו
 חתי' לדקס.

הקדמה כללית

אחר נזחזחז. וענו ונסכים האפודי צם' דקדוק שלו, וז"ל.
השלים עזרא הכהן ראש הסופרים עם כל נאמלי כחו לתקן
הנועות וכן עשו הסופרים הצאים אחריו, ותקנו הספרים
צתכלית מה שאיפשר, וצנוקונות אשר השיגם הספד והצלצל
עשו הקרי והכתיב להיותם מקופקים צנוה שנואל, עכ"ל.

הדעת הצ' דעת הרצ אצרכנא צהקדנותו לם' ירנני' אחרי
שהרחיק דעת הרד"ק, כי כצדה עליו לצכול היות
טעות או הספד כנולא צאחד מוכ"ד ספרי הקדש, חלק הקרי
והכתיב לצ' מנינים. המין הא' שנואל מלה או נולות כתצ הכציא
כן צכוונה צזרות לטעם הכנוס ענו, לרנוז איזה סוד מסתרי
התורה, ולכן הניחם עזרא על נוקונס ושם הקרי נזחזחז, כנו
פי' למלה שהיא להצין אותה כפשוטה, ונמין הזה כל הקרי
והכתיב צצתורה. והמין הצ' שנואלו נולות זרות נולד שגיאת
הכותצ שלא היה שלם צשלימות דקדוק הלשון והכתיבה, והוא
עזרא לא רצה לשנות נודצרי הכציא דצד, לכן כתצ הולכה כפי
כונה על הגליון נזחזחז, ועיין צנוצוא לם' ירנני' ויחזקאל.

הדעת הצ' דעת ו' אדוניו כותצ הקדונה לספרי נוקראות
גדולות. על דעתו כל הקרי והכתיב עם הלכה לנושה
מסיני. ונשען צזה על נאנור צתלמוד פרק אין צין המודר (דף
ל' ע"צ) אמר ר' יצחק מקרא טופרים ועטור סופרים
וקריין ולא כתיבין וכתביבין ולא קריין הל"מ.

ואומר אכי כי משלשת הדעות הכי נכצד הוא דעת הרד"ק,
ועם זה נשפטי שלשת הגדולים האלה אנות לדקו
יחדו, ולא היה האחרון סותר דעת שלפניו, לו היה נזחזחז
צין מניני הקרי והכתיב. ואין סצת כל אחד על הכלל כלה יאל,
אצל יש נהס צסצת מה שהציא הרד"ק, ויש נהס לטעם שנתן
הרצ אצרכנאל, ויש נהס הל"ו כדעת התל'.

ואברר אנותות הדצרים האלה. הן לא לדק החכם ו' אדניו
צכל דצרו צאנרו כי כל הקרי והכתיב הל"ו הן
כי

הקדמה כללית

כי הראוי שהציא הוא נעשה לסתור , לפי שצ'על ה'נאמור
 הנזכר צ'תל' פירש ולא ק'תס את ד'צ'ריו ; ו'נה ד'עתו צ'אמרו
 ק'רין ו'לא כ'ת'י'בין פ'רת ד'בל'כתו (ש"צ ח) א'יש ד'כ'א'ש'ר
 י'ש'אל (ש"צ יו) ב'ו' כ'ת'י'בין ו'לא ק'ר'יין נ'א ד'י'ס'ל'ח
 (מ"צ ה) א'ם ד'ה'ג'וא'ל (ר'ות ד) . ה'נה ו'נ'ה ש'פ'ר'ט
 ד'צ'ריו נ'ש'נ'ע כ'י ר'ק א'לו ה'ן ה'ל"ו ו'תו לו . ו'ע'וד , כ'י כ'ל
 א'לו ש'ה'צ'י'א , ה'וא ר'ק א'ו ש'ח'ק'ר ו'נ'ל'ה ש'ל'נ'ה ו'ל'ר'יך ל'ק'ד'ו'ת'ה א'ו
 ש'כ'ו'ס'ף ו'נ'ל'ה ש'ל'נ'ה ו'א'ין ל'ק'ד'ו'ת'ה , א'צ'ל ל'א ק'רי ו'כ'ת'י'ב ש'ה'נ'ו'ל'ה
 ש'צ'כ'ת'י'ב ו'נ'ש'ת'נ'ה ל'נ'ו'ל'ה ש'צ'ק'רי , ע'ד ש'ה'וא ג'ר'א'ה ש'ה'כ'ת'י'ב ה'וא
 צ'ט'ע'ו'ת . ו'נ'ל'צ'ד ש'נ'א'מ'ור ה'ת'ל' צ'ע'ל'נו א'מ'ור ד'ר'ש'ני , ל'ו'נ'ר ע'ל
 ו'נ'ל'ה ש'כ'ת'ו'ב א'ו ח'ס'ר צ'ס' י'ר'נ'י' א'ו צ'נ'ו'ל'כ'י'ם ש'ה'וא ה'ל"ו .

ג'ה ה'ר"צ ה'א'צ'ר'צ'נ'אל ל'ד'ק צ'נ'ו'ק'ל'ת , צ'נ'ה ש'א'מ'ור כ'י י'ש ו'י'ן
 ק'רי ו'כ'ת'י'ב , א'ש'ר ה'כ'ת'י'ב ו'ה'ס צ'כ'ו'נ'ת ו'נ'כ'ו'ן , א'ש'ר
 ו'נ'ח'י'ן ה'ז'ה י'כ'ל ל'ה'י'ו'ת כ'ל ה'ק'רי ו'כ'ת'י'ב ש'צ'ת'ו'ר'ה , כ'י ו'ני ל'א
 י'ו'ד'ה כ'י ה'כ'ת'י'ב י'ש'ג'ל'ה , ו'ע'ל'י'ם , א'י'ג'ס ו'נ'ל'ד צ'ל'צ'ל ו'ה'פ'ס'ד ,
 א'ו ש'ג'י'א'ה ו'ט'ע'ו'ת ש'כ'ו'ת'צ , צ'א'ש'ר ה'נ'ו'ל'ה ה'כ'ת'ו'ב , י'ש ל'ה
 כ'ו'נ'ת'ה , ו'א'ף כ'י ו'נ'ל'ת ע'פ'ל'י'ם נ'נ'ו'ל'א ו'נ'ל'צ'ד ה'ת'ו'ר'ה צ'ס'פ'ר'י'ה'נ'צ'י'א
 ג"כ ו'נ'ת'ו'ק'ן צ'ק'רי ט'ח'ר'י'ם . ו'ע'ל ו'י'ני ק'רי ו'כ'ת'י'ב כ'א'ל'ה ל'א
 כ'י'ן ה'ר'ד"ק . ו'ש'ג'ה צ'נ'ו'ק'ל'ת צ'נ'ו'ן ה'צ' ו'נ'ו'י'ני ה'ק'רי ו'ה'כ'ת'י'ב ,
 כ'י ה'וא כ'צ'ו'ר'ה ו'נ'ג'ח'ל'י'ם ש'ל'א י'כ'ו'ה צ'ה'ס ל'ה'נ'ו'ל'ט א'ל י'ק'ו'ד א'ש .
 כ'י ה'ר'ח'י'ק ל'ת'ל'ו'ת ה'ט'ע'ו'ת ה'נ'ו'ל'א צ'ס'פ'ר צ'כ'ו'ת'צ ה'מ'ע'ת'י'ק .
 ו'ק'י'י'ם ד'צ'ר י'ו'ת'ר ז'ר ו'נ'ו'נו ל'ת'ל'ו'תו צ'נ'צ'י'א א'ו צ'ה'נ'ו'ד'צ'ר צ'ר'ה"ק ,
 ו'נ'ח'ס'רו'ן ש'ל'נ'ו'תו צ'ד'ק'ד'ו'ק ה'ל'ש'ו'ן ו'ה'כ'ת'י'ב .

א'מ'נ'ה ד'ע'ת ה'ר'ד"ק ה'י'א א'ש'ר א'ין ע'ל'י'ה ת'ש'ו'ב , כ'א'ש'ר ת'פ'ת'ו'ר
 כ'ו'נ'ת'ו ע'ל ה'א'ו'פ'ן ש'א'ד'מ'ה ש'כ'י'ן א'ל'י'ה , ו'כ'א'ש'ר ג'ר'א'ה
 כ'ן ו'נ'ל'ש'ו'נו , ש'ל'א כ'י'ן א'ל'א צ'נ'ו'ל'ת ש'ה'ק'רי ה'וא ט'ע'ו'ת צ'ד'ק'ד'ו'ק
 ה'ל'ש'ו'ן . ש'צ'א ז'כ'ר צ'נ'ו'ק'ו'ס נ'ק'צ'ה י'ח'יד צ'נ'ו'ק'ו'ס ר'צ'י'ם ו'ה'פ'כו .
 א'ו ש'א'ו'ת'י'ו'ת ה'ע'ל'ה ה'ס'ו'כ'ו'ת . כ'נ'ו'ן ע'ר'יו ל'ל'ת'ה (י'ר'נ'י' צ) ו'ק'רי
 ג'ל'ת'ו . צ'א'ו'ת נ'פ'שו ש'א'פ'ה (ש'ס) ק'רי נ'פ'ש'ה . ו'נ'ע'י ר'ג'ל'ך
 ו'י'ת'ף , ו'ג'ו'ר'נ'ך ו'נ'ל'נ'ו'ת'ה (ש'ס) ה'ק'רי ו'ג'ו'ר'נ'ך . ק'ו'ס'י'ם ו'נ'ו'ז'י'ם
 (ש'ס ה) ק'רי ו'נ'י'ו'ז'י'ם , א'ו ש'נ'ת'ח'ל'ף ד'ל"ת צ'ר'י'ט . כ'נ'ו' ו'ת'א'מ'ו'ר'י

הקדמה כללית

לא אעבוד (שם 3) הקרי אעבוד • ונוי לא יראה צעינים
פיקוחות, כי טעות כאלה יותר קרובים לתלות בקוסר מעתיק
שלא צהשגחה, ונליחס אותם לכזים או לנדצר דרה"ק • ולנוען
הראותך כי לא הוא לצד האומר כי עזרא וקיעתו נאלו נחלוקות
צספרים וכו' ; אציה ראים לדצרו ונואמר אחד בא צצ' וקוונות,
צפ"ו נונס' קופרים, הביאו הרצ'ן אדוניו צהקדמותו
הכזרת, וצנגלת ירושלמי, הביאו רש"י צד"ה (א, ח, כח)
צטנוי לשון קלת, וזה ענינו • ג' ספרים נאל עזרא ס' נוען,
וקפר זאטוטי, וקפר היא • צאחד נאלו כתוצ נוען אלהי קדם •
וצשנים נאלו נוענה אלהי קדם, וקיינו שנים וצטלו האחד •
צאחד נאלו כתוצ ואל זאטוטי צני ישראל, וצשנים נאלו ואל
אצילי צני ישראל, וקיינו השנים וצטלו האחד ע"כ • ורש"י שם
הציה המאמר הזה לראי' על נוס שנואל פרטיות כפולות הענין
צד"ה וצנייהם הצדל צטנות וצנוקספר, ואמר לפי שנואל עזרא
הקפרים שהעתיק ונהם ד"ה שלו נחולפי הנוסח אשר לא היה
יכל לפשר צנייהם והצני' את שניהם צחלופס, ע"ש : ואם הענין
כן צנואמרים שלמים אף כי צנולות פרטיות • ואתה הקורא
שים לך הנואמר הזה לנומרת, כי אלטרך אליו צנוקונות רצות
נחצור הזה •

ואהרי הקדמינו כל אלה לא נשאר לי כי אם לתור לך הדרך
אשר התוית לי צחצור הזה, והענינים אשר נתתי את
לצי לדרוש אחריהם ולתור אותם • (א) הזמן עליו עניני הספר
נותיחסים, ואשר צו חי הכציה או זולתו אשר עקר הספר נולטרף
אליו : (3) נועמד האומה צצחיה ודיני או מוסרי, וללטרפותה,
אל שאר האונות הנשולצים צספור • (2) נואיזה ניין עניני הספר,
נון הנוינים שזכרתי • (ד) נוי כותצ הספר וצאיה זנון ועל איזה
אופן חוצרו ענינו • (ה) אצקש לכיון חשצכות ונוקפרים הצאים
צספר אל שנות עולם • כי עם הידיעות האלה יש לקורא נוצוא גדול
להצנת הספר :

ויען יום ד' ח' טצט תקס"ט

מבוא

לנביאים ראשונים

כולל

שמואל

יהושע

מלכים

שופטים

CCM

1870

י ה ו ש ע

(א) תוכן עניני הספר ומי כתבו!

הספר הזה, הראשון מהחלק הנקרא נביאים, הוא המשך הספורים אשר התורה פסקה בהם, מהעברת הירדן, וכבישת הארץ וחלוקתה לשבטיה עפ"י גורל. עד מות יהושע בן נון מנהיג האמה אחרי משה, אשר הספר נקרא על שמו. אך אם נקרא הספר על שמו מצד שהוא הכותב, או בעבור שכולל עניניו. הוא הענין אשר שמתי עין עיוני עליו. כי מהספר בעצמו לא נוכל לברר דבר מב' חלקי האיפשר. כי מה שכתוב, (יהושע כד, כה) ויכתוב יוסע את הדברים האלה בספר תורת אלפים, זה מוסב על כריתת ברית הנזכר קודם לו בסמוך, במשמעות כל הענין שם. וב' בספר כמו עם.

לכן שאל נשאלה בראשנה פי הכמי התלמוד, הם אמרו (ב"ב יד ע"ב) יוסע כתב ספרו וכתבו וימת יוסע? דאסקיה אלעזר? וכתבו וימת אלעזר? דאסקיה פינתם: העולה מדעתם כי עקר הספר כתב יהושע, ודברים מעטים נוספים מדורות שאחריו. והנה גם העיון מסכים לזה, על ענינים רבים שבהם שלא יצוייר מבלתי היותם נכתבים ונרשמים לאלתר בזמן המעשה, והם חלוקות הארץ לגלילותיה, ומספר הערים ושמותיהן לכל נף ונף, וגבול וגבול. כל אלה נמנעים ומסופר מאוחר לדעת אותם בפרטוש, מבלתי היות לו לוח רשום

י ה ו ש ע

רשום לפניו, מהאנשים אשר מדדו ורשמו הגלילות. וכלי רשימת הגלילות, לא היה איפשר ליהושע להלק את הארץ בגודל. ע"כ אין לספק בחלק גדול מן הספר ככתבו וכלשונו כתב יהושע, או נכתב על פיו.

אך לעמת זה יש בו מאמרים ולשונות רומזים באצבע, כי הם מעשי ידי סופר מאוחר. מלכד אלה שהתלמוד מעיד עליהם. (א) הוא אשר העיר עליו הרב אברבנאל בהקדמתו לנ"ר: ממה שזכר פעמים רבות עד היום הזה. בהקמת האבנים; ויהיו שם עד היום הזה (ד, ט). במילה: ויקרא שם המקום שהוא גלגל עד היום הזה (ה, ט). בעכץ: עמק ענור עד היום הזה (ז, כו): בגבעונים: חטני עלים ונ"ו עד היום הזה (ט, כז). ועוד הרבה (י, כז. יד, יד. טו, סב. יו, י). וכח מאמר עד היום הזה יורה בהכרח שנכתב זמן רב אחר שקרו הדברים. וכן כתב הרשב"ם (ברא' יט, לו) "כל עד היום, עד ימי הסופר שכתב את הדבר" (*). (ב) ג"כ העיר האברבנאל-כו. בנחלת בני דן: ויעלו בני דן וילחמו בלשם (שם יט, מה) וידוע שזה היה ימים רבים אה"כ בימי השופטים (שופט' יח, כט) (**). ועיין פירש"י. וכן מה שנאמר: ויושע

מס

(*) והקדמת המדפיס לנ"ר דפוס אופיינאך ממחזר דברי חר"ח נקט לרחות טענת האברבנאל נקט, ואמר כי יהושע נסוף ימיו כתב ספרו, ועל ימים מועטים כאלה נופל עד היום הזה. והנה זאת חשונה מספקת ע"ד דרוש וקבל סדר, אצל לא לאוהב האמת הפשוט. כי אם היה איפשר לזכור שהוא היה מוסג הכותב להשתמש בל' הזה, תלתי טיורה על המסך הדבר זמן רב. כמו ויסימו ארצות ג' וכל' ע"פ המערה עד עלם היום הזה (ט, י, כז). אך לא יספיק זה בכל מקום, כי אמר: ויטב ביצוסי את בני יהודה צידו שלים עד היום הזה (טו, סב) ומאז רבותי הלא הו נשארתי ג"כ בימי דוד. ובימי יהושע נשארתי עדים רבות לכבוד ירושלים, והכנעני ישנו יחדו עם ישראל ולא אמר נהס עד היום הזה: וגם הטענה הזאת נקט המדפיס הנ"ל לרחות, בחשונה, של מה צדך, וטוב יהושע נביא ה' וכתב דברים עתידים, מאשר ידע בנבואה. שהזכירו כפי השגתו וזיכרו מענין הנביא, ולו ידע כי הנביא כאשר ידע ויגיד דברים עתידים יגיד אותם ע"ד כלל ולא ע"ד פרט, לא עלם עד לזו לזכר דברים האלה. ואם היה יושע רוצה לכתוב דברים עתידים היה לו לכתוב ענינים רבים ונבנדים מאלה.

אֵשׁ כִּלָּז אֵת כִּלָּטָה צִנִּי עֵנַק : (יְהוֹשֻׁעַ טו , יד) . ג"כ הִיָּה אַחֲרַי
 מוֹת יְהוֹשֻׁעַ , כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר בְּשׁוֹפְטִים (א , י) . וְכֵן כָּתַב רִש"י .
 וְכֵן מִמֶּה שֶׁנֶּאֱמָר : וַיֵּאמֶר כִּלָּז אֵשׁ יָבֵה קִרְיָת סַפֵּר וְגו' (יְהוֹשֻׁעַ
 טו , טז) . וּבַפְּסוּק שֶׁלִּפְנֵי אֵמַר : וְאֵשׁ דָּגַד לַפְּנִים קִרְיָת סַפֵּר .
 ע"כ סוֹפֵר מֵאוּחָר כָּתַב זֶה . כִּי בִימֵי כִלָּז עוֹד קִרְיָת סַפֵּר שָׁמָּה .
 [זוֹלָת מֶה שֶׁנִּפְלְאָת בְּעֵינַי כִּי מֶלֶךְ חֲבֵרוֹן וּמֶלֶךְ דָּבֵר-נֹזְכָרִים בֵּין
 ל"א מְלָכִים שֶׁכָּבַשׁ יְהוֹשֻׁעַ וְלִכְר עָרֵיהֶם (שֵׁם י)] . ג) מֵאֵמַר :
 וְלֹא הָיָה כִּיֹּס הַסֶּהַל לַפְּנֵי וְאַחֲרָיו , מוֹרָה עַל זִמָּן דָּב אַחֲרַי הַמַּעֲשֶׂה
 מֵהַעֲמֻדַת הַשֶּׁמֶשׁ . וְכֵן לֹא יָהִי תַפְאֻרַת הַנְּבִיא לֵאמֹר עַל עֲצָמוֹ?
 לְטַמֹּעַ יי' בְּקוֹל אִישׁ (שֵׁם) . אִו : וַיְהִי שֶׁמַּעַר קוֹלָךְ כִּלָּז הַלֹּחֵץ יי' (שֵׁם
 ו , כו) :

עַל כֵּן ! אִשִּׁים לַפְּנִיךָ הִנְחָה כּוֹלֵלָת , תַּצְטַרֵּךְ אֵלֶיהָ בְּהִרְבַּח
 סַפְרֵי הַקִּדְשׁ . בַּה יִתְיַשְׁבוּ לְךָ הַסְּפָקוֹת הָאֵלֶּה . וְהַהֲנַחָה
 הַזֹּאת הִיא . כְּשֶׁתִּמְצָא אֹמֵר כִּתְלֵי פְלוֹנֵי . כָּתַב סַפְרוֹ , אֵינְנו
 הַכוֹנְנָה שֶׁהוּא חֵבֵר אוֹתוֹ מֵרֵאשׁ וְעַד סוֹף עַל הַסֵּדֵר שֶׁהוּא נִמְצָא
 בִּידֵינוּ , כִּי זֶה כְּמַעַם דָּבֵר נִמְנָע . אֲבָל הַכוֹנְנָה , שֶׁהוּא רֵשֵׁם
 בַּסֵּפֶר , הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה בְּעֲצָמוֹ , אוֹ אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ בּוֹמְרוֹ ,
 אַחַד לְאַחַד . וְנִבְיָא דוֹר אַחֲרָיו , אוֹ עוֹרָא וְסִיעֵתוֹ קִבְצוֹ וְלִקְטוֹ
 הַדְּבָרִים לְהֵבֵר אוֹתָם לְסַפֵּר מִיּוֹחַד . וּמִיָּדֵי עֵסֶקָם בְּחִבּוּרוֹ ,
 הוֹסִיפוּ הִרְבָּה דְּבָרִים בְּמִקּוֹמוֹת מִיּוֹחַדוֹת . מַעֲנִינִים מֵאוּחָרִים
 לְזִמָּן הַמַּעֲשֶׂה , אֲבָל חָס כְּמוֹ בְּאוֹר וּבְרוּר הַדָּבָר , אוֹ הַשְּׁלֵמַת
 הָעֵינִין , כְּמֵה שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹזְמָן מֵאוּחָרֵי אֵל מַח שֶׁנַּעֲשָׂה קוֹדֵם לוֹ .
 וְאִם הִנְחָה הַזֹּאת מִקּוֹבֵלָת , נוֹכַח לֹמַר , כִּי כָל עַד הָיִס הַזֶּה ,
 תּוֹסַפְתׁ סוֹפֵר מֵאוּחָר . וְכֵן מֵאֵמַר . וְאֵשׁ דָּגַד לַפְּנִים קִרְיָת
 סַפֵּר . וְלֹא הָיָה כִּיֹּס הַסֶּהַל לַפְּנֵי וְאַחֲרָיו . וְסַפּוֹר כְּבִישַׁת לִשָּׁם א'
 לִישׁ בְּבִנֵי דָן , ג"כ תּוֹסַפְתׁ הַמִּתְקָן וְהַמְקַבֵּץ . וְכְמוֹ שֶׁנֶּרְאָה
 מִשְׁמַעוֹת ל' רִש"י (יְהוֹשֻׁעַ טו , טז) וְהַאֲבָרְכָנָאֵל כָּתַב בְּפִי'
 (שֵׁם יט , מז) שֶׁהַמִּתְקָן וְהַמְקַבֵּץ דְּבָרֵי הַסֵּפֶר כָּתַב דְּבָרִים רַבִּים
 שֶׁהָיוּ אַחֲרַי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ . וְמֵה שִׁישִׁים עוֹד יָדִים מוֹכִיחוֹת ,
 שֶׁקָּלוּ יָדֵי אַחַר בַּסֵּפֶר הַזֶּה מִמֶּה שֶׁנֶּאֱמָר : אֵשׁ הַזֵּה הָיָה אֵת מִי
 סִידָן

הינדן מפני בני ישראל עד עזרנו ק' עכרם (שם ה' א) . מה תקן זה .
אם לא כותב אחר אשר לא היה בזמן ההוא ! —

(ב) איזה הערות ודרכי לשון הספר

ומה שיש לעורר עוד בחלופי שמות ערי הלויים ומספרם
המנויין בדרכי הימים (א, ו נד — עד סוף הפרשה)
ממה שהם מנויים בספר הזה (כא, ד — מב) אשר הנה
לקוחים ממונו . מלבד מה שנאו שם שני פסוקים שלמים .
אשר הם חסרים בספר הזה , לפי עדות המסרה . ועיין רד"ק
(יהושע כא, ו) .

ומה שנתיחד עוד הספר הזה בלשוננו ודרכי דבורו . (א)
דרכו לכפול ולשנות דבור אחד , או בעבור תוספת
דבר , או להרחבת באור : אשר אנכי נותן לכם לבני ישראל (יהושע
א — ב) : אשר נכרתו מימי הינדן מפני ארון ברית יי בעזרו צידן נכרתו
מי הינדן (שם ד, ז) : כל העם היוצא ממלכים וגו' מתו צדק נלחם
ממלכים (שם ה, ד) : כי עליוס היו כי לא מלו אותם צדק (שם
ה, ז) ויסנו את העיב וגו' שנע פעמים דק ציוס הסוא סננו את העיר
שנע פעמים (שם ו, טז) : כאשר נלחמה ונסנו לפניהם וגו' כאשר
נלחמה ונסנו לפניהם (שם ח, ה — ו) . ועד"ז אפרש : וישימו
העם את כל המחנה (אשר) מלפון לעיר ואת עקנו מים לעיר (ח, יג)
הוא כפל עינין למה שנוצר בפסוק י"א י"ב : ויכו אותם עד בלתי
השאיר להם עריד (שם ח — כב) כפול בפסוק כד : ויבנה להם
בית (שם ט, טז) אחרי אשר נרתו להם בנית (שם ה, ט — טו) :
והולילו אלי את חמקת המלכים וגו' ויעשו בן ויולילו וגו' ויהי כהולילם וגו'
(שם י, כ — כד) : למען הסריוס וגו' כי למען סכמירס (שם יא,
כ) : כי לא נפל דגד אחר וגו' לא נפל ממנו דגד אחר (שם כג, יד) :
ב) מנחגו להשתמש בדבור . אחרי אשר , במקום שיכתוב
סופר אחר כאשר , או המקור עם ב"ף בכל"ם . אחרי כאשר ילאו
הדפוס (ב, ז) כמו אחרי צאת . אחרי אשר הכן (ז, ח) אחרי
אשר נרתו להם בנית (ט, טז) : אחרי אשר היטיב לנס (כד, כ) :

(ד) יבוא

ד) יבוא כי במקום אשר והפכו, או שיבוא כפול ונוסף ללא ענין: כי עשיתי עמכם חסד (ב, יב) כמו כאשר - אשר ישאלון בניכם (ד' כג) במקום כי: אשר הניש, כי: כי עוליס סיו כי לא מלו (ה, ז) כי למען הסמידס (יא, יב) נוסף: כי יכני כנזל לו כי חזק הוא (יז, יב) - אשר רבב ברזל לו ואשר הוא חזק:

ג) כמות הזמן יכילו ספורי הספר

ומה - שראיתי עוד מועיל מאד לשים במבוא לכל ספר וספר הכולל ספורים וד"ה ותולדות דור ודור. השנים הנכללים בספור מהחל ועד כלה, ובאיוזה שנה משנות עולם הספור מתחיל. ואומר כי בשנת ב' אלפים תמ"ה לבריאה (2448) יצאו ישראל ממצרים. מ' שנה עשו במדבר, הרי בשנת ב' אלפים תפ"ט (2489) באו לארץ. וכתב בסדר עולם, פרק יב. יהושע פרנס את ישראל עשרים ושמונה שנים. ואם נצרף אליהם ימי הזקנים שהאריכו ימים אחרי יהושע עד שפוט השופט הראשון עתניאל בן קנו. שהם ג"כ י"ז שנה. לפי השבון ספר הקבלה להרא"ב. נמצא מתחיל הספור משנת ב"א תפ"ט (2489) ונמשך עד שנת ב"א תקלד (2534) משך זמן של מ"ה שנים. ומשם ואולך מתחיל ספור השופטים* ועם זה נשלם מה ששערתי לשום מבוא לספר הזה:

יום ב' יג' שבט הקסט

(*) ודע כי מה שאומר לך במספר שנות הדורות: לא תקטע ממני אתם כדור ומחלט, לפי שגם המהגרים והמפרכי' נלתי מסכמיים זה, מפני מנוכות הסכנונות. באחד הדגם מן הסופטים לא פרט בהם הכתוב, מספר שנים ארך פקודתם, או ביפול הספק נכוונת המספר. כי לא הודיע לנו המקרא, עד מה ארנו ימי ממשלת יהושע, והסדר עולם מונה ליהושע כ"ה שנה אשר פרנס את ישראל. אשר כ' דס"י (שופטי' יא, כו) וז"ל ואין לי מקרא ממני ללמוד. וזמנן כנאחר מות יהושע עד עתניאל בן קנו, לדעת ס"ע לא היה כנה. ממה כנאמר (יהושע כד, לא) וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע, ימים האריכו בניס לא האריכו, ולדעת ס' הקבלה להרא"ב סיו י"ז שנה, ולדעת סופרי העמים יבין לפחות ג"ג שנה, באשר אמלא מקום יהודי וזמן לדבר מזה בספר שופטים: ולפי השבון שגרתהי גם ידנו שנות יהושע והזקנים מ"ד שנים דמינו שנות יהושע י"ד ושנות הזקנים ל"ג, ויהי' סיוס הזמן ב' אלפים תק"ל (2536)

שׁוֹפְטִים

(א) מה המכוון בתאר שופט הבא בספר הזה!

הספר הזה שהוא דבק ונמשך לספורי הספר שלפניו, מתאר בשם שופטים, הנגזר מפעל שפט, אשר עקר הוראתו חריצת דין בין ב' מריבים בדבר, כמו וספטו את העם (ריכטען, ענטשיידען) וספטתם בין איש ובין אחיו (אורטהיילען). וממנו מסתעף לנוקם נקמת זולתו להושיע נלחץ מיד לוחצו ועשוק מיד עושקו. כי ספטו ה' תכל חיינו (רעכען), ספטני יי ודינס דיני והתאר הנגזר ממנו ג"כ על ב' פנים האלה. המין הא', פקיד ממונה בבחירת העם להיות יושב ודן כל משפט הבא לפניו כדת וכתורה, כמו: שופטים וסטים סמן לך. והמין הב' שיתעורר האיש מעצמו לעזור לנלחץ מיד לוחצו. וממין הב' הזה תאר השופטים לרב הבאים בספר הזה, בהיות העם נגש ונענה בכנע תחת יד אויב, והתעורר איש רוח להושיעו מיד אויבו הוא הנקרא שופט, וזה יתבאר יותר מעיון:

(ב) מעמד האומה בימי השופטים

מאז צאת ישראל ממצרים והיו לגוי הפשי, לא היו בענין יותר רע מאשר היו מדי מת יהושע עד מלך שאול. בי שר צבאם ומנהיגם מת, ואיש אחר לא בא במקומו, לצאת ולבוא לפניהם, וללחום את מלחמותיהם, ולכבש את הארץ אשר

אשר נשאה עוד הרבה ממנה . כי יהושע לא הפקיד עליהם איש , וגם התורה לא קבעה בזה דבר , ואין מתעורר מלבו למושל בעם ולחזק אותם למלחמה . והעדר מנהיג קבוע פקיד נגיד חק , הסב קלקל גדול לעם , כי לא היה קצין שוטר ומושל להחזיק השנטים לאגדה אחת . ונתפרדה החכילה , וכל שבט ושבט חושש לחלקו לבדו . וע"י הפרוד הזה רפתה הדוח .

אף כי גוי אשר אבות אבותיו מאז עבדים היו נכנע ורדוי תחת שבט שטרי מצרים ונוגשיו . כי על כן לא עצרו הדור היוצא ממצרים כח , לרשת ארץ אשר לא נכבשו כ"א בחרב ובקשת ובמלחמות תנופה , ויגיעו במדבר ארבעים שנה עד הם כל הדור ההוא . ואם אמנם כבניהם הילודים במדבר החל נצוץ רוח הפשי לזרוח בהם ועשה פרי גבורה במלחמת יהושע , אך כמעט מת יהושע כהה נץ המיתנוצץ ההוא , ועמם מעט מעט . כי המלחמה אשר נשאה להם עוד עם הכנענים נהגו בכבודות ובעצלות עד כי חללה . והספיק להם המס אשר שמו על הכנענים הנשארים נם . והמה ראו מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה , התגוררו על רב דגן ותירש , ואכלו זתים וכרמים אשר לא נטעו . ובכן היו הזוים שכנים בתודמת העצלות ונשתה גבורתם אחת אחת , והאויבי אשר נכנעו תחת ידם פרקו עול מעט מעט , עד אשר גברה ידם . לשוב למושל בהם ולשים מועקה במתניהם , והנה הגיעו אל מדרגת השפלות וההכנעה והמורך כ"כ , עד שאסרו שופטם ומושיעם , ומסרהו ביד הפלשתים כי נפל פחדם עליהם , כמו שמסופר אצל שמשון :

ואף גם זאת בהיותם נכנעים זמן מה תחת יד אויב , קם מעת לעת בן דרוד ואיש נלכב , אשר קצה נפשו לראות בעני עמו , וחגר בעז מתניו , וקרא לאנשי לבב כמוהו לתת ידם אתו , ונלחם באויב , ויך צריו אחר ופרק עול מעמו והשיב דרוד לארצו . ויש הושיעה לו ירו לבדו מעוזו גבורתו להפיל חללים בצרי עמו ושבטו .

והיה

שׁוֹפְטִים

והיה איש חיל כזה אשר עשה שפטים באויבי עמו. ויתן נקמות בלוחצי ישראל. יש אשר היה לראש ולמנהיג לאנשים אשר הלכו אחרו. עד יום מותו. ויש אשר נבחר משפט. משנים ומיותר. להיות לראש ולקצין להם. לפי מה שהיו מעשי גבורותיו ומלחמותיו ולפי המקום שהיתה שם לחיצת האויב. ולפי מספר השבטים שהשתתפו עם השופט במלחמה. ויש אשר קם למושל ומנהיג ולפי שעה לערוך מלחמה ובסוף סכנת האויב שב על ענינו הראשון.

הלא תראה גרעון נשאו העם עיניהם אליו למשל במ הוא ובניו אחריו. ודחה מעליו (שופט' ה) יפתה נבחר רק משפטו בלי הסכמת יתר השבטים. שמשון נתעורר מעצמו. וכפורה דרך פלשתים לבדו ומעמו אין איש אחר. ומאמץ רוחו לכדו שם מתג פחד על הפלשתים כ' שנה. וככה תמצא מתארים בשם שופטים אשר לא נמצא להם רשם גבורה ומלחמה כמו תולע. יאיר. אבצון וגו'. ועלי ושמואל. והם היו שופטים ממין הראשון שזכרתי. והחכם דון יצחק אברבנאל. לא ידעתי מה היה לו. עקב היתה רוח אחרת אחר ולא מלא אחרי מנהגו ולא הלך כפעם בפעם לקראת פשטי המקראות. והמציא לו שתוף והכרל בין שופטים ומלכים. אשר לא נמצא זכר למו במקרא ולא רמו מחס.

ג) חלוקת הספר לפי ענינים הנכללים בו

אם נבחין הספר הזה לפי הספורים הנאים בו. נמצא כי מראש הספר עד סוף פרשה י"ז. הוא מה שראוי להתכונן לחבור אחר שלם מסודר ונמשך בהתיחסות הענינים והזמן. אבל חמש פרשיות האחרונות הכולל ספורי פסל מיכה ומעשה פילגש בגבעה. נספחו במקרה אל גוף הספר. מבלי היורת להם התלות בו לא בענין ולא בזמן. ומה שהם נבדלים מצד הענין. הוא כי כל הספר מראש ועד פרשה י"ז. הולך על בונה אחת. לסדר מפלת העם וחשועתם על פי פעלם. מדי כגדו

בגדו כאלהיהם ללכת אחרי הנעלים היו לעבדים נלחצים מאויב .
 ובשונם מרעתם שלח להם יד מושיע . ולענין זה יתחיל כפרשה
 א' לספר הופן עניני הספר . והוא ספור המשך המלחמות
 לכבוש יתר הארץ הנשארת . ומה שנשאר עוד מכל שבט
 ושבט מן הערים אשר לא הורישו משם את האויב . וממנה
 נשתרנב הענין שדבר ממנו כפרשה הב' וחג' השקפה כוללת
 על עניני העם ועל מה שיספר אח"כ בפרט . ואמר כי כעויבת
 מצות אלהיהם היה סבה אל ההתרשלות בגרוש הכנענים .
 ועי' היה להם לצנינים ולצדים . פעם מנצחים ופעם מנוצחים .
 מדי עזנם את ה' נמכרו כיד אויב . ובשונם אליו שלח להם
 שופט מושיע . ונוח להם מאויביהם כל ימי השופט . ובמורת
 השופט סרו מהר מדרך הטוב . וכסורם כן עמר עליהם אויב
 אחר . תחת הראשון אשר נושעו מידו . ובה משפטם כל ימי
 השופטים . ומן הכלל יצא אל פרטי הספורים . והולך ומפרט
 שמות העמים הקמים עליהם בכל פעם . ומשך זמן השעבוד .
 ושם השופט המושיע . ועל איזה אופן היתה התשועה . ומשך
 זמן השקטת הארץ . ובכל פעם ופעם יקדים חטאת העם
 סבה להכנעתם בל' ויעשו בני ישראל הרע וגו' או ויוסיפו בני
 ישראל לעשות הרע וגו' וימכרו כיד וגו' וכמקום התשועה
 ויצעקו בני ישראל אל ה' . ויקם ה' להם מושיע . וגו' . ולענין
 זה הזור וכופל דברים שכבר באו בספר יהושע לקשר בהם
 ספוריו . ועל הבוונה האחת הזאת הולכים כל הספורים עד פרשה
 י"ז . אבל משם ואילך כלו ענין אחר . בהם לא יסופר מהכנעה
 ותשועה ולא ממלחמה באויב ותקומת שופט חדש . אבל ספור
 פסל מיכה מתיחס לשבט דן לבדו . ומעשה פילגש בגבעה
 מתיחס לשבט בנימין . ומה שהם נבדלים מגוף הספר מצד
 הזמן . כי מתוך הספורים יש כמה הוכחות שהיו זמן רב קודם
 שמשון . ולדעת הס"ע היו שתי המעשים האלה בימי כושן
 רשעתים ועיין פי' דש"י ריש פ' י"ז הראיות שהביא והם מס"ע .
 ואני' אוסיף דא' על דאיותיו ממה שנאמר וקנט דני מנקט

לו נתנס וגו', וזה דומה רחוק שיהיה השבט הזה תועה ימים רבים כאלה עד זמן שמשון מבלי מצא לו נחלה. וכן דעת הרלב"ג להקרים המעשה זמן רב ממקום שהוא כתוב. ולא ידעתי מה הכי"א אר"ת הרב אברבנאל לנשות מדעת ס"ע במקום שאין דבר סותר ומתנגד לו. וזלת מה שהמוקדם בזמן מאוחר במקום, וגם זה לא לזר יחשב במה שאשים פני עיוני :

(ד) מי הוא כותב הספר הזה?

רבותינו חכמי התלמוד אמרו (ב"ב יד ע"ב) שמואל כתב ספרו וספר שופטים ורות. ונוכל להסכים עמהם בזה. מבלי מצא סותר ומתנגד, שיהיה שמואל כותב עקר הספר. אבל בה' פרשיות האחרונות, הוא המקום אשר יפול הספק מכמה בחינות. א) מלבד שהם נבדלים מגוף הספר בענין ובזמן. כמ"ש, הם שונים ממנו ג"כ בלשון ודרכי הדבור. ב) ממה שאין לו לפרט זמן אחר יותר מגבל, להיות המעשי' כי אם: בימים ההם חץ מלך בישראל, וזה כופל ושונה ד' פעמים (שופטי' יז, ז. יח, א. יט, א. כא, כה) זה מורה שהיה זמן רב מאוחר לזמן המעשה, וכי בימיו היה מלך בישראל. ואף כי שניהם נופלים על שמואל, אך. ג) ממה שאמר (שם יח, לא) כל ימי היות בית אלניס בגלגל. ירמו בזה על זמן שלקח דוד ארון אלהים משילה ויביאהו ירושלים. שהוא זמן רב מאוחר לשמואל. ד) ממה שאמר (שם ל) ויהונתן בן גרשם וגו' היו כהנים לשפט סדני עד יום גלגת סלגן. הלשון הזה לא יפול כ"א על גלות העם, ואם נתפוס הגלות היותר קדום, יהיה גלות בני גד ובני ראובן ע"י חגלת פלאסר (ע"ן רש"י). ומקצת המפרשים פותרים ל' גלות הארץ. אל הלקח הארון מיד פלשתים (ש"א ד) וזהו דעת הרד"ק. ומה שמחזק אצלו הפירוש הזה, כי בו ימצא שווי בין ב' הומנים הבאים רצופים זה אחר זה, ד"ל גלות הארץ וכל ימי היות בית אלהים בשילה, כי מאז גלה הארון מיד פלשתים? לא שב עוד אל שילה, אבל עמד בקרית יערים זמן רב, וממש למקום

למקום אחר. ואבל הלשון דחק מאד לפי הוזה, והראי מהשואת הזמנים איננה ראייה. כי כל זמן יפרט ענין אחר, בפסוק עד יום גלות הארץ מפרט משך זמן כהונת בני גרשם, ובימי היות בית האלהים בשילה מפרט קיום פסל מיכה. אשר גם כביטולו בזמן הנזכר, איפשר שעשו להם פסל אחר תחתיו. ואם ההתדבקות צודק שכותב מאסף הספר היה זמן רב אחר שמואל, הנמשך מבואר מעצמו, למה אחר במקום המעשה הקורם בזמן, וגם מפני שלא רצה לפסוק שלשלת הספור, הדבק ונמשך מיהושע לשופטים בדברים המתיחסים לכלל האומה, להפריד ביניהם בעניני שבטים פרטים. ע"כ שמו כמאסף לכלל הספר.

(ה) כמות מהזמן יכילו ספורי הספר הזה?

מאשר אמרתי במה שקדם התברר, כי לא היה מכוונת הספר לספר דברי הימים שלם בכל חלקיו, כי לא יודיע לנו דבר ממעמד האומה וסדור המדיני שלה. ולא המתיחסות השבטים וסדר ממשלתם. ולא ממדת כח השופט ושעור ממשלתו ושאר ענינים המתיחסים לדברי הימים, אבל כל ישעו וכל חפצו לספר קבוץ של שעבודים והצלחות אשר הגיעו לעם מדי שפוט השופטים. אשר סבת השעבוד היתה פנות העם אל האלילים, וסבת ההצלחה שונם באלהיהם. ועם זה מפרט שנות השעבוד בכל פעם ופעם. ושנות התשקטה ונוח העם תחת השופט אשר בימים ההם. ולפי שלא היתה מכוונת הספר למנות מספר השנים על הסדר, ולהגביל כמות הזמן אשר יכילו ספוריו, לכן לא דקדק לפרט לנו ג"כ מקום ששנות השעבוד נמנים לבד, ושנות השופט לבד, ומקום ששנות השעבוד נכלעים כמנין שנות השופט.

אמנם לא היתה נפלאת בעינינו, למנות תמיד שנות השעבוד לבד ושנות השופט לבד בלי תנאי, לולא פרט לנו הכתוב כמקום אחר מספר כולל, מביאת הארץ עד יפתח ג' מאות שנה (שופטים יא כו). ומעתה אי אפשר לנו לכוין פרטי המספרים עם המספר הכולל, לא אם נבליע כל שנות השעבוד בתוך שנות השופט, ולא כשנכדיל כלם אלה מאלה, מכלתי שיצא לנו חשבון הפרט

שׁוֹפְטִים

אל השבון הכלל שרוע או קלוט. ואשר מוסיף המכובה עלינו הוא, מה שלא פרט הכתוב שנות יהושע, ושנות הזקנים שהאריכו ימים אחריו. ובעבור זה יפרדו ראשי המפרשים והיו למחלקות שונים, בברור החשבונות האלה. אשר בכללם הם שלש כתות. מהם הולכים במספר שנות יהושע והזקנים על פי השבון סדר עולם. ולכוין החשבון הכולל עם הפרט. יכללו מקצת שנות השעבוד בשנות השופט, ומקצתם יפרדו עד שיצא להם המספר של ג' מאות שנה. ובהם ישסעו תמיד שנות השעבוד משנות השופט ויבדילום, וכאשר יצא להם המספר הפרט שרוע, יגרעו משנות יהושע והזקנים מהפרט בס"ע. ומהם יכליעו כל שנות השעבוד בתוך שנות השופט, וכאשר יצא להם מספר הפרטי קלוט, יוסיפו על שנות יהושע וזקנים, או שישומו מספר ג' מאות בלתי מצמצם. ולהעמידך על ברור הדברים האלה, וטרם אביא דעות המפרשים, אציג לפניך לוח שמות העמים ששעברו בישראל ושנות השעבוד של כל אחר ואחד. וכן שמות השופטים ושנותם בצדם כמ"ש במקרא.

8	ח	שעבוד כושן
40	מ	עתניאל
18	יח	שעבוד עגלון
80	פ	אהוד
—	—	שמגר
20	כ	שעבוד יבין
40	מ	ברק, דבורה
7	ז	שעבוד מדין
40	מ	גדעון
3	ג	אבימלך
23	כג	הולע
22	כב	יאיר

301

18	יח	שעבוד עמון	
6	ך		יפתח
7	ז		אבצן
10	י		אילון
8	ח		עכרון
40	מ	{	שעבוד פלשתים	
			שמשון

390

וכשאתה מונה משעבוד של כושן עד יפתח שנות השעבוד לכד ושנות כל שופט לכד יעלה לך י"ט שנה יותר מג' מאות, ואף כי תוסיף עליהם שנות יהושע והזקנים מומן ביאת הארץ ועד כושן, ואיך אמר יפתח (שופטי' יא, כו) נשבת ישראל נחשנו וננוטיה וגו' שלש מאות שנה וגו'. וא"כ ע"כ צריך אתה להכליע שנות השעבוד בשנות השופטים, ועתה הט אוניך ושמע דברי חכמים וחשכנותם:

הרש"י בפרשת יפתח (שם) בשם ס"ע מביא החשבון וז"ל. יהושע פונס את ישראל כ"ח שנה, ואין לי מקרא ממי ללמוד. עתניאל מ' ושני שעבוד של כושן בכללם. אחריו אהוד פ' שנה, ושעבוד י"ה של עגלון בתוכם הרי קמ"ח. דבורה מ' שנה ושני שעבוד של יבין בתוכם הרי קפ"ח. אחריו שבע שנים של שעבוד מדין וארבעים של גדעון. ושלוש של אבימלך הרי רל"ח. אחריו כ"ג של חולע וכ"ב של יאיר אלא שעלחה שנה אחת לשניהם. וי"ה של בני עמון עד שלא בא יפתח הרי שלש מאות. (ובס"ע שלפנינו כחוב עד שנת ב' של יפתח ויהי' ב' שנים יתרות על ג' מאות). וגם הרד"ק שם מביא החשבון בשם ס"ע אלא שבמקום ז' שנות השעבוד של מדין מכנים ו' שנים של יפתח. והרלב"ג הפסג"כ החשבון הזה, בהסרת ז' שנות השעבוד של מדין. ואמר כי יפתח הפסג' מאות שנים ע"ד הקדוב, ולא חשש לו' שנים החסרות.

ספר הקבלה להראב"ד מונה רק מספר שנות השופטים ושנות שעבוד איננו מונה כלל. ותחת י"ח שנות השעבוד של בני עמון מבנים י"ז שנים לוקנים שאהרי יהושע, ותחת ז' שני שעבוד של מדין מונה ז' של יפתח. והוא ספר שאין לסמוך עליו מפני שעלו בו טעויות הרבה, כאשר אוכיה עוד.

והרב דן יצחק אברבנאל בפי' לס' שמואל (א. יג. א) מאסף לכל המחנות הדעות האלה ומשיג עליהן (אך מה שמביא שם דעת רש"י אין כן ברש"י שלפנינו) ואם לא צדק בכל השגותיו, הלא רובם נכוחים למדין וישרים למוצאי דעת. ומוציא חשבון מודעתו, עפ"י ג' הנחות. (א) כל שנות השעבוד נבלעו בשנות השופטים. (ב) ממה שסתם לן הכתוב ולא פירש שנות יהוש' והוקנים אין ליחס להם יותר שנים ממה שנראה מסכים למקרא וממה שיסדו חו"ל ז' שנים לכבוש ח' להלוקה הרי י"ד ליהושע הוסיף עליהם ו' שנים לוקנים הם כ'. (ג) ג' מאות שנה שתפס יפתח לא כיון בו מספר מלא מצמצם, כי אם ע"ד הקרוב, ולא חש אם חסד ממספר הזה, כי אמר החכם הדבר יקנה השם מהגבול הנוטה אליו. ועל פי הדברים האלה כך הוא מונה. יהושע והוקנים כ'. עתניאל מ'. אהוד פ'. דבורה מ'. גרעון מ'. אבימלך ג'. תולע כ"ג. יאיר כ"ב. ויהיה מספר הכולל דס"ח שנים, ואותו המספר תפס יפתח בשם ג' מאות שנה. ולכני אומר לי כי הפריז הרב על המדה, כי לא יתכן לתפוס במספר שלם במקום שיחסר כמעט חלק הרביעי מן הכל, כי אם מנהג הלשון לתפוס מספר מלא במקום החסר, אמנם זה כאשר החסר מעט מוער בערך המספר השלם כמו ארבעים יכנו, שבא עליו הקבלה מ' חסר אחת. אבל לא כשהחסר הרבה. על כן נ"ל להוסיף על פי דרכו, כי ממה שנאמר (שופט' א. י). וגם כל הדור הסוף נאספו ויקם דוד אחד אחד לא ידעו וגו'. הרי שנמשך זמן ממזות יהושע עד זמן שאמר אליו ויעשו בני ישראל הרע, דור שלם. ולפי המסכם חושבים זמן דוד שלשים שנים, ר"ל זמן שנאמר עליו דוד מה דוד אהר קם. ולפי זה יהי' שנות יהושע והוקנים מ"ד שנים. מעתה צא וחשוב כל שנות השופטים מעתניאל

מעתניאל עד יפתח ושנות השעבוד נכללו בתוכם יעלה לך השבון של רמ"ח שנים תן עליהם מ"ד של שנות יחשע והוקנים חרי רצ"ב שנים ואם נאמר כי בשנת ב' או בשנת שלש ליפתח שלח אל מלך בני עמון כועת ס"ע וכפי הסברא הנוחנת, יהי רצ"ד או רצ"ה שנים. ועל הסרוך מספר מעט מן מספר מלא נופל יותר לומר שתפס מספר השלם ע"ד הקרוב, כנ"ל.

אכנס יתר פרטי השנים מיפתח עד עלי, יפתח ו' שנים, אביון ז' אילון עשר שנים, עכרון ח' שנים ושמשון עשרים שנה. הרי מ"א שנים, תן אותם על מספר רצ"ב. יצא לך מספר של"ג. הסר מהם מ"ד שנים שמויהושע עד עתניאל. יעלה לך השבון רפ"ט שנים. העולה מדכרינו לפי החשבון שהנחנו יהיה מדת הזמן אשר יכילו דברי הספר מעתניאל ועד מות שמשון במספר רצט שנים בקרוב. משנת ב' אלפים הקל"ב (2532) עד ב' אלפים התל"א (2831). ומה שנאמר (בשופטים יג, א) ויחס ס' צד פלשתים ארבעים שנה, אותם מ' שני שעבוד הם עשרים של שמשון ועשרים כימי עלי, לדעה הר"ב אכרנאל. ועל דעתי מ' שני שעבוד של פלשתים עולים בשנה במ' שני עלי וכ' שני שמשון נבלעים בתוכם כאשר אנאר להלן בס' שמואל.

ועוד דע לך, כי מה שאמרת לפני זה רצ"ט שנים בקרוב, לפי שאי אפשר לצמצם המספר לפי פרטי השנים, כי כמה פעמים, שנה אחת עולה לכאן ולכאן, ר"ל השנה שמת בה שופט ונמנה שופט אחר בתוך השנה ההיא נמנה השנה לשניהם, וע"דו איפשר שיחסר ממספר הנוכר ג' או ד' שנים. לכן אמרת בקרוב. ושמור זה הכלל כי אי אפשר לכונן החשבון וולתו. ועם זה נשלם מה ששערתי לשים מבוא לספר הזה.

יום ח' טז שבט הקס"ט.

ש מ ו א ל

(א) תוכן עניני הספר?

הספר הזה תחלתו המשיך דברי השופטים, אשר הם עוד שנים, עלי ושמואל, עד מלוך מלך בישראל, והוא החלק המעט ממנו, והשאר ספור ענינו מלוכת שאול ומלחמותיו, והוא עקר הספר. ומשיחת דוד למלך תחת שאול, מעט ממנו בחלק א' מספר זה ועקר מלוכת דוד בספר שמואל ב. והיה ראוי שיבואו גם שני שופטים האחרונים האלה בכלל שאר השופטים ולהתחיל הספר החדש בעניני המלכים, אלא מפני כבוד שמואל הפסיק בענין, להכדיל בינו ובין השופטים אשר לפניו, להיותו נבדל מהם במעלה ובקדושה. כי בחפלה בא הריון לאמו ומבטן ומלידה היה קדוש. והוא היה נביא מעולה ועל ידו נמשחו ב' מלכים, על כן נתן לו היתרון להתחיל הספר בתולדתו. וכפי הקבלה היתה שנת עבורו שנה שמה נמנה עלי לשופט, על כן בא משולב בספורו.

(ב) סבת שם הספר?

אם נקרא ספר על שם איש מיוחד, שתיים הנה סבותיו. אם מפני רוב ספורי הספר הכוללים עניני האיש ההוא ומעשיו. או על שם כותב הספר ומחברו. ונחפשה נחקרה אם תחול אחת משתי הסבות על קריאת הספר הזה על שם שמואל. כי הנה הוא נחלק לשנים חלקים, אשר החלק הראשון ממנו

ממנו כולל ענינו שאול ומלחמותיו ומותו כנזכר במה שקדם. והחלק השני ממנו כולל מלוכת דוד וכל קורותיו, וממה שידענו כי מיתת שמואל קדמה למיתת שאול, אם כן אי אפשר שתחול אחת מב' הסבות אל שיקרא החלק השני ממנו בשם שמואל, אפס גם בחלק הראשון ממנו, בעבור מעט הנזכר בו מעניני שמואל, אין כאן סבה עצומה שיקרא הספר יותר אחרי שמואל, משיקרא אחרי שאול שרובו ספורי עניניו. ולמה מיהם הרוב אחר המעט ולא בהפך כפי מה שראוי, או כי תאמר כי מיוחס הוא אחרי הכותב? על זה נשים פני עיונינו.

ג) מי כותב הספר?

כבר הבאתי, במבוא לס' שופטים. דעת חכמי התלמוד (בב"ב י"ד ע"ב) ומאמרם שם, שמואל כתב ספרו וספר שופטים ויהו. אמנם כן הם בארו שם דבריהם כי לא על כלל הספר יצא המאמר הזה, כי אמרו. שמואל כתב ספרו? והכתיב וסמואל נתן דלסקים נתן סנניא וגד סחוס. הנראה מדבריהם ראוי שייחסם לו עכ"פ רוב דברי הספר. אך נראה איך יתקיים זה עם שאר המאמרים אשר שמו ליסוד מונח בספורי הספר, כי לפי דעתם (כאשר אנאך להלן) לא ארכה מלוכת שאול יותר מב' שנים. והנה מיתת שמואל קדמה למיתת שאול, ולמה שרוב עניני החלק הראשון מהספר דברי שאול ומלחמותיו ודברי מריבותיו עם דוד. א"כ אי אפשר ליחס לו הכתיבה כי אם מעט מועיה המדבר מענינו ומזמנו, וגם על אותו המעט יתעוררו בו זרות וספקות מכמה פנים. א) מה שהתעורר עליו הרב אנרנאל כס' יהושע גם בספר הזה, מלשון עד היום הזה (ש"א, ה. ו. יח) אשר מורה על כותב מאוחר זמן רב אחר המעשה. ב) הכתוב: כי לנניא היום יקרא לפנים רואה (שם ט, ט), מורה ג"כ על כותב זמן רב אח"כ. וכן כתב רש"י הסופר כותב זאת, כי שמואל בעצמו היה אשר קראו שאול רואה. והד"ק מישב זה, כי בימי שמואל שנפרצה הנבואה הוסב שם רואה לנב"א, (עיין הקדמה כללית) אך לא היה מורגל עוד כ"כ לכן

שמואל

חפס נער שאול עוד הלשון הנהוג מאז שם רואה . (ג) נאמר:
 וישי מיום שנת הארון נקנית יערים ויהיו עשרים שנה (שם ז, ב) והנה
 לפי השבון ס"ע והתלמוד, לא הגיעו לשמואל מהם כי אם
 י"א שנה ושנתיים לשאול, וז' שנים שמלך דוד, הרי עשרים
 שנה ואח"כ העלה אותו דוד ירושלים, וא"כ איך כתב שמואל
 עשרים שנה, שהם כמו ט' שנים אחרי מותו . (אמנם הקושי'
 הזאת רק לפי השבון הס"ע פי"ג והתלמוד, אבל לפי דעת
 המפרשים שאביא להלן בכוון השבון שנות שמואל ושאל לא
 יחי' זה קושי'). (ד) נאמר: לכן יספה לקנג למלני יסופה עד היום הזה
 (שם כז, ז) ותנה שם הזה מלכי יהודה לא יפול כי אם אחרי
 שלמה, בהחלק ממלכת העם לשנים . וא"כ מורה זה על כותב
 יותר מאוחר גם מנתן הנביא וגד החוזה . ויש מעוררים עוד
 זרות אחרות אשר יארך לי להזכיר כלם .

על כן הנכון לומר, כדי להמלט מכל הזרות האלה, כי מה
 שאמרו שמואל כתב ספרו, הכוונה רק הדברים הפרטיים
 המתיחסים לענינו, (ואין הלשון הזה זר בדבריהם, כאשר תמצא
 רוגמתו בס' עזרא ונחמי' עיין כמבוא שם) . ונתן וגד הוסיפו
 איש איש לפי זמנו מן הענינים שנמשכו אחרי מות שמואל .
 ואחריהם היה מאסף לבל הספורים האלה והמסדר אותם לספר
 שלם . והמאסף החוא הוסיף אנה ואנה לשונות ובאורים בתוך
 דבריהם מן הדברים שמתיחסים על זמנו . כמו כל עד היום
 הזה, ומאמר לפנים בישראל, ומאמר ויהי מיום שבת הארון
 וגו' וכדומה . והטעם אשר נקרא הספר על שם שמואל . הוא
 הטעם . אשר הכדיל אותו משאר השופטים, לבכורו וליקר ערכו .
 ובעבור שהתחיל בספור לידתו, ואיך היה הולך הלוך וגדול
 במעלת הנבואה והיראה, וראוי הוא שיתעלם (מל' עולם) שמו
 בספר בעבור מה שהעלה את העם בימיו אל מדרגת השלמות
 במדיני, וחקן מדותיהם מהרבה שחיתות אשר נפגעו מימי
 השופטים אשר לפניו .

(ד) עיון גדול בשאלות וספקות אשר יפלו בספור
מעשה דוד ונלית

רבו השאלות והזרות והסתייגות אשר יפלו בספור מעשה דוד
ונלית (ש"א יז) אם בזכרי הפרשה היא בעצמה ואם
כהצטרפותה אל מה שקדם לה ואל מה שאחריה - ואיניא מן
הספורים קצור מיפלג - להעמידך על מקומות הזרות - בפרשה
י"ז יספר - שנמשח דוד בסתר לטלף תחת שאול - ומוכיז שמו
ושם אכזי וכמות אחיו - אח"כ נקרא דוד אל הצד המלכות,
אחרי אשר מתאר כדודע נגן נכור היל ואיש מלחמה וגו' - והיה
מנגן הטלף להעביר דיה הרעה מאת שאול, ושאל איך נהגו
וישימרו נשוא בליו, ולא נתנו ל' וכ אל אכזי - וזה ד"כ עניני
הפרשה, י"ז, ומטנה נפן אל פרשה י"ז ונפנה בה מאמרים
בלתי מתישבים עם מה שמכרי בפרשה שקדם לה - וכל הזרות
מהחיל מן פסוק י"ב ועד פסוק ל"ב וכן פסוק י"ד ע"י סוף הפרשה,
ואסדר אותם על סדר המקרא - (א) דוד מן הים לפני המלך (ש"א
(ש"א י"ז, י"ב) - מדוע שב לשנות מי דוד ומי בן ישי ומספר בניו,
אחרי אשר תודיע כל זה בפרשה הקודמת? ונלית מה שהלשון
הזה אין לו דמיון ולא הטיף אל הקודם - (ב) דוד מן הים לפני
המלך (ש"א י"ז, י"ב) (ש"א י"ז, י"ב) אך יהי שב זה עם מה
שספר לפניו, ששאל אהב אותו והיה מכובד אליו לנגן לפניו,
והיה לו נשוא בליו, ואיך יצא למלחמה וישיא בליו כל עמו?
ולמה לא הוכיז שפטריו שאל מעליו והרשה לו לשוב בית
אכזי? וגדך ועיב המלך איש אשר היה מפאר לפניו בנכור היל
ואיש מלחמה, ולקח תחתיו שלשת אחיו הבלתי מפארים כמותו?
ויותר מתנגד הספור הזה אל המאמר הנזכר בפרשה שאחריה;
ויכי פתחם ופנתה דיה אנטים דעם ועו' (דוד מנגן נגן כיום כיום (ש"א
יח, י) הלשון כיום כיום מורה שהיה הולך בענין הזה על
הרגילות הנחוג מתמול שלשם בלי הפסק - ומן הספור הקודם
נראה כי היה הפסק ומן רב, וכי היה שב ביניהם לרעות צאן
אכזי - ואין זכרון בכל הספור כי חשיב אותו על בנו לנגן לפניו.
ש"א הפסוקים האלה כשהם קם זה נופל - (ט) דוד אשר היה
מהעומדים

ש מ ו א ל

מהעומדים ראשנה את פני המלך ורופא נכבד להעביר ממנו
רוח רעה, ואהוב בעיניו ונושא כליו, מה היה לו לשאול את
האנשים העומדים עמו מה יעשה לאיש אשר יכה את הפלשתי?
כי איש אשר לו יד ושם כמוהו, לא יסב דרכו, אבל ילך בעצמו
ויעמוד לפני המלך וישאל את פיהו ולא צריך למליץ בינו ובין
המלך. (ד) וימר אף אליהם גדוד, למס זה ירדת וגו' (שם יז כח).
וכי לא היה ביד דוד אותות נאמנים כי לא מלבו הלך, כי אם
אביו שלחו לראות את שלום אחיו, ולתת תשורה לשר האלף,
ולקחת ערכתם? ומה שאל אותו למה ירדת? ואיך ערב לב
אליאב לדבר קשות אל אחיו, אשר הוא מננן למלך ונושא כליו
ואהוב מאד בעיניו. הלא ישים אל לבו כי יש בידו לעשות עמו
רעה. או כי לא היה לו לשאת לו פנים אחרי אשר נמשח
למלוכה? ומה היתה תמיהתו על דוד אשר שם לבו לחקור הדבר.
הלא ידע מגבורת אחיו אשר חכה את הארי ואת הרוב, ואיש
גבור כמוהו לא נעלם כי אותות הגבורה מתנוססים בכל מעשיו.
ואיך לא חם דוד על כבוד נפשו, והתאפק בדבר אחיו אליו כדבר
אחד פרחח הילדים חובקי אשפתות. ואיך לא יהם לב גבור
כמוהו בשמעו דברי נאצות כאלה ויהי כמחריש. ותחת מענה
חמה מפיץ אף ושופך זעם, ענה רכות בלל זני הוא! (ה) שלשה
דברים הכטיח המלך למכה הפלשתי הערל הזה, להעשירו עשר
גדול, ולתת לו בתו לאשה, ולעשות ביתו חפשי בישראל (שם
שם כח). ודוד חנה שם נפשו בכפו והרג את הפלשתי. ולא די
שאתה משלש אלה לא נעשה לו אלא כשכאז אליו עבדי שאול
בדברי אדניהם להתחתן בו (שם יח כג) היה נפלא בעיניו ולא
האמין להם, כי הרחיק שיתחתן המלך באיש רש כמוהו, הלא
נאה לו בשכרו? ומדוע בטח בשכר מאה ערלות יותר משכר
הריגת הפלשתי? כי גמי שלא קיים הבטחתו ראשנה לא יקים
אותה שנית. (ו) ויקח דוד את חטף הפלשתי ויניאסו ידועלס ואת כליו
סס נאכלו (שם יז נד) שני זרות בו, כי ירושלים לא נקראה עוד
בשם, כי אם שנים רבות אח"כ. ועוד היתה עיר יבוסית, ולא
היה בה לא הוא ולא בני משפחתו כי הוא יושב בבית לחם.

ועוד

ועוד לא היה שם לא ארון ולא מזבח, ולמה הביא שמה ראש
 הפלשתי? וכליו שם באהלו, והסופר בעצמו יספר כי חרב גלית
 הפלשתי לוטה אחרי האפור בנוב (שם כא, י). זו השאלה
 הקדומה אשר נגפו בה כל הראשנים, והמפרשים, היא: איך
 נכר דוד לפני שאול אשר עמד לפניו יום ויום ונגן בידו ורוח לו,
 ואשר אהבתו וישימהו לנושא כליו, עד אשר הוצרך להקור על
 אדותיו בשר צבאו בן מי זה הנער? וגם אבנר נשבע בחי המלך
 שלא ידעו. ולמה לא שאל אותו אבנר כמצות המלך? וכבר
 ידעת ישוב חכמי התלמוד על הזרות הזה (בימות עז עב).
 שהיו נושאים ונותנים בדבר הלכה עד שנצחום דואג שאסור
 לבוא בקהל. ואם ישכך זה מעט לאשר רוחם נוחה בדרש,
 אבל ההולך דרך המלך דרך הפשט לא ישיב נפשו בזה. וגם
 ראיתי את הלחץ ואת הדחק אשר המפרשים לוחצים את עצמם
 להוציא פי' נכון ולא יכלו. והמבאר לספר שמואל בשם מנחה
 חושה, השתדל ג"כ לתת סבה אל התנכרות דוד לפני שאול
 מארבעה פנים כאי הרוח, והכל הביא גם הוא ואת כלם ישא
 הרוח. הא" כי לרוב עסקיו ולרוב הבאים לפניו, לא יוכל
 להכיר כל אחד מהם בפרט והוא ל' הדל"ג. טעם הזה כטעם
 דיר חלמית, כי זה יצדק באיש המוני, אבל לא באיש נסמן
 ומתנוסס לפני המלך יום יום בהיטיבו לנגן ורופא אמן לו
 לרפאותו מקשה רוחו, ונחמד בעיניו ונושא כליו, איש כמוהו
 באלף לא בטיל. הב" לא ראה אותו אלא בהיות רוח ה' רעה
 עליו, ואז לא היתה נפשו נכונה להשיג מושג מה וכו'. והכתיב
 ויאהבהו ויהי לו נושא כליו? ועוד ע"י הנגון רוח לו. הלא
 יכיר החולה את רופאו המשיב אותו משעמום לדעת מיושבת,
 וזכרו מתרשם יותר בדמיונו. הג' והד' מפורכים מהכתוב ודוד
 מנגן בידו כיום ביום בשאלה הב'. אף כי לדעת התל' כל ימי
 מלוכת שאול לא ארכו מב' שנים. אך התשובה היותר מספקת
 בזה מכל היא, כי לא היתה שאלת שאול כי אם על אני דוד.
 אותו ידע היטיב כי היה יוצא ונכנס בביתו, אבל שם אביו
 אפ"ש ששכה. כי לא עלה על לבו לזכור בו תמיד אחרי

ש מ ו א ל

ששמע ממנו פעם, על כן דרש דרש על שמו. כי אמר איפשר
יבקש שזכו אשר הבטחתי לו, ואדעה לכן מי אתן את בתי.
אך עם זה לא הועלנו בישוב שאר השאלות.

וראיתי לחכם אחד מספוני חכמי הנוצרים מיבענימיקי העיין
בדרושים באלה, והוא במחאה אחת מסיר כל הקושיות

והורות האלה. באמרו כי כל הענין מפסוק י"ב המתחיל ודוד
בן איש אפרתי הזה, ועד פסוק ל"ב ומפסוק נ"ג עד פסוק ה'
כפ' י"ח לא מן שם הספר הם. ועם זה לא יבוטל מסרוד
הספור והמשך הענין דבר. וישמע שאול וכל ישראל וגו' וידאו
ויהתו ויאמר דוד אל שאול וגו' עבדך ילך. וראיותיו על זה.

א) כי המאמרים אשר יסירם מן הספר אינם נמצאים בהעתקה
חיונית לע"ב הוקנים. ב) אלו היה הענין ודוד בן איש אפרתי
מכותב הספר היה מתחיל בו פרשה. ג) שנוי לשון הספור
ודרכי הדבור מנוף הספר. אשר אחת ממנהגו כפילת לשון

וילכו שלשת בני ישי הגדולים הלכו אחרי וגו' אטע הלכו וגו', הגדלים הלכו

אחרי שאול (שם יז, יג, יד). וילך הפלסתי הלך וקדנ וגו' (שם שם

מא) הוא כפל לשון עם פסוק מ"ח שאה"ב. ויחזק דוד מן הפלסתי

וגו' (שם שם ו), הוא כפל לשון של פסוק שלפניו. ורבו עוד

הראיות שהביא בספרו על קיום הנחה הזאת, ומשים עוד סניף

כמו עד מוכיח כי קרה לספור הזה תוספת ושנויים ממנידים

שונים, ממה שנמצא בתרגום יונתן שלנו (שם פסוק ח), ענין

שלם נוסף ממה שלא נמצא במקרא. הלא כה דברי החכם

איש אשר לא מבני ישראל הוא אשר לא תאלצו הקבלה

לקחת הדברים כהויתן מכלי הוסיף או לגרוע מהם דבר. אבל

אנו איך לנו רשות למשוך אחרי המחשבה הזאת, וישוב השאלות

האלה שזכרתי יספיק לנו מה שנמצא מן הישוב עליהם במקצת

מן ספוני המפרשים. כי על שאלת הה' יחשוב הר"ב אברכנאל

שלא היתה הנטחת המלך אכל גוזמא בעלמא הוציא החמין

בענין מפחיד כזה בהפרות המדה. ועל שם ירושלים הנזכר

במקום הזה הניא הרד"ק בשם אביו, כי קרא נוב בשם ירושלים.

ושאר מקראות הורות יספיק עליהם מה שאמרו חכמי התלמוד

על מקדאות ורות שנספר עורא, שעתיד אליחו לדרש
אוהם.

אמנם הוכן ענין ספר שמואל ב', ועל השנות הספורים
בספר דברי הימים א'. ועל ההכרל שביניהם בתוספת
ובגרעון. ושנוי הלשון, וגם על הסתירה שיוזמן לפעמים בין
ב' הספרים המצא הכל מבואר במבוא לס' ד"ה.

ה) כמות זמן מן השנים יבילו דברי הספר הזה?

ארבעה ראשי אשוי שם הם הנקובים בספר הזה חייחם
ומעשיהם. והם עלי, שמואל, שאול, ודוד, שנים
מהם פרט בהם הכתוב שנות ממשלתם וימי חייחם וחם עלי
ודוד. והשנים האחרים סהם לנו הכתוב ולא פרש לנו בהם
מספר. על כן אם נרצה לדעת מספר שנות שמואל ושאול.
אין לנו תחכולה אחרת כי אם לכונן השנים על סדר הדורות.
ולצדק פרטי החשבונות אל מספר הכולל, ועי"ו נראה כמה
שנים יגיעו אליהם עד שיהיה הפרט מכון עם הכלל. ונזה
לומר כי בשני מקומות מסר לנו הכתוב חשבון כולל, ואליהם
צריכים אנחנו לכונן המיד פרטי החשבונות. ושתי החשבונות
הכוללות האלה המה, האחד (שופטים יא, כו) ונסת יסלל
בחסנו וגו' סלס מאות שנה, החשבון הכולל הזה מביאת הארץ ועד
יפתח ג' מאות שנה. והשני (מ"א ו, א) ויהי נשמים כנה ולרני
מאות כנה לנאס בני יסלל וגו' נספ הכניעית וגו'. הרי מיציאת מצרים
עד בנין הבית בשנת ד' לשלמה ת"פ שנים. וממה שידענו כי
מיציאת מצרים עד ביאת הארץ מ' שנה, ומשם עד יפתח ג'
מאות שנה, יהי' נשאר לנו מיפתח עד שנת ד' לשלמה ק"מ.
אך כבר הודעתך במבוא לס' שופטים מן המכופות אשר יקרה
לחשבון של ג' מאות דיפתח. והעולה מדברינו שם כי אין חשבון
של ג' מאות מספר פלא מצמצם, כי אם ע"ד הקרוב ועל פי
החשבון הזה צריך אני לכונן ג"כ החשבון הנותר מיפתח עד בנין
הבית. וכדי להעמידך על כוון הדברים, אעריך ראשונה על
השפוקה אשר יפלו אם נקה הדברים ככתבם, ולזה אשים שנות

ש מ ו א ל

דורות המפרשים עד שנת ד' לשלמה. אם נניח כי הג' מאות של יפתח הנא מספר מלא. הרי ש"מ שנים מיציאת מצרים עד יפתח, ועתה, ו' שנים של יפתח, ז' של אכצן, וי' של אילון. וז' של עכדון. ועשרים של שמשון הרי נ"א שנים. עלי שפט ארבעים שנה. דוד מלך מ' שנה וד' שנים לשלמה הרי פ"ד. סך הכולל מ"מ. עד הנה תע"ה שנים. ולא נשאר א"כ לשנות שמואל ושאול כי אם ה' שנים למלאת חשבון של ת"פ שנים, והוא דבר נמנע. ועתה הט אוניך ושמע דברי חכמים ולבך השית לדעתם.

כבר הגדתי לך דעת הס"ע בחשבון שלש מאות שנים של יפתח. ועתה אשים לפניך סדר חשבוננו של ת"פ שנים מ"מ עד בנין הבית. אמר בס"ע פרק מז' ויהי בשמנים שנה "וד' מאות שנה וגו'". ובשנת ב' ליפתח אמר שלש מאות שנה "וגו' ומן השנה השנית ליפתח ועד שנבנה הבית ק"מ שנה, ומ' שנה שהיו במדבר הרי ה"פ ע"כ". והחשבון הזה מפרט כפ' יב וי"ג שלפניו. אמר "עשה יפתח ו' שנים, אכצן ז' שנים צא מהן שנה אחת לזה ולזה. וימכרם ביד פלשתים מ' שנים עשרים שנה בימי יפתח, ועשרים בימי שמשון "ע"כ כפ' יב הרי שמונה כל השנים מיפתח ועד עלי מ' שנה. ובפ"ג כתב "עלי פרנס את ישראל ארבעים שנה. כל ימיו של שמואל נ"ב שנה (וכן הוא בתענית ה' ע"ב) ויום שנחמנה עלי לשופט נולד שמואל. והוא שפט מ' שנה נשתיירו י"ג לשמואל. צא מהן שנה אחת לעבורו שתי שנים מלך שאול אחת בחיי שמואל ואחת במותו, הרי נ"ב שנה. מ' שנה מלך דוד וארבעה לשלמה, הרי ק"מ שנה". (ואף שבפרטם אי אחת מוצא אלא קל"ד שנים, דהיינו מ' שני שעבוד של פלשתים ובחוכן כ' של שמשון. מ' של עלי. י"ב לשמואל ושאול ומ' של דוד, וד' לשלמה, הרי קל"ד, וצ"ל כי מה שאמר בס"ע וימכרם ביד פלשתים, מ' שנה עשרים בימי יפתח, ר"ל ממות יפתח, ונמצא נוספות עוד ד' שנים משנת ב' ליפתח. שאמר חשבון של ג' מאות

פאות שנה עד התחלת העשרים לפלשתים ויצא השבון של ק"מ מכון) :

אך מה שיפלו מן השאלות והספקות והזרות על ההשבון הזה של ס"ע-א) נראה דהוק מאד לפרש כוונת הכתוב שאמר : (שופט' יג) ויחנס ה' ציד פלשתים ארבעים שנה , שיהא מונה השעבוד מיפתח . והוא נאמר אחרי מות עבדון , ואיך יהיו שנות ארבעת השופטים האלה (יפתח , אבצן אילון עבדון) נכללים בשנות שעבוד של פלשתים ? ועוד אף כשתסיר שנות יפתח , ותצרף שנות אבצן ואילון ועבדון עם עשרים של שמשון יעלו לך ג"כ ה' שנים יותר מארבעים שנה ? ועוד כפי הנראה מהכתוב נמשכו שנות השעבוד של פלשתים כל ימי עלי , ולמה אמר א"כ ארבעים שנה , והלא המה כפול ? ואף שנמצא מאמר בירושלמי (דסוט' פ"א) למה נאמר נשמטון צ' פעמים וישפט את ישראל עשרים שנה , א"ר חמא , מלמד שהיו ידאים ממנו עשרים שנה אחרי מותו כמו שהיו ידאים ממנו עשרים שנה נחיו . מלבד שהוא דרך דרש , הנה נראין דבריו סותרין לדברי ס"ע , כי לפי ס"ע נקראו ג"כ עשרים של שמשון בחייו שנות השעבוד . ואף כי לאהר מותו . ב) ומה שהוא יותר זר ורחוק , אם היו כל ימיו של שמואל רק נ"ב שנה , איך אמר הכתוב : ויהי כאשר זקן שמואל (ש"א ח) ואני זקנתי וקנתי (שם יב , ב) . ומאמרם בתלמי' (תענית ה עב) על פסוק ויהי כי זקן שמואל , ומי סב שמואל כולי האי והא צד נ"ב כזה , א"ר יוחנן זקנס קופלס עליו . שהתאבל על שאל " הלא ג"ז דרש . ועוד לפי דעת ס"ע לא משכה מלובת שאול יותר מב' שנים , ולא קדמה מיתה שמואל לשאול כי אם ד' חדשים . ושמואל בזמן המליכו את שאול היה כבן מ"ט או כבן נ' לפי השבנונו . ומעשה השאלה , בן כמה היה שאול בעת ההיא שנמשח למלך ? אם האמר שהיה צעיר משמואל או שהיה עמו בערך אחד , ויהי ג"כ בן נ"ב כמותו . איך יצדק א"כ הכתוב : בן ארבעים שנה איש נסת במלכו (ש"ב) והוא בן הרביעי לשאול כי קדמו לו שלשה בנים ושתיים בנות . ויהי א"כ שאול מוליד כבן ד' או כבן ה' והוא דבר זר אין זר

ש מ ו א ל

ממנו . וצריך אהה לומר ע"כ שהיה זקן משמואל כעשר שנים
 ויותר ויהי' עכ"פ בן ס"ו בהגיעו למלוכה , וע"ז היה עדיין כבית
 אביו , ושלחו לבקש אתונות ? וע"ז שמואל שהיה בן נ' בעת
 המשיחה נקרא זקן ושבו , ושאל שהיה או בן ס' נקרא כהור
 וטוב (ש"א ט, ב) ? ג) איך איפשר שתקיף שנה אחת או
 שנתיים , כל המעשים האלה וכל המלחמות אשר עשה שאל
 וסכסוכיו עם דוד ורדיפתו , מצורף לזה שעמד שאל ומן שנה
 מעת המשהו עד ההויקו במלוכה , ודוד ישב בשדה פלשתיים
 לכר שנה וד' חדשים , מלכד שישב בא"י וממה שהיה מסתתר
 במדבר זוף במצודה ובכרמל . ובכל זה יחסו שנות מלוכת שאל
 שתי שנים , הלא זה כהררים התלויים בשערה ? וכבר הרגישו
 בזה כל המפרשים ומאנו בקבלת החשבון הזה .

ובעתה נשוב אל החשבון על הדרך אשר החזקנו בו במבוא
 לס' שופטים . כי מכל הדעות השונות שהבאתי

שם . בחרתי בדעת האברבנאל וכחשבוננו זולתי מה שנטיתי
 ממנו באיזה מקומות . ולכן אשיב את דבריו הנה מחשבון ביאת
 הארץ עד עלי ומה שנטיתי מחשבוננו , ואה"כ אשלים החשבון
 שמעלי עד שנת ד' לשלמה , ואחבר עליו מה שנטיתי מחשבוננו
 גם כזה , אך לפני מזה , אצרף בכור כחינתי את הראיה שעליה
 סמכו בס"ע למנות כל ימי שמואל נ"ב , אם היא הזקה , ואם
 איפשר לדהותה . וזה כי הם סמכו חשבונם על שני מאמרים .
 האחד ממה שנאמר : ועלי כנסן יסב על הססל וגו' (ש"א א')
 ישב כתיב שבאותו השנה נחמנה לשופט , הרי שבשנה שנמנה
 עלי לשופט נתעברה חנה . ועלי שפט ארבעים שנה ויום
 שמת עלי נשבה הארון , והיה שמואל בן ארבעים שנה . והמאמר
 השני ויהי מיום שבת הארון בקרית יערים וגו' ויהיו עשרים
 שנה (שם) צא מהם ו' שנים לדוד , כי אחרי אשר מלך דוד
 בהרון שבע שנים העלה את הארון מקרית יערים . ונשאו
 א"כ רק י"ג לשמואל . צא מהן שנה אחת לעבורו הרי נ"ב שנה .
 ועל שתי הראיות יש להשיב , כי ראית ישב . הוא דרש ואומלנא .
 ואין משיבין מן הדרש ואין מקשין מן האגדה . והראיה השנית

ג"כ איננה ראייה, כי לא בא הכתוב לפרט כמה שנים ישב הארון בקרית יערים בכלל, כי כבר ארכו לו שנים הרבה עד העלותו דוד ירושלים. אבל העשרים שנה הם עד זמן שהתעורר העם לתשובה ע"י שמואל. כי אם לא כן מה לו לכתוב להזכיר כאן חשבון הזה. ואחרי שהחשבון הזה נסתר יצדק לומר שנולד שמואל כמה שנים לפני מנוי עלי לשופט או לכה"ג. ויצדק לומר ג"כ כי יראת ה' חוסיף ימי הצדיק שמואל ויהיה זקן ושביע ימים ואין המקרא יוצא מידי פשוטו.

ועתה אשוב על דברי האנרכנאל ומחשבתו אשר חשב. מביאת הארץ עד יפתח רצ"ה שנים. יפתח שפט ו' שנים אבצן ו'. אילון י'. עברון ח'. שמשון כ'. עלי מ'. (וב' שנות שעבוד של פלשתים, הוא נותן כ' לשמשון וב' לעלי) שמואל שפט כ' שנה, שאול י"ו. דוד מלך מ' שנה, וד' לשלמה הרי ת"פ שנים מצמצמים, כשתוסיף עליהם מ' שנה ביציאת מצרים עד ביאת הארץ. והנה הוא הוצב התכנית לפי הנעל, כי אין לו ראייה נכונה על שנות שמואל שהארץ יותר על עלי כי אם מעדות הכתוב, שנת הארון בקרית יערים כ' שנים. וי"ז של שאול הם אנכרנאל למלאת המספר של ת"פ שנים. וכבר אמרתי לך הסכה אשר הביאני לנשות מהשבנו הכולל של רס"ח שנים, ובמה שיחסתי לזקנים שאחרי יהושע ל' שנים עלה חשבוני מביאת הארץ עד יפתח רצ"ד או רצ"ה שנים. ועתה אני לך המקום שאסור מהשבנו ביתר השנים שנגפתה ועד בנין הבית והסכה עליו. וזה כי דחוק בעיני לדלק מ' שנות שעבוד של פלשתים בין כ' דשמשון ומ' דעלי, כי לא מצאנו תשועה מידם כל ימי עלי? ע"כ ג"ל. כי כ' שנים דשמשון נכלעים בתוך מ' שנים של עלי. והם היו מ' שני שעבוד של פלשתים. ואל יקשה בעיניך שיהא מונה לשמשון כ' שנה ששפט בתוך המ' ששפט עלי? כי שמשון היה שופט על כוונה אחרת ועלי היה שופט על כוונה אחרת. כמ"ש בראש שופטים, כי שם שופט נאמר בשתוף על דיון מכוונה על ריב ומשפט ועל מתעורר ברוח גבורתו לנקם

ש מ ו א ל

לנקם נקמה אוהבו מיד אויבו . וא"כ עלי היה שופט דין
ממונה על פיו היה כל ריב וכל נגע מ' שנה . ובכ' שנים
הראשונים , היה שמשון שופט את ישראל מיד אויביהם בנקמתו
בפלשתים כ' שנה . ועתה אציג לפניך לוח השבון האברבנאל
מ"מ עד בנין הכית בצד ימין וכצדו השמאלית ארשום רק
המקומות שנטייתי מהשבנונו .

								המחבר	האברבנאל
				מ	40				הליכת מדבר
				יד	14				יהושע
30	ל	}		ו	6				זקנים
				מ	40				עתניאל
				פ	80				אהוד
									שמגר
				מ	40				ברק , דבורה
				מ	40				גדעון
				ג	3				אבימלך
				כג	23				חולע
				כב	22				יאיר
				ו	6				יפתח
				ז	7				אבצן
				י	10				אילון
				ה	8				עכרון
40	מ	}		כ	20				שמשון
				מ	40				עלי
33	לג	}		כ	20				שמואל
				יו	17				שאול
				מ	40				דוד
				ד	4				שלמה

הנה כפי העולה מחשבוננו יהי' מנין השנים מיציאת מצרים ועד בנין הבית בשנת ד' לשלמה, מלכוד ימי שמואל ושאל חמ"ז שנים, וא"כ רווחו לשנות שמואל ושאל ל"ג שנים. ואם נצרף עוד ההנחה אשר אין לספק בה, כי כמה פעמים שנה אחת נמנה לשנים במנין השופטים. כאשר מת שופט, וקם שופט אחר תחתיו בתוך שנתו, נמנה השנה לשניהם, ירווחו לנו לימי שמואל כארבעים שנה, ויהיה החשבון קרוב לדעת יוסיפון לרומים, אשר הושב למלוכת שאל לכד ארבעים שנה. ודומה בעיני לסכרא ישרה להכניס שנות שמשון בימי עלי. ונראה כן דעת הרלב"ג (ש"א, ז' ב). ויתכן לפי"ז שחיה שמואל אחרי מות עלי. עוד לי שנים ויותר, והיו ימיו שבעים שנה. ואם נאמר כי נולד לפני התמנות עלי יתכן שיהיו ימיו שמונים שנה.

העולה מדברינו עפ"י החשבון שהנחנו יהיה מדת הזמן אשר יכילו דברי הספר משנות עלי עד קרבת ימי דוד למות מספר של מאה וי"ג שנים. מ' של עלי. ול"ג של שמואל ושאל. ומ' של דוד. צא מהם כ' שנים הראשנים של עלי הנכללים בכ' שנים של שמשון הנזכרים בספר שופטים וישאר לך צ"ג שנים, והוא משנת ב' אלפים תתל"א (2831) עד שנת ב' אלפים תתקכ"ד (2924) הוסיף עליהם ד' שנים לשלמה זמן בנין הבית. ויצא לך חשבון מכוון של ת"פ שנים. שמשנת ב' אלפים תמ"ה (2448) שיצאו ממצרים. עד שנת ב' אלפים תתקכ"ה (2928) שבו נבנה הבית. וכן איתא בסדר עולם זוטא, אך בפרטי החשבונות שם לא דק, או שנשתרבו בו טעויות. ועם זה גשלים מה ששערתי לשים מבוא אל הספר הזה.

יום ד' כב שנת תקסט

מלכים

(א) תוכן עניני הספר ומי כותבו ?

הספר הזה נמשך ודבק למה שלפניו להשלים חיי דוד ולספר מלכות שלמה בנו אחריו . וכפי שהוא בידני נחלק חלוקה כוללת לשני חלקים או ספרים . אך לפי חלוקת עניניו יפרד והיה לשלשה ראשים . הראש האחד מתחלת הספר עד פרשה יב . כולל מלוכת שלמה ומעשיו בנין ביתו ובית המקדש וזכמתו ועשרו . הראש השני . מפרשה י"ב עד פרשה י"ח במלכים ב' . כולל קדיעת מלכות בית דוד לשנים . ועניני מלכי יהודה ומלכי ישראל . עד שניתת מלכות ישראל . הראש השלישי . יתר דברי מלכי יהודה עד תם ממלכת העם וגלות ירושלים וזכרון הבית .

וכפי הנראה מכותב הספר כשהוא מספר משני בתי הממלכות . יהודה וישראל . הנה בדברי מלכי ישראל הוא הולך ומרחיב הספור . ובדברי מלכי יהודה הוא מקצר ועולה . וכן נראה מדבריו . שהוא הכותב והמסדר את הספר היה זמן רב מאוחר למלכים האלה או עכ"פ בסוף המלכים . ואם הוא כותב חכמי התלמוד (בב"ב יד ע"ב) היה ירמיהו כותב הספר . אשר לא נמצא עליה חולק או דבר מתנגד . וכל מה שכתב בספר הזה . לא הניח דברי הימים של חיי המלכים כהויותם . וכספרי הוכרונות אשר היו לפניו . אבל הוציא מכלל דבריהם קצור מכל מעשי מלך ומלך . והוא ירמוז לנו כמה שישיים

בהיי כל מלך ומלך ויהי דברי . . . הלא הוסיף כתובים על ספר
 דברי הימים לתנכי יהודה — לנלכתי ישראל . והספרים אשר הוא קורא
 בשם . שהוציא מהם ספוריו אשר הוא רומז עליהם . הם שלשה
 כשלשת ראשי ספוריו אשר זכרתי . כי בסיום חיי שלמה אמר
 ויהי דברי שלמה וכן אשר עשה הלא הם כתובים על ספר דברי שלמה
 (מ"א יא , מא) . ובסיום מלכי ישראל הביא ספר דברי הימים
 למלכי ישראל . ובמלכי יהודה הביא ספר דברי הימים למלכי
 יהודה . ואל ישיאך לבו כי רומז בזה על ספר דברי הימים
 אשר בידו בין כ"ד כתבי הקדש . כי זה לא יצויר באשר מחברו
 עורא הסופר . והוא נכדל ונוטה הרבה מספורי הספר הזה .
 וגם הוא מזדה על ספרים אחרים שמהם הוציא ילקוט ספוריו .
 כי בסיום חיי שלמה אמר (ד"ה ב ט כמ) . וספר דברי שלמה וגו'
 הלא הם כתובים על דברי נאמן הנביא ועל נבואת אחיה הסלנו ונחזות יעדו
 בחוסי . כאשר אדבר מכל זה באריפות במבוא לספר דברי
 הימים .

ואם כן ראוי העיון בזה . מה ראה כותב הספר על ככה
 ומה הגיע אליו . כי הביא מקצת הספורים מספורי
 הזכרונות דברי הימים אשר היו לפניו והשמיט קצתם ? ולמה
 לא הניח הזכרים כהיתם ? ולא מצאתי היתר אחר לשאלה
 הזאת . וולתי מה שאמר בה הרב אברבנאל . ומה שהוא
 מסכים אל השערת השכל . כי אין ספק שהיה המנהג במלכי
 ישראל (כמו שהוא גם היום במלכי עולם) שאנשי הדר
 כותבים עונגי המלכים ומעשיהם בספר זכרונות . וסופרים
 הקדמונים מודיעים לנו המנהג הזה אצל מלכי קדם . מלכי
 מצרים . ומלכי בבל וסינא . וכמוהו מצינו במלכי יהודה .
 ויפוספט בן אחילוד וזכיר (ש"ב ה , יד) ויואח בן אסא המזכיר (מ"ב
 יח , יח) והמזכיר הוא ממונה על ספר הזכרונות . רשם דברי
 המלך ומלהמותיו והעתים אשר עברו עליו . וכרשמי זכרונות
 כאלה יש בהם דברים יקרי הידיעה לדורות . ומחס ענינים וספורים
 נכבדי הידיעה לשעתם לבד . וכן יש בהם דברים נוטים מהאמת
 ושקולים בכף השבח או הגנות כפי רצון הסופר לאהבה או
 לשנאה

מ ל כ י ם

לשנאה • וכאשר עלה ברצון הכורא יתעלה, אשר הכל צפוי
לפניו, להודיע דרכי המלכים לבאים אחריהם ומשפטיו ועלילותיו
לדורות עולם בחר כנביא נאמן רוח, וכאור אלהי אשר השפיע
עליו, נתן בידו פלס ומאזני משפט, לשקל הכל באבני צדק
וכף אמת, והיה הנביא הזה כורר הדברים המועילים והמאומתים
וסדר אותם על ספר לזכר עולם, והתם אותם בחותם אמת,
ושאר החכת הספורים מתפארת גדולת המלכים ועשר כבוד
מלכותם ומאכל שלחנם ומעמד משרתיהם והרוחת בניניהם
וכדומה; השמיט מספרו ללא תועלת בידיעתם; ע"כ הוא מרמו
עליהם הלא הם כתובים על ספר ד"ה וגו'.

וכל הקורא בספרי נביאים האלה; מלכד ההסכמה המפורסמת
בקצוי הארץ וכל המונם; על עדותם כי נאמנו מאד •
יתן עדין ויצדיק אותם מצד הספורים כעצמם שהם ערבים
ברבד, שא נא עיניך ושוטט מקצה ועד קצה בספרים האלה,
ככל המלכים ודוונים ונסיכים אשר תכונותם ומעשיהם מתארים
בחרט אנוש, לא נשא פני אחד מהם • וכאשר זכר מעשיו
הטובים ומרותיו המעולות כן לא העלים עיניו מחסרונותיו ולא
כסה אותם מעיני העדה, כי לא לפני חנף יבוא, אך בתם
לבנו ונקיון כפיו ספר הדברים כאשר הם • ומן שאול ראש
המלכים עד צדקיהו האחרון שבהם • הסופר שומר אמונה,
לחאר שבה וננות יחד; לא יפדיו על זה ולא יכצור מהאחר •
שואל מתאר איש בחור וטוב משכמו ומעלה גבוה מכל עם:
אבל קצר רוח מעט דעת מחיד חמה ורוח רעה מבעתו • ורוד
איש גבוה חיל לכל דרכיו משכיל, זוכר ברית וגומל חסד
למיטיבו, אבל בעל גובר התאות, שלמה חכם מכל אדם אבל
איש מפנק ובעל תענוג • סרוח על ערסות אלף נשיו אשר
הסיתו את לבנו לעת זקנותו • (* וכאשר לא נשא פני מלך,

כן

(* ומה מאד יתקבץ לפ"ז מחמד אחד נמרדס דניס (פדסה פז) שאלה
מזרונא את ד' יוסי, איפשר יוסף בן שבע עשרה היה עומד
בכל תומו והיה עושה דבר הזה? (ל"ל ויעזוב נגדו חללה

בן לא הסתיר פניו מעמו ולא הפא על מעשי תעתועיהם . כי
 כל ספורי ספר שופטים לא לכבוד יהיה למו בשנותו ושלושו
 ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע וגו' וילכו אחרי הבעלים . כי
 עד עזן לא רחץ העם מזהם חלאת דור המדבר אשר נאמר
 בהם עם תועי לבב הם . פי כל עוד התעסק עם במלחמה
 וכבוש לא ישאר לו זמן לסדר מדותיו ולשים לב לזדירות
 ומשכלות ומלאכת מהשנות אשר המה יסודי הצלחת המרויני .
 וגם שומר ומושל לא היה להם ואיש הישר בעיניו יעשה . עד
 כי ארכו להם הימים לשבת בהשקט ושלוה . ותתישב דעתם .
 אז התרומם מעלת העם מעט מעט , וכן תמצא עלותם ממדרגה
 למדרגה משאול ועד שלמה . כי אז היתה האומה בתכלית
 ההצלחה והשלוה ובמדות מתארות , ובסדור מדיני . אך בהיות
 העם בענין הזה , יפרצו גם פרצות אחרות , רוממות מלכו
 העם וגדוליהם , ויעברו בתאוות : ע"ד ורם לבבך ושכחת .
 וישמן ושרון ויבעט : והכוונה בכל מה שאמרתי , באשר
 הספורים משתלשלים מספר אל ספר על נוהג העולם ועל טבעי
 האנשים זה אות נאמן על אמתות הספורים : וזה הענין
 בעצמו סבה ג"כ למה שאמרתי בהקדמה הכללית : שהתעלו
 הספורים האלה בתרומת שם נביאים , לפי שהנביאים כותבים
 הדברים על אמתתן בלי נטיה אל האהבה או אל השנאה . ע"כ
 נבדל מזהם ספר דברי הימים להכנס במדרגת הכתובים אף שהוא
 כולל ג"כ הספורים הנזכרים בשני הספרים האלה שמואל
 ומלכים .

וינס (תולס) הוציא לפניו ספר בראשית והתחיל קורא לפניו
 מועשה ראובן ובלחה מעשה יהודה ותמר . אמר לה מה
 אם אלו שהם גדולים וברשות אביהם , לא כסה עליהם הכתוב ,
 זה שהוא קטן וברשות עצמו עא"כו ע"כ . כמה גדולים דברי
 חכמים להסייג דבר דבור על אפניו ולא יקשה לך עליהם שנמקום אחד
 מהפסוק הסדר , אמרו (שנתנו) כל האומר דאונן חטא וכו' יהודה
 חטא אינו אלא טועם , ועל פסוק וינח יוסף הניחם לעשות מלאכתו
 אמרו (סוטה) כי ושמאל חד אמר מלאכתו ממש ות"ל לעשות
 גרתי , כי הדקדק ואין מקרא יולא מדי פפוטו :

ומלכים, אך שם אסף ולקט רק הענינים המגדילים שם בית דוד ומהללים תפארת צאצאיו, אבל המעשים אשר יכהו כמעט זיו הדרו החריש, כאשר אמצא מקום לחדוּב הדבור מזה בראש ספרו.

(ב) מדת הזמן ומספר השנים יכילו דברי הספר :

אם נרצה להוציא מספר השנים מאז נבנה בית הבחירה ועד חרבנו, (כי הוא הזמן אשר יכילו דברי הספר) צריכים לצרף שנות המלכים אשר מלכו זה אחר זה. ולפי שזמא נחלקה הממלכה בין שני כהרים, באו ג"כ שני השכונות, חשבון למלכי ישראל לבד, וחשבון למלכי יהודה לבד, ושני החשבונות משלבים ומצטרפים זע"ז, כי הסופר מזכיר בכל פעם, בשנת פלני למלך פלני ממלכי יהודה מלך מלך פלני בישראל, ולהפך. ואחה כשתצרף פרטי המספרים האלה יחד, תמצא סהירה ביניהם, כי (א) הרבה פרטי השנים אינם מכוונים בערך פרטי שנות מלכי יהודה וישראל. וגם (ב) חשבון הכולל אינו מכוון אל פרטי המספרים, ומה שהוא מענין הא' העירו עליהם המפרשים במקומם. ומה שהוא מענין הב' - כשתחשוב מן ירבעם (שהוא הראש למלכי ישראל) עד גלות הושע בן אלה, על סדר שנות מלכי ישראל תמצא חשבון של רמ"א שנים שנמשך מלכות ישראל. וכשאתה חושב משנת א' לירבעם, (שהוא ג"כ שנה הראשונה לירבעם) עד שנת שש לחוקי, שבו גלה הושע וישראל, יעלה לך חשבון של רס"א שנים שנמשך מלכות ישראל. כאשר תראה כ"ז בלוח שנות המלכים שאציג לפניך. וע"כ חשבון אחר בלתי מכוון, אשר צריך אני לברר מי משני מיני חשבונות האלה יותר מכוון. ואולי זאת היתה סבה שנפלו חלוקה דעות בזמן עמידת הבית הראשון בין הראשונים ובין האחרונים, ע"כ טרם אצרף ואברר ואכוין חשבון שנות המלכים. אביא דעות הקדמונים והאחרונים ומחלקותם בזמן עמידת הבית :

דעת הראשונים . התלמוד (פ"ק דיומא ט . ופ"ק דאלילים ז
 ופ"ב דערכין יא ופ' בתרא דובחים קיה) מונה לבית הראשון
 ת"י שנים . ידידיה האלכסנדרני (פולין היהודי) מונה משנת
 ד' לשלמה עד חרבן הבית ת"מ שנים . והיוסיפון לזמיתה
 מונה תס"ו עד ת"ע שנים . אמנם האחרונים תפסו מספר
 ממוצע בין שניהם . והנקובים בשמות-הם הרד"ק ב"י לספר
 מלכים בפסוק **בנות חמט עקרה לחמליה (מ"ב יד, כג) וזוצייה**
זמן עמידת הבית ארבע מאות ועשרים ותשע שנים וששה
חדשים (ואעפ"י שברד"ק אשר במקראות דפוס באוניברסיטה
שלפנינו הנוסח ד' מאות ותשע שנים וששה חודשים כבר
הביא ר' עזריה מן אדומים בספרו המתאר מאור עינים פ'
ל"ה, ערות נאמנה מארבעה כתיבות יד רד"ק ישן נושן ובכולם
הנוסחא ד' מאות ועשרים ותשע ומחצה) . והרב אברבנאל
בהקדמתו לס' מלכים , וכתב שם זמן עמידת בית ראשון
ת"ל שנים וכן דעת ר' דוד ן' דאור בעל הקבלה (ואעפ"י
שבספר הקבלה להראב"ד ד' אמסטראם שלפנינו כתוב הל"ג
שנה , כבר מלתי אמורה שאין לסמוך על ספר כזה שנדפס
בטעורת) וזהו החשבון המסכים לשנות מלכי יהודה , כי
כשתצרף שנות המלכים מן רחבעם עד שנת י"א לצדקיהו על
סדר הלוח שסודתי לפניך יעלו לך סך שצ"ג שנים , הוסיף
עליהם ל"ו שנים של שלמה כי ארבעים שנה מלך ובשנת
ד' למלכותו החחיל בכנין הבית יצא לך חשבון מלא של ת"ל
שנים :

מ ל כ י ם

מ ל כ י יהודה

סס המלך	שנות מלכותו	שנות עולם	כהן	נביא
רחבעם	יז	17	2964	אחזמעץ שמעי' ערו.
אביה	ג	3	2980	עורי' ערו.
אסא	מא	41	2984	יהורם עוריהו חנני יהוא
יהושפט	כה	25	3025	יהואחז מיכה ב"י יהוא ב"ח
יהורם	ח	8	3050	יהודע אליהו התשבי
אחזיהו	א	1	3058	יהושע אלישע
עתליה	ו	6	3059	יהודע אלישע
יואש	מ	40	3065	יהודע פדי' זכריה
אמציה	בט	29	3105	צדקיהו אמוץ
עוזיה	נב	52	3134	יואל הושע עמוס ישעיהו
יוחם	יו	16	3186	יואל הושע עמוס ישעיהו מיכח
אחז	יו	16	3202	אוריה הושע עמוס ישעיהו עודד מיכ'
חזקיהו	כט	29	3218	גריה הושע עמוס ישעיהו מיכח
מנשה	נה	55	3247	הושע' יואל נחום חבקוק חזואי
יאשיהו	לא	31	3304	חלקי' ירמיהו צפני' חולדה
יואחז	—	—	3335	חלקי' ירמיהו
יהויקים	יא	11	3335	עוריה ירמיהו אודיה
יהויכין	—	—	3346	שריה ירמיהו
צדקיהו	יא	11	3346	יהוצדק ירמיהו יחזקאל

מלכי ישראל

שם נביא הרור	סוף עולם	סוף מלכותו	סוף מלך
אחיה השלני עדו החוזה	2964	22	כב
יהוא בן חנני	2986	2	ב
יהוא בן חנני	2988	24	כד
יהוא בן חנני	3012	2	ב
יהוא בן חנני	3014	—	—
יהוא בן חנני	3014	12	יב
אליהו, מיכה, עונניה	3026	22	כב
אליהו	3048	2	ב
אליהו, אלישע	3050	12	יב
אלישע, יונה	3062	28	כח
אלישע, יונה	3090	17	יז
אלישע, יונה	3107	16	יז
יונה, הושע, עמוס	3123	41	מא
יונה, הושע, עמוס	3164	—	—
הושע, עמוס, מיכה	3165	—	—
הושע, עמוס, ישעיה, מיכה	3165	10	י
הושע, עמוס, ישעיה, מיכה	3175	2	ב
הושע, עמוס, ישעיה, מיכה	3177	20	כ
הושע, עמוס, ישעיה, מיכה	3197	9	ט

סך הכולל ומא 241

וראו

מ ל כ י ם

וראוי שתדע , כי מה שהבאתי כלוח מלכי ישראל השבון
 הכולל של שנות מלכותם רמ"א שנה אמנם זה לפי
 פרטי שנות המלכים הנזכר בכתוב בחשבון מלכי ישראל , אבל
 לפי השבון צדק של מלכי יהודה הלא אמרתי לך כמה שקדם
 כי מרחכעם (שבו החלה מלכות ישראל) ועד שנת ו'
 לחזקיהו שבו גלה הושע וישראל הם רס"א שנים . והם
 השנים שמשכה מלכות ישראל . וידעתי כי לא הנקני מלשואל ,
 מה חזית דסמכרת אהני סמוך אהני , ובגמ' יודע איפא כי
 השבון מלכי יהודה יותר מכוון מחשבון מלכי ישראל ? ואף
 כי יותר ראוי לתפוש בחשבון מ"ש , כי עי"ז יצדק דעת הכמי
 התל' בזמן עמידת הבית ת"י שנים , כמה שלא יהיה
 מרחכעם עד ו' לחזקיהו כ"א רמ"א שנים . ושנים העודפות
 בשני מ"ה הם כפולים . לזה אשיכך מלים , כי שנים עמודים
 הם אשר עליהם יש להשען להחזיק במעוזי חשבון מלכי יהודה
 יותר מדקדק מחשבון מלכי ישראל . אי בעית אימא קרא ואי
 בעית אימא סברא . איבעית אימא קרא .

א) כי פרטי שנות מלכי יהודה נאמרו במלכים ונשנו בד"ה ,
 ועל פי שנים עדים יקום דבריהם ברור וצדק . משא"כ
 פרטי שנות מלכי ישראל , לא יקום בהם כי אם עד אחר
 וטובים השנים מן האחר . ואבע"א סברא :

ב) יש יתרון גדול למלכי יהודה על מלכי ישראל , וגדלה
 מדרגתם בקדימה בזמן ובמעלה וביחס . בזמן כי מלכות
 בית דוד פשטה על העם פ' שנים לפני מלכות ישבאל ונמשכה
 ק"ג שנים אחריה . ובמעלה כי במלכי יהודה נמצאו אנשי
 שם טובים וישרים , ובמלכי ישראל אין עושה טוב אין גם
 אחד : וביחס , כי במלכי יהודה נשתלשלה המלוכה בירושה
 מאב לבן (הוצא מהם מלוכת עתליה) וסודר המלכות כמוה ,
 בה מדקדקים יותר בחשבונם , ויודעים לכונן השנים יותר .
 אבל מלכי ישראל רבם לא היה בהם גין ויורש עצור , אבל
 עבדים המתפרצים מאדניהם , לחטף מהם כתר מלכותם
 ולשימם בראשם , וכא זה נהרג את זה , וכל דאלים גבר , ופמה
 פעמים .

פעמים היה הכסא פנוי מאין יושב עליו, ושנתה המלוכה, ועמרו ימים במרד ובמהומה עד התחזק יד אחד להחזיק בעטרה ולמלוך ביד חזקה, ע"כ אי אפשר לדקדק בשנותיהם. ואע"פ שהיה לי עד נאמן על זה, רש"י בפי' לספר מלכים בפסוק **שנת** י"ז ליוספט (מ"א כב, נד) כתב וז"ל יש מתמיהים על מקרא זה כו' אך בדקתי ומוצאתי בדברי הימים למלכי ישראל שאינו מדקדק במנין שנותיהם כו' עכ"ל. הנה הבאתי לך ראיות בידים מוכיחות שיש לסמוך יותר על חשבון שנות מלכי יהודה שהם מדקדקים יותר משנות מ"ש.

ואל ישיאך לכך לאמר, כי הסבה שמנו חכמי התל' לעמודת הבית ת"י שנים, לפי שתפסו שנות מלכי ישראל לחשבון יותר מכורר, זה לא יתכן, כי גם לפי החשבון הזה יעלה משך מלכות ישראל כמ"ש שנים יותר על רמ"א שנה. וזה כי בשנות המלכים מונה להושע בן אלה תשעה שנים בין הכל שמלך עד שגלה, שנאמר (מ"ב יח, י) **שנת** טס לחזקיהו היה טס טסע לפוטע ולכדה סמון והנה החשבון הזה סותר למה שאמר לפניו שהושע קשר על פקח והרגו ומלך תחתיו והוא בשנת ד' לאחו (ערש"י מ"ב טו ל) ואחו מלך ט"ז שנה, הרי י"ב לאחו, ושש לחזקיהו הם י"ח שנה, מלך הושע. כאשר עורר על זה התנא בעצמו בסדר עולם פכ"ב וז"ל בשנת שתים עשרה לאחו וגו' בשנת תשע שנים. איפשר לומר כן והלא הוא מלך משנת ארבע לאחו, אלא מה ת"ל תשע שנים, ט' למרו ע"כ (ועיי' רש"י מ"ב יז, א) וש' שנים היה כמונציב מלך שהיה עבר מלך אשור לכן לא מנה לו כי אם ט' שנים האחרונים. הרי גם לפי חשבון הזה משך שנות מ"ש לא פחות מר"ג שנים. ויהיה זמן עמידת הבית ת"ט שנה. אבל סבת חשבונם כתב הרב אברונאל שהם פחתו משנות יהורם בן יהושפט ומשנות עזיהו עשרים שנה. ולולי כן הייתי אומר לכיון חשבון של ת"י שלא לסתור החשבון של ת"ל. כי הם מונים ההרבן מגלות יהויכין נמצא הסרי' י"ב שנה, וז' שנים מאז נכנה הבית עד הגמרו, שלא מנו ויהיו חסדים לך כעשרים שנים.

מ ל כ י ם

ויצא לך מכלל מה שאמרנו כי מרת הזמן אשר יכילו דברי
הספר משנת שנת שלמה על כפא אכיו. עד שנת י"א
לצדקיהו שהוא שנת חרבן הבית. תל"ה שנים משנת נ' אלפים
התקכ"ד (2924) עד שנת ג' אלפים שנ"ח. (3358) ולפי דעה ס"ע
היתה גלות האמתי ג"א של"ח. וע"ן נשלם מה ששערתי לשים
מבוא לספר הזה :

יום א בו שבט תקס"ט

מבוא

לנביאים אחרונים

כולל

ירמיה	ישעיה
תרי עשר	יחזקאל

CC 174

ELIOT & FISHER

1872

NEW YORK

NEW YORK

כל... ו... ו... ו...
 ו... ו... ו...
 ו... ו... ו...
 ו... ו... ו...
 ו... ו... ו...
 ו... ו... ו...
 ו... ו... ו...

הקדמה שנית

(א) ההברל שבין נביאים ראשונים לאחרונים

הספרים הנביאים האלה אין להם שטוף אחר עם הספרים שקדמו להם וזלתי צעם לצד אצל צענין וצלסון יש צניפם הצדל גדול ויהרון רצ צענין כי הספרים הקודמים כוללים לרוצ ספורי המעשים ודברי הימים טעצרו והספרים האלה כוללים לרוצ יזכחות ויעודים לנעום העהידים וצלסון כי הספרים הקודמים כתוצים לרך ספור ובהגדה והספרים האלה כתוצים צלסון נח ומליזה כגצה הספרים הקודמים נקראו נביאים על שם כותביהם שהיו נביאים אצל הספרים האלה השם להם צקנין על הנצואות הנכללות צקם

(ב) מה ענין הנביא ומה מעשהו באומה

נבא גדרתי צעדי גדר צל אפרון לצלתי דצל מחקירה שגצה ונידיעת וזיא צאור נוכות הנצואה ועל אחיה אופן חל טפע אור אלהי על הנביא ונעלת נביא על זולתו אצל וזה שראוי לצאר הוא נה ענין הנביא ומה נעטתו ותועלתו צאומה ואוונר כי הנביא היה חכם סדור שלם ונעלה מאכטי דורו צנעלות הנצואות והנשכלות לדיק צדרכיו ותנוים צנעשיו דצדרי אמת ומחשצתו

הקדמה שניה

ונוחשצתו אמונה, וכאשר התחזק צעם צקנינים האלה היה נכבד
צעיניהם ודצרו נשונעים. אותו נתן השם להיות נוהיג לעם
יועץ לנולך, נועז לדת, נחזיק לתורה, ומשען לנוות, נוזה על
דצר נוזה נואת השם, יועץ על דצר טוב, נוזהיר נודצר מעות,
נוורה האנשים דצרכי ה' וצתורתו ומוכיח הקטים ועוצרי צריתו.
הוא מתקן המדות ונוישר דרכי האנשים המעצטים ארחותם
ללכת ארחות עקלקלות. והיה לצו חזק ורוחו אנויץ וצקנלותו
לאלהיו היו דצרו כאש וכפטיש יפולץ סלע. להכות ארץ צשצט
פיו, שפתיו נולאו זעם ולשונו כאש אוכלה, להביד לעמו פשעם
ולצית יעקב חטאתם. לא חש לכבוד נולך ולא נשא פני שריו,
לא כסה על שועי עמו, נוקולס לא יחת ונוהנוכס לא יענה,
גם נוזדים לא חשך מוסרו ונושוצצים לא נסוג אחר, גיו נתן לנוכים
ולחיינו למרטים לא הסתיר פניו מכלמות ורק והוא כלור חזק
לצ' מפני כל לא יסוב, עדי השיצ התועים והנדחים, ועל
הפשעים והנורדים סקד מוסר חזק רעות ופרעות העתידות לנוו.

ג) סגנון הנבואה בכלל.

הסגלה הנפלאה אשר נפלה צה עם סגלה נוכל ועם
אשר על פני האדמה. היא השראת הנצואה
אשר היתה לנונה ראשונה לנשה מוחקקנו, והוא השאירה
לדורותיו אחריו צרכה, צהצטחת ננה שאנור. נציה נוקרצ
אחיך אקים לך כמני. ולא עמוד צהצטחה לצד, אצל כאשר
הוא היה יולר האוונה ונוסדר כל עניניה, הוא נותן הדת הוא
שם לנו חק וסדור נודיני, הוא הנציה הראשון לעמו, היחיד
אשר לא קם כנווהו צמעלה, כן הוא יסד פנת יסוד הנצואה
צתוכחתו היקרה אשר דצר לפני נוותו צפרשת האזינו, שם
שם נודקושם ירה אצן פנתה, ועל תצנית ליור אשר חרת לפניהם
צשירה הזאת יתארו הנציאים הצאים אחריו תנוונת נצואתם.
כי זה נשה איש האלהים ואדון הנציאים חזה למרחוק קורות
עמו ואת כל אשר ינולא אותם צאחרית הימים ע"כ הקדים
להביד להם מראש. ולהעדר צם נולפנים צתוכחתו הנפלאה לנוען
ישונעו וישיונו על לצ'. והיא כוללת שלשה פנות. הפן הא' משע
העם

העם והטמאם באחרית הימים, אשר ראשית החטאת עצודת
 הלילים. הפן הב' הענש המוקוצב להם צפרי חטאתם אשר
 העקר הכולל כל הרעות, הגלות והפזור בארצות לא להם.
 הפן הב' נחנות העם, צנר להם בארץ אויביהם וישונו אל ה'
 וישיצם אל ארצם וישנח אותם תחת אשר ענם. ויגדל האשר
 והלחת העם ושפעת הענג. ואצדן האויצים הנרים להם.
 ועל הפנות האלה יקוצו כל דצרי הנציאים אשר הקים ה' צכל
 דור ודור, להוכיח להזכיר לענש ולנחם ליעד ולצער. אך מה
 שצשירת האזינו דרך כלל, ישוצ צדצדי הנציאים דרך פרט. כי
 אם אדון הנציאים נפה נוראש שיהטאו, הכה כל נציא צזוננו,
 יפרט נוי ומי החוטאים, ומיני החטאים והפשעים והעונות אשר
 פרלו גצרו צדורו. אדון הנציאים הגיד להם נוראש ענש כללי על
 חטאם. והנציא איש איש צזמנו, נוקצ צסם הגוי והעונלכה אשר
 היה שצט אף השם לרדות צו עם חרונו, והארץ אשר ידחו שם.
 או יפרט שחר נויני עונשים אשר פרש להם על פי ה' לפי רוצ
 חטאם ועלם עונם, נודצר, חרצ, רעצ, וכדוונם. וכן כל נציא
 ונציא לפי לשון לנוודו, ולפי הכשרו והכנתו יתאר גדל העון
 ועלם הענש, צניורים ודמוצנות ונשלים לקוחים ונוקונו ונוזמנו
 ונועכיני ונעמודו, וכיד ה' אשר עליו. וזה אונגם צשתי פכות
 הראשונות. אמנם צפן הב' נון היעודים הגדלים והטוצות
 העלונות, והאשר הגדול ורצות ההלחה והענג המפלג אשר
 יעד השם לעשות לנוחכי לו לאחרית הימים ולקץ אחרון, אשר
 כל הנציאים ונונשה ועד ונלאכי תקעו סוף נצואתם צהם ציתד
 צנוקוס נאנון, כולם יעודים כוללים, אין לצקש צהם פרט,
 והתיחדות, ונון, ונקוס, ואיש. כי הנה הנקטרות לה' אלהינו
 עין לא ראתם אלהים זולתך, על כן פרשו עליהם נוסך התעלמה
 צסתר מדרגות הנושל והדמויון והנוראש והחזיון והתנוונה, ואם
 קרן אור על פני הנציא כי נראה לו אלהים לדצר חתו ולגלות
 לו נצורות וגדולות, לא ידעם אדם, הוא נתן נוסה על פני
 הנצואה לצל יצוא העם לראות כצלע את הקדש, וון הסודות אשר
 גלה אל עצדיו הנציאים.

הקדמה שניה

אלה שלשה פנות עליהם יסוּבו דברי הנביאים בכלל, זולת
נוה שמשלבים עוד דדבריהם, אם קינה ונכי על רעות
גדולות היונאות לפעל ציוניהם ועיניהם עידיהן, כונו ירמיה
ויחזקאל. או יתנו קולם צקול ענות שיר ושמוחה והלל ותודה,
על טובה גדולה או נחמן גדול פישעי' צופלת סנחריז, וכדומה.
וזכו סגנון הנבואות בכלל.

ד) התגלות הנבואה במליצה בהגלות אור בשמש.

למה שתכלית הנבואה לפעול צנפס השווע, אם היא
תוכחה ומהזכרת פשע, לעורר געול ותעוצ ופחיתות.
אם היא ענש, לעורר איום ופחד ולהפיל איומה צתמונות צלהות
מזהילות. אם היא נחמה וצטורה לעורר גיל ושמוחה. על כן
המליצה כלי חפץ לנבואה לגלות צה רעיוניה, כי היא לצדה
מוכנת לפעולי צנפס השווע, כי כל דצריה גחלי אש להצ
התפעלויות רוח הוודצ, וחדו דצריה לחדור צקרב אש ולצ ענווק.
לה תקף ועז להניע הנדות ולהפוך אותם נורע לטוב. לה החן
והסגולה לתאר הדצד גאה או נוגנה. לרווח הדצד ציתר שאת
ויתר עז הסוד וסדר או להשפיל צתכלית השפלות, לכן אחוזה
הנבואה צנוליצה כשלהצנה צאצוקס, ומוננה תפיץ אורה, והגלות
הנבואה צה כהגלות האור צשמש.

ה) סגולות המליצה.

הדבור צגדר הנליצה וכל הנאים הוא כרי נרחצ, ונדפש
לזה ספר שלם. ואין זה מוכונת החצור הזה,
אצל אזכיר ונקלת וועניניה כשעור הוולטרף על ונאמרי הנבואה
הנכתצים צמליצה, ואומר. כי חמר הנליצה שיהיו ונאמריה
קלרים וחזקים ולורתה לדצד צהקדצת הוועשגים והרעיונים,
צושל, ודנויון, וכנוי, הפלגה, וגוזמא, והגשמה. א) המשל,
להמשיל דצד צלתי נודע צאיכותו ותאריו, ופעולותיו, ותכונותיו,
צדצד נודע יותר צקנונים החלה. ויש שצא המשל לצד והנמשל
אחריו כונו פרס היא לידידי, ויש שהנמשל בכלל צאוך הנמשל
ומוצן

ומוצן ונונו, ולרוב הנושל ונדבר שפל לדבר ככד ונונו.
 (3) הדמיון, לשער כח איזה מדה מונדת הנפש צמנות הרפיון
 והחזק, דמיון אל דבר שעור כמו ידוע, כנו כי עזה כמות
 אהבה, הוא כמות ולא ישבע. (ג) הכנוי המליצה
 תכנה איזה מדות צמנות הכיחה עליהם, כמו שמוכנה לכנות
 הללחה צסס אור. ולרה צסס חשך, לידיעה תקרא יוס ולהעדר
 ידיעה לילה, וההשגחה צסס עין. יד, זרוע, ימין רונוזים
 לגזורה, אור, סלע, רונוזים לנחקה, נהר רונוז לחיל רב.
 (ד) ההפלגה להפליג הפעולה צעור עלום, כנו כי
 תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה. ועסתם
 רשעים האלה כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם.
 ושמתי כדכר שמשתיך והיו מלכים אמניך. כל
 יושבי תבל ושכני ארץ כנשא נם הרים תראו.
 (ה) הגוזמא, לחזק איזה תכונה או פעולה להשתעל השונוע
 ילין דברים שלא ילאו למליחות. השמש יהפך לחשך
 והירח לדם. השמי' כעשן נמלחו והארץ ככגד תבלה,
 אלכיש שמים קדרות ושק אשים כמותם. הנכבים
 יאספו נגהם. (ו) ההגשמה היא ליחס איברים, תכונות
 ופעולות לכושאים שאין הענינים האלה נופלים עליהם צטצע, כי
 אם ע"ץ השאלה והקדצה לשצר האזן: הים ראה וינוס הירדן
 יסב לאחור ההרים רקדו כאלים, אשכיר חצי מדם
 וחרכי תאכל בשר, כי ברית כרתנו את מות ועם
 שאול עשינו חוזה. הרחיבה שאול נפשה פערה
 פיה לבלתי חק. ושאתם מים בשישון ממעיני ישועה,
 ונסו יגון ואנחה. ותחת זה נכלל האיברים והחושים והפעולות
 והתכונות הנויחקות להשם יתעלה. ומי שיצין בגדרים האלה
 ומין ערך המליצה עד מה עלום כמה להגדיל ולהרחיב הדברים
 וללייר רעיונים צמושנים וילאים נוחק המליחות, הוא יצין עניני
 הכזואה לפי ערך המכוון בהם ולא לפי הליורי אשר תלין דצריה.
 והנודמה כי לע"ל יהיו קירות ביתו כסף וזהב. ורלפת חציו כסף
 ספיר ויהלם, ומלכותיו שהם ואחלונה, לפי שאמר הכזיא הכני
 נרדין צפון חצניך ויסדתיך צספירים וגו' הוא איש צער ולא ידע
 נה זאת מליצה, וכסילו לא יצין יעוד נצואי. כי אם לא כן איך

הקדמה שניה

יהיה שמואל נכחיש כל דברי הכזאים צנאנורו אין צין עז"ז
לימות הנשיח חלא שעבוד נולכות כלכד.

וכה שחא נסגולות המליצה נולד הנולות והלשון. (א) כפל
ענין צמלות שוגות. נצב לריבה' ועומד לדין עמים.
יערף כמטר לקחי תוד כטל אמרתי. כשעירים עלי
דשא וכרביבים עלי עשב. (ב) לשון נופל על לשון בוגדים
בגדו ובגד בגדים בגרו, למשפט והנה משפט לצדקה
והנה צעקה. (ג) סקוס הנולות, יחזו ויבשו קנאת עם
אף איש צריך האבדים, שעורו, יחזו קנאת ענוך אש אסך
תאכל לריך ויבשו. (ד) חסרון וקלור כלשון ומוצן צענין. יתן
לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו בקש נדרף
קישורו, שעורו צהשלוננו, ונולכים לפניו ירד. יתן גוים כעפר
לחרבו, ונולכים כקש נדרף לפני קשתו. או מלה עומד צנוקוס סני,
" שיפט צדיק ואל — זועם בכל יום, כי לא לנצח
ישבח אביון תקות עניים — האבד לעד. (ה) כאשר
תשאהו רוח המליצה, לעוף צמוטף על כנפי רעיונים נשגבים
וליורים ודמיונים כעוף יעופפו על פניו, לא יסקל דבריו כלכד
אזן עפרת הדקדק. ולא ישמור זנון, ונין ונוכסר. ולפעמים
יפרוץ גדר חקי הלשון ונשפטיה ג"כ לצלתי לכת חסור צעבותותיה
סחוב וחל, אצל הוא רוכז על עז קל ידחה על קלות המלה
צדור, לתת נעימות להשונעות אזנים.

(ו) סבת הבדל שבין מליצת נביא לנביא.

יש הבדל גדול צין מליצת נביא לנביא. ויתרון לזה על זה
ציהר שאת יותר עז נוכחה סבות. (א) תשתנה המליצה
לפי מוצג הנביא והכחיו. יש חזק המוצג ורז ההרגשה, דבריו
צתקף ובעז ובעט והתרגשות ידבר, ויש מוצג רך אמריו נעמו
לכות ידבר וכטל יזלו שפתותיו, יש חזק המודעה ונשלים ודמיונים
והמונות נערמו צו כנוו כד, ופנחל שוטף ישטפו התנועות
והליורים וירדפו זה את זה, ובאשה עברה הוא מלא דמיונות
ויתרוללו התנועות צקרצו, ומדי לדתו תנוכה אחת תפרץ השפית
לפאת.

ללכת. ויש רפה הנדונה ויקם בלדתו ליוז או תמונה, זה נקרא
 צנועו עליו דמיונו לומר לשלחם ולא יכל להחמיה
 ללייר נוטל אחד בכל חלקיו, וזה נאריך דדבריו ונומשיך צנוע
 אחד. (3) תשנה הנליה לפי חומר הענין המלווה זה, כי
 ענין אחר לשנחה וענין אחר לאצל ויגון, ענין אחר ליעוד רע
 וענין אחר לזשורה ולנחמה. וכן זהות הכוונה ענין נגיע
 לענוו יחס לב הכוונה תלפט רוחו, יותר נונה שיהיה כוונה
 נגיעה לעם אחר. (ג) תשנה נוליה הכוונה לפי הזמן, כי ענין
 אחר לכוונה כוונה אשר חי ציונים הראשונים, זהו נר ההלכה
 והאשר באומה, והלשון עודכה באזה. וענין אחר לכוונה הכוונה
 אשר חי צנועה שונת האומה לצוא, וצדד כבוד המלכות. והקרא
 רוח העם צנועל הכנעת האויז הגרים לה, וככלה שפחה
 צשפת לשון עם אחר אשר ידו שלטה זה. (ד) תשנה הנוליה
 לפי הנוקם, כי אין דונה מליה כוונה אשר ילד וגדל וככל
 בארצו. אל מליה כוונה אשר ילד וגדל חוץ לארצו, ע"כ אין
 ערך נוליות יחזקאל, דכאל חגי זכריה ומלאכי אשר ככלו חוץ
 לארצם, אל נוליות ישעיה והושע וכדומה.

וכל הענינים האלה אשר עוררתיך עליהם, פלם לריך כל
 קורא כוונה נוכיאים האלה, לשום עינו עליהם כאשר
 ירצה להבין דבריו צשעור האיפשר להבין ונמו.

(1) הענינים המבארים במבוא לכל ספר +

הענינים אשר שנתו עין עיוני עליהם לדרוש ולבאר
 צנועה לכל ספר נוספרי הכוונים האחרונים.
 (א) חיי הכוונה ונוסף זמן כוונתו. (3) אם הכוונה כוללת
 ענינים נוסטרטים על נועמד האומה, ונדרגתה וקירותיה צעני
 המלחמות וכדומה לענינים אשר הכוונה מתייחסת על איזה
 ספור נועשה, אשר צהעדר ידיעתה תהיה הכוונה כדברי ספר
 החתום, אשתדל לבאר ולהודיע הענינים האלה, לשים אותם
 כנופתח אל הבנת הכוונה, וכן יכלול הכוונה צתוכחתו ליסר
 הפעם על השחת המדות והדת אשר פלרו באומה, לזה ראיתי
 לבאר

הקדמה שניה

לצאר מעמוד האומה צחינת מלכ הוודיני והמוסרי ציוני המלך
או המלכים אשר רשום צראש הספר שהנציח נצח ציוניהם כפי
מה שהודיעו לנו קופרי דצרי היננים ונענינים האלה. (ג) תכן
עניני הספר. (ד) סגנון הלשון ודרכי מליצותיו וקדור דצרו ונני
כותב ספרו:

ישעיה

(א) ח"י הנביא וזמן נבואתו?

הספר המיוחס לנביא השלם ישעי', נתן לו מקום בדאש כל הנביאים האחרונים, לא מפני שקדם להם בזמן, כי הושע הנביא קדמו, (אשר נבואתו חלה בשנת מות ירבעם בן יואש, ט"ו שנה בחיי עזיהו כמבואר במבוא להושע, וישעי' התחילה נבואתו בשנת מות עזיהו, כמו שאוכיח להלן) אבל מפני קדימתו במעלה הקדימו ג"כ בזמן, וגם בבחינת הנביאים שנבאו על יהודה וירושלים היה הראשון בזמן. והושע נבא רק על מלכי ישראל. והסדור הזה אשר הוא מסכם ומקובל בכל תפוצות יהודה, הוא נגד הסדור המונח בתלמוד (ב"ב יד) אמרו שם, סדין של נביאים יסופע בו ירמיה יחזקאל ישעיה ט"ע. ובאמת גם הסדור הזה צדק בצד מה. למה שנכללו בו נבואות מיוחדות לזמן יותר מאוחר ליחזקאל, ובפרט החלק הב' מספר הזה כמו שיתבאר למה שיבוא. אך המה שמו לסדור הזה סנה אחרת: ע"ש בתלמוד.

ואם נתחקה על שרשי מחצב הנביא לרעת יחס משפחתו ושכטו, הנח הכתוב לא יפרט לנו מזה דבר זולתי ששמו ישעיה והוא בן אמוץ. אך הקבלה באה עליו בתל' ח"ד לוי מספר הוא נידונו אמוץ ואמליה (מלך יהודה) אחים היו. ואם קבלה היא נקבל, ואם סברה יש להשיב, כי לא נמנע הכתוב מהזכיר דבר זה, באשר לא נמנע להזכיר ד' דורות בצפניה בעבור חזקי' מלך יהודה:

אמוץ

אמנם בזמן הנביא מפרט הכתוב יותר. כי הוא מזכיר ד' מלכים שנבא בימיהם. עזיהו יותם אהו יחזקיהו. ואם נרצה לדעת א"כ כמות השנים משכה נבואתו, צריכים לצרף שנות ד' המלכים האלה, ולכרר מתי התחילה נבואתו בימי עזיהו, ועד כמה ארכה בימי יחזקיהו. אמנם מספר השנים מראש מלכות עזיהו עד סוף יחזקיהו, בשתעיין בלוח שנות מלכי יהודה במבוא למלכים תמצא קי"ג שנה. והוא דבר גמנע שמשכה נבואתו של ישעיה מספר שנים רבות כאלה.

אך מה שנראה נכון ומסביר אל פשטי המקראות, כי בשנת שמת בה עזיהו התחילת נבואת ישעיה, ופרשת ויסי כנסת מות סעלך עזיהו ולא וגו' (ישעי' ו). היא הנבואה הראשונה, וכן דעת המכילהא חביאה רש"י שם, אך שהם מפרשים מות על יום שנלקח בצרעת, והוא דרך דרש, וכל עניני הפרשה הזאת ידים מוכיחות כי היא הנבואה הראשונה, *אם נני אסלם ואמר סני סלמי (שם שם):* וכן מראה אלהית שבראש הפרשה ולא אם יי יוכס וגו', עד נאמן על זה. כי היא סגנון הנביא, לפתח שליחותו ובחירתו מאת השם לנביא במראה אלהית, עיין במבוא ליחזקאל. ואין תימה מה' פרשיות שקדמו לה, כי כאשר אבאר לחלק, אין לבקש פזור קדימה ואיחור בזמן בפרשיות שבספר הזה. והפרשה הכתובה ראשונה לא יתכן שתהיה נבואה ראשונה, כי היא נבואה נאמרה בימי יחזקיהו, כמו"ש רש"י וכמו שיוכיח הענין, *ניס גדלמי וכוונמני וגו' ידע סור קונוו וגו' יסלל לא ידע וגו'.* כלה נאמר על עשרת השנשים שגלו בשנת ו' ליחזקיהו, והנביא הביא גלות ישראל למשל, להוכיח בה את יהודה כאשר נעשה לאלה כן יעשה להם בפשעיהם. וכן אין חזון יסעים הקדמה כוללות לכל הספר, אך שם האר לפרשה זאת לכרח, ולכן הפרשה שאחריה מיוחדת ג"כ בשם תאר שלה סדנר *אסר חזס וגו' עיין אברכנאל.*

אמנם עד כמה ארכה נבואתו בימי יחזקיהו, בזה אין לתפוש יותר ממה שיש להוציא ממשמעות הכתוב. והנה לא נמצאה לו נבואה מאוחרת מהכשורת שבשר לחזקיהו בחליו שיחיד מהליו.

מחליו, ונוספו לו ט"ו שנים, והוא מלך בכלל כ"ט שנים. א"כ היתה הנבואה האחרונה בשנת י"ד לחזקיה. צא וחשוב שנה אחת לעזיה, ט"ז שנה ליותם וט"ז לאהו וי"ד לחזקיה. הרי מ"ז או מ"ח שנים אשר נבא בהן ישעי' הנביא. אך לדעת כמה ימי שני היי הנביא ומתי מת ואנה נקבר, לא נזכר מהם דבר במקרא. אך בתלמוד נמצא מאמר (בבמות מט) שמעון בן עזאי אומר מלחמי מגלת יוחסין נידוהם יזכרו גם וכו' מנשה סג' את ישעיה וכו' ע"ש. ולהלן אבאר מה שיש לטעון על המאמר הזה, גם לא יתן ולא יוסיף לנו ידיעות שאינן מכרחות להבנת הספר.

(ב) מעמד האומה וענינה בזמן ההוא.

בין ארבעה מלכים מהחלפי התכונות אשר מלכו בזמן קי"ג שנים, לא יצויר שישאר העם על ענין אחד גם במעמור המדיני וגם במעמד המוסרי, כי הוא נוטח בשניהם לפי תכונת המלך המושל בו אם לטוב ואם לדע. והנה המלך עזיהו היה מלך מצליח בימיו, כי גברה ידו במלחמותו בפלשתים. והעביר מהם ערי גת ויבנה ואשדוד וישימם ליהודה. והכניע הערבים. והעמונים היו לו משיבי מנחה. (ד"ה ב, כו, ז, ח) והוסיף חיל צבאו, והרבה מכצרים, ויבצר ירושלים. יותם בנו גם הוא הצליח בימיו, הוסיף מכצרי הגבול. ויכנע את עמון אשר פשע מתחת ידו. לא כן אחז בנו, חושא אחד יאבד טובה הרבה, ומלכד אכזר היתרון אשר שמו אבותיו לארצו, הורדו עמו וארצו בתכלית החתית השפלות. עליו התקשרו פקח ב"ר מלך ישראל ורצין מלך ארם. ויעלו וילחמו בו ויכו במחנה אחד עם רב וישבו מהם שבי גדול (ד"ה ב, כו). ויבקשו לצור על ירושלים ולהשבית מלכות יהודה, ובלחץ הזה פנה המלך אחז אל תגלת פלאסר מלך אשור לעזור לו, ויתן לו שחד כסף וזהב לרוב, וכעזרת מלך אשור, נושע אהו, מאויב קטן ונלכד באויב קשה ממנו, כג לא סר מהיות עבד נכנע לאשור כל ימיו, והריק כל אוצרות בית ה' ואוצרות בית המלך לתת לו להשיב ידו מבלע את ארצו גם הוא. ועפי"ז תבין פרשה ז, ח, ט, שנספר זה.

אך בימי יחזקיהו יכל העם להנפש כמעט מסכל עול מלפי
 אשור, כי הוא היה רב פעלים ונכל כחו התאמץ לתקן
 מעותות רבות אשר עות אביו, חזק מבצרי הנבול והבין ערי
 מסכנות, וישם בהם אכל ונשק ויפקד שרי צבא על אנשי חילו,
 ויוסף לחזק ירושלים בחיל וחומה ובתעלה. ואח"כ מצא את ידו
 לפרק על מלך אשור מעל צוארו, וימנע לתת לו המס אשר
 שם עליו. ובשנת י"ד להזקיהו עלה סנחריב ויצר על ירושלים
 ובתפלת חזקיה ובנבואת ישעיה נעשה הנס הגדול המפורסם,
 כי בערב ילין סנחריב עם מחנהו לפני ירושלים במאה וחמשה
 ושמונים אלף איש ולבקר והנה כלם פגרים מתים. וינצל המלך
 מיד אשור מיום ההוא ומעלה. כי נכנעה הממלכה ולא יספת
 לשאת ראש עוד. ותשועה הזאת משורר הנביא הזה כמה פעמים
 בספרו על אופנים שונים. ומתאר מפלת מחנה סנחריב בתמונות
 מליציות רבות.

אולם ממדות העם ומנהגו ומעמרו חמוסרי בימי המלכים
 האלה, לא טובה השמועה, אשר משמיע לנו הכתוב
 מהם, בימי עזיהו נאמר (מ"ב, יו, לה) עוד העם מזנחים ומקטנים
 צננות. וכיותם (ד"ה ב, כז) עוד העם מסתיים. ובימי אחז פרצה
 הרשעה עד מאד, כי המלך שחת דרכו והשהית את עמו, והמיר
 עבודת אלהים בעבודת אלקי נכר. וע"ז אם לכל בנות התועבות.
 אך חזקיהו היה מלך צדיק ונושע בה, הלך בדרכיו והשיב עמו
 מעון, וחזק מוסדות הדת בעמודי תקונים רבים, אך זה היה רק
 משנת ט"ו למלכותו ואילך אשר בו פסקה נבואת הספר. על כן
 לא תמצא רושם שישורר הנביא תהלת מעשי המלך הזה,
 כהטוב אשר עשה לעמו.

ולהשלים הענין המכוון כסי' הזה בהנאת ספור דברי הימים
 העוזרים להכנת נבואת הספר, הוא ספור מפלת
 בבל ע"י כורש מלך פרס. למה שהנביא הזה הגדיל הפליא
 מליצה ושיר לשורר מפלת בבל ונצחון מלך פרס בכמה אופנים.
בבל היתה נקף לממלכת אשור מלפנים, לא היה לה יר ושם
 כל עוד נינוה היתה גברת הממלכות, אך מדי חרבה נינוה

בימי אסר חרן (כמבואר במבואר לנחום) אז תרום בכל על מעי
מפלתה, וראשית צמיחת תפארתה מימי יחזקיה, והיתה הלוך
וגדול כמו מאתים שנה, ובימי נ"ג הגיעה אל רום הגדולה, הוא
הרחיב עיר ממלכתו בכל והיתה עיר גדולה ומפארה עד מאד.
הקיפה ששים מיל סביב, גובה הומותיה מאה אמה ועשרים
וחמש אמה רחבן. ומאה מגדלי גדול עוטרם אותה. וחפירח
רחבה מלאה מים סביב לחומה. ארבע רוחות לעיר בכל רוח
כ"ה שערים, ורחוב עובר דרך אורך העיר משער לשער וכן דרך
רחבה. ואמת מים נפרדה מנהר פרת עוברים בתוך העיר מדרום
לצפון ומעבר גדול למראה בנוי מעל למים, ככרת ארץ ארך
וט"ו אמה רוחב. וכל מעשה תקף וגבורת נ"ג וגאותו וכניעתו
הלא כתובים בדניאל. אחריו מלך אויל מרדך ודיגלאסר ובלשצאר.
אז יצא כורש מלך פרס בחיל גדול מאד, וילחם עמו וינגף
בלשצאר לפני היל פרס ויאסף אל עירו והיא בצורה מאד,
ויצר כרש על העיר שנתיים ימים וירא כי לא יכל לה. ויצו
ויחפרו מחתרת גדולה. ויסכ את המים העוברים דרך העיר אל
מקום אחר. ויהי היום והנה חג גדול ליושבי העיר ויאכלו וישתו
וישכרו. גם המלך בלשצאר עשה משתה גדול לכל שריו ועבדיו
בלילה ההוא ויבקעו חיל כורש דרך בקעת המים העוברים בעיר
ויבואו על היכל המלך בטח, כי היו כלם שכורים, ויהרגו את
המלך ושריו, וילכדו את העיר, וכל אנשי העיר היו במהומה
גדולה, כי לפתע פתאם נסכו מאויביהם. ותהי בכל מיום ההוא
והלאה, עיר ממלכת פרס. וירדה מטה מטה, היכליה נשרפו בתיה
נתצו ויושביה גלו, ותהי העיר שממה תל עולם. ומפלת העיר
הזאת שר המשורר הקדוש הזה כמה פעמים בספרו.

ג) תכנ עניני הנבואות הנכללים בספר.

הספר הזה אם הוא אחד לפי שמו, אך לפי ענינו הוא
מתחלק חלוקה חברחית לשני חלקים כוללים אשר
כל חלק ממנו נבדל מזולתו בזמן, בענין, ובמליצה הכדל רב.
החלק הראשון מפרשה א' עד פרשה מ'. והחלק השני מפרשה
מ' עד

מ' עד סופו. ונדבר ראשונה מחלק הראשון לבד. הוא כולל
 תוכחות מוסר, אזהרות והערות, עצות, ויעורים טובים ורעים,
 מיד ולעתידי. ושירי תודה וקול זמרה. התוכחות, שהוכיח
 הנביא אנשי דורו, על רעתם וחטאתם. ורובי תוכחתיו לאנשי
 יהודה וירושלים. ומעט לשאר שבטי ישראל. והמין הזה הוא
 המצער בספרו. ויותר מחמה אזהרות והערות, שהיה מחיר בני
 דורו מחכרת רשע, או העיר למלך ושריו על עינים גדולים לכלתי
 התקשר עם מלכי הארץ ולא לבקש מהם עזר מצריו. או יעץ להם
 על איזה אופן ינצלו מאובייהם הצורר להם. היעורים הטובים והרעים
 הצובים כשהיו עמו בצרה היה מנחם אותם ומנשר להם תשועה
 קרובה, והצלה מיד. או עשר ושפעת טוב המיועד להם לאחרית
 הימים. והרעים כשפרץ רשע בדור היה מגיד להם ענינם המעותה
 לבוא עליהם בחטאם. ע"י לחץ אויב או גלות. ושירי תודה
 הוא ששר הנביא שיר חדש ליי על תשועה גדולה שנעשה לעמו.
 או קול זמרה. שמוזמר הנביא כמליצה נפלאה מפלת אשור כמה
 פעמים על אופנים שונים וכן מפלת בבל ע"י כרש. וחזותם החלק
 הזה בספור דברי הימים לקוח מוס' מלכים וד"ה כולל ענין אשור
 כאשר צד סנהדיב את ירושלים וחרף את המלך ואת אלהיו,
 ואבד כל מתנתו בלילה אחד, וחלי חוקיהו וחיותו ותפלתו.
 ועכ"פ רוב יעודי הספר מטוב ועד רע עד גלות בבל ומעט מועיה
 מח שמוכיר מנאלת בבל.

אמנם החלק השני מספר הזה, נשתנה בכל עניניו מחלק
 הקודם. גם בזמן גם במקום וגם בלשונו ובמליצתו. שם
 ידבר הנביא אל יושבי יהודה וירושלים, עד לא נדחה רגלו מארצו.
 ללכת בגולה, אך הוא מיעד להם הרעה המעותה לבוא עליה.
 ופה מדבר אל העם הגולים בארץ לא להם. שם ידבר קשות
 ומאים בעגש לעם כבד עון. ופה ידבר רכות ומנחם ומכשר לעם
 נשוא עון. שם יאמר; הוי חנחם מלכי חנקמה מתיבי. ופה יאמר
 כי מלאה מלאה כי כלל עונם, וכדומה.

וכאשר הם נכדלים זה מזה בזמן ובענין כן הם שונים בסגנון
 הלשון ובמליצה. והוא דבר אשר לא יוכל להתברר
 במילים

במשלים אך און מלין תבחן וחיך אכל ישעם לו . ומי שלא ירגיש ההכרל שבין מליצה למליצה ולא ידע לפלם אותם במאזני משפט שכלו לשוא יעמלו המשלים בו . ואנכי כאשר העברתי עיני בחינתי על מליצנת הספר הזה . ובאתי עד פרשה המתהלת : יפסוס מדגד וליה וגו' (ישעי' לה) שפטתי משפט צדק , וכל מנהיג בדברי המליצה יסכים עמדי , כי כל הפרשה לפי סגנון מליצתה אין לה מקום בחלק הראשון , כי אם בחלק השני , ופסוק האחרון ופיוני ס' וגו' עד ונסו יגון ואלמה כפולח בחלק ב' פ' נא . ומי יוכל לעמוד על סבת הדבר , שנתנו לה מקום בחלק הקודם , בחבור אשר לא נשמר בו סדר קדימה ואיחוד במקום ובזמן כאשר אנאר זה להלן . וההבדל הנכר בין ב' חלקים האלה בלשון , כי בחלק הראשון מנהגו לתאר הפרשה בשם הנביא או בלשון מלשונות הנבואה , חזון ישעיה , סדגד חגד חזק , ויחגד יי אל יבעי כה חגד יי חלי , דגד יי חגד ישעיהו . מכה צלל , מכה חוד , ובחלק הזה אין זכר מלשונות האלה , וכן לא יכנה האומה בשם אשר יקרא בחלק הקודם , שם יקראם בשם יהודה ואפרים יושבי ירושלים ושמרון . ופה יזכרם בשם הכולל יעקב וישראל . וגם מרוממות כסא בית דוד אשר מרבה להגדיל עד למעלה בחלק הקודם . וכזה מעט פוער אשר יזכיר ממנו , כאשר לא דמה קרנו בימי בית שני .

ובעבור ההבדל הגדול והשנוני הרב שבין חלק הקודם מספר הזה , ובין החלק הכא . הביאו רבים מספוגי החכמים לחשוב , הן הנבואות הכאות האלה אינם מישעיה הנביא , כי אם מנביא אחר מאוחר לו זמן רב , ושמו הוא פלאי . ונספתו אל הספר הזה , כשאר נבואות קטנות נספתו לו : אשר לא מפי הנביא הזה יצאו כאשר אנאר עוד להלן . בהסכמת עדות התלמוד . וחזרו הזה מסור ללב איש ואיש לחשוב בו כאשר ישער כשכלו , ולו יש את לב מעיין לחשוב , כי איפשר לנביא אחר לשנות סגנון מליצותיו עד שלא יהיה ביניהם שווי ודמיון כלל , גם הוא לא הפסיד . ויהיה איך שיהיה הנה מסדרי הספר רמוז לנו רמוז גדול . שראוי לחלק הספר הזה לשנים חלקים

חלקים על כל פנים . במה ששמו ד' פרשיות ספורי דברי
 הימים . מהציר סנהריב את ירושלים ומפלתו , כמו מסך
 מבדיל בין חלק הקדם לחלק הבא . והמה כהתימה לנבואות
 הקודמות למה שרובם מתיחסים לספור מעשה הזה . אבל
 בחלק הבא לא שם ולא זכר ממפלת סנהריב עוד אך כל ישעו
 וכל הפצו לשורר בקול מצהלת תשועת עולי הגולה מבבל .
 ולולא היתה זאת כוונת המסודר , היה לו לתת מקום לר'
 פרשיות האלה בסוף הספר . כאשר תמצאהו נוהג המנהג
 הזה בירמיה , אחרי כלות כל נבואות הנביא מה שיעד מהרבין
 ירושלים וגלות בבל מביא ספור המעשה ממלכים בסוף הספר .
 כמו יתר באור לענין הספר . והכלל הגדול . כי החלק הזה
 מתחיל מזמן הבא אחר הזמן שמסיים בו - החלק הקודם .
 כי שם מסיים בגלות בבל , וזה מתחיל בגאולת בבל .

אלם לפי תוכן עניני הנבואות הנכללים בחלק הזה בפרט ,
 יתכן שישוב להפרד לשלשת מחלקות . המהלקה
 הראשונה מפרשה מ' עד נג . המחלקה השניה מן ג"ג עד ס'
 והמחלקה השלישית מן ס' עד סוף הספר . המהלקה הראשונה
 פרשיותיה סדורות ומתאימות , ועניני כל פרשה דכקים ומתיחסים
 זה על זה , כפי מה שאיפשר במליצה , אשר אין לבקש בה
 המשך וחבור . וסדר ענינים , כאשר יבוקש זה בספור מעשה ,
 כי המליצה השוטט ברעיוניה ממושג למושג , מוליך ומביא
 מעלה ומוריד . העמק שאולה הגכה למעלה , ותעוף במועף
 בכל קצוי הנריאה , להביא משם משלים ותמונות לתאר בה
 רעיוניה . אבל הסדר במליצה , שישובו כל רעיוניה לתכלית
 מכוון אחד . זשתים הנה ראשי הכוונות , עליהם כונן הנביא
 דבריו במחלקה הזאת , וכמעט אין פרשה , אשר לא תהינה
 הכוונות האלה משולכות בה , יאהו הנביא באחת מהן . וישוטט
 ממונה אל השניה , וישוב ממונה אל הראשונה . הכוונות
 הראשונה לרומם גאולת בבל . ויצר אותה בחרט מליצר
 מפארה ויתאר אותה בשרד רעיונים נשגבים - הכוונה השניה
 לגנות עובדי עצמי בסף וזחב .

עם הכוונה הראשונה ישלב פרטי הענינים המצטרפים עליה.
הסבות המסככים אותה והענינים המסוככים ממנה.
הסבות הזמה. התרוממות כרש מלך פרס, לשלט בכבל
ולתת רשיום לגולי יהודה לעלות ולשוב לארצם. והמסוככ
מזה, הצלחת העם החפשי מעול שעבדו ובנין בית תפארתם
על מכונו הראשון. וראשית דבריו אמרים טובים ונחומים
מחזקים לב השומעים להאמין ביעודיו הגדולים. כי נואש לב
העם להאמין בישועה גדולה כזאת בקרוב, מלהץ האויב וכבר
התלאות אשר אפפום בגולה. אם יאמר אומר לאיש ידיו
אפורות ורגליו לנהשתים הנשו, והוא יושב בכור בתחתיות
הארץ, לאמר מחר ינתקו מוסרותיך ואתה יושב על כסא מלכים
וכתר מלכות בראשך, לא יאמין לו ולא ישמע אליו. ולמה
שהגאולה הזאת לא היתה גאולה שלמה בפומבי בקולי קולות
ובאותות ובמופתים, כגאולה הראשונה, אשר ראה כל העם
את יד ה'. על כן הרבה הפציר הנביא ברצוי דברים נחומים
להטות לבב העם להאמין בו (ישעי' מ) נחמו נחמו וגו' (שם)
למה תאמר יעקב וגו' (שם מא) אל תירא תונעת יעקב (שם) אל
תירא כי גאלתיך (שם מג) טובה חלי כי גאלתיך (שם נא) חני
חני הוא מנתמנס. ורבות באלה. ומהזק דבריו בראיות היעודים
אשר יעד להם כבר ונתקיימו בהם. ואח"כ מתאר הגאולה
בהפלאה ובהפלגה כמנהג המליצה הצחה. יתן קול במדבר
יפנה דרך, יישר המסלה ישים עקב למישור ובקעה לרכסים.
יהפך מקבר לנאות דשא וארץ צמאון למוצאי מים, וזה כי
המהלך מכלל לירושלם דרך מדבר גדול. וסיום הענין (שם
נב. ב) כי הולך לפניכם ה' ומחטמכם אלפי יסאח. ואל יפלא בעיניך
כי הרבה מפרטי היעודים האלה לא יצאו לפעל כגאולה שניה.
כבר אמרתי לך, שאין לבקש כיעודים גדולים כאלה המתארים
בשרד המליצה כי אם הכלל ולא פרטי הדברים. ובן צריך
צחפתור הדברים כפי הענין הנרצה ולא כפי משמעות המלות
כאשר תליץ אותם על פשוטם. כי המפרש וננו בני נכר הנומקי
(שם ס, י) כמשמעו שיהו עשים בחמר ובלבנים להקים

י ש ע י ה

החומות, לא חיך מליצה לו, כי הוא אוכל הקליפה והתוך יורוק. אבל זה יכוין הענין, כאשר יבין כי דרוש המלך מלבד שנתן רשיום להשלים מלאכת הבית. התנדב עוד בכסף וזהב להוצאות הכנין ולהקריב הקרבנות, וזהו ומלכיס ישתמוך וגו' כמבואר בס' עזרא (ז) וכן הפותר מאמר והיו מלכיס אומניך ושרופיס מייקפיד (שם) כמשמעו כוגד בנביא ובדבריו יתן דפי.

עם הכוונה השניה יתאמץ הנביא לתאר גדולת הבורא יוצר כל כי הוא נצחי בלי ראש וסוף ונשגב מחומר וצורה. ומדי עלותו להגדיל כבוד אל אמת, יורד להשפיל עובדי פסל אפס ואין. מענין הא' אמר (שם מ) שאו מנוס עיניכם ואלו מי נכח אלה הגדולים במספר נכסם. (שם) הנוטה נדק שמים ומתהימה שהראיות שמביא הנביא על מציאות הבורא, וגדולתו ויכלתו, כיצד החקירה בפעולותיו הגדולות, ולא נחג בזה מנהג הנהוג להביא רא' מהטובות הגדולות שעשה השם לעמו כיציאת מצרים וקריעת ים סוף והכנסת הארץ. וזה ממה שיורה כי הערת הנביא לא על פדט עמו יצא כי אם על כלל אומות (והלשונות.) ובגנות עובדי פסל אמר (שם) הפסל נסך חרש (שם) איש את דעהו יעזרו. יולגי פסל כלם ומצורף לזה מרחיק האמונה בהוכרי השמים וחזוי הכוכבים אמר: (שם מח) מפני אמות נדים וקוסמים יסולל (שם מח) עמדי נא בחנדיך.

ומה שהביא את הנביא לעורר את עמו על זה, בזמן ההוא ובמקום הזה, בהיותם בבל, להרחיק מהם שתי דעות הכוזבות האלה. הוא כי ארץ כשדים היא המפורסמת לארץ פסילים מכל ארצות הנכר. ואין ארץ גברה בה האמונה בקוסמים והוכרי שמים וחזוי ככבים כארץ בבל. ושמות פסילי בבל כל נבו, כאמרו (שם מו) כרע כל קרע נבו. והמלכים נשאו שמות אליליהם נבו כדנאלד ננזחדן, כל שאלד, וגם היו עשים עצמם אלה. לסגד לפניהם. ע"כ היה הנביא צריך לזרו את עמו מאד לכל יתעו לזנות אחרי הבלי נכר האלה. כי אמר הנביא הן בהיות העם על אדמתו אשר ה' לבדר ינחמו

ואין

ואין עמו אל נכר, הם קנאוהו בלא אל. אף כי בהיותם בארץ אויביהם אשר מלאה ארצו אלילים מעוננים וקסמים. וכן ירמיה הנביא היה מזהיר ג"כ לאחיו הגולים בכבל ע"ז באזהרה גדולה מאד. ואמר (ירמ' י) כס אמר יי אל דרך הגוים אל תלמדו ומאמנם אל תסמיו אל ספרו וגו' כי עץ מעור כרתו מעשה ידי סדס' וגו' עשה אלן נכתו וגו'. וכן במאמר (שם) כדנא סמיון וגו' הוא תאר הכתב ששלח לכבל שהזהיר ג"כ ע"ז. ומהשווי והדמיון שבלשון ובענין שבנבואה הזאת הנבאה בכ' הספרים היה קרוב לשפוט ששני הנביאים בזמן אחד היו. והכלל כי כל הנבואות שבאו במחלקה הזאת כלם יתנו יד לחשוב כי הנביא הזה היה זמן רב מאוחר לישעיה, וכאלו היה אחד מתוך חבאים בגולה.

אמנם המחלקה השניה מן נב יג עד ס. היא איננה פשוטה ומהאימות הפרשיות, אבל מרכבת הענינים, כי מן סנה ישנול עניי (שם נב. יג) עד סוף נג, נבואה בודדת בלי יחס והצטרפות אל הקודם או אל המאוחר, והיא סתומה. והפותרים שמו לה פנים איש איש לפי דרכו, ואחריה נאה פרשה נראה כהמשך לנחמות וכשורות הגאולה שקדם לדבר בה. אך אין לעמוד בכרוך נכון על איזה גאולה רומזים היעודים האלה ופרשה נה נו, תוכחות מוסר ובהן פרשת תשובה (שם נה, ו) דלס' ס' נסמללו וגו' עד נו ח. והוא ג"כ ענין בודד בלי חבור והמשך ודבקות למה שלפניו ולאחוריו. ושאר הענינים שם נבואות שונות זו מזו ומרוחקי הכוונות, ובכללן אין לשער מענינם הזמן והמקום שיתישבו הנבואות האלה עליהם, פעם יעורר בתוכחות קשות לזרות על פני העם פרש תועבות גדולות, ופעם ידבר רכות בהערות מוסר ותנחומים, ופעם מורה ונאלף בדוכי צדק ויושר. ומה שהוא כדבר מתמיה נופל גלוי עינים, כי ככל תוכחות הנביאים, לא מצינן שיהיה אפד מהם מיסר את אנשי דורו על מצות המעשיות כמו תפלין צצית ומזוזה. אך כל ישעם וכל חפצם לעורר אותם על

מדות

מדות מוסר עשות משפט ואהבת הסר, והנביא הזה בתוכחתו
 להנפי לב ההולכים כפופי ראש ושבע תועבות בלככם, מה
 זה הסב לו להזכיר מכל מצות המעשיות שמירת שבת. (שם
 נח, יג) אם השיב משנת דגליך וגו' וכמו כן הנביא ירמיה לא תפס
 מכל מצות המעשיות וולתי שמירת שבת (ירמי' יז) ולא תוליתו
 משל מנתיכס ציוס משנת וגו'. אין זה כי אם עון הלול שבת פרץ
 ברור ההוא מאד, ונמשך הפרץ הזה ג"כ בגולה אח"כ זמן
 רב, כי גם בשוכם מגולה, ועמדו בירושלים שנים רבות עודם
 מחזיקים בעון הזה, כאשר המצא בנחמיה, (שם יג) ימיס
 הסס לאיתי ציבורה דונכס גפוס משנת וגם זה סניף מחוק הדעת
 שהנכוואת האלה מאוחרות זמן רב לישעי'.

אמנם המחלקה השלישית ג"כ מהוברת מענינים מתחלפי
 המכוון. ייעודים, הוכחות, תפלה, וידוי, ובשורות.
 יש מן הפרשיות שנופלים על זמן שלפני חרבן הבית. כמו
 פרשה סו, ויש מהם על גאולת בבל, ויש מהן על זמן הגלות
 כמו הקנה (שם סג, טו) הנה משמיס ונאס וגו' עד סוף פרשה
 ס"ד. ויש רוצים לפתור ענינים בו רומזים על צרות האומה
 בימי אנטיוכוס אפיפנוס. ותגברת החשמנאים שאח"כ. והכלל
 שאין לעמוד מתכוונות הנכוואת האלה מצד תערוכות הכוונות,
 שבהם להגביל בהם זמן מיוחד שיתישבו בו.

ה) סגנון המליצות וסדר המאמרים :

דבר מסכם הוא כי יש יתרון למליצות הספר הזה, ביתר
 שאת ויתר עו על כל ספרי הנביאים הבאים אחריו,
 ועדותו נאמנה מאד אשר מעיד בעצמו (ישעי') " נתן לי
 לשון נמודים וגו'. ואף שאמרתי כמה שקדם, כי מליצות החלק
 האחרון נברלת מהחלק הקודם, זה אמנם בענין וכומן וכסגנון
 אבל מה שמתחכם לשלמות המליצה הצד השוה שבהם,
 ששניהם נשגבים, נעימים וערבים, כי אינם מלאים דברי ריבוח
 והזכרת עונות כהושע ויחזקאל, ולא דברי עצב ויגון ויללה
 כדברי

כדברי ירמיה . כי מעט דברי תוכחה שבהם בטלים ברובי
היעודים והשירים . אשר ירון וינצח הנביא בגאון מצהלות ,
כלם משמחי לב ומשיבת נפש .

אך שנים דברים יש אשר המעיין ישים לבו עליהם . א) מדוע
לא סודרו נכואות הספר הזה על סדר קדימה ואיחור
בזמן , והראויות על זה התבאר כמה שקדם , כי גם פרשה
הראשונה איננה התחלת הספר ולא הקודמת בזמן . ולא
בפרשיות שלמות לבד יקרה העדר הסדר , כי גם פרשה אחת
מרכבת לפעמים משנים ושלשה ענינים אין ביניהם חבור
והמשך , כי מאמר סנה יכיל עניני וגו' (ישעי' נב, יג) אין לו
חבור ולא דבקות כלל אל מה שקדם לו . ב) זולת מה
שהוכחתי כמה שקדם . כי החלק האחרון מן הספר נראה
שהוא מן נביא אחר מאוחר זמן רב לישעיה , הלא גם בכל חלק
וחלק בפרט , מעורבים בו ענינים יקשה מאד ליחס אותם לישעי'
הנביא , ד"מ אמר . (ישעי' ז) צעור טסים וחמט טנים יחת אפסיס
מעס . והנה גלות אפרים ועשרת השבטים אשר הנביא רומז
עליו היה בשנת ו' ליהזקיהו , ומומן שעמד בו הנביא ונבא
הנבואה הזאת , לו יהי משנת א' לאחו ועד גלות השבטים לא
תמצא יותר מל"ח שנים . ומה שנדחקו המפרשים לישב כוונת
החשבון הזה תמצא בספריהם . וכן הנאמר (שם יו) ועסה
דבר יי לאמר בשלש טנים בשני שני ונקלה כבוד מואב , והנה לא הגיע
יעוד הפורענות הזה לצאת אל הפועל כי אם בזמן קרוב לחרבן
הבית . ע"ה נבוכד נאצר . ולכן תמצא גם ירמיה נבא על
מפלת מואב .

והנה אין לנו דרך אחר להשקיט דעתנו על הזרות האלה .
בלתי אם נחפשה ונחקרה , המחויב הוא שיהיה הנביא
בעצמו הכותב והמסדר ספרו , ושכל הנבואות הנאות בו לו
ההייתה ואם לא ? ונפן ראשונה אל חכמי התלמוד ונראה מה
היה ש"ב בזה . אמרו (בב"ב יד) יחזקיהו וסיעתו כתבו ישעי' וה"ע
ונו' . וכאשר יאמרו פלני כתב ספר זולתי אין בוונתם שהוא

הכותב

י ש ע ה

הכותב הספר מלה במלה, מבלי היות לפניו העתק מנוף האומר, כי הוא דבר נמנע בעצמו, כי איך ידע זה לכיין המלות והכוונה מה שדבר זולתו קודם לו זמן רב, אבל המובן מדבריהם ההעתק והסדור, שמצאו נבואות הנביא מפוזרות באומה זער שם זער שם, וקבצו אותם אחת לאחת ויחברו אותם לחבור אחת, ובאופן הזה, העדר הסדור בקרימה ואיחוד בזמן איננה זרות כ"כ. והעדר הסדור הזה תמצא ג"כ בשאר ספרים אשר בעליהם לא סדרו ספרם בעצמם, כמו שיבוא עוד בירמי' וביחזקאל. הנח זכינו להביא ראיה מתלמוד הנ"ל כי הספר על הסדור אשר הוא בידינו איננו מסודר מישעיה בעצמו, ואף כי המאמר של שמעון בן עזאי בשם מגלת יוחסין, שהבאתי לעיל, נראה סותר למאמר הזה שבב"ב. כי אלו הי ישעיה עד מנשה, איכה יצוייר שחוקיה וסיעתו יכתבו ספר הנביא בחייו? למה לא הוחילו אולי יסדר הנביא בעצמו את ספרו? ואולי עוד מלין לאלוה אליו. כי המאמר הזה ביכמות דברי יחיד ובטלים מפני המאמר אשר בב"ב שהוא דברי רבים. או כי נקבל דעת רש"י (בב"ב שם) אשר בקש לפשר בין ב' מאמרים האלה שלא יהיה ביניהם סתירה, ואמר כי הוקיהו וסיעתו, הכוונה על הדורות שאחרי יחוקיה. הגה או יותר ירוח לנו בהתרת השאלה הזאת, כי כל מה שירחקו מסדרי הספר מוזמן מציאות הנביא, יהיה העדר הסדור בדבריו יותר איפשר ההודמנות.

ועם קיום הנחה הזאת, גם הזרות השניה גדלה להיות זרות כ"כ, כי כבר יתכן שמוסדרי הספר שהיו זמן רב אחרי הנביא. או המסדרים הכוללים שסדרו כ"ד ספרי קדש מאנשי כה"ג מצאו נבואות קטנות בלי הזכרת שם אומר, וספתו אותם אל הספר הכולל הזה, וגם לסברא הזאת מצאתי במדרש ובתלמוד דעות מסכימות לה. אמרו (ויקרא רבה) על פסוק (ישעי' ח, יט): ויהי כי יאמרו חליכס בניכס וגו' אמר רבי סימון בארי אביו של הושע נבא שני נבואות האלה ולא היה בהם כרי ספר, ונטפלן בישעי' ע"כ. ובתלמוד (מכות כב) אמרו על פסוק (שם ח, ב) ואלעזרה גי עדים נאמנים את חוקיה יסבין

וזה זכיה בן ינניסו וכי מה ענין אוריה אצל זכריה . אוריה
 כמקדש הראשון וזכריה במקדש שני כו' אלא נבואת אוריה עדות
 לנבואת זכריה . כשם שנתקיימה נבואת אוריה . (שנבא
 פורענות) בן תתקיים נבואת זכריה (כשנת שתים לדריוש .
 שנבא נחמות) . והמקצת הקש על השאר .

וכאשר התרו הרצועה והרשו לומר כי נספחו אלה הנבואות
 אל הספר מנביא אחר . למה שהיו קטנות ולא היו
 בכרי ספר . כן יהיה לנו רשות לומר על נבואות אחרות מלבד
 אלה שזכרו . שהיו לנביא אחר מאוחר ונטפלו אל הספר הזה .
 ויסורו מעלינו הספקות שזכרתי . ועם זה נשלם מה ששערתי
 לשים מבוא לספר הזה .

יום ח' י"ד אדר תקס"ט

י ר מ י ה ו

(א) ח"י הנביא ומשך נבואתו.

הנביא השלם ירמי' ע"ה היה מיחומי חכהונה, כנוכר בראש הספר, דניי ירמי' בן חלקי' וזן סכניס אסר נענסות. ולדעת רבי המפרשים הוא חלקי' כ"ג אשר מצא ס"ת בבית ה' בימי יאשי' (מ"ב, כב, ד). ולפי"ז תולדותיו לבית אבותיו הוא פינחס בן אלעזר בן אהרן, כי ממנו היו כל הכהנים המשמשים בבית בכה"ג מימי שלמה ואילך (ד"ה א, ה, לח). תחלת נבואתו משנת י"ג למלך יאשיהו, ונמשכת עד תם י"א שנת למלך צדקי' שהוא זמן גלות ירושלים, כנוכר בראש הספר. ומעתה צא וחשוב:

•	י"ה שנה	בימי יאשיהו
ג' חדשים	— —	בימי יהואחז
	י"א שנה	בימי יהויקים
ג' חדשים	— —	בימי יהויכין
	י"א שנה	בימי צדקיהו

ויחי' מספר כל השנים אשר נבא בהן הנביא ארבעים שנה וששה חדשים, כי לא נמצא לו נבואה אחרי חרבן הבית שהיתה בהם שנת י"א לצדקיהו.

גורל חיי הנביא הזה, היה הרע והקשה שכל הנביאים
 בשמים בחינות. הא' אין נביא נגוע ונדרף מעמו
 כמוהו. ואם אמר הנביא ישעי' גוי נסתי למניס וגו' (ישעי' ג)
 היה זה על המעט ולעתים רחוקים, אך הנביא הזה היה מדרף
 בלי חשך, כי הכוחו, נתנוהו בחצר המטרה, אסרוהו בבית
 הכלא, הטביעוהו בבץ, וכמה פעמים ארכו לנפשו, כאמור.
 נסחיתם עץ נלחמו וננחיתנו מלחץ החיים (ירמי' יא, יט). ולא חדל
 להתרעם ולהתלונן על רוע מקרהו, ועל קשה יומו, כאמרו
 אזי לי חמי כי ילדתי וגו' (שם טו, י), וכאלה רבות בספרו (שם
 יח, יח. כ, ז. כו, ז. לב, ג. לו, יג). ובנחינה השניה כל
 הנביאים אשר לפניו אשר נבאו פרענות ויעוודים רעים העתידים
 לבוא על העם ועל הממלכה, צפו למרחוק אשר הוה במראה
 הנבואה, אך עיניהם לא ראו, כי לא יצאו אל הפעל עד ימי
 הנביא הזה, והוא היה הנבד אשר ראה עני בשכט עכרתו,
 בימיו תכפו הצרות, הוה על הוה שבר על שבר, עד כי הוסר
 המצנפת והודם העטרה, הודם הכסא ושנתה הממלכה, העיר
 חרכה והבית נשרף, והעם גלה מארצו. כל המכאבות האלה
 ראה בעיניו. וכל הפרענות מלאו בימיו, ע"כ רבו אנהותיו ולבו
 עליו דויד

אפס ננחינה מה, היו אחרית ימיו טובים מראשיתם, כי
 האיש הזה אשר נבזה בעיני בני עמו, ונדרף מהם על
 אשר דרש שלומם וטובתם, האיש ההוא נשא ונכבד מאויבי
 עמו. כי המלך נבוכדנאצר, אחרי כבוש הארץ, ידע יותר
 להוקיר ערכו מבני עמו. ע"כ הטא אליו חסד גדול, חסד אשר
 אין לדמות מאויב מנצח, כי את המלך ושריו המית ועמו הגלה,
 אך את הנביא כבד, ויתן לו רשות לכהור מקום לשנת כאות
 נפשו, אם להשאר בארצו או להפרד ממנה, וללכת אל אחד
 המקומות אשר יבחר (ירמי' לט, יג, יד, מ, ד). אך הנביא,
 אשר אהבת עמו דבקה בלבו, ורצה אבני קרש בית אלהינו,
 וחנון עפר אדמת אחוות אבותיו, טוב היח לו להשאר בין ערמות
 עפר עיר ההפוכה, מהפרד ממנה, וישאר בין דלת עם הארץ
 אשר

אשר הותיר נכוזראון לעבוד את האדמה, תחת יד גדלי' בן אחיקם, ויחי להם למחויק ולמעז במועצות ודעת. עד אשר הרג ישמעאל בן נתני' את גדלי' והציק לדלת עם הארץ אשר אהריו, והיה מגור העם מבית ומחוץ, מחמת פריצי בני עמם ומחמת הכשדים, וישאלו את הנביא הישבו בארץ ואם ימלטו מצרימה, והנביא אף כי הגיד להם בדבר ה' להשאור בארץ, אך כבר נלפת העם מהרדה, ולא שמעו לקולו וכרחו מצרימה, והיה הנביא הזה נמשך אחריהם מאהבתו אליהם, ומדי נדדו מארצו ללכת מצרימה, לא ידענו מה היה לו, כמה ימי שני חייו, מתי מת? ואנה נקבר? כי לא נמצא זכרון בספר משריד ימי חייו במצרים, זולתי תוכחת נבואה הנזכרת בפרשה מ"ד לכה. ובאו עליו ספורים מסופרים, כי העם רגמו אותו באבן במצרים על דברי תוכחתו, הנזכרת בפרשה ההיא ויש מראים ציון קברו עוד היום לעוברי דרכים, במקום קרוב לעיר קרא. ויש אשר אומרים, כי אלכסנדר מוקדון, העלה את עצמותיו מארץ מצרים, וקברום באלכסנדריא עירו בכבוד גדול. אך הספורים האלה אין להם סופר מהזק נאמן לסמוך עליו בהם.

(ב) מעמד האומה בזמן ההוא *

העיון הזה, ר"ל מעמד האומה ומדרגתם, במדיני וכמוסרי, נגלה ומבורר, כי היה בשתי הבחינות בתכלית הגרועות והשפלות. על מעמדם המדיני, יורו לנו הספורים במלכים ב' ובר"ה ב', כי מאחרית ימי יאשיהו ועד גלות הארץ לא סרו מחיות עבדים נבגעים למס, ראשנה לפרעה מלך מצרים, ואחרי השבח הגדול בכרכמיש שנצח נבוכד נאצר את פרעה, נשאו מלכי יהודה עול בבל, והיו למו למס עובר, והיו מלכי בבל מעדים מלכים ומקימים מלכים ביהודה כאות נפשם. וחיו מגלים מהם פעם אהר פעם מרכי הארץ והשרים אשר מרדו בהם. וחנביא ירמי' אשר שפע אור אלהי הופיע עליו, ידע כי כלה הוא מעצת עליון להכניע צואר העם תחת עול בבל, עד בוא יום פקודתה, ע"כ כל ישעו וכל חפצו היה, לבקש מפלט לעם השקוע

השקוע בצרה מצרה גדולה ממנה, ויעץ את העם לסור אל משמעת מלך בבל, ולסבל ממשלתו לבלתי מורד בו. למרות עצת עליון כי לא תצלה, וגם אל הגולים בכל כנר כתב לבנות להם בתים לשבת, ויטעו שדות וכרמים ולהחיל עד יום פקד יי אותם. אך הפשעים והמרדים אשר בעם משענים מנביאי השקר, היו להפך מרצון הנביא. ולא נחו ולא שקטו במרידתם עדי הסבו השבתת הממשלה כלה וגלות כל העם. ועל שהיתת מדות מוסרי בעם יורו לנו תוכחות הנביא הזה, ונבואות צפניה אשר נבא בימיו, כנוכר כחל' ג' נביאים נבאו באותו הדור. ירמי' וצפני' וחולדה.

ג) תוכן עניני הנבואות ודרכי מליצותיו.

אמנם הירישה בעניני הנבואות הנכללים בספר הזה, אם נדמה אותם לנבואות ישעי' ושאר הנביאים שקדמו לו, נמצא. כי נבואת ירמי' שונה מהם בכ' הפנים האלה שאזכור. הפנים הא' כי נבואות ישעי' וכדומה אם שהם כוללים תוכחות ופורענות, אוהרות, ואיומים, ויעודים רעים הרבה, הנה יבוא בהם לעומתם הרבה מן הנחמות, והבשורות הטובות ויעודים טובים. אבל דברי הנביא הזה מלאים יעודים רעים, בכי יללה ואבל וקינה על שבר בת עמו. ורחוק רחוק שיוצץ מחרכי אמריו נצוץ אחד של נחומים ושמהה. הפנים הב' אין לשונו ומליצתו נשגבה כמליצת ישעי'. וזה מב' טעמים, הא' אם שהיה הנביא ישעי' בתולדה שלם ממנו כמליצה, יוסמך לזה, הוא אמר. י נתן לי לטון לנודים וגו' (ישעי') וירמי' אמר „ לא ידעתי דבר כי נעז אנוני (ירמי' א'). והטעם השני כי הלשון והמליצה תשפל או תתרומם לפי הענין המלבש בה והרעיון העטוף בה. והנה ישעי' אשר דברי נבואותיו הרבה נחומים ויעודים טובים ע"כ מליצותיו נשנבות וגם הרעות אשר ייעד בהם, הלא הוה למרחוק ולא התפעל נפשו מהם כ"כ. אך הנביא הזה, אשר כהו עיניו מרב הצרות אשר ראה, ולכו נשבר לשבר בת עמו, ורוחו עממה מ'גונותיו איך תתרומם נפשו בעים רוח מליצה נשגבה. אך בכ"ז

כ"ז דבריו אם שאינם נשגבים כמליצה, הם עכ"פ חוקים
 ובנהיצה החודרים בלב שומע. תוכחותיו חזקות מוכיחות לעשות
 רשם בנפש. ויגונותיו ותלונותיו אפ שהם כפולות ומכפלות
 המה מעידים ומעוררים. ואין תימה על רבנים, כי האי"ש אשר
 לבו מלא יגון אוי צנור לשונו, כנהל שוטף, ולא יספיקו לו כל
 המלות לצייר בהם הפעליות מכאובו ויגונו. להקל מעל נפשו
 כבד משאם, למען ירוח לו. והראי' ע"ז. כי מפרשה מ"ו עד
 נ"ב. כי הדל לדבר בעצב רוח ויגון על עמו, כי הם כוללים,
 דברי הנבואה על הגוים, בהם תרום רוחו, ותתנשא לשונו.
 וכל דבריו מליצות נשגבות ערוכות קצרות ושקולות, עד שכמעט
 אין להם ערך ויחס עם שאר עניני הספר בערך המליצה.

אמנם עניני הספר כבהינת עצמו נוכל לחלק לה' ענינים.
 כשלושת מיני הרעות, אשר מרדו חייו ומרו ועצבו את
 רוחו. (א) יספר הרעות המוצאות אותו מכני עירו ואנשי ארצו.
 ולכן פתח ספרו דברי ירמיה', כאשר הורו על הדקדק הזה בתלמי.
 באמר' ג' נביאים לפי שהיתה נבואתם דברי קנתורין לפיכך נתלה
 נבואתן בעצמן, ואלו הן, דברי קהלת, דברי עמוס, דברי ירמיה'.
 (ב) לפי שספרו דברי עצמן, קהלת, אני קהלת הייתי מלך.
 עמוס, קשר עליך עמוס. וכן ירמיה' שספר הרבה מן המאורעות
 עם אנשי דורו, לפיכך לא נאמר חזון ירמיה' או דבר יי אשר הי'
 וגו' כ"א דברי ירמיה'. (ב) ספור רעת אנשי דורו, ורשעתם
 ופשעיהם. ותוכחתו עליהם, לעודר לבבם לשוב מדרכם הרעה,
 לשוב להם. (ג) יעוד הפרענות הנאות עליהם בעונם, והתעוררות
 רוחו והתפעליותו מהם. וזולת ג' מינים האלה. יכלל ספרו
 היעוד הטוב הפדות מגלות בבל ופקידת העם לפי מלאכת לבבל
 ע' שנה. ונבואות ופרעניות על הרבה מן העמים אשר סביב
 לארצו, והו תוכן עניני הספר.

(ד) סגנון הלשון וסדר הדברים.

העיון הזה קשה מאד בספר הזה, לפי שנמצאו בו מענין הזה
 מן הזרות על כמה פנים. (א) נמצאו בו הרבה מן
 תלשונות.

הלשונות, משמות ופעלים, היוצאים מחק דקוק הלשון, למשפטיה, שנמצאו חלופי זכר לנקבה. יחיד ורבים, עבר ועתיד. וכן במלות, יבוא לרוב על במקום אל, את יחס הפעול משרש אותי במקום את מלות החבור משרש אתת. (ירמי' א, יו. י' ה, לג, ט. לה, ב). (ב) הרבה מן המלות הפוכי אותיות. וכן יחסו בו מלות שלמות, הכתובות בצדס עפ"י תקון סופרים. (ואולי יחסו ב' וג' מלות או יותר במקום אחד. כי ד"מ פרשה ג' מתחלת לאמר סן ישלח, אולי חסר. ויסי דני יי אני — כהתחלת פרשה ב. שם פסוק טז, ולא יעשה עוד — חסר. בפרשה לח כח. ויסי כאשר נלכדס ירושלים — או הוא נוסף או חסר בו השלמת הענין). ע"כ רבו הקרי והכתיב בו יותר מכל הספרים וולתו. וכת' הרב אברבנאל, הספר ירמי' שוה בכמות הכתיבה לחלק התורה מכראשית ועד בא אל פרעה. וע"ז הקרי והכתיב בחלק הזה מהתורה כ"א. וכס' ירמי' הם פ"א שהם קרוב ד"פ כפל. (ג) העדר סדור קדימה ואחור בזמן בהרבה מן הפרשיות, כי פרשה ל"ה נבואה שבימי יהויקים והפרשה שלפניה, נבואה שבימי צדקיהו, שהיה אחרי יהויקים. וכן נמצאו פרשיות כוללות ענינים שונים שאין להם התיחסות חבור והמשך לא בענין ולא בלשון. והמקומות אשר הערכוב הזה יותר מורגש בהם הם, פרשה ט, י, יא. מרכבות מענינים רחוקי היחס ותהמשך, ושנוי דרכי לשונותם ומליצותם. (ד) הרבה משקלים כנויים על הכנית ל' ארמית וכשדי, וכן יבואו בו שמות ופעלים מל' ארמית. והנה כל הזרות האלה ראוי לישב אותם. ואשר אין לישב ראוי לדעת סבותם.

והנה החכם דון יצחק אברבנאל לא נשא לו פנים לנביא השלם הזה, לשלל ממנו צחות המליצה ושלמות דקוק הלשון, שמע לשונו „אמנם בשלמות המליצה, אחשוב אני שלא היה „ירמי' שלם בסדור הדברים ויפוי המליצה כישעי' ונביאים אחרים, ומפני זה תמצא פסוקים רבים, יחסו להם מלה או מלות כו'. „ותיתה הסבה בזה, היות ירמי' נער בשנים כהתחלת הנבואה „ולא הי' עדין שלם בדרכי הלשון ובסדריו וביופי המליצה, כאמרו

י ר מ י ה ו

"לא ידעתי דבר כי נער אנכי בו" . ואמנם בשלמות יושר הכתיבה
 "ודקדוקו אחשוב ג"כ שלא נשלם בו מהסכה שזכרתי , והנה ע"ז
 "יורה הקרי והכתיב , כתיב ולא קרי קרי ולא כתיב שנמצאו בספרו
 " יותר מבשאר הנביאים " . והאריך מאד לתת טעם וסכה לקרי
 וכתיב הנמצאים בכתיב חקדש ככלל , ואמר שהם על ב' מינים ,
 המין הא' שכתב הסופר מחבר הספר בעצמו הכתיב אשר הוא
 שלא כתיקון הלשון בכוונה , לרמוז בו ענין נסתר , ועורא הסופר
 מסדר המקרא כתב הקרי מבחוץ , המתישב על כוונת הענין
 לפי הפשט הנגלה . והמין הב' מלות אשר כתבם הכותב בזרות ,
 מהעדר ידיעתו בדקדק הלשון והמליצה הישרה . כשגגה היוצאת
 מלפני השליט , ותקן אותם עורא הסופר בקרי אשר תלה מבחוץ ,
 וסיום דבריו " והנה רוב הקרי והכתיב שבאו בס' ירמ' זה כשתעיין
 " גם ובענינם המצא כלם שהם מזה המין שכתבם ירמ' בטעות
 " וכשגגה ובא עורא ופי' כשכתב אותו מבחוץ כפי תקון הלשון
 " והכתיבה " , והנה לא די לנביא הרעות המצאו אותו בחייו , כי
 עוד יותר מאלפים שנה אח"כ , הרים בו יד אחר מגדולי מפרשיו ,
 לשלל ממנו שלמות הדקדק והמליצה . ועיין בהקדמה הכוללת
 לחבור הזה מה שכתבתי שם .

ואנחנו אם נרצה לשים התנצלות מה בעד הנביא לכלתי פנוע
 בכבודו , לשלל ממנו ב' מיני שלמיות האלה . ולישב
 שאר הזרות הנופלים בספר מאשר זכרנו , לא יכון לנו כלתי אם
 נדרש בראשנה מי כתב ספרו , ועל איזה אופן חובר וסדר
 פרשיותיו וקורותיו אשר לו עד באו לעורא הסופר מקדר מקראי
 חקדש .

ונשאל בראשונה פי חכמי התלמוד מה דעתם בזה , והנה
 הם אומרים (ב"ב יד , עב) ירמ' כתב ספרו וספר מלכים וקניות .
 והנה מדרכיהם אלה אין להכריע אם דעתם ירמ' בעצמו כתב ספרו
 בכתיבת ידו , או ברוך בן גוי' כתב כאשר יקרא אליו מפיו . כי
 הם אמרו ירמ' כתב ס' קניות , והם אמרו ג"כ (מ"ק דף כ"ה
 ע"ב) כי המגלה אשר שרף יהויקים (ירמ' לו) היה ספר קניות .
 ושם נזכר בפירוש (שם פסוק ד) ויכתוב נזק מפני ירמ' וגו' על מגלת ספר .

וכמו

וכמו שיחסו לו כתיבת הקינות מה שנוכר בפ' לפי דעתם
 שנכתב ע"י ברוך, כן יתכן שייחסו לו ג"כ כתיבת ספרו ע"ז הדרך.
אמנם מה דעתם כי המגלה ששורף יהוויקים היתה מגלת איכה,
 אם קבלה היא נקבל, ואם דרשה, נסמוך בזה על מאמר
 ר"י בירושלמי וכי אגדה אמנה היא אלא דרוש וקבל שכר. כי
 הדעת היותר מסכמת אל פשטי המקראות היתה המגלה הזאת
 נבואות ירמ' בעצמו מה שכתב ע"י ברוך מנבואותיו מראש עד
 שנת ד' ליהוויקי' ולקיום זה יהיה דעת ל' הקרא מכמה פנים. א) אמרו:
 קח לך מגלת ספר וכתב עליה את כל הדברים אשר דברתי אליך. הנה זה
 לא יפול כ"א על הנבואות, כי מגלת קינות איננה נבואה אבל
 נכתבה רק ברה"ק, ע"כ סורה בין הבהונים. ב) סיום הקרא:
 על ישראל ועל יהודה ועל כל הגוים מיום דברתי אליך מימי יאשיהו ועד היום
 הזה. כל לשון הזה לא יפול על קינות. ג) אמרו: אולי ישמעו את כל
 הדעות אשר אנכי חשב לעשות להם וגו'. ובמגלת קינות נזכרו הרעות
 אשר יצאו לפעל. מכל אלה ידים מוכיחות, כי המגלה הזאת
 שכתב ברוך מפי ירמ' הי' גוף הספר. ויצא לנו מזה, כי לא
 רשם הנביא דבר מכל דברי נבואותיו על ספר עד שנת ד' ליהוויקים,
 ע"י ברוך, והחבור הראשון הזה, שרף אותו יהוויקים. ועי' ז' לקח
 ירמ' מגלה אחרת וכתב ברוך מפיו כל דברי הספר הנשקף, ועוד נוסף
 עליהם דברים רבים כהמש (שם) שהם הנבואות המתחדשות משנת
 ה' ליהוויקים עד שנת י"א לצדקיהו.

ואשר מאשר ומקיים עוד ההנחה הזאת, (שהתחלת חבור
 הספר היה בכמו שנת ה' ליהוויקים). א) כי כל הפרשיות
 אשר פרט הנביא בהם שנת המלך לא פרט כי אם כמה שמשנת
 ד' ליהוויקים ואילך, והסנה בזה, כי מאז והלאה רשם דברי נבואתו
 חקף על הספר ידע לפרט בהם השנה, אבל הנבואות שנבא
 קודם לכן. אולי מרוב ימים יפקדו מזכרו, ולכבוד לך זה ברור
 נגלה, ארשם לפניך הפרשיות אשר שנות המלכים פרטות בהן.
 או זמן המלך בלי פרט השנה. וזה כי יהואש ויהואחז ויהויכין
 אין בזמניהם פרט שנה כלל. וזלתי יהוויקים וצדקי'. בימי יהוויקים
 פ' בה' שנת ד' פ' בו, תחילת מלכותו. פ' לה, בלי פרט.

י ר מ י ה ו

פ' לו שנת ד' פ' מה שנת ד' - כימי צדקי' פ' כא, בלי פרט -
 פ' כד, תחלת מלכותו פ' כח שנת ד' - פ' כט, בלי פרט -
 פ' לב שנת י' - פ' לג, שנת י' - פ' לד, בלי פרט - פ' לו בלי פרט -
 פ' לה בלי פרט - פ' נא, שנת ד' - ב) הפרשיות הכוללות
 נבואות שמשנת ד' ליהויקים ואילך, הם יותר התיחסות הענינים,
 מהפרשיות הכוללות נבואית שקודם לכן, וזה ג"כ מטעם האמור,
 כי אלה אשר עבר עליהם זמן מן השנים, העלה אותם בספר
 כפי מה שבאו בזכרו, מבלי השגיח על סדור והמשך - ועם
 זה יתישב קצת מן הזרות הג' שזכרנו.

וגם שאר הזרות אשר זכרנו, יפסקו מהיות זרות כ"כ עפ"י
 ההנחות האלה, מה שיקשה לנו ברוב ההגהות ותקוני
 הסופרים, הוא, כי אינו דומה כותב ספרו מפי עצמו, אל הכותב
 ספר מפי השמועה - פעמים לא ישמע הכותב היטיב, או ישמע
 ולא יבין לכתוב המלה כן, ויכתוב טעות בלי אשמת המחבר -
 ולפעמים יהיו מלות דומות כמנטא ושונות במכתב, והקורא
 יקרא המלה האחת והכותב יבין ממנו המלה הדומה לו - וגם
 הזרות הב' מהפוך האותיות והערר מלות שלמות, ג"כ אין לתלות
 האשם אלא בהתשלות הסופר - אמנם בהתיר הזרות הג' והוא
 הקדימה והאחור - אין לנו דרך אחר לישבו, כי אם הספר הזה
 לא היה כתוב מסודר במחברת אחת, אבל היה מגלות מגלות,
 ועורא וסיעתו אשר קבצו מגלות הספר לחברם, סדרו אותם
 כאשר מצאו מבלי השגיח על סדר הזמנים במקדמם ומאוחר וכן
 דעת הרב אברבנאל פרשה לה.

והזרות ה' הזרות ה' מערכוב ל' ארמית בין מליצותיו, גם זה
 אין זרות, כי בזמן שנבא ירמי' היתה האומה כפופה
 תחת יד מלכי בבל, והעם אשר יפשו צוארו בעול ממלכה
 אחרת אות הכנעתו נכרת תחלה על לשונו, כי למד לשונו לרבר
 גלשון עם המשתרר בו (עיין בהצעה לספר, אוצר השרשים) -
 והזרות הזה לא נמצא בספרו לבר כי אם לכל שאר הספרים
 אשר נכתבו ע"י ובימיו והם ספר מלכים ב' ויחזקאל - ודניאל
 רוב ספרו ארמית.

אמנם הסגולות המיוחדות לנביא הזה, הוא לכפול פסוקים
 במקומות מספרו, כמו, פסוק. העל אלה לח המקוד, וחס
 נגוי אשר כזה לח תתקם נפשי, ופסוק, ואתה אל תתפלל בעד העם הזה,
 ואל תשא בעדם דנה ותפלה ומה שמיוחד לו עוד. כי בנבואתו על
 הגוים דרכו לשמש במליצות הנביאים שקדמו לו, כי בנבואתו
 למואב, הרבה מליצות לקוחים מישעי' ובנבואה לאדום לקוחה
 מנבואת עובדיה. ושני פסוקים (מה, מז) בפרשה לח לקוחים
 מספר במדבר פ' כא, בשנוי לשון קצת. ועכ"ז אין לספק כי
 כל הספר מראש עד פרשה נא ועד בכלל, כלה מיוחס לנביא
 עצמו, ולכן חתם בו עד סוף דברי יומי' אבל פרשה נב, חוסיף
 אחר והיא לקוחה מס' מלכים ב'. והראי' ע"ז כי נשנה בה
 דברים אשר כבר ספרם הנביא בפרשיות הקודמות מהרבן הבית
 וגלות צרקי'. ועוד כי באו בה ספורים מהתנשאות יהויכין ע"י
 אויל מרדך, אשר אין הרעת נותנת שיהי' הנביא עוד בעת ההיא,
 ואם חי רהוק רהוק היה שידע אשר נעשה בבבל והוא היה
 במצרים, אבל מנהג מסדר הנביאים היה לסיים דברי הנבואה
 בספור דברי הימים, אשר דברי הנבואה מתיהמים עליהם, כאשר
 נהג המנהג הזה בחלק הראשון מספר ישעי'. ועם זה נשלם מה
 שראיתי לשים מבוא לספר הזה.

ויען יום ה' יוד טבה תקסט לפ"ק

יחזקאל

(א) ח"י הנביא ומשך זמן נבואתו !

הנביא השלם הזה, ר"ל יחזקאל ע"ה, גם הוא היה מיוחדים כהונה כירמיהו, אשר בזמנו היה ובימיו נבא. אך ירמיה נבא בארצו, ארץ אבותיו, ורבי נבואותיו לפני חרבן הבית. ויחזקאל נבא הוצה לארצו, על נהר כבר בארץ כשדים, כי הוא גלה עם הגולה הראשנה, אשר הגלה פכוכדנאצר עם יבני מלך יהודה. ורבי נבואותיו אחר חרבן הבית.

הזמן אשר בו החל הנביא להנבא, נמצא בראש הספר שנים מנינים מפרט. המנין הראשון, נראה שהוא מידי הנביא בעצמו, כי בא בל' מדבר בערו, והוא סתום; כי פתח ויהי נשליס סנה, ולא פרט שלשים למה? המנין השני, נראה שהוא חוספת מידי אחר, כי בא בל' נסתר, (עיין רש"י), והוא מפרט: נחמסס לחדס, היא סנסס סממסית לגנות סמלך יסוינין והמפרשים חלוקים במנין הל' שנה, רש"י ורד"ק עפ"י סדר עולם, מפרשים ל' ליובל. מנין אשר אין מנהג נביא למנות אחריו, ויש אשר אומרים שלשים לחייו, אך לפי"ו ראוי לומר בן שלשים שנה, וי"ת בתלתין שנין לזמן דאשכח הלקיה כהנה ונא ספרא דאדייתא. ודעת מפרשי הנצרים, כי הל' שנה, לכבוש ארץ אשור ע"י נבוכדנאצר הראשון אבי נבוכדנאצר הגדול, והיתה מלכות בבל ממלכה גדולה. כי בן זמנהג למנות

יהוה אלהים

מ

למנוח המלכים, מוזמן שרבה בו מלכותם. כי כסוף ד' ליהויקים מלך נבוכדנאצר השני (ירמ' כה א) יהויקים מלך בכלל י"א שנה (מ"ב כב, לנ). אחריו מלך יהויכין וגלה לג' חדשים (שם כט, ה). המש שנים לגלותו נבא יחזקאל, שהיא שנת י"ב לנ"ג, כיצד ז' ליהויקים וה' ליהויכין הם י"ב שנה. והנה נ"ג אביו מלך כ"א שנה, נמצא הל' שנים א"כ אינם מתחלת מלכותו כ"א ג' שנים אח"כ מוזמן כבוש ארץ אשור ונכנעה תהת שבטו.

אמנם עד נוח ארכו ימי נבואתו. אין לנו זמן מפרט מגיע יוחר מכ"ב שנים, כי נבואתו על צר מפרט, ויסי צעשים ושבט סנה (שם כט, יז). וזה לפי דעת המפרשים פרט הזה לגלות יהויכין, אך לפי דעת ס"ע, כי הפרט הזה למלכות נ"ג, לא ישאר פרט מפרש לזמן נבואתו כ"א כ' או כ"א שנה, ממה שנאמר: צעשים וחמש סנה לגלותו (יחזק' ח, א). ומה שהוסיף על השנים האלה אין לכוד. ויתר דברי ימיו, ומותו וקבורתו, הגיע אלינו ספורים מהם, אספרם כאשר הם רשומים בספרי מגידים האלה. והוא שמת בבבל בחיי נ"ג, וקברו בין כנר לפרת, וציונו מראים עוד היום, כי כנסת גדולה טמוכה לו. נקראה כנסת יחזקאל, ובמקום הכנסת יש כמוס' מגדלים ובין מגדל ומגדל כנסת, ובחצר כנסת יחזקאל בנוי' התיבה ואחרי הכנסת קבר יחזקאל ועליו כפה גדולה. גנה יהויכין, אחרי נשאו אויל מרדך, בנין יפה מאד, והוציא עליו כסף רב מנחלות שדה וכרם אשר נתן לו המלך ונר תמיד דולק על קברו. והמקום הזה ר"ל כנסת יחזקאל, מקום מקודש לישראל, באים ממרחקים להתפלל שם מו"ה עד יה"כ, שבו בפרק מת הנביא וביה"כ בכל שנה ושנה מוציאין ס"ת מגויל כתיבת יד הנביא וקורין בה. ושם בית מקדש מלא ספרים מבית ראשון ושני, וכל המת בלא בנים בסניכות הארץ יקדיש ספריו לבית הזה, כל אלה מספורי מסעות ר' בנימין מתודי"לא וע"י החזיקו איות סופרי העמים במסעיהם, והמאמין לא יחוש.

יחזקאל

(ב) מעמד האומה משך נבואתו :

אמנם הדרוש הזה ד"ל איך היה מצב האומה בחינת מעמדם המדיני והמוסרי, אין צריך הרחבת דברים, כי כאשר חלה נבואתו בומן ירמי' ע"כ תדרשנו משם ותמצא ואין לי לברר כי אם מה שמתיחס בבחינה הזאת על אנשי הגולה אשר הנביא הזה חי ונכא בתוכם. נע"ז אומר כי רוח אחת לגולים האלה עם שאר אחיהם אשר נשארו עוד בארצם, כי כמו שאלה הקשיהו לבנם. לבלתי שמוע לעצת ירמי', אשר יעץ אותם לתת צוארם בעל מלך כבל עד בא יום פקדתם של קץ ע' שנה, והמה מרו את פיו ומרדו במלך עז מהם, כן הגולים לא נפלו מהם ברוח מרד, וסרבנות מול דברי הנביא אשר בקרבם.

(ג) עניני הנבואה הנכללים בספר הזה !

אמנם עניני הנבואות הנכללים בספר הזה, מהם שוים באיכות לנבואות ישעיה. ומהם לנבואות ירמי', ומהם שונים משניהם, והם ככלל על אלה המינים. (א) תוכחות להגיד לבית יעקב פשעם ולישראל חטאתם כישעי' וירמי'. (ב) אזהרות והערות לשוב מדרך הרעה. כאלה שקרמו לו. (ג) פרענות וענשים הרעים שמגיעים לעמו, מהשנתת המלוכה, וחרבן הבית וגלות יתר העם. וכל תוכחותיו ויעודיו הרעים היו על העם הנשאר בארץ, וכל מגמת פני נבואתו פנה ירושלים, כאשר השאהו רוח הנבואה כמה פעמים ותושיבהו ירושלים. אך בנבואותיו היה מראה לאשר כגולה ומודיע להם הרעות המגיעות לאחיה' אשר בארץ. ובענין הזה הוא נדמה יותר לירמי' כי בימי שניהם עברו הרעות האלה והגיעו לפעל, אך כאשר לא החפעלו עיניו מהרעות האלה כירמי', לרחקו מן המקום, וגם לא היה נודף מבני עמו כמוהו, ע"כ לא ישוה לו בדברי קינה ותלונה ויללה. (ד) נבואות על מפלת העמים אשר בסביבות,

בסביבות הארץ, מהעורים לרעת ישראל, כנבואות ישעי' וירמי'.
 ה) יעודים טובים ובשורות ונחמות על גאולה העתידה, ולמכוון
 הזה יכתוב חבנית הכית העתיד להבנות, לכל מדתו גבהו
 וארכו ורחבו לכל גבוליו בתכלית פרטי השעור. וסדר העבודה
 ומחלקתיה ומחלקות הארץ לשבטי בני ישראל. ענינים אשר
 לא שוה לו נביא בהם. (ו) וכן במה שמכפיל לצייר מראות
 אלהי' בפרטי הצפורים והדמויים הוא יחיד בענין זה.

ד) דרכי מליצות הספר ומשליו :

אם אמנם מאמר מסכם הוא מחכמים השלמים והוא אמת,
 כי עם הנבואה נקשרים מושגים משל ומליצה, ומקויים
 המאמר הזה כנבואות ישעי' כלה, ובירמי' רובו, אך כשנבחין
 דברי הנביא הזה, נמצאם בבחינת המליצה הנשגבה מעט
 מועיר נפגש בדבריו והם בטלים במעוטם. אך לעמת זה
 בבחינת המשל הוא יחיד ונכדל מכל חבריו הנביאים. בכמות
 ובאיכות. בכמות, כי רבו המשלים כספרו לבדו יותר מהבאים
 בשני הספרים הקודמים. באיכות, כי כבר בארתי בהקדמתי
 לס' ישעי' (ובאוצר השרשים שם משל) כי המשלים ב'
 מונים הא' הנמשל נכלל במשל ומובן ממנו. והב' שהמשל
 לבד והנמשל אחריו לבד. וממין הא' רוב משלי ישעי' אשר דרכו דרך
 מליצה נשגבה קצרה במלות ורבת הענין. וממין הב' כל משלי
 הנביא הזה. כי הוא מרחיב המשל ומצייר אותו בכל חלקיו
 ואח"כ מביא הנמשל ומפרט כל חלק מחלקי המשל הדומים
 על כל פרט ופרט מהנמשל. ולא עוד אלא שדרכו להגשים
 כל רעיון במשליו ולעשותו מנוחש. וסמני התכונות האלה
 אשר יחדתי משליו בהם משאר הנביאים תמצא הכף בפרשה
 הראשונה, שמצייר בה מראית אלהים ונקראת מעשה מרכבה.
 ואין דעתי בזה לפרש אותה, כי אין זה מכווני. ולא קרוא
 זנכי לזה ולא מצאתי את לבני מכשר לו, וגם גדולי
 המפרשים הקדמונים, נלאו לשחת מי מנוחה בפירוש הפרשה

יחזקאל

ההיא . כי החוקר ישים בה כוונה פילוספי , והמקבל ימלא
אותה רמוזים וסודות נסתרות . אך דעתי להגיד לך כוונת
הנביא בפתיחת ספרו במראה הנורא הזה . וערך ספור המראה
הזה עם ספור מראה שאר נביאים . כי זה ממכווני . דע כי
כל הנביאים מגדולי המעלה הנקראים בשם , ונבחרים להיות
שלוחי השם . לענינים נשגבים מתיחסים על כלל האומה ,
המה פותחים תחלת נבואתם וחנכם ומלוא ידם לשליחות
היקרה הזאת במראה אלהית , מאז החל רוח אלהים לפעם
בם בראשונה . ומנהג הזה תמצא מאדון הנביאים משה ועד
זכרי' . במשה נאמר . והנה סנס נוער נאם (שמות ד) .
כאליהו : והנה יי עונד כוח גדולס וחזק מפרק סדים וגו' (מ"א
יט . יא) באליפז : ורוח על פני יחלף וגו' (איוב ה) 'בישעי' :
ואלס את יי יוספ על כסף דס ונשא וגו' (ישעי' ו) ואתה כשתבחי
העוך אשר בין ישעי' ויחזקאל בספורם מראית אלהים לא
תמצא משל יותר מתישב להגדיר ההבדל שביניהם . ממאמרם
בתל' (חגיגה יג . עב) אמר רז' כל מה גדלה יחזקאל דאס ישעי' .
למה יחזקאל דומה ? לכן כפר גדלה את המלך . למה ישעי' דומס ?
לכן כרך גדלה את המלך ע"כ . כוונתם במשל הזה לרמוז על ב'
מיני הבדלים . הא' בן כרך הרגיל יותר בראות גדולת המלכות
והוד שריו , ע"כ בראותו המלך , איננו נכהל ותמה ואיננו
חש להאריך בספור כל פרטי הדברים אשר ראה במעבר המלך .
וכן ישעי' מקצר ועולה בספור במליצה קצרה בציור נשגב .
ובן כפר תמה על כל מה שיראה ומפליא ומפליג ומאריך
בספורו לצייר כל פרטי הדברים אשר ראה מקטנם ועד
גדולם . והב' בן כרך יודע יותר לשער הדברים לפי ערכם
מבן כפר אשר כל נוצץ זהב בעיניו . וכל מה שתחי'
השנת הנביא גדולה ירחיק ההגשמה יותר ממראה הנבואי
שלו . וכל שתחי' השגתו קלה מראותיו ומשלו יותר
מוגשמים ומוהשים , ולכן תמצא במראה הזה רמות מראה
וקול . ומנהג הזה נוהג בכל משליו , 'בישעי' נאמר : ויע
אלי חמר מן הספדים ויזרו ללפס וגו' ויגע על פי וגו' , לרמוז בו קבלת
שפע

שפע נבואי כח"י . וביחזקאל אמר לענין זה : אכל את שמגלתי וגו' ואכלס ופיה כדגס למתוק . וכן מנהגו לעשות מעשים מוחשים , לרמוז על איזה ענין והודעת הדברים , כחקיקת ירושלים על לבנה . ועשות מצור , וחלוקת השער ורבים כאלה .

(ד) סגנון הלשון וסדר הפרשיות :

אמנם כן , כל הזרות אשר נמצאו בספר ירמיהו כאשר סדרתים שם במבוא . הנה הנם ג"כ בספר הזה , ואם אינם שוים בכמות הם שוים באיכות , כי גם בו נמצא לשונות רבות יוצאות מחק דקוק לשון עברית , וחלוקה זכר ונקבה יחיד ורבים נכח ונסתר , ולכן הרבה בו ג"כ חסרות ויתרות קרי וכתיב ותקון סופרים . ומלות בנויות על מבטא משקל ארמית . או מלות ארמיות . וחסר בו לפעמים חבור והמשך הענינים שבפרשה אחת . ולא נשמר סדר הזמן מקדם ומאחר בפרשיותיו , אשר זמני השנים מפרטים בהן . והרב ההכם דון יצחק אברבנאל גזר אמר ויקם 'משפט אחר לבי נביאים האלה לשלל מהם יריעת דקוק הלשון . אמר : "הן אמנת שיחזקאל הנביא לא היה בקי בל' הקדש ולא בכתיבתו " כמו שזכרתי בירמ'י ולכן באו בו מלות זרות , ואותיות מהם " חסרות ומהם יתרות הרבה פעמים בדבריו כו' " ואנכי ממת ששמתי הימצלות בעד ספר ירמ'י יספיק מהם להחנצל ג"כ בעד הספר הזה , כי כפי הסכמת חכמי התלמוד (ב"ב יד) הוא בעצמו לא כתב ספרו , כי אם אנשי כנסת הגדולה . וזה לא יובן על אופן אחר , כי אם הם מצאו מגלות מגלות מפורזות , וחתיתיקום מכתב לכתב וסדרום להביר שלם . היפלא איפא אם יפלו כמה ספקות לסופר המעתיק כתב יד אחר אשר נכתב זמן רב לפניו , אם בצורת האות , או מוכבד הקריאה מפני ישנו . וזאת הסבה ג"כ בהעדר סדר פרשיותיו , אשר הוא זרות כולל ג' ספרים האלה יחד

יחזקאל

ישעיה ירמיה ויחזקאל . כי יען לא חברו ספריהם בסודו
 מיוחד בכרך אחד . והשלמים האלה אנשי כנסת הגדלה ,
 היו נשמרים מאד לנפשותם כי באמונה היו עושים לבלתי
 שנות דבר אחד מלבם בכתבי קדש האלה אשר מצאו , וכה
 היה מנהגם בורות הקריאה , כמה שנדמה בעיניהם ישר תלו
 על גב הכתב בקרי . והניחו הכתיב על מקומו כאשר מצאוהו .
 וכמו כן לא רצו לשנות סודו הפרשיות , ואם מצאו ב' פרשיות
 כתובות על מגלה אחת היניחום כגון שהם אף שהיו רחקים
 בזמן מרחק רב .

עוד מקרה אחד קרה לשלשת הספרים האלה וגם לנביאים
 הקטנים הנכללים בתרי עשר , להמצא בהם מקום או
 מקומות , מלשונות זרות . אין להם הבנה וכוונה ולא קשר
 ענין כלל , ואברו עשתנות המפרשים והמבארים לחתור אל
 המכוון במאמר , והוא בכל הדחוקים אשר נלחצו ונדחקו
 לישובו נשאר זר כאשר היה , כשהו ענין וערפל וחשכו
 גדולה נופלת עליו וימש השך . ואביא דמיונים מג' ספרים
 האלה : כי לא מועף לאשר מולק לם וגו' (ישעיה ח , כג) : ונדד
 נדדתי היעד (שם לב , יט) : - אדני עליהם יחי וגו' (שם לח ,
 טו) מעלך ונתמספס לקח . וגו' (שם נג , ח) סן אהס קלפת ונחטא
 וגו' (שם סד , ד) : הירוע גדול מלפני ונחטא (ירמיה טו , יב)
 כי המטא יפוי' לאים דגרו (שם כד , לו) : יען המנכס מכל הגוים
 (יחזק' ג , ז) לא מהס לא מהנסס וגו' (שם) או נסיס שנט בני
 מאסת כל עץ (שם כא , טו) כי נחן ומה אס גס שנט' מאסת לא יפוי'
 (שם יז) . ועוררתי ע"ז במקום הזה , כי מכל הלשונות הקשות
 שבנביאים , יתרכו בספר הזה מבבלם , מפני זרות השמויש
 במלות היחס ומלות הקשור המורים על חבור המשפטים
 והתיחסם זה על זה , וכמו כן באותיות השמויש הנאות במקומם .
 ולכן לא יעברו זקורא שתיים ושלוש דלתות אשר איננו נגף בורות
 וקושי כוח , נחסתום והעמום מכל , ח' פרשיות האהרנות . מכנין
 הכית וגבוליו ומדתו וצורתו . יד שאמרו עליהן בתל' "פרשה
 זו עתיד אליהו לדרשה" . וקרוכ היה בעיניהם לדחות הספר

הוה משור הנביאים, אמרו בתלמוד (שבת דף יג, ע"ב) אמר
 רב יהודה אמר רב, ברה זכור האיש שהוא לטוב, וחנייה בן חלקים שמו
 (ובחגיגה דף יג ע"א נשנה המאמר הזה, וזכר וחנייה בן חזקיה
 שמו) האלמלא הוא נגזר ספר יחזקאל שהיו דגדיו סותרין דגדי הודם,
 מה עשה העל"ט' גרזי שמן וישב בעלים ודרשן: שוב אמרו (חגיגה
 יג, ע"א) מעשה נתינוק שהיה קודם נבית דנו צם' יחזקאל וסיה מנין
 צחשחל, ילחם אש מחשחל וסדפחו נקטו חכמים לנגוז ס' יחזקאל. וא"כ
 כל הזרות אשר נופלים בספר הזה אולי ג"כ אינם מחסרון
 הסופר, כ"א מקוצר המשיג ועם זה נשלם מה שרציתי להקדים
 למבוא בספר הזה:

ויוען יום ד' טו טבת תקס"ט

מבוא

אל תרי עשר

הושע

(א) חיי הנביא ומשך זמן נבואתו ?

ראש דברי הספר נוקב שם הנביא ושם אביו ושמות המלכים שבימיהם נבא . והוא אמרו : דנניי אש' היה אל הושע בן נחמי , ניומי עזיבו יוחס אחז יחזקיה מלכי יהודה ונימי ירבעם בן יואש מלך ישראל . הנה פרט שמו ושם אביו ולא פרט משפחה שבט ועיר , ואמרו במדרש ילקוט שהוא בארי אשר נזכר בד"ה (א' ה' ו') אשר הגלה אותו חגלת פלאסר מלך אשור והוא נשיא לדאובני . וממה שפרט שמות ד' מלכים שבימיהם נבא , הודיע הזמן שבו חי הנביא והזמן שנמשכ' נבואתו . אבל מה שצריך בדור , אם איפשר למנות מראשית ממלכת עזיהו ועד תכלית ימי יחזקיה ואם לא . ולזה אומר כי מספר שנות המלכים ישלול האיפשרות הזאת , כי לפי מראה עיני הרואה בלוח שנות המלכים (כמבוא לס' מלכים) ממלכות עזיהו עד תכלית ימי יחזקיה קי"ג שנים . וא"כ תפסת מרובה לא תפסת , ולתפוס המעוט מסוף ימי עזיהו נ"כ אי אפשר , ממה שפרט ובימי ירבעם בן יואש , והוא ירבעם מת בשנת כ"ו לעזירא , ועזיהו מלך אח"כ עוד כ"ו שנים . ע"פ

תפוס

נתפוס המספר הממוצע והוא מסוף ימי ירבעם שהם תוך ימי עזיהו ועד תהלת מלכות יהזקיה. והוא יכול זמן של ס' או ס"א שנים. כיצד? כ"ו לעזיה, י"ו ליותם י"ו לאחז ושנתים ליהזקיה הרי ס' שנים, והוא המספר אשר אין לפחות ממנו. ואולי לכוונה הזאת, פרט לנו הכתוב שס' ירבעם בן יואש, נוסף על עזיה, שמלכו בזמן אחד, לתת לנו בו גבול באיזה זמן נתחיל למנות לשנות עזיהו. לא מראש ולא מסוף אלא מתוך. אך לפי ברור החשבון הזה יקשה עלינו לקיים המדרש הנזכר, שיהיה בארי אבי הנביא אשר הגלה תגלת פלאסר, והגלות הזה היה בשנת כ' לפקח שהוא שנת ד' לאחז וכשתצרוף שני האב על שני הבן יהיה בארי זקן ושבע ימים מאד, ומרובה עלינו דחוקים ללא צורך. והנה הראב"ע כפי' להושע כתב מ' שנה לפני גלות שמרון נבא הושע. ואני לא ידעתי איך יכל לצמצם מלכות ארבעה המלכים הנזכרים במספר של ארבעים שנה. ומה שמאשר ומקיים ההנהה הזאת שלא יצויר התחלת נבואת הושע כי אם בקץ ימי ירבעם, הוא

(ב) מעמד האומה בזמן ההוא

מה שיש לשפוט מדברי הנביא ותוכחתו, היתה האומה בתכלית הפחיתות ורוע הענין במעמדם המדיני והמוסרי. אם במדיני, היה העם נלחץ מיד אויב אשר עלה עליו להלחם. ע"כ בקשו עזר מאשור וממצרים כאמרו (הושע ז, יא) מליים קראו אשור סלנו. ומה שיגידו לנו דברי הימים המעטים הנמצאים במלכות ירבעם, לא לבד שלא היו בענין דע כימיו לבקש עזר מצרים, הלא נהפוך הוא, כי גברה ידו במלחמותיו להרחיב גבולי ארצו מכל אשר לפניו. כמ"ש (מ"ב יד, כה) הוא הפיץ את גבול ישראל מלנחל סמת עד ים סעננה וגו', ומימות ירבעם עד ירבעם לא קם כירבעם, אך במותו כהה עין העם כי עברו ימים רבים לא יכול איש להתחזק על כסא ישראל; ורבים המתפרצים למלוך וקשר זה על זה והרגו וישב על כסאו

הו ש ע

כסאו ימים ובא אהר וקשר על זה והרגו . ובימי מבוכה כאלה , ירכו גול רש עשק והמס בעיר ושפיכת דם ואין קצה לכל התועבות הנעשות כשעוררית המדינה , ובהחלק העם למחלקות רבות כאלה , וכל כת יבקש לגבור להושיב איש בחירו , על כסא המלכות . ויבקשו להם עזר מסביב , כמו שנאמר : (מ"ב מז , יט) ויתן מנחם-לפול חלף ככד לפיות ידיו חזו לפחזיק סתמלכה נידו . ובכן אלה מצדים קראו ואלה אשור הלכו . ועם מות ירבעם פסקה המלוכה מבית יהוא כי זכריה לא ישב על כסאו כי אם ששה חדשים , ושנתה מלכות ישראל , כי אז החלו הגלות תוכפות זו על זו , ראשנה פול . ואחריו תגלת פלאסר ואחריו שלמנאסר מלכי אשור , והגלו את השבטים זו אחר זו . ואם במעמדם המוסרי נראה מן .

ג) תוכן עניני הספר

אם נשקיף על תכן עניני הנבואות בכלל הנכללים בדברי הספר , שלשה ענינים המה עליהם יסבו כל מליצותיו ומשליו ודמיונותיו , והם תוכחה , ענש , נהמה . התוכחה , שהוא מיסר העם בהוכיחו ורעותיהם על פניהם , עד מה הרבו להרשיע . נגד אלהים ואדם . באלהים בגדו כי הפרו בריתו , וסרו ממצותיו ללכת לעבוד אלילים אלמים . וגם באדם עברו ברית אהבה וחברה ורעות , בגנוב גזול ורצוח . הענש , אחרי אשר מונה מספר לחטאים ולפשעים ולעונות ייעד הענשים אשר יסבולקם מעשיהם . והענש הכללי הוא גרוש וגלות מארץ אחוזתם לנדות בארץ אויב , כי זה כלל מוסר לכל הנביאים מימורת משה אדון הנביאים , לפדש להם על פי יי מה יעשה להם בפשעיהם לכל חטאתם , לגרש אותם מארצם ולהפיצם בנגוים ולזרותם בארצות . ואחר הענש יבוא האחרית , אשר הובטח לעם בראשית דרכו ג"כ ע"י אדון הנביאים , כי לא מאסתיים ולא געלתיים לכולתם להפר בריתי . אם ישבו אל יי אלהיהם , ושב יי ויקבץ אותם מכל העמים אשר הדיחם שמה , והם דברי נחמת כל נביא ליעד להם קיום

קייים ההבטחה הזאת • אמנם מעי מועיר מאד מן היעודים הטובים המבטחים באחרית, כזה שזכרים בספר הזה, לפי שרבי דבריו על מלכי ישראל ועשרת השבטים ועליהם לא יחלו כל הגמולות האלה מהצלחה ואשר המיועדים ע"י שאר הנביאים למלכי יהודה, כי לעצם רשעם כל ימי ממשלתם, ספו תמו מן בלהות • לכן גם פרשה האחרונה שבה התם ספרו לסיים בדברים טובים הם רק דברים מעירים ומעוררים זהם לתשובה, כי אז ינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו, ולא להגיד להם גדולות ונצורות למרחוק לימים הבאים כמנהג שאר הנביאים • ויצא מכלל מה שאמרתי, למה שדברי הספר מוכיחים, שהאומה היתה בזמן נבואת הנביא בענין הרע משתי הבחינות שזכרתי המדיני והמוסרי, וממה שהוכחתי ג"כ כי לא יתכן שהגיעה האומה אל תכלית הרעות האלה כ"א אחרי מות ירבעם, א"כ ההנחה מבוררת שתחלת נבואת הושע לא תכון יותר משנת מות ירבעם •

ד) סגנון הלשון ודרכי מליצותיו :

הספר הזה כלו מחמרי מליצות נשגבות, משלים ודמיונים ותמונות רצופות בו לרוב • והוא לפי סגנון לשונו מתחלק לב' חלקים • כי מפרשה א' עד ד' סגנון אחד להם, ושלשה פרשיות האלה דבוקים ואחוזים זה בזה ופניהם איש אל אחיו יתלכרו ולא יתפרדו • תחלתם משל אשת זנונים וילדי זנונים, והנמשל בהם הארץ והעם • והמשל הזה יתפשט בכל ג' פרשיות הראשונות • ובהם מתחפך במסכות הפעליות מקצף להמלה, משנאה לאהבה • ומאהבה לשנאה, ומחמלה לרגז, כי למה שהוא מצייר האומה באשה יפה מאורשת לאלהיה, ברוב אהבה וחכה, ובגדה האשה מרעה ובאלוף נעוריה • על כן ימשלו מרות הפכיות באישה • פעם יתקצף עליה כזכור רוע מעלליה, ומאיים אותה בענשים מפלגים, ועד מהרה ישוב ונחם, כי יתן על לבו יפיה ואהבת נעורים, ויבקש לפתוחה בדברי רצון לסוד

הו ש ע

לסוד מדרכיה הרעים , והיא עודנה מחוקת ברשעתה , ויוסף
 לחרות אפו בה , ובכל זאת יתעורר מרת החמלה בו , ויבקש
 תחבולה לכבוש אותה ביד הזקה לשוב אל טוב טעם . זהו תוכן
 עניני שלש פרשיות הראשונות ועל המשל הזה תסכינה יחדיו ,
 כל דבריהם מתהפכים מקצף לחמלה ומחמלה לקצף , אחרי
 אמרו : **חסס לא עמי ואנכי לא חסיה לנסי (הושע א , ז)** שב
 ובחם : **אמנו לא חסיה עמי ולא חסיה רחמי (שם ב , ג)** . וממנו
 לקצף : **דינו נחמנו (שם ב , ד)** . וממנו לפתוי : **לנן סנה חני**
מפתיה וגו' (שם ב , טו) ועד"ז הולך עד סוף פרשה ג' , זולתי
 שבב' פרשיות הראשונות מדבר בגוף נסתר , ובפרשה ג' ידבר
 בגוף מדבר בעדו .

אך מפרשה ד' ואילך חול כל המשך והצטרפות משל ונמשל
 שלפניו . כי בו מתחיל לשפוך מרה ודברים קשים כגידים
 על חטאות העם ופשעיהם , ומפרט אותם אהת אהת . ולא
 ישא פנים לאיש , כי כל העם מקצה כלו סר יחדיו נאלחו אין
 עושה טוב אין גם אחד . והיה כעם ככהן ממלך היושב על
 כסאו ועד שר ועד נגיד ועד מהזיק בפלך כלם יעברו תחת שבט
 עברתו , וכן הוא מתגלגל מסדור החטאים אל הפורעניות ומהם
 אל סדור החטאים , ולפי שהוא מדבר בחמת התפעלות הגה
 מליצותיו קצרות וחזקות , הוא בונס כנד משלים ודמיונים ומראות
 ותמונות רודפות זו את זו , ולהט אש מליצתו לא יתנהו התעכב
 אצל משל אחד לצייר אותו בכל חלקיו , במנהג שאר הנביאים ,
 אך כמראה הבוק ירצו משלים , והתמונות ירחקו זו את זו ,
 ומדי החל בדמיון אחד יעבור ממנו לאחד ומאחר לאחר . וזה
 יהיה סכה ג"כ אל שיהיו דבריו סתומי ההבנה , לקצור לשונם .
 ומי לא יתפלא על קצורו בלשונו כאשר ישוב לרמוז על ספור
 קרום : **בנטן עקב את אחיו ונאלונו סכה את חסיה (שם יב , ד)** וינח
 יעקב סכה חסיה ויעצור ישראל חסיה ונחמה סמר , ונניח סעלה וגו' .
 ההעברות האלה והדלוג מוזמן לזמן , נפלא ונעים במליצה .
 ולפעמים מרמוז על מעשה קרום מפורסם בימיו , ונעלה מעינינו ,
 והוא אמרו : **כסד שלמן גיה חסיה (שם י , יד)** . ובמליצות קצרות
 והזקות

וחוקות ונשגבות כאלה , אין זה זרות , אם הם עובדים
 הקי הלשון ומשפטי הדקדק . כי המליץ לא יוכל ללכת
 אסור בזיקים האלה להכביד עליו כבד משא דבריו , והמליץ
 אשר ירכב על כרוכ רעיונים נשגבים וידא על כנפי רוח המליצה
 ודמיונו אש לוחט , לא ישים סד ברגליו . להתנהל לאש
 לאט כזוחלי עפר , ע"כ אין לבקש בלשונו מין ומספר וזמן
 כמ"ש בהקדמה לנ"א :

(ה) מי כותב הספר ?

אמרו בתלמוד (ב"ב יד, עב) עזרא וסיעתו כתבו תרי עשר .
 אשר הספר הזה אהד מהם . וכבר עוררתיך על זה כי
 באמרם עזרא או אנשי כנ"הג כתבו ספר פלוני , אין הכוונה ,
 שהם כותבים הלשון מלה במלה מבלי היות להם העתק דבר ,
 כי זה דבר לא יצויר , שיכתוב איש דברי זולתו אשר דבר לפני
 כמה מאות שנים מלה במלה ולא ישנה דבר גם בספור הגדיי ,
 אף כי בדברי מליצה , אבל הכוונה שהם אספו דברי הנבואות
 שהיו מפורדים , וסדרום על הסדר הנאות להם . ודומה בעיני כי
 הספר הזה כלו כתוב ומסודר מידי הנביא המהבר . ודבריהם
 בתל' לא על הפרט יצא , כי אם על הכלל כלה יצא . שהם
 סדרו הספרים על הסדר שהם בידינו , אבל הספר הפרט כתב
 הנביא אשר הספר מתיחס אחריו , כי אין דבר מספק עלינו
 היות הושע הכותב ומסדר ספרו , זולתי היותו מעט תמה ,
 מגביא חזק המליצה כמוהו ובמשך שנים רבות כאלה שהתמידה
 נבואתו , ועם זה לא רבו דבריו ממספר הפרשיות המעטות
 האלה , ואולי זה הטעם לב חכמי התלמוד לגזור כי אנשי
 כנ"הג אספו לקוטי הנבואות המפורדות אשר נשאו מעט
 מהרבה . ועם זה גשלים מה ששערתי לשום מכוון
 לספר הזה :

(א) היי הנביא וזמן נבואתו

הנביא השלם הזה, לא ידענו ממנו זולתי שמו ושם אביו. אבל לא שם עירו ושם שבטו, ולא הזמן שבו נבא. ומה שהעלים הספר ממנו, לא יועילו כל החבולות לחתור אחרי צפונות ולגלות, אותם אחרי שאין דרך ומבוא להעמיק בהם. וכל מה שאמרו בו הקדמונים והמפרשים המה דמויים אשר אין בהם שרש לסמוך עליו בהם. ובכל דברי הספר אין רמז ומיזה לשפוט ממנו משפט רחוק על זמנו. על כן במפלא ממך כל תדרוש וגו' וכן פסק אומר הראב"ע בראש פירושו לס' הזה, אין דרך לדעת דורו. גם אל הנבואות הנכללות בספר הזה, אין הכרה לדעת זמן הנביא.

(ב) תכן עניני הספר

הספר הזה לפי מחלקות עניניו, כולל שנים ענינים שונים זה מזה. ומרחקים זה מזה מרחק רב ואין ביניהם חבור והמשך כלל. הענין הראשון מפרשה א' עד פרשה ג' ספור משלחת ד' מיני ארבה, והמה משהיתים את הארץ ואת יבולה. והספור הזה מתאר בשרר מליצה נשגבה מאד מעשה ידי אמן, המליצה משולכה בצידור היל הארבה בדמיון היל גבורים ערוכי מלחמה, ובקינה ויללה על שממת הארץ. ובהתעוררות העם לתשובה, ובדברי נחומים בהסרת המשלחת. והענין השני. צשוורת טובות ויעודים גדולים למרחוק. מהצלחות ומניות ואשר דוחני, ומעשיית שפטים בגויים הלוחצים את העם. והענין הזה כלל פרשה האחרונה.

והנה הנביא הזה, נבדל משאר הנביאים אשר כערכו, כי הוא משתתף עמהם רק בענין הבטחת הטובות הגדולות והיעודים הנכבדים לאחרית הימים. אבל לא כמוהם חץ שחוט לשונו.

לשוננו, בדברי תוכחות ומוסר ואיומים ואזהרות ופורענות, וכל
אשר יאמר רק מי יודע יסג נהס *

למה שכל המפרשים הנודעים לי (זולתי הארכנאל) כלם
פה אחד לפרש ענין משלחת הארבה שבספר הזה
כמושמעה, ואני בעיוני עלה בידי שלש מענות אשר אנקש
מענה עליהם.

הטענה הא' מדוע התרשל הכותב או מסדר הת"ע להזכיר
זמן או שם המלך שבו חל נבואת הנביא?
ולו יהיה כדברי הארכנאל שבנביא שאין דברי נבואותיו מתייחסים
על מלך הדור ועל עמו, לא חשו לתלות שם מלך בראש ספרו.
מ"מ היה מן הצורך לפרש זמן כראש הספר, בעבור מעשה
הארבה שזכר, כי במלכים ובד"ה לא נזכר דבר מזה, מתי היתה
המשלחת הזאת.

הטענה הב' מה החרדה הגדולה הזאת אשר החריד הנביא
בספור משלחת הארבה? כי אין המציאות
הזאת זר ורחוק בארצות האלה, כי מקרה קרה ויקרה פעמים
רבות בארץ הלזו, יבואו כדי ארבה לרוב ויאכלו יבול הארץ.
ואין מכת מדינה כזאת כדי להרגיז יושבי הארץ בתרועה ובקול
שופר עתה יותר מוולתו ולקרוא בקול נהי ויללה. אהה ליום
כי קרוב יום ה'.

הטענה הג' מה עסק לנבואה האחרונה עם ספור משלחת
הארבה שלפניה? כי המשלחת מעשה שהיה
בימיו, והנבואה שבפרשה ג' ענין אשר יחול באחרית הימים
ולא זה הדבר המסבב לי הפליאה, מה שיכלול ספר אחד שנים
ענינים שונים מרוחקי הזמן מאד, כי אם על ההמשך וההצטרפות
ששם הנביא בעצמו לנבואתו האחרונה, על מה שקדם לה.
באמרו (שם ג, א) וסיה אחרי כן אספור דומי על כל צד וגו'. והלשון
הזה יסבול תכיפת הזמן, ממה שלא אמר והיה באחרית הימים.
ואיך איפשר לכיין זה:

ואשר אחזה אנכי לפרוק כל הטענות האלה מעלי, לשום
כוונה אחרת בספור משלחת הארבה שזכר הנביא. יהיה

י ו א ל

הספור הזה מעשה יצא לפועל או לא, כוונתו במקום הזה משל.
ונהג בזה מנהג הנביאים לשים משל בראש הספר ליסוד ומושג
כולל לכל מה שיאמרו אה"כ בפרט, איש איש לפי ענין דבריו,
הושע שעקר נבואותיו ליסוד העם בפשעיהם לכל הטאחם לעונם
ברית אלהיהם ללכת לעבוד אלהים אחרים, שם ליסוד מונח
המשל באשת זנונים וילדי זנונים, אמנם הנביא הזה, עקר
נבואתו כללית לא בהצטרפות הזמן, אבל יגיד ענינים יקרים יקרו
בימים הבאים, קרוב או רחוק? לא פרש. יבואו המון גוים על
הארץ כדי ארבה לרוב זה אחר זה וישהיתו את הארץ ואת
יבולה, והמשל והנמשל דומים מאד ומנהג הלשון הוא לתאר
ביאת האויב לארץ בארבה בענין הרבוי והשחתה, כאמור
(שופטים ו, ה) כדי ארבה לרוב. זהו כוונת ציור המשל. ועי' ו
יתעורר העם לתשובה ולתפלה ויקנא ה' לארצו ויחמול על
עמו. ואה"כ יבואו ימי הגמול בהשתפך שפע אור אלהי על
גפשות כל בשר ושאר הענין. והרב האברכנאל שוה לי כעקר
הכוונה, כי הוא מסכים ג"כ כי משלחת הארבה הוא משל.
אך הוא יפרש ד' מיני ארבה, רומזים לארבע מלכיות. יבחר
בו אשר ייטב בעיניו הרמוז הזה, ואנכי לא ידעתי דבר מסייע
או מתנגד לזה.

אמנם מה שנוגע לסגנון הלשון ודברי מליצות הספר, הנה
מתקו מליצותיו מדבש ורכו משמן. לא חסר להם
סגולה מסגולות המליצה, כי המה נשגבות קצרות וחזקות, ועם
זה הם נעימים לנפש וערבים לאוזן. אין בהם עלומי הכוונה
וסתומי הבנה:

ע מ ו ס

(א) חיי הנביא זמן נבואתו

ארבעה דברים פרט לנו הכתוב בנביא השלם הזה. שמו,
ומלאכתו, ושם עירו, והזמן שבו נבא, בפרט אחר

פרט: שמו עמים, מלאכתו איש מקנה, ועירו תקוע קרובה לירושלם כמו שלש פרסאות ומקום מרעה. וזמן שבו נבא, בימי עזיהו וירבעם, אשר שניהם מלכו כאחד, והפרט השני שנתים לפני הרעש, אשר היה בימי עזיהו, והוא לנו מעוט התועלת, כי גם שמוכירו הספר בדבר ידוע ומפרסם בזמנו, וגם זכריה רזמו עליו (זכרי' יד, ה) כאשר נספס מפני הרעש בימי עזיהו מלך יהודה, אין אנו יודעים באיזה שנה משנות עזיהו היה הרעש הזה. אמנם דעת החכמים בתל' שביים גשתו להקטיר לפני מזבח ה' (ד"ה ב, כז, יט) היה הרעש, והיה זה בשנת כ"ז למלכותו לפי דעתם. אמנם לפי החשבון המסדר לנו (עיין במבוא למלכים ולהושע) מת ירבעם בשנת כ"ו לעזיהו, א"כ לא נבא הנביא כ"א כמו שנה אחת לפני מות ירבעם והוא רחוק. זולת מה שיקשה על זה משנות יוחם, שהיה כמות אביו בן כ"ה שנים ודוק. אבל יותר נכבד לנו ידיעת מלאכתו, כי לא היה בתולדה מיוחסת המשפחה כנביאים אחרים, כאשר מעיד הוא בעצמו: (עמוס ז, יד) לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, כלומר לא הייתי מוכן לזה בתולדה ובלמוד. אך יי אלקים דבר מי לא ינבא? עוד מודיע לנו הכתוב כראש הספר, כי הנביא הזה, אף שהיה מתקוע בארץ יהודה, מצודת נבואתו פרוסה בבית אל אשר בארץ ישראל. כאמרו חזק חזק על ישראל, (שם א, א) כאשר אנאר הסנה להלן.

(ב) תוכן עניני הנבואות:

דברי הנביא הזה שוים לשאר דברי הנביאים אשר ממינו ובזמנו, כוללים תוכחת מגולה באהבה מסותרת, דברי מוסר חזק מהול באזהרות ועונשים המועתדים לכוא בסכת החטאים האלה. והיה ההכרה מביא להעמיד צופים לעם ליסר אותם בתוכחות קשות, למה שהיה הדור הזה שקוע ביון מצולת התועבות, לזנות אחרי אלקי' אחרים וגם כאדם עברו ברית לעשק דלים

ע מ ו ס

דלים ולרצץ אביונים, כאשר הוכיחם ע"הם הושע בן זמנו של
 עמוס, והיתה מחכמה העליונה לשלח להם נביא מארץ יהודה,
 כי לנביא מארצם לא נשאו לו פנים, לתת לדבריו און קשבת,
 ואברה האמונה בנביא מקרבם. כי מלאח הארץ נביאי שקר,
 וקוסמים ודולמי הלומות וכדומה מחזוים משאת שוא ומדוחים,
 אשר היתה הנבואה משלה ידיהם לנבואות באגרות כסף וכפתית
 לחם. ולכן כשבא נביא מארץ יהודה אשר עוד מחוק כתם
 אצלם, ע"כ נתנו לו יקר יותר להאזין אל דבר, וזה היה מביא
 דאגה בלב אמציה כחן ע"ז אשר כבית אל, ובקש לשום עליו
 עלילות דברים לתת אותו לפני המלך ירבעם כמורד ומדיח את
 לב העם מעליו (עמוס ז, י) וכאה גורת המלך לשוב אל ארץ
 יהודה, וע"כ אמר לו אמציה (שם יא) גת לך אל חנן יסודה וחנול
 סס לחס וסס חננא, כי כל הפוסל במומו פוסל.

והוא מתחלק לפי עניני הנבואות לשנים חלקים כוללים.
 החלק הא' מראש עד פרשה ז', כלו ענין אחד להוכיח
 את העם על ב' ראשי מיני החטאים ע"ז ועשק דלים. ופתח
 דבריו, מזכיר כמה אומות משכיני הארץ אשר האריכו ברשע
 ואף כי אין פתגם מעשה הרע נעשה מהרה בכל זאת בוא יבוא
 הענש ולא יאחר. ותפס מספר שלשה ע"ד גוזמא, כלומר אם
 הרבה לפשוע סוף סוף הלא יומו יבוא, ובהגיע אל שלשה
 פשעי ישראל הוא הולך וממשיך בענין ספור חטאיהם וענשם
 עד פרשה ז'. והחלק הב' מפרשה ז' עד הסוף, ידבר כמראה
 וכחידות, במשלים ודמיונות, רומזים על קרבת קץ העת ושביחת
 ממלכתם. ומפסיק באמצע בספור דברי מריבות בינו וכין הכהן
 אמציה, כמקום שאמציה מצא מקום לתפוש הנביא בלשונו,
 כאשר פרש שם המלך ואמר (שם ז, ט) וקמתי על בית ירבעם בחנני,
 וכעבור הספור הזה פתח הספר דברי עמוס (עיין מבוא לירמיה')
 וממנו הווד למשליו וחידותיו בכפילת לשון, כה הראני יי,
 ככפילת הלשון בראש כה אמר ה'. וסיום הספר כסיום כל
 הנביאים בעודים טובים ונחומים. מליצותיו רבם נשגבים
 ויקרים, וידינו רב לו לשנות ענין אחת בצעירים שונים ובתמננות
 מתחלפות

מתחלפות וכתקויים נכדלים - והמשלים אשר מליצותיו מלכשים
 בהם קצרים ומכוונים, לחכן הענין, ומעט מועיר מלשונות
 סתומי כוונה חכאים בספר הזה :

עוברה

(א) חיי הנביא ומציאותו

הספר הזה נכדל ושונה מכל ספרי הנביאים סביבותיו בכמות
 ובאיכות, בכמות הוא הקטן מכל ספרי הנביאים,
 הקטנים האלה, כי כלה פרשה אחת - ובאיכות שאין נבואתו
 על יהודה וישראל בעצם כ"א על מפלת אדום - גם כל עניני
 הנביא סתום למה שלא פרט הספר ממנו וולתי שמו לבד -
 ושלשה עובדיה נזכרים במקרא - אחד בימי אחאב (מ"א יח, ג) -
 ואחד בימי יהושפט (ד"ה ב, יז, ג) ואחד בימי יואש (שם לר
 יב) - ולדעת חכמי התלמוד (סנהדרין לט) הראשון הוא הנביא,
 וגראדומי היה, ונכא על מפלת ארצו אשר נפרד ממנה ומעמה,
 ועפ"ז יתכן שלא יזכיר אפילו שם אביו - והראב"ע טען על זה,
 והרב אנרכנאל סותר טענתו, וככ"ז הכל השערה ודמוי ונרור
 אין עליו -

(ב) תוכן עניני הנבואה ומליצותיה

הספר כלה נבואה אחת מיערת פרענות אדום וכמפלתת
 תשועת ישראל - וענשה על היותה שמחה לאיד אחיה
 ישראל ועוד לצריי היתה לרעה - וחותרם הנבואה דברים טובים
 ונחומים לישראל באחרית הימים - וגם שאר נביאים וולתי זה,
 נבאו על מפלת אדום כסכת החטא הזה - אך נבואת (ירמיה
 מט) מתרמה אל סגנון הנביא הזה הרבה, דק מליצות הנביא
 חזה יותר מהוכרות וסדורות וערוכות בהשתלשלות התמונות
 והצודים יוחר שלמים ומחאימים - אך גב הכתב שבו לא יצא
 מכפל

מכפל או סתירה : כה אמר ה' אלהים לאדום שמועה שמענו מלת ה'
 אם לא נסרם המקרא : חזון עובדיה שמועה שמענו וגו' קומו
 ונקומה . כה אמר וגו' הנה קטן נתתיך . והמפרשים שמו בו
 כוונה אחרת :

יונה

(א) ה"י הנביא וזמן נבואתו

הנביא הזה אשר הספר נקרא על שמו . לא נזכר ממנו
 זולתי שמו ושם אביו . אבל לא הזמן שבו חי ולא שם
 מלך שבימיו נבא . אך מה שסתום במקום אחד מפורש במקום
 אחר . כי בירבעם בן יואש כתיב (מ"ב יד , כה) הוא פסיד וגו'
 כדבר ה' וגו' ניד עבדו יונה בן אמתי מגת חסר . משם המלך נדע הזמן
 שבו נבא . ומשם העיר נדע שהוא משבט זבלון . כי גת חפר
 מגליל . עיר בנחלת בני זבלון (יהושע יט , יו) . ולא תלו מסדרי
 ת"ע שם מלך זמנו בראש הספר כמנהגם בשאר נביאים . כי לא נהגו
 המנהג הזה רק במקום שדברי הנבואות נוגעים לעניני המלך
 ועמו לא זולת . ואל יקשה עליך אמרם בתל' (ב"ב יד) ד' נביאים
 נבאו בפרק אחד הושע עמוס מיכה ישעיה , אשר כפי הנזכר
 היה יונה ג"כ בימיהם ? כי המוקדם שבו' אלה הנזכרים לא חלה
 תחלת נבואתו כ"א בסוף ימי ירבעם כמבואר בהושע ועמוס
 במקומם . ונבואת יונה צריכה לחול בראשית ימי ירבעם , ממה
 שהוא היה המבשר לו שיכבוש המת ודמשק וישיבו לישראל
 (מ"ב יד , כה) . ומה שמהזק זה עוד , הוא דעת ס"ע הביאו
 דש"י ג"כ . אחד מכני הנביאים ששלח אלישע הנביא למשוה
 יהוא למלך על ישראל . (מ"ב ט , א) הוא יונה הנביא הזה ,
 צא וחשוב שנות המלכים (המסודר בלוח במבוא למלכים)
 ממשיתת יהוא עד סוף ימי ירבעם הם יותר מק' שנים , אפ"ם
 הזמן שבו הל הספור הנזכר בספר הזה אין להוציא בכרוד :

(ב) תכן עניני הספר

אין התיחסות ודמיון לספר הזה עם שאר ספרי נביאים האחרונים, לא בענין ולא בלשון. לא בענין, כי אין בו תוכחות ואזהרות יעורים ונחומים כבשאר הנביאים. אבל הוא יותר קרוב לספור מעשה. כי יסופר בו, שליחות השם את הנביא לננוה לבשר מהפכת העיר ברעתה, ומה שקרה לו בסרבנותו בשליחות הזאת, עד שהיה מכרח לקיים אותה. כי מה שנמצא נכואה מיוחסת לו על מלכי ישראל (מ"ב ד, כה) היא איננה כתובה בספר. ולא בלשון, כי למה שענינו ספור מעשה. הלשון נ"כ דרך ספור והגדה, ולא מליצה נשגבה, זולתי התפלה שהתפלל מומעי הדג, שהענין מחייב המליצה.

והספור הזה מעורר ספקות והקירות רבות אצל המעינים, כי (א) במה יזכה אשור וננוה יותר משאר האומות כי הנם השם לשלוח להם נביא להודיע להם משפט הרוץ על רעתם כדי שיתעוררו לתשובה, לא עשה כן לכל גוי ומשפטיו בל יודיעם? (ב) מה ראה הנביא על ככה לסרב בשליחות נכבדת כזאת, לעורר עם לתשובה להמלט מינשו? אין זה כי אם רוע לב. וההנצלותו אה"כ בפרשה ד' מגדלת הרעה, כי בעבור זאת נמנע בשליחות, כי את אשר יגור ממנו בא לו, כי עורר העם לתשובה ושב ונצל וע"ז היטב חרה לו. ומי ימצא ייחוס מרה זאת לנביא, ירע לו רעה, כי חנון ורחום יי וניחם על הרעה אשר דבר לעשות לעם השב אליו בכל לבב? (ג) איך יעלה על הדעת הנביא אשר במראה אליו יתודע ה' לבקש מפלט לו לברוח מפניו דרך אניה בלבים: (ד) איך יצויר ישכב איש וירדם באניה בזעת הים, וסער מתחולל על ראש אנשיה ויחוגו וינעו כשכור? (ה) מקרה הוא קרה ויקרה עוד כל ימי הארץ ליקרדיים, יעמוד רוח סערה ותרומם גליו, יעלו שמים ירדו תהמו' ונפשם ברעה תתמונג. ולא יעלה על לבם להפיל גודלות בשל מי הרעה אשר מכטן השבע תצא? (ו) מה לנו כל הספור הזה כי לא תהיה תפארתנו

בו , להיות עם נכר לקול אות הראשון האמינו ושנו מדרכם
הרעה ומחמס אשר בכפיהם , והעם הזה אשר דברו הנביאים
אליהם השכם ודבר , ולא שמעו ולא אבו מוסר קחת .
אך השאלה האחרונה היא התרה לשאלות הראשונות , כי רצה
ה' להראות לעמו עצם מרים וערפם הקשה , צוה לנביא
לקרא על ננות הרעה , אשר בקריאה הראשנה יתעוררו אל
התשובה , ולא יהיה ג"כ פ"פ לשטן לקטרג מה נשתנה אלו
מאלו , כילקה אשור לשבט עברתו לרדות בו ישראל . והנביא
ברעתו כל זאת , יקשה בעיניו להיות שליח להצלת אשור וסבה
דחוקה אל רעת עמו , וזהו שאמרו במכילתא יונה תבע כבוד
הכן ולא תבע כבוד האב . שהשתדל בהצלת ישראל שולולו
ככבוד אניהם שבשמים . וברח תרשישה , מקום בלתי מוכן לחול
שם רוח נבואה , בה"ל . כאמרו משל לעבד כהן ברח מפני רבו
אל בית הקברות , א"ל רבו חייך יש לי עבדים כמוך לשלוח
אהריך ולהביאך משם . אמנם חרדמתו בירכתי הספינה איננה
שנה חזקה , אבל שממות הלב ובטול החושים מפחד וכדומה ,
והוא נכלל בפעל נדדם (אוצר השרשים שרש רדם) . ומה שהביא
ליושבי האניה אל הפלת הגורל . אמרו בפרקי ר"א , כי הביטו
המון אנוות עפות ממינם ומשמאלם הולכות נכחות , ע"כ ידעו
כי כסבחם הזעף .

ג) מי כותב הספר

אף כי בשאר ספרי ת"ע אין הכרע אם בעליהם סופריהם
ואם אין , הגם אמנם ההן יותר מכרע בהם מן הלאו ,
אך בספר הזה יש להחליט , כי יונה איננו כותב ספרו , אם
מצד ל' נסתחר הבא בכל הספור , וזולתי בתפלה שהתפלל בעצמו .
ואם מצד סגנון הלשון . היוצא מחק הנהוג ברורו , ומורה על סופר
מאוחר זמן רב . ולשונות האלה , שמושבו בפעל סטיל תמיד
במקום הפיל השליך . ויי סטיל רח , ומנהג ל' עבר לומר ויי נהג
דוח . וייטנו חם סנניס ת' ויפילו . סטינה ת' אניה , וכבר כתבתי
בהבור

בחבור אוצר השרשיכ ההכדל שבין אניה לספינה, וישתק
 הים, דומה לכתוב בהחלים בענין זה - וימן ס', הפעל הזה במקום
 צווי והכנה והוא ברניאל. וכן טעם המלך שוה אל מני שים
 טעם ברניאל. וכן מנהגו לשמש בשי"ן במקום אשר בכלמי סלעה,
 הנהוג לרוב בקהלת ובמשלי. וכן סנה מפתים עסיה ת' יותר,
 גהוג בקהלת. ומנהגו המיוחד לו ג"כ לעשות שם המקרה הפעול
 מן פעל הבא משרשו ויכע דעס גדולק, וינדלו יראס גדולק, ויסמח
 סמחס גדולק, וכפילה הזאת באה בל' עברית במקום האר הפעל
 מאד. אמנם מליצת התפלה אגודת פרחים מלקטים מגנת וורדים
 מליצות ס' תהלים:

מ י כ ה

(א) חיי הנביא בזמן נבואתו

הנביא השלם הזה, יגיד עליו ספרו המלכים אשר נבא
 בימיהם, יורהם אהו וחוקיהו מלכי יהודה והוא בזמן אחד
 עם ישעיהו הנביא אך הקדימו ישעי' איזה שנים. ולא יתכן א"כ
 היות מיכה זה מיכה בן ימלא הנזכר (במ"א כ, ח) בימי יהושפט,
 כאשר חשבו קצת, כי ממנו עד יותם ג"כ יותר מק' שנה.
 ומשם עירו גדע כי הוא משבט יהודה, כי מורשה עיר נחלת
 יהודה. ונבואותיו כוללות יהודה וישראל. ומה שלא מזכיר ג"כ
 מלכי ישראל שנבא עליהם כמו שמוזכר בהושע? כי לא ינהג
 המנהג הזה רק בהיות הנביא ג"כ משאר שבטי ישראל, ולא
 נביא שהוא משבט יהודה. אף שנבואותיו ג"כ על מלכי
 ישראל.

(ב) מעמד האומה בזמן ההוא

אם נרצה לדעת מעמד ב' הממלכות האלה בבחינת מצנם
 המדיני והמוסרי אין לנו כי אם להשקיף על מעשי' אהו בימי
 מלכותו

מלכותו ביהודה , ועל ששת המלכים שאחרי ירבעם בן יואש
 בישראל . כפי שהם כתונים במלכים ובד"ה . כי במלכות
 אהו פרה מטה ודון בכל סעיפי הרשע . וכמעט נרחה עבודת
 בית ה' מפני עבודת אלילים . ולא נקה ג"כ מלחץ ארם
 ואשור ומלכי ישראל כנוכר בד"ה (ב, כח) ואף שהזקיהו בנו
 שב מצרף ומטהר את העם ואת הארץ מגלולים אשר געל
 אביו אותם בהם , וגדר גדר ועמד בפרץ הדת והמוסר . אך
 היה צריך מספר שנים עד שישא עצי התקונים האלה פרי
 נכר' ממעותות הרבות אשר העלו בלב העם שרש פרה רוש
 ולענה . ואולי לא הגיעו ימי הנביא הזה כי אם לתחלת ימי
 חזקיהו , על כן חזקו מוסריו ותוכחותיו גם על יהודה גם על
 ישראל כאשר יתחזה מן חכן עניני הספר . ובמלכות ישראל
 כל מלך היושב על כסא מזכריה עד הושע . היה הורג אשר
 לפניו ונהרג מאשר אחריו , ובמלכות הממשלות כאלה נפתחו
 כל חרצבות החברה ומוסרות הדת והמוסר נתקן . ואין קצה לשד
 גול וחמס גנוב רצח ונאוף . וכל מיני רשע יעברו בארץ ואין
 מעצר . כמו שעוררתי ע"ז במבוא להושע :

(ג) תוכן עניני הספר

הספר הזה כולל תוכחות מוסר ואזהרות וענשים ויעודים
 טובים ונחמות לאהרית הימים , כי הנביא אשר יחיה
 בימים אשר אין בהם חפץ כאלה , כשהמלך והעם שקועים
 ביון מצולות התועבות והרשע כנוכר במה שקדם , ישתפך מורת
 זכריו לזרות פרש הטאתם על פניהם . וראשו אבות הטמאות
 אשר מזכיר הנביא ע"ז , ועשק דל , ורצוץ משפט , והאמונה
 בהווי שוא , וקוסמים מדיחים . והם כעצמם שהזכיר עמוס שהיה
 ג"כ בימיו . ועקרי הענשים שממות הארץ וגלות האומה . וכפי
 משמעות לשון הספר הלק נבואותיו בשלשה מאמרים . אשר
 כל מאמר נבואי קרא במקלות עם . וע"ז יורה פתיחת כל מאמר
 בדבור שמעו קול קריאת למקהלות עם להאזין ולהקשיב . ובפתיחת
 כל

כל מאמר מונה מספר לחמאים הנזכרים והולך וסובב לענש
 ולא יפסיק מאמר מבלי יעוד תקוה טובה לאחרית הימים .
המאמר הא' יכלול ב' פרשיות הראשונות . ראש דבריו להגיד
 פשע שמרון וחרכנה . ואחריה נדח יהודה . וקצת
 על פסילי ישראל ובמות יהודה . וממנו נעתק לעשק וגזל וממנו
 להתעות בנביאי שקר . ומתאר כל אלה בצבעים מכהילים
 ובענשים קשים . ופוסק המאמר בתשובת העם מהגולה . ה'
 לפניהם ומלכם בראשם .

המאמר הב' מפרשה ג' עד ו' ג' ב' בפתיחת דבור שמעו
 ושונה בתוכחתו מעשק דל ורצץ משפט . וריב לו
 עם נביאי שקר והולמי חלומות . ובהקף חמתו נוקב להם על
 פי יי' כי כלה הוא עושה להם . ואמר ליון טרם פחד וגו' . אך מדי
 דברו המו מעיו להם . ויהפך אבלם לששון ונחם ינחם אותם
 מגונם : ופיס בחלית סימיו וגו' . אשר תהלת הפרשה עין בעין
 גבואת ישעיה (ב) . וישאר הענין עד סוף המאמר כלו יעודים
 טובים מתארים בציורים ערכים ונעימים .

המאמר הג' פתח ג' ב' בשמעו מפרשה ו' עד הסוף . תחלת
 דבריו בפרשה ו' יריב בעם דרך וזכות . בהזכירו חסדי
 ה' על העם והגמול שהשיבו לו עליהם . אף כי לא בקש מהם
 זולתי עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת . ומזה יסוב דבר
 ליעד הענש . ובפרש' ז' יעיר את העם על השחתת מבייתם
 ובמליצה קצרה יעבור כל כת מוכני אדם וכל מדרגה באנשים
 כי כלו סר יהודי : חזק חסיד ויטל חין . קטר סוף והפוסט זכרון : חל
 סאמן זרע ואל תנחם זאלוף וגם חכמת חק זנגדת . זן מנזל חז וגו' חויני
 איש חנכי זיתו . מי לא יפליא המליצה הזאת המחזקת כללות
 וקצור ומקפת כל כתות אנשים (ונכון הוא מה שאמר על עצמו
 בפרשה ג' פסוק ה') . וממנו פנה למעלה : ואני זם' חלפה וגו'
 ומסיים בבקשה יפה עמן וגו' בציר נאה אף נעים . ואין נביא
 דומה לו . אשר מאמריו מסודר החלקים בראש תוך וסוף . כמו
 בנביא הזה : ובפרשה הראשונה אהב לכפול בשמש לשון נופל
 על לשון סגולה מיוחדת למליצה .

נחום

(א) הי הנביא וזמן נבואתו

אין דרך ומבוא ותחלה לדעת מן הנביא הזה יותר משמו ושם עירו הנזכרים בספר. אבל בית אבותיו ושבתו והזמן שבו חי ונבא כהרו הסופרים ולא הגירו לנו, ומענין הנבואה אין להוציא דבר. אך הס"ע ישים ימי נבואתו במלכות מנשה. ואף שאין זכר לדבר ראיה לדבר יש, כי בנבואתו נפרשה ג' ה ט. מוכיר מחרבן עיר המפוארה בארץ מצרים נא אמן (מעבן) אשר כבר הרבה בימיו. והנה בישעי' כ' נבא כי סרגון מלך אשור יכבוש מצרים וכוש. בזמן ששלח תרתן שר צבאו להלחם באשור. והנה תרתן הזה נזכר ג"כ במלחמת סנחריב, (מ"ב יח יז) ומוזה צריך אנו לשפוט כי סרגון הנזכר היה מלך אשור בין שלמנאסר ובין סנחריב. ותרתן שר צבא לשניהם בזה אחר זה. והוא סרגון כבש נא אמן למצרים וארץ כוש. ולד"ק סרגון שם אחר מו' שמות אשר לסנחריב. ועכ"פ היה הנביא הזה זמן רב אחרי הכבוש הזה. וזה יכון מאד להיות בימי מנשה. וגם בעירו יש ספק איה מקומה, לדעת קצת היא עיר קטנה בארץ הגליל, אך גם בארץ אשור קרוב לנינוה עיר ששמה אלקוש ויושביה אומרים שהיא עיר נחום. ומראים שם מקום קבורתו ער היום הזה, והוא הנכון כי היה מן הגולים אשר הגלה שלמנאסר. וישב שם, ונבא על מפלת העיר לא כפרהסיא. אבל כתב משא נינוה וחזיונו בספר, והוא הסבת אשר נזכר בנבואתו שם ספר חזון נחום מה שלא נזכר בשאר נביאים.

(ב) תוכן עניני הנבואה

כל עקר דברי הספר נבואה אחת במליצה נשגבה, על מפלת נינוה ראש ממלכת אשור, להיות אשור מקל רודה לישראל פעם אחר פעם, ראשונה בא פול מלך אשור והגלה לראובני ולגדי ולחצי שכט מנשה (ד"ה א, ה, כו). שנית תגלת פלאסר

בימי פקח . הגלה גלעד . גליל וארץ נפתלי (מ"ב טו, כט)
 שלישית בימי הושע בן אלה עלה שלמנאסר והגלה כל ישראל
 וההריב שמרון (מ"ב יח, ט) . רביעית בשנת י"ד לחוקיה עלה
 סנחריב מלך אשור ורפש כל ערי יהודה . (שם יג) ורצה אותו
 המלך בשוחר ושב ומרד בו . אז שלח את רבשקה על ירושלים
 וחזא נלחם על כוש והכניע אותו . ובשוכו ויצר על ירושלים
 ואבד לו כל חילו ושב בנושה לארצו ונהרג מבניו ומלך אסר
 חזן בנו תחתיו . (שם יט, לו) . המישית , אהרי לכד אסר חזן
 את בבל , גלה ארם ויחד השלימה א"ר בשמרון . ויעל ירושלים
 יולך את מנשה אסור בנחשתיים בבלה (ד"ה ב לג יא) . וממנו
 ואילך לא קם עוד צר הצורר ליהודים מאשור כי אם מכבל .

פתוח דברי הנביא בפרשה א' ליחס מפלת אשור לקנאת יי
 צבאו . אשר קנא לעמו ולארצו ונוקם הוא במחריבי ארצו .
 אמתאר עו קנאתו והקפ יכלתו לעשות נקמה באויב . וממנו יסוב
 דבריו על מפלת העיר על הרעה אשר אנה לעמו . בפרשה ב'
 יתן נחמה לעמו כי חדל שבט מכהו אשר פחדו ממנו . ואחר
 כן מתאר קול סאון דעש מלחמה דהרת הסוסים רקידת המרכבות ,
 ושקשוק כלי נשק אשר יהיו בעת מלחמת האויב על העיר , וחצא
 המלכה מהיכלה ונערותיה אחריה מיבבות . והעיר תהיה לבזה ,
 ויושביה ינוסו . ובפרשה הג' חוזר לשנות מפלת העיר בסנת
 עונה , כציורים נאים ובמשלים נעימים מאד וכופל בו ג"כ ציור
 סאון מלחמה .

אך הסכך הגדול אשר יספקו בו מעמיקי המעיינים , על
 איזה מפלה ייעד הנביא בדבריו . כי נמצאו ב' מפלות
 מיוחסות לעיר הזאת . האחת יעידון ויגידון עליה סופרי העתים
 שהיתה בימי סרדנאפאל (הוא יהיה אסר חזן פול) שקשרו
 עליו שני שרי צבאיו בליוס שר צבא בבל וארנסה שר צבא מדי
 ואספו חיל גדול וילחמו על העיר ימים רבים ותבוא במצור ג'
 שנים ולא יכלו לה . עד אשר גאו מי הנהר חוקל העובר את
 פני העיר , ויגברו המים וישטפו המים העזים את החומה ויפרצו
 בהומה , ויעלו אנשי הצדים העירה וירא המלך כי כלתה אליו
 הועה

נחום

הרעה ויצת אש בארמונו. ובו כל משמוני כספו וזהבו ואוצרותיו
ונשיו ופלגשיו ויעלו בלהב השמימה. ואנשי העיר נסו לנפשם
ותהי העיר שממה תל עולם לא תכנה עוד. והמפלה השנייה
רומז עליה בעל ס"ע ואחריו נמשך התלמוד (מגילה טו) כי
נבוכדנאצר בשנה הראשונה למלכותו כבש נינוה ובשניה עלה
וכבש יהויקים, ויש דעות הלוקות בזה אם היו ב' כבישות
לעיר בזמנים שונים וכאנשים נבדלים, ומלכים אחרים, או לא
היה כ"א כבישה אחת ושנוי השמות איננה ראייה, כי הסופרים
מושגים השמות הפרטים.

זרהו הנכון לדעתי, וכאשר הוצאתי מדברי הימים, וככה העליתי
נ"ב בחכורי ימות עולם לבית ישראל, כי אחרי לכד אסר
הדן את בבל וימת וימלך נבוכדנאצר בנו תחתיו וילחם בארפכשד
מלך מדי ויך אותו בשדה רגו וימלך תחתיו במדי. וימת
נבוכדנאצר וימלך שרך (הינילאדאן) בנו תחתיו וארתהשסתא
(ציאקסארקסעס) בן ארפכשד איש גבור היל וישם אל לבו
לנקום דם אביו מייד מלך אשור ויתן יד אל נבוכדנאצר (נאבונאזאר)
נציב ארץ בבל, ויכרתו שניהם ברית ויאספו היל גדול ויעלו
וילחמו עם שרך (הינילאדאן) ויצורו על העיר וילכדו אותה
(בימי יאשיהו מלך יהודה) גישרפו העיר באש ע"ד שזכרתי
למעלה. וקרוב הדעה הזאת לדעת ס"ע, ואין הבדל בניהם
כי הוא מיהם הכיבוש לנ"ב בנו הוא נ"ג הגדול ולפי הספור הזה
היה נ"ג הזקן אביו אשר כבש נינוה. ואולי היה נ"ג בנו אשר
צבא אביו וכבש את נינוה. ואביו כי זקן הושיב בנו תחתיו
על כסאו. ונמנה זה שנת ראשונה לנ"ג הגדול ואין כאן
מחלקת כלל.

חבוקק

(א) ח"י הנביא וזמן נבואתו.

הנביא הזה לא ידענו ממנו נ"כ זולתי שמו לבד, אבל עיר
משפחה ושכנ אין עליהם לא זכר ולא ראייה. וגם
הזמן

הזמן שבו נבא אין ליער בפדטרט , אך ררך כלל יש לשפט מענין גבואתו שהיה קרוב לפנות שמש יהודה וכי ינטו צללי ערב וצרות מלכי בכל כסו עין הארץ . ולדעת בעל ס"ע נבא בימי מנשה והוא הזמן הנכון ומתישב לעניני גבואתו . ויותר מתישב על ימי יאשיהו . אך מה שזכר עליו בספור כל בכל ותנין בכל (המיוחס לספרי האפקריפא) כי בהיות דניאל בגוב האריות ואין לו מה לאכל בא מלאך אל חבקוק בארץ יהודה והנה עומד על הקוצרים לתת לפניהם אכל לעת ערב ויקחהו בצצית ראשו וישאהו בכלה עם האכל אשר כידו ויביאהו אצל דניאל בתוך גוב האריות . הנה מעשה נסים כאלה הנמצאים בספרים החיצונים אין להם סמך לתת להם אמונת אמן , אף כי מומנשה עד דניאל יותר מק"נ שנה . וכן קשה דעת האומר בתל' כי הוא בן השונמית אשר היה אלישע וע"ז נקרא חבקוק על אמרו את הובקת בן , ומה שהאחד מאהר הזמן השני מקדימו יותר מדאי .

(ב) תכן עניני הגבואה !

אין בספר הזה תוכחות מוסר אזהרה ועניש יעידים רעים וטובים לאומה כמנהג הנביאים , אבל מרכז כל דבריו ממלכת בבל : כי הנביא הרואה בעין קדשו , כשדים באים ארצו , ויחללו מקדש ממלכה , ויורידו לארץ נזר הפארת ישראל וכל כבוד בת עמו ירכסו ברגליהם , וישא קולו בקול נהי ויללה ותרעומות , ולא ישקט עד אשר יראה כמראה הגבואה נקמתו באויב מחריב ארצו , ומתעכב ברעיון הזה , לתאר גדלו אשר היה לו בראשנה , וגדל גאותו ותאוהו לשאף ולבלוע כל הארצו ומפלתו אח"כ והותם גבואתו בתפלה והודיה על זה מליצה נשגבה עד מאד : והוא מתחלק לשלשה פרקים . ראשיתו ישים דברי כפי צדיקי הדור להיות כמתאוננים על משפטי השם , מהנראה רוע הסדור בהשגחה . בתגברת יד הרעים על הטובים . ופוסק באמצע הרעיון ועובר ממנו לצייר ביאת מלך הכשדים ברב חילו וגדולת פרשיו וכח גבורי

צ פ נ י ה

גבוריו והצלחתו על מלכים ורוזנים, ובראותו תפארתו בנצחונו
לאמר כחי ועצם ידי עשה לי ההיל הזה, ישוב לתלונתו הראשונה
להתרעם על ההשגחה. בפרק האמצעי ישוב להתנחם על תלונתו
בהראותו השם יום איד אויב ומפלתו כי בוא יבוא ולא יאחר,
וברעיון הזה מרחיב הרבוב לתאר כי מפלתו וענשו לפי רשעו.
ובסאתו ישלם אל חיקו. הפרק האחרון כלה תפלה ושיר בה
יצויר גדולת השם, וכבוד הודו בצערו ארץ לעשות משפטים
בלאמים בצוירים ותמונות ומליצות נשגבות אין ערוך אליהם.

צ פ נ י ה

(א) חיי הנביא וזמן נבואתו

הספר מיחס הנביא הזה עד ארבעה דורות, ועומד בשם
חזקיה, על כן נצט דעת קצת לומר כי הוא חזקיה
מלך יהודה, והוא דעת לא מעלה ולא מוריד ענין הספר, כי
יספיק לנו הטעם שהיה גדול הדור, כי אין הכרח החקירה אחריו,
לידיעת דור הנביא למה שפרט לנו הכתוב הזמן והמלך שכימיו
נבא, והוא יאשיה בן אמון, והוא היה בדור ירמיה כאמרם ג'
נביאים נתנבאו באותו הדור ירמיה, צפניה, חלדה. אך זאת
אין להכריע, אם נבא בתחלת ימי יאשיהו טרם טהר את הארץ
מגלולי הבעל, או אח"כ, ויש רוצים להוכיח ממקרא (צפני' א
ד) וסנתי מן המקום הזה זה שחר הבעל, שהיה אח"כ. אך אין זה
ראיה מוכחת כ"כ. כאשר תראה כמה שיבוא

(ב) תכנ עניני הנבואות שבספר

הספר כולל שני מאמרים או דבורי תוכחות, ובר הנביא
לפני העם. ולפי ענינם אין הכרח כיניחם כי אם בזמן
ובלשון. הרבוב הא'. יכלל ב' פרשיות הראשונות, והרבוב השני
פרשה ג'. הדבור הראשון פתח בייעוד ענש כליון ואסיפה,
בטבת שארית עבודת הבעל אשר ביהודת ולא נכרת עוד, ומפ'
כי

כי בקש המלך לבערו, (ואם נבא בתהלת ממלכת יאשיה, יהיה שארית תאר מצטרף בבהינת עקר הבעל אשר נעקר עם גלות ישראל ושמרון) ובסכת הכופרים בהשגחת השם לאמר לא ייטיב יי ולא ירע. ותוכחה וענש, סוככים הולכים זה על זה, ומזה יסוב כפרשה ב' לעורר העם לתשובה, וממנה ליער מפלת הגוים שכיני יהודה, וכולם בשם יקרא מתחיל מפלשתים מואב עמון וכוש ומוסיים באבון אשור ומפלח גינוה בציור חזק: הדבור השני ג"כ ראשו תוכחת קשה לא על ע"ז לבד, אכל על שחיתות המדות והמוסר, ולא ינקה בתוכחתו שר ושופט כהן ונביא. תוכו ענש, וסופו יעודים טובים ונהמות, ע"י צרופ הלככות לדעת השם ידיעה אמיתית ועבודה זכה. מליצת הספר איננה מתרומת תרומתה, ומשלים ודמיונים שבאו כבר בנביאים זולתו. והורות כלשון שמוש מרם לא (שם ב, ב):

ח ג י

(א) ח"י הנביא וזמן נבואתו

הבדלג מנביא לנביא מצפניה לחגי, על הסדר שהם סדורים בנביאים, יעבור מוזמן לזמן, רחוק ביניהם מרחק רב, ושונים בענינם שנוי מהפך להפך. שם עוב את העם בודחם מטה מטה, אור ממשלתם קרוב לככות, ביה תפארתם עומד לההרב. ועם ושריו יעשו להם כלי גולה. ופה יפגש העם השב מגולה, אחרי היותו שבוי בכבל שבעים שנה, אור חדש על ציון יאיר, וקון ממשלתם יחל לרום בכבוד, ובית חדש יחל לעלות ולהרומם מערמת אבנים השרופות, תחת שכט מלכי פרס. כי ברשיון כרש הראשון ממלכי פרס שלכו בכל, עלו העם מגולה לארצם והחלו בבנין הבית. אך מדי חלו ירי הבונים ביסוד הבנין נשבתו בה בראשונה בשטנת השמרנים צרי יהודה. ואה"כ החרשל העם ורפה ידיו להשתדל בבנינו עוד, והיתה המלאכה בטלה. כמ' שנים משך ג' מלכי פרס עד שנת שתים לדריוש

לדרוש (עיין מכוא לעזרא) - ותצלה רוח יי על חגי הנביא לעזור
את העם וסגניו וחוריו על תשלום הבנין . וזה מעיד בפתיחת
הספר בשנת שתיים לדרוש , אף זה הוא הכל מה שידענו
מנביא הזה ר"ל הזמן שבו נבא . אבל שאר ארותיו , משפחה
שבט יהם ועיר אין זכר לנו עליו מכל אלה דבר .

(ב) תוכן עניני הספר .

הספר יכלל ב' פרשיות מהלקים לד' נבואות . הנבואה
הראשונה , פרשה א' יוכיח הנביא את העם , אשר הם
יושבים בבתי ספונים ובית ה' הרב . וכי לא תחול ברכה במשלה
ידיהם וכל יגיע כפיהם לריק יהיו , עד אשר יכוננו בית ה' על מכונו .
וסיומו כי שמע העם לקול דברי הנביא ויחלו בבנין הבית . הנבואה
השניה מפרשה ב , א , עד פסוק י"ד . בה יהוק הנביא את האנשים
אשר רפה לבכם ומטה ידם . מן האנשים אשר ראו כבוד הבית
הראשון , והיה הבית הזה כאין בעיניהם , לכן ינטת להם הנביא
כי ידעיש השם שמים וארץ ים והרבה גוי וממלכה למען יבואו
ויובילו שי ותשורח לבית הזה עד יגדל כבודו מכבוד הראשון .
הנבואה הג' מפסוק י' עד כ' . יצו ה' את הברכה באסמי עושי
המלאכה כמדה גדושה , תחת המארה אשר היתה מלפנים
במעשי ידיהם . הנבואה הד' מפסוק כ' עד סוף . ישוב לשנות
נבואת הרעשת השמים והארץ . והרמו בה הפיכת כסא מלכים
והשמדתם , אך זרונבל פחת יהודה ישאר כחותם , המורה על
זכרון והתמדת הקיום אשר לא יסוף שם ושאר מניניו וצאצאיו
עד עולם . ומה שהוא סגולה מיוחדת בל' הנביא בסגן
מליצותיו , לכפול ולשלוש דבור , שימו לננס , כס אמר ה' לנחום , כאס
ה' פנחות .

זכריה

זכריה

(א) חיי הנביא וזמן נבואתו.

שנים חרשים אחרי נכא חגי, נחה רוח ה' על זכריה בן ברכיה בן ערו הנביא. וינבא גם הוא בעדת ישראל אשר יסף ה' שנית לקנות משאר עמו, ויטעם מטע חדש על כנם. והוא הנביא השני אשר נבא לעולי הגולה, והנה זמן נבואתו ידענו כברור גמור, כי מלבד שנת המלך אשר יפרט הכתוב לנו תמיד, יוסף לפרט גם החדש ולפעמים גם היום. ושמו ושם אביו ושם אבי אביו ידענו ג"כ. ולא יחשב זה סתירה כמה שנוכר כאן זכריה בן זכריה בן ערו. ובעזרא נזכר (ה' א. ז, יד) זכריה בן ערו. ושם ברכיה נשמט, כי כבר זכרתי זה כמה פעמים בחנור הזה, כי מנהג המיחס, ליחס איש נכבד, אחרי איש המפורסם שנמשפחתו כמה דורות לפניו, עם השמטת פרקי השלשלת שביניהם. ואם נעלם מאתנו יריעת שבטו ועירו, הן לא יתן ולא יוסף לנו דבר אל הבנת דברי הספר, אחרי שידענו זמנו כי הוא העקר.

(ב) תכן עניני הנבואות שבספר.

הספר הזה אם הוא אחד לפי שמו, אבל לפי עניניו הוא מתחלק חלוקה הכרחית לשנים חלקים שונים ונבדלים זה מזה הבדל רב, וכמעט אין שתוף ביניהם וזלתי מה שנקראים על שם נביא אחד. החלק הא' מפרשה א' עד פרשה ט. והחלק הב' מפרשה ט' עד סופו. החלק הא' כל פרשיות שבו כלם כמו קוי מרכז אחד. כלם מדברים מענינים היקרים אשר הסבו על גלגלי המסכות שבימי הנביא, שהם השלום בנין הבית וגדולת ירושלים והצלחת שכי הגולה, ממנו יוצאים דבריו ואליו ישובו. ובתוכם השתרגו עלו דברי תוכחות והערות על עבודת השם ושמירת הדת. וזה מפרשה הראשונה מפסוק א' עד ז' וכל פרשה ז' ח. ובלמה שבין הפרקים האלה המה מראות נבאות ומשלים וחוינונות, וכלם

זכריה

וכלם רומזים על הצלחת שני הגולה והנטיעים החושים אשר נטעו מקרוב בארץ אהוזתם. ועל קבוץ יתר הגולים אשר לא שבו עוד, ועל הצלחת תשלום כנין הכית וכבודו, ועל ישוב ירושלים כרבו המון עד אשר לא תספיק חומה להקיפה מרכוי יושבים, ופרזות תשכ, וכדומה ליעודים, המצטרפים כלם על זמן ומקום. כי בימי נבואת הנביא היה מעט מועיר אשר שבו מהרבה יתר מאד אשר נשארו בגולה ולא שבו. וגם הכית לא עמד עוד על כנו ותלו, וירושלים עוד ריקה מאנשים. כאשר נראה מספורי עזרא ונחמי' שהיו משתדלים בהפלת הגורל לבוא אנשים משדה הארץ לשבת בירושלים. ולא ירה הנביא הצי נבואתו מזמנו והלאה, לדבר בו גם למרחוק.

לא כאלה החלק השני מפרשה הט' עד סופו, ונהפוך הוא אין בו זכר דבר מדברי זמנו. כי עברו וחלפו כל התמונות האלה מנגד עיניו, ולא ישא על שפתיו דבר מהענינם שהוכיר בחלק הקודם, לא מתשלום כנין הכית, ולא מנטיעים החדשים משכי גולה, ולא מיהושע ב' וזרובבל אשר נשאת שמותם לשם ולתהלה. ולא ברברי' המתיהסים לענינים האלה. אבל דומה כאלו הנביא עוד זמן רב לפני גליות הארץ. ודברי נבואתו וכשורותיו ייעודים לימים מרחק רב מזמנו והלאה. ומי לא יראה בעינים פקוחות כפרשה י' (י' - יד) עוד ב' הממלכות יהודה וישראל קיימים, בעודם שרוים בארצותם ולא נסו עוד לחניד וגל מארצם ועוד אשרו בגאונם. ומי לא יראה כי כל פרשה י"ד ככל הפרשיות שלפניה רומזות לאחרית הימים לגאולה ענין אחריה גלות. והעד לכלם (יד, יד) ופיס' ה' למלך על כל הארץ יום הפוא יסיה יי אחד וכמו אחד. וכדברים אשר אמרתי בהבדל ב' חלקי ישעי' אף שהם מצורפים בספר אחד, אשוב לשנות הנה, וחובות אותות ומופתים וראיות וסימנים על הנבואה הזאת, לנכון הם למותר, ולבער אך למחזור.

זכמו שב' החלקים האלה נבדלים בעניניהם כן הם שונים בסגנון הלשון ודרכי המליצה. בו חדל לדבר כמראה חזירות בחמונו וחזיונות כבחלק הקודם. אבל דבריו מליצו נשגבות

דברים רצופים בענין. כו לא נגלה אהת מסגולות הנביא המיוחדות
 לנביא בחלק הקודם לשנה ולשלש כה אמר יי לנאום וגו' אשר כפל
 עשרת מונים בפרשה ח', ולא פרט שנת מלך וחדש. ותחת פתיחת
 ויהי דבר יי בא: מכת דבר יי ושאר שנויים באלה. ולולא הקבלה
 ישפוט כל קורא מעיין, כי כותב החלק הראשון איננו כותב
 החלק האחרון. אבל נביא אחר קדם לג' זמן רב והקודם במקום
 מאוחר בזמן. למה שהלק א' יש לו שתוף ודמיון עם יחזקאל
 ודניאל בלכישת הנבואות במראות ותמונות גשמיות. שהיו
 שניהם נביאי ח"ל, והנביא הזה ג"כ, האף אמנם שנכא בא"י אך
 לידתו וגדלו היה בבבל, (וכאשר התבאר בהקדמה שניה להכור
 הזה כי הזמן והמקום יש להם הצטרפות גדול על דרכי מליצת
 הנביא, וסגנון לשונו). והחלק הב' יש לו שתוף ודמיון יותר
 לנבואות הנביאים שבין הושע לירמיה, בלשונו ושאתו. והוא
 מה ששערתי להעיר דרך כלל במבוא לספר הזה, כי הענינים
 דבים ושונים ומתהלפים הרבה יותר מהכנים אותם תחת כללים
 מיוחדים כשאר נביאים אשר מגמת דבריהם ראשי פרקים האלה.
 תוכחות, אזהרות ועונש, הערות, מוסר יעודים טובים ובשורות
 לאחרית הימים:

מ ל א כ י

(א) ח"י הנביא וזמן נבואתו

ספר הנביא השלם הזה שמו הסופרים מאוחר לכל ספרי
 הנביאים במקום, להיותו האחרון להם בזמן, וכן באה
 הקבלה עליו שהיה אחרי זכריה. וכן דורו של נחמיה. ואף, כי
 אין זכר לדבר בספרו, למה שלא פרט בו. לא יחס, ולא זמן,
 ולא מקום, וזלתי שמו הפרטי לבד. הלא ראייה לדבר יש מעניני
 נבואתו, כי המה יתנו עדיהם ויצדיקו ויאמרו אמת היה אחרי
 זכריה, כי הוא לא ידבר עוד מבית ה' העימד להגמר, אבל
 ידבר בו כשהוא עומד על מכונו. וכל דברי תוכחתו ומוסריו,
 ליסור

ט ל א כ י

ליסר אנשי דודו בשבט פיו על הרעות אשר דודה אותם נחמיה
כמטה ושבט עץ . כלקחת נשים נכריות , וכבישת מתנורת
כהונה . ויש מן החכמים מתהקים על שרשי מחצב משפחתו
(מגילה יד , טו) חד אמר מלאכי זה מרדכי , וחד אמר שחוא
עזרא , והגראה עקר דעת החכמים שם , כי מלאכי שמו , וכן
הוכחת האברכנאל .

(ב) תוכן עניני הספר

הספר הזה כולו נבואה אחת לפי הומר ענינו כי אין בו
יעודים לאחרית הימים ולא חזון למרחוק . אבל כל
דבריו התנה על עניני זמנו . להולכה את אנשי דודו על הרעות
אשר פרצו גברו ביניהם . והגדולה שבסבורת אשר משכה
עליהם העון בהכלי שוא . כי קצרה נפש העם בעמל עתם .
וגם נפשם בחלה בלחץ מלכי פרס . כי המה חלמו להם שנות
מדהבה , בשובם לארצם לרפד חרוץ עלי טיט ולרחוץ הליכום
בנהרי נחלי דבש ושמן . ועתה היו ברעה כאשר רומזו על זה
נחמיה בתפלתו (שם ט , לו , לז) וסאזן אשר נסמ באזנותינו סנה
אנחנו עזדים עליה , וסנאסה מרבה למכים וגו' ועל גוינתו מכלים וססנאסנו
כלננס וסלרה גדולה אנחנו . וזה הסב לב הנטיעים האלה אהורנית
לסלק השגחת השם . ולזה פתח דברי הנביא יאיר להראות לעמו
יתרונו , בהזכיר להם כי בחר ה' בהם מראש . וממנו יסוב פניו
אל ראשי החטאים אשר גברו בהם . (א) מוסר הזק לכהנים
העושים שלא כרת להקריב פסולי המקדשים על המזבח , ומכזים
שליח ה' , ומסכב לחם ענש מארה בכל תנואתם . (ב) מוסר
חזק לעם ולכהן על בנידתם באשת נעורים ולקחת נשים
נכריות (הוא הנוכר בנחמיה יג , י) והיו משלחים הנשים המקדשות
לחם , וידבקו בכנות אל נכר . (ג) הוכיח אותם על שרש פרה
ראש ולענה אשר בהם לדבר סרה על יי , לאמר או אל חפץ
רשע הוא , או אין אלהים שופטים כארץ . כי אלה רשעים שלוי
עולם השגו חיל , ויראי ה' וחשבי שמו אובדים בצוקתם . (ד) תוכחת
על עצירת מתנות כהונה , ולא יתנו תרומה ומעשר , כאשר מוזכר
נחמיה

נהמיה העון הזה בעצמו (שם יג) - סוף דבריו יורה דרכי ה'
 לעמו ומשפטיו יודיעם, לתשובה אל כסלקי השגחה האלהית
 בסבת רשע וטיב'לו וצדיק ורע לו, כי השכר והענש הוא המיועד
 לנפשות אהר המות - שם ילהט רשעים אש לא נפה, עד היוותם
 אפר תחת כפות רגלי הצדיקים אשר יוהירו כוהר הרוקיע, ושמש
 צדקה יורה להם - ואח"כ הערה לזכור בתורת ה' וחקיו ומשפטיו -
 והסיום בשליחות אליהו הנביא לפני כוא יום האחרון יום חנק
 הגדול לכל חי.

למה ששני הספרים תהלים ומשלי המתרגמים
ומבארים תרגום מליצה מסלאה מפו, וכאור
היטב, וגם מתוקנים המה על מכונם בהקדמה
ומבוא לכל אחד ואחד, אשר כוננו ידי רעי אהובי
הנאהבים והנעימים בחייהם וכמותם לא נפרדו, ר'
איצק אייכל ור' יואל לוי זכרונם לחיי עולם, ולא
מצאתי להוסיף או לגרוע בדבריהם דבר ע"כ
הנחתים על עינים.

מבוא

אל

כ ת ו ב י ם

כולל

שיר השירים	א' זכ
רות	דניאל
קינות	עזרא
קהלת	נחמיה
אסתר	דברי הימים

Handwritten text in Arabic script, likely a title or header, possibly containing the name 'Abd al-Malik' and a date or reference number.

Faint, illegible text, possibly a title or a line of a list.

Faint, illegible text, possibly a name or a number.

Faint, illegible text, possibly a name or a number.

Faint, illegible text, possibly a name or a number.

Faint, illegible text, possibly a name or a number.

Faint, illegible text, possibly a name or a number.

Faint, illegible text, possibly a name or a number.

Faint, illegible text, possibly a name or a number.

Faint, illegible text, possibly a name or a number.

Faint, illegible text, possibly a name or a number.

Faint, illegible text, possibly a name or a number.

א י ב

(א) תכונת הספר וכוונתו •

ההשגחה וההנהגה העליונה ביצורים השכלים. הוא דרוש
 נתקשו בה אנשי השם מעולם. וגם הנביאים
 עליהם השלום. בקשו מאור עינים מאת השם יתעלה בזה.
 על מה שראו רוע הסדור בהנהגה. משה אדון הנביאים אמר:
 סודיעני נא אם דניך. כאשר בא על זה בהלמוד (ברכות ח'
 ע"ב) המשורר אסף אמר: כי קנאתי צבוללים ונר'. ירמי' אמר:
 מדוע דרך רשעים ללכת. וחבקוק אמר: למע פניש צוגדים ונר'.
 ועל קטבי הדרוש הזה יסוב הווכחה שבין איוב וחכיריו בדרך
 טענה ומענה:

הספר העתיק הזה, קדמון לכל ספרי העברים. נפלא דור
 עם עולם ומפאר עד דור אחרון. תחלתו וסופו ספור
 מעשה, ותוכו רצוף מליצה אהובה על ההשגחה. והספור
 דרך כלל, יזכיר בעל הספר שם איש מפרסם בתכלית הצדק
 והיושר, ודום במעלת האנשים בעשר גדולה וכבוד. ולא
 חסר לו מכל מיני השלמויות אשר ישלם אדם בהם. ואבד
 ממנו פחאם כל אלה, והגיע אל תכלית הרע והיגון והוכחה עוד
 במכאוב אשר אין גדול ממנו. והנה אין איש יהיה לו סכת
 להתרעם על השגחת השם יותר ממנו. והוא עומד בצדקו.
 ולתשלום

ולתשלום גמול ישיב לו השם למשנה מן הטובות הזמניות אשר
 נעדרו ממנו . ופרטי הספור הזה . יתאר את האיש במדות
 חס וישר וירא אלהים וסר מרע : ומשלמות הקניינים יחס
 לו כל העקרים הנחשבים להצלחה בימים הקדמונים האלה ,
 והם ברכת הבית בכנים ובכנות . וכרבוש בקר וצאן גמלים
 וחמורים ועבדים ושפחות . כי כסף וזהב וראמות וגאבוש הית
 יקר בימים ההם אין פנוק נפרץ . וכאשר תאר אותו כהצלחה
 הגדולה הזאת , יאבד ממנו כל הטובות האלה לפתע פתאום .
 הוה על הוה שבר על שבר יחדו ידבקו . רץ לקראת רץ ומגיע
 לקראת מניד זה יוצא מבשורה רעה וזה בא בכשורה רעה
 ממנה . תחלת הפגיעה היתה בקנינו בבקר ובצאן . וממנו
 לבניו וממנו לעצמו וכשורו . והנה תכיפות הצרות זו על זו ,
 ויתרונו ברבוי האחרונות על הראשונות הוא מה שמביא את
 האדם לתכלית המרירות . וזה מורה על שלמות בעל הספר .
 שלא העדיר דבר מכל המסכות הנצרכות לכוננתו , ולא השאיר
 קו או שרר המשלים ציורו בכל חלקיו . אך בין פגיעת כל מה
 שמיוחס לו , ובין לקוי גופו יתן רוח זמן , כל עוד גופו שלם
 היה מורה ומשבח יינתן ויי לקח יס' ס' מנוקד . אך כאשר
 בא הנגע בעצמו ובכשרו היתה הרומיה תחלתו . ובלקוי גופו
 בחר הכאב היותר גדול בצער והוא שחן רע מכף רגלו ועד
 קרקרו . ולמען הגדיל צערו , הן כל אשר לו אבד ממנו , על
 מקנהו פשט גוד , או אש משמים נפל ותאכל אותם ואת
 עבדיו , על בניו ובנותיו נפל הכית ושמה קברו , אך אשתו
 אותה השאיר לו , לא הפיל משערת ראשה ארצה , הלא למען
 תכעיסהו גם כעס בעבור הרעימו ?

וגם בזה היה נשמר בעל הספר להניד מראשית אחרית ,
 ומראש לא בסתר ידבר עם קורא ספרו , ויפתור לו החידה ,
 על מה עשה ה' ככה , לענש לצדיק על לא חמס בכפיו ולהכות
 נדיב על יושר . ויודע לנו את משפט האלהים כשמים ממעל ,
 ויפתח לנו ארבות השמים וירא אותנו את יי צנאות יושב על
 כסאו ובני אלהים עומדים עליו מיימינו ומשמאלו . וגם השטן

בתוך הנאים והוא אך עלה עלה מתוך את הארץ ואת יושביה .
 וימהר השם לשאל את פיו מה דעתו בעבדו איוב . והנה יר
 השטן לא תקצר למצוא עלילת דברים גם במבחר האנשים .
 לאמר כי איוב עובד השם בעבור רוב הטובה שהשפיע לו .
 והיה מבקש שיצרפיהו השם בכור הנסיון . ויאות השם לדבריו .
 וישליטתו בכל אשר לו : ולתו כנפשו ישמור . וכיון שנתן לו
 הרשות , אין מחבל מהיר ממנו לבלע ולהשחית , ועד מהרה
 הפך משרש בית איוב . וכאשר כלה מלאכתו , יתנהו בעל
 הספר לעלות שנית השמימה : ולתת לו מהלכים בין בני
 אלהים , וכאשר שאל השם שנית את השטן על עבדו איוב ,
 מצא השטן עלה לפגוע בגוף איוב , שהוא הנסיון היותר חזק
 מהראשון , והשם נשא לו פנים גם לדבר הזה , וכאשר כלה
 השטן מלאכתו לנרח על איוב כל הדע , ויסכרו ארבות השמים .
 ולא ישוכ עוד השמים , ולא ידענו עוד את אשר נעשה שמה ,
 כי למה שרצה להניד לנו במליצה הזאת , כי יסודי איוב הוה על
 צד הנסיון והבהינה , לכן כאשר השלים כוונתו , יסגור שערי
 השמים , וישוב אל ספורו ודברי איוב וחבריו אשר בארץ והשטן
 שבת וינפש :

והנה שלשת רעי איוב נקבצו באו איש איש ממקומו אל
 השמועה הרעה , וימצאו אותו מכה שחין יושב באפרו .
 וישבו אתו לארץ שנעה ימים ולא יכלו לדבר דבר מעגמת
 נפשם . עד שפתח איוב את פיו לדבר מרוב שיחו וכעסו
 והתרעם על מציאותו וכי העדרו טוב לו מהיותו . אז מצאו
 דעיו פתחון פה לדבר ג"כ . לא לנו לו ולנחמו כאשר היתה
 כוונתם הראשונה , כאשר באו בכו קרעו בגדיהם וזקו עפר
 על ראשם , אך החלו לקנטרו בדבריהם , כי המה לא ידעו מן
 הדברים אשר ספר לנו הסופר אשר נעשה בשמים ממעל בין
 השם ובין השטן . והיה הדבר אי אפשר בעיניהם , ויבקשו
 להצדיק משפט אלהים , והיו מטילים ספק ופגם בצדקת איוב ,
 או מחשבת פיגול בעבודתו . ועם זה יגידו אנשים ההכמים
 ואידועים האלה איש איש דעתו על השגחת השם ועל מקרי

בני אדם. והצר השוה שבהם יי הוא הצדיק במשפטו את
 איוב ואיוב ישא חטאו. ואיוב משיב על דבריו כל אחר מהם
 וסותר את דבריהם, ועמד על נפשו להצטרק. ובכן נשתרבו
 הווכחות, תחלה דברו רכות. עד אשר העמיקו בווכחות ויחמו
 הלבבות, וישיבו הימנה, ותחת אוהבים נהפכו לו למתנגדים.
 והסובל הזה המעט שאתו חליו ומכאובו, כי ישמע עוד קשות
 וכעס רעיו המועימים אותו. ועם זה בכל ארך הווכחות, הגה נצב
 איוב כעמוד ברזל על עמדו, לאשר ישרו ותום לבבו ונקיון כפו,
 וכי הוא סובל על לא דבר, ואם בשצף קצה יהוה איזה דברים
 על השגחת השם, עד מהרה ישוב ונהם על דברו. והטוענים
 עליו, מהליטים כי הצור תמים פעלו ואין עול בדרכיו, ואם
 סבל איוב אשמו בראשו. ואיוב מקולם לא יענה ומהמונם
 לא יחת. ויתקף דבריהם עד שהוא מנצה את חבריו מבלי
 מצא מענה על דבריו, והוא ממשיך בהבריו ואין עונה אמריו
 מהם. והנה קם אליהו ובקש לחדש הווכחה. ומדבר ופוסק
 ומחריש למצא מענה מפי איוב ואין איוב נכנס עמו בדברים.
 ויוסף לדבר וקורא לאיוב ואיוב מחשה. עד אחרון. נגלה
 השם ומדבר אל איוב, וישם לפניו שאלות מפלאי היצורים
 וממשלת העולם בכלל, ועי' נכנע איוב לדבר ה' ונענה לו כה,
 ויודה כי ידיעת קצור ידיעתו היא תכלית ידיעת אנושי. ולא
 נמצא כמענה השם תשובה על שאלת איוב ולא סבה מספקת
 לסבלו היסורים, כי לא היה נאות להיות השם מתנצל על
 פעולותיו, לפני ב"ו וחשב עם יצוריו מדוע ועל מה עשה כה
 זכה. אך די כי יתוה אנוש כגבולו ואל יהרום ממצבו ואל

יפרץ לחדר בסתרי תעלומות השם וכמנהגו —

ולא נכון היה עושה הסופר, אלו היה עוזב את הצדיק אכז
 בצדקו, אחרי אשר תאר אותו כמעלות היושר וחצוק.
 והוכיחו במכאב חנם אך לרצון השטן למען נסותו, והוא עמד
 בנסיון, ונוכח בצדקתו, ע"כ שמח אותו כימות ענחו, וישב
 לו חכל למשנה, אך מספר בניו ובנותיו לא היה יכול להכפיל,
 כי אם כן היה צריך לחדש כנשר נעורי אשתו, ואחרי כלותה

תהיה לה עדנה, כי אחרי לדתה עשרה ילדים בראשונה
תשוב חלד עוד עשרים: ויספיק לו המספר כמספר הראשון.

ב) שם איוב אם הוא איש נמצא או לא

דעות חלוקות יש בין החכמים מעולם, השם איוב הנזכר
בספר הזה הוא שם איש נמצא היה בזמן מן הזמנים,
וכל המעשים הנאמרים עליו גם כן היו? ואם הוא מציאות
מהשנת הסופר? המציא השם ומעשיו למשל ענינו הנרצה
בו. וגם בין המיחסים לו מציאות, יש הבדל ומחלקת בזמנו
ודורו. והדעות החלוקות במציאותו ובזמן מציאותו תמצא
בתלמוד (ב"ב יד) ר"ל ז"ל אמר איוב זיתי מסה סיה. ר"י ור"א
אמרו איוב מעולי בגולה סיה וכו' והסוה מדגנן אמר איוב לא סיה ולא
נדה לא מסל סיה. ואביא ראשנה מה שיש מטענות השכל על
כל דעת נושני חלקי הסותר, אם כלו אמת או כלו משל וא"כ
אביא הכרעתו ופשוט דברים. אם נניח כי כל הענין כן נמצא
כן היה על הצורה הזאת. על ההנחה הזאת יש לטעון הטענות
האלה.

א) הוא רחוק ההודמנות במציאות בפעל שיהיה כל מה
שמיוחס לקנין האיש מכוון במספרים המקרשים שהם
שלש, חמש, שבע. שבעה בנים ושבעת אלפי צאן. שלש
בנות ושלשת אלפי גמלים. ות"ק בקר ות"ק אתונות.

ב) כמו כן הוא רחוק ההודמנות במציאות, שבכל פעם שקרה
מקרה דעה לאיוב, משדוד האיוב, מנפילת אש משמים,
ומנפילת הבית. גשלו או מתו כל אשר נשמת רוח חיים
באפיו מאדם ועד בהמה ותמיד נשאר לא פחות ולא יותר מאיש
אחד, שיכול לבוא לכשר לאיוב. וכן ההודמנות הזאת, זה
יוצא וזה בא הוא רחוק במציאות:

ג) איזה דרך עבר רוח אלהים לדבר אל הסופר אשר בארץ
מתחת, כי ידע את כל אשר נעשה בשמים ממעל? ומה
דבר אלהים אל צבאיו אשר יהו המתיק סוד עמהם, על מעשי

בני אדם, ומה ענה השטן את ה' ? אין זה כי אם סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והסופר עלה וירד בו .

ד) איכה יעלה על הדעת, כי נדברו איש אל רעהו בדברי ווכוח וטענה ומענה, ויהיה כל אחד דעתו במליצה נשגבה,

ויסדר דבריו במאמרים קצרים ערוכים ושקולים כלאחר יד, בלי אחר ועכוב, וישוב הדברים נובעת מליצה מפיו למעין נובע .

ה) גם הוא יקר ההזדמנות, שיהיו כלם משוררים, כלם מליצים, כלם דוברי צהות . וסגנון אחד עולה לכלם .

ו) איכה יספיק זכרון איש, לזכור כל הדברים והטענות והמענות שבין איוב והבריו, וכל הלשונות כצורתן וכהיותן .

הן זה דבר קשה בספור מעשה, אשר איפשר לתפוס הענין במלות שונות, אף כי בדברי מליצה, אשר בשנות מלה,

נשתתה המליצה ונפסרה הכוונה . היאמר אומר כי איש עומד על גבי המתוכחים, ובידו מגלה וקשת ועט, וכותב בדיו על

הספר, הדברים אשר שמע יוצא מפי המתוכחים . כי לא בית זוער החכמים נועדו בראשונה בכוונה מכוונת, להקור ולשא

ולתן בחקירות . אך מקרה קרה, פגעוהו הכידיו את איוב על האפר שמה כתרוהו, ומסנוב הדברים באו על הויכוח . זה מה

שיש לטעון אם נקה הדברים כמשמען .

ואם נניח, כי כל הענין גם שם האיש, וגם מעשיו וקורותיו כלם לא היו ולא נבראו, הכל בדוא מלב הסופר, יש לטעון הטענות האלה .

א) מה רצה בפרט דברים, הבלתי מתיחסים אל המשל ואל הכוונה הנרצה בו . ד"מ הסתת אשתו לנרד אלהים,

והרבה כמוהו, וכן בחותם ספרו מפרט שמות בנות איוב וכי אין דוגמתן ביופי, ופרטי השנים אשר חי עוד . וכמה דורות

ראה, וכן בפנים המליצה (שם יש) אחי מעלי סחוק, נוחי זנה ללשתי . וכל פרשה כט, ל, לא . כלם מורים במראה ולא

בהיות, על פעולות נמצאות, כאשר יספר מעשיו וכבודו אשר היה בהם לפניו, וממעשיו הטובים . ואיכה נהפך עליו הגלגל,

יהיה לבנו ולחרפה בפחות משפחות .

(ב) אם איוב לא היה ולא נברא, איך מביאו הנביא יחזקאל בין אנשים נמצאים. (יחזקאל יד, יד) וסיו סגסס סגסס סגסס
 סגסס סגסס סגסס סגסס סגסס סגסס סגסס סגסס סגסס סגסס
 לסתור בו ההוא מרבנן אשר אמר איוב לא היה ולא נברא, הנה
 דברי הנביא יותר חזקים.

על כן הנכון לתפס הדרך הממוצע בין שני חלקי הסותר, והוא אמת הדבר כי חי איש בזמן מן הזמנים ושמו איוב, והיה מפורסם לעשר ולגדלה ולכבוד, ומחזק בצדק וביושר, וקרהו אסון ויוד מנכסיו. ונדכא ביסורים נוסף על עניו. ובאיש הזה בחר הטופר לעניו, תפס מן הדברים האמתים, ויצר אותו כהרט המליצה ומשה כששר הצוירים. ויעש ממנו מסכה, כדמות וכצלם האיש אשר רצה לבוא במשלו, כדי לרמוז על כל מה שאמרת.

(ג) מי הוא איוב, מאיזה עם וארץ היו הוא וחבריו.

כל הערים והמדינות המיוחסים למושג האנשים הנזכרים בשם בספר הזה, רבם מארץ אדום או מקרוב לה. איוב היה מארץ עוף. והוא מיוחס לאדום (איכה ה, כא) סמי וסמתי גם אדום יוספת נחנך עין. וכן נזכר שם עוף כתולדות בני עשו (ברא' לו, כח).

אליפז התימני, שהיה מעיר ששמה תימן, על שם תימן ארץ אליפז. הנזכר ג"כ בבני עשו. (שם לו, יא) וכן מפארה העיר הזאת בחכמים (ירמי' מט, ז) טחין עוד חכמה נתימן. (יחזק' כה, יג) ונתימי חכמה מתימן. (עמוס א, יא) וסלחתי אש נתימן, וכלם מיוחסים לאדום.

בלדד מתיחס אחר שוה, מצאצאי אברהם אשר לו מקטורה (ברא' כה, ב) ואם ישנן ואלם סוה. והוא הוא יושב בארץ אדום כמו דדן (ירמי' מט, ה).

צופר מתיחס אחר נעמה אולי היא עיר הנזכרת ביהושע (טו, יב, יד) בגבול ארץ אדום.

אליהו

אליהו מתיחס אחר כוונת הנזכר כירמיה (כה, כג) עם דרך
ותימן, וקרוב שהיתה ג"כ עיר מארץ ארם או ממהו
סמוכה לה.

אמנם יחס איוב אי מזה עם היה הוא ג"כ דבר אין לברר
בהחלט, ודעות קדמוננו חלוקות בו ג"כ כמהלקתם
כמציאותו ובזמנו. והוא ג"כ שם כהל' (כ"ב יד) אמרו: מסיל
הים בחומות העולם ואיוב כמו כו' ע"ש: ונולדו תנאי סבירי להו דאיוב
מישאל הוה לבר מי"ח' וכן נראה, כי כל מה שיש להוציא
ממשמעות הספר לא ידע דבר מתורת משה, ולא מאבות
העולם, ולא דבר מהקי ישראל ומשפטיו. וכל דבריו דברי
איש תם וישר אשר לא מדת משה, ולא היה איפשר לו לדעת
מזה דבר במה שיתבאר להלן היה לפני משה, אף כי לפני מתן
תורה. ומקצת רוצים ליהסו אחרי נחור אחי אברהם וגם זה
איננו דבר רחוק.

ד) תכן הוכוח ועקר הטענות שבין איוב וחבריו.

אם נשים השקפה כוללת על עקר הענין והדברים ששם הסופר
כפי כל איש ואיש מאנשיו אשר שם להם פה בספרו.
נמצא כי שמר צורת הענינים על הסדר הראוי כפי מה שמחייב
אותו הדבר לשלמות כוונתו בהכור הזה. איש איש מדבר כפי
תכונתו אשר יחד לו. והוכוח יעלה במעלות בטבע ענינו
תחלתו רכות, ואח"כ קשה, קשה, כפי התגבר חוץ המתוכחים
תתחזק הטענה.

איוב הוא הראש והעקר, טענותיו רבות וחזקות, ויותר
משלכות במדע ותכונה על טענות חבריו. והוא נכון
המיד להשיב על שלשת רעים אליפו בלדו וצופר הסותרים את
דבריו חליפות פעם זה ופעם זה. והוא מנצה אותם זה אחר
זה. כל דבריו מראשו ועד סופו כאיש צדיק, תכונתו טובה
גוח לכעוס ונוח לרצות, אמיץ כה לסבול יסורים ועומד בצדקו.
ואם יהרף כה וכה מלים לא כן בחמת רוחו, על הידיעה על
ההשגחה

השגחה עד מהרה ינחם וישוב ויתקן המעות אשר עכש כלשונו .
פתח דברי מענהו לרוב כחאניה וקינה ופוסק בדברים מעוררים
חנינה וחמלה .

אליפז הראשון מעוני איוב . ראשית דבריו דברי תנחומים וחמלה .
כי מי לא יהמול על סוכל יסורים קשים כי ידבר במר
נפשו , ומי לא ישא לדבריו מעט קט , אך אחת אחת יהפכו
דבריו לקשות . וישוב כמסתפק בצדקת איוב , וילט חשר כסתר
דבריו , עד אחרונה , יסיר המסוה מעל פניו , ולא יכסה דבריו עוד
באדרת ההעלמה . ויוכה איוב ביד רמה בדברי דפי ויחייב אותו ,
כי אולתו סלף דרכו ועל יי יזעף לבו . ובכל מענה ומענה
יעיר און השומעים להקשיב אל דבריו כי גדולות ונצורות אתו
מידעות רמות :

בלדר כאשר הוא יוצא נצב לקראת איוב , כבר מרה נפש
המתוכחים . והתהממו הלככות והשתערו הרוחות ,
ובזעף וועם לא היה עת עוד להויל כטל אמרי נעם ודברי נחת
בראשית דבריו כאלפז שקדם לו , וככל זאת היה נשמר בתחלת
דבריו , ונכנס לדבר עם איוב בדברי טעם ובתנאי אם יסוריו
כדבריו בלי פשע קדם להם , אזי רב טוב צפון לו . וגמול טוב
על פי פעלו . אך בהתגבר הוכוה , ידבר קשות על הנגש והמענה
הזה , מאין חמלה וחנינה , וגם התנאי שהתנה בראשונה ימיש
ממנו , ויחליט בהחלט גמור , כי יסוריו על פי פעלו , וכי
למענהו לא ישתנו סדרי הבריאה , ואם אחרית כל הרשעים
רעה , למה זה יתרעם על גורלו , ואיכה יקוה טוב . ומצייר
עם זה אחריות הרשעים באכזריות המה מאד , וישים דמיון רעתם
לרעות איוב . וכמענהו האחרון לא יחדש דבר , כאלו לא נשאר
לו דבר מה שלא הבר . אך גוער הוא בנויפה במדכא .

צופר הוא הקל שבהם ולא השיגה מעלתו למעלת חביריו
שקדמוהו , בטענות ומליצות , וכמו הד הרים הוא רק
כופל ושונה דברי בלדר , ולהוסיף נופך משלו הוא מפרו ומגדיל
דבריו ומרחיבם בלי חדש דבר , ועל אשר לא עצר כח להתווכח

כאמרי

באמרי דעת ותכונה. הנה הוא הראשון אשר נוור אהור מהתוכח ומשים יד למו פיו.

י'ש מחלקים הויכוחים בשלש מהלקות. המחלקה הא' מן פרשה ד' עד טו. והב' מן טז, עד כב. והג' מן כב עד כו. בוכוח הראשון הגיע איוב בטענתו להראות לחבריו, כי אין להם יתרון עליו מאומה. ואין דבר אשר ידעו ונעלם ממנו. ע"כ אינם ראויים להשיב על דבריו ולשכך כל תלונותיו וישם משפטו אל אלהים כאמרו: **אולם אני אל כדו אדבר, ופונת אל אל חספן וכל מערכי דבריו נגד השם ית'.** הוכוח השני הוא הקשה. ובו יסתכנו הטענות בתכלית החזק, בו יגיע איוב בחזק מרירות נפשו להחליט כי רק דרך רשעים צלחה. שלו כל כונני כגד (שם כא, ו) מדוע נכעים יחיו עסקו גם גגרו חיל וגו'. צופר יבקש לסתור דבריו, אך כבר מרה נפש איוב מתת אל דבריו און שומעת. ובפרשה כ"ד בספורו ממעשי הרשעים ונכל זאת דרכם צלחה. כופל איוב לחזק דבריו אשר החליט בפרשה כא. בלוד משיב דבריו במענה קצר (שם כה) אין אומר ואין דברים, ואיוב נשאר המנצח את חבריו, וכמו אריה כפריץ חיות הוא דורך על כמתי חבריו אשר נצח. אז נחה שקטה רוח חמתו. ומתחרט על דבריו אשר דבר משלות הרשעים. ומחליט הפכו (שם כז, ח) כי מה מקום חנף וגו' סזעקתו ישמע אל וגו' וכל הענין שם. ומוסיף מליצה במשלים נשגבים העטרים את כל הספר: ומסיים (שם כח, כח) הן ידאט יי חכמה וסוד מדע גינה. ובשלש פרשיות שאחריו, שב להזכיר גדולתו שהיתה לו, והצלחתו כימי נעוריו, וצדקותיו אשר עשה, ואיכה נהפך עליו הגלגל עתה.

אליהו גם הוא איש מפלא בחכמה, אך לא עמד כנפשו לדבר לפני הישישים והוא איש צעיר. עדי נדמו הם ואיוב היה המנצח. אז יצא הוא לקראת איוב, והוא חשב בלבו ביתרון חכמתו לנצח את איוב יותר מחבריו. והיה מנקש פעם אחר פעם שיערב איוב עמו בוכוח, ואיוב מחריש ולא חש להשיב על דבריו, ובדבריו הראשונים מנהגו לתפוס איזה דברים מדבר איוב

איוב וסותר אותם . והוא אף שאיננו מחייב את איוב להחליט
 כחביריו שהוא פועל עול והרשע במעשיו . הגה הוא מחייב
 אותו מצד הצדיקו משפטי השם . ואח"כ ירחיב מליצה כנוראות
 פעולות השם . ולמה שהית' אחת מהסתירו' שסתר אליהו את
 איוב על בקשתו שיתערב השם עמו להתוכח פנים אל פנים .
 ואמר כי לא ידבר אל עם אדם כהקיץ אך בהלום ידבר בו , ויגל
 אזנו למוסר , על זה בא מענה מאת השם בעצמו אל איוב .
 כסותר דברי אליהו ומשים קנצי למליו .

במענה השם את איוב , איננו בא לחייב את איוב ולהאשים
 אותו , אחרי שאמר ותסיתני בו לכלעו חנם . גם
 לא בא כמתנצל על עונתו אותו , כי מה אנוש כי יפקד על
 דרכי ה' והשב עם קונהו לבקש מאתו דין וחשבון על מעשיו .
 אבל מה שיטעון השם עליו , הוא שיהשכחו לרמת רוח באדם
 המבקש להדור בעצת ה' ובמנהגו את העולם , ולזה יפתח כל
 אוצרות היצירה לפניו . וישים לפניו שאלות משאלות שונות
 בפלאי היצורים להראותו את גדל תפארת חכמתו ועמק העיון
 וסתרי תעלומותיו הנשגבות , אשר קצרה שכל אנוש להשיג
 מהם אחת מני אלף , וכי הכל מסודר על סדור הטוב והמועיל,
 ואולת היא מאדם לחקור משפטי השם ודרכיו מקצר המשיג
 ועמק המושג . והוא מה שאמר המליץ ותכלית מה שנרע
 שלא נדע וכו' כי זה חלקנו מכל עמל ההשתכלות , וידיעת
 ההשקפה . וכזה נתח הקשר הגדול אשר נאהו בסנך החבל
 הגדול האדון בתרין ראשין , הידיעה מקצה מזה וההשגחה
 מקצה מזה . נעם הור יופי מליצת הספר מרגש בלב אך בפה
 אין לבטא באמר ודברים .

(ה) מי כותב הספר ובאיזה לשון נכתב

כל הקירה והקירה אשר נשתול לדעת בספר הזה יש בה
 ספקות ודעות חלוקות , אשר אין להכריע בהחלטה

גמורה .

גמורה • מי מן הרעות צדק • וכן הענין בחקירה הזאת מי כתב ספר איוב ובאיזה לשון נכתב • דעת ההכמים בתל' (בב"ב יד) ^{תפא נחנ ספרו וספר איוב} • ולא יכל זה להיות דעת מסכמת • כי לפי האומר איוב בימי אחשוורוש היה • וכדומה מן המאחרים מציאותו • אי איפשר להסכים שמשם כתב ספרו •

אמנם אם להכמה נקרא • ולהכונה נתן קול • ואל הרגשתינו נשמע • אשר כלם יעידון ויגידון על קדמות הספר ועל עתיק ימיו • ובימים הקדמונים האלה לא נמצא איש ראוי ומכשר לכתוב ספר יקר כזה • ובמליצה נשגבה כזאת יותר ממשם איש האלהים • ויאות הספר הזה להתיחס עליו •

אפס אם היה משה מחברו מעיקרו • וממשל משליו • בגוף לשון עברית • או לא היה הוא מחברו • כי אם מעתיקו מלשון ללשון • הוא שאלה אחרת • ואשר מביא למעיין על הספק הזה • א' אלו היה משה מחברו מעיקרו • היה בוחר בבני יעקב בחיריו לשום הרברים האלה בפיהם • ולא באנשים אשר לא מבני ישראל המה • וכן לא היה יכול להאפק מהזכיר בו דבר מאבות העולם ומחקי האלהים ותורותיו • ב' אלו היה גוף הספר לשון עברית • אי מזה ערב רב מלות ערביות אשר השתרגו עלו במליצות הספר • אשר זה מורה כי לא נעשה הספר על טהרת לשון עברית •

ומה שגראה נכון כי גוף הספר היה כתוב בלשון ערבי או בל' ארמית הקרובה לה • ומשה היה המעתיק הספר הזה אל

לשון עברית • מעשה ידי אמן • ורק הוא ולא אחר היה יכל לאמן את ידיו • לכוין המליצה המורקת משפה אל שפה ולא פג טעמה יריחה לא נמו • ואולי היא יותר צחה ונשגבה מגוף הספר • ושכל את מליצתו כל כך עד שאין להכיר בה העתקה • וגם הרב ר' אברהם בן עזרא • נטה דעתו לאמר על הספר הזה שהוא העתקה • וכתב (איוב כ' יא) • והקרוב אלי כי הוא ספר מתורגם על כן הוא קשה בפירושו כדרך כל ספר מתורגם • ומלשון התל' אין להביא סתירה על זה • כי כבר שניתי ושלשתי בחבור הזה • כי כאמדם בתל' פלוני

פלוני כתב ס' פלוני אין דעתם שהוא מחברו מעקרו, אבל הכוונת
 שהוא המסדר הספר ומכוונו לחבור שלם, וכן כאן כאשר אמרו
 משה כתב ספר איוב כוונתם שהוא מעתיקו.

זמה שנראה לי עוד בזה, כי למה שבספור שבראש הספר
 ובספור שהוא מאסף לספר, לבר נזכר שם הוי"ה אבל
 בתוך הספר, נזכרו כל השמות, אל, אלוה, שדי, וכו' ושם הוי"ה
 לא נודע בו, שפמתי משפט צדק, כי הספור שבראש ובסוף הוא
 שכתב משה בעצמו, ע"כ יזכיר השם הוי"ה. כי הוא ידע את
 שמו, אבל בתוך הספר שהיו חמדברים אנשים לא מבני ישראל
 המה, והמה לא ידעו שם השם, וגם את שמו לא נשאו על שפתם:
 ועם זה נשלם מה ששערתי לשים מבוא לספר הזה:

יום ו' כב אדר תקס"ט

דניאל

(א) מציאות דניאל ומקומו.

השלם דניאל, אשר הספר נקרא על שמו, הוא אחד מן הגולים הראשנים בימי יהויקים, אשר כפי עדות ספרו (דניאל א, א) היה בשנת שלש ליהויקים. ולפי שהחשבון הזה סותר לחשבון הקודם בירמיה (כה, א) כשנה הרביעית ליהויקים היא השנה הראשנית לנ"ג, אמרו בסדר עולם פכ"ה, וו"ל. בשנת שלש וגו'. איפשר לומר כן, והלא הוא מלך בשנת ד' ליהויקים? ומה ת"ל בשנת שלש ליהויקים? אלא שנת שלש למרדו. כי (שם פכ"ד) שנה ראשנה (למלכות נ"ג) כבשנינוה, ונייה עלה וכבש את יהויקים, ויהי לו עבד שלש שנים. ומרד בו ג' שנים, ובשנת ג' למרדו (שהוא שנת ח' לנ"ג) כבש אותו, והגלה הרבה מזרע המלוכה ומרבי העם ודניאל פזוכם. אבל הראב"ע כתב כפי פשט הכתוב, בשנת שלש ליהויקים. הנוכח בראש הספר כמשמעו. ואין זה סותר לחשבון הנוכח בירמיהו, כי שנת שלש בין ג' וד' והיא השנה הראשנה לנ"ג. הגלה יהויקים כבלה ודניאל עמו, ועמד שם שנה, ונכנע מפניו ושכ לארצו, ועבדו ג' שנים ומרד בו ג' שנים, וכבשו שנית, ויהי לפי' דניאל גולה בשנת אחת לנ"ג. ואמר עוד, כי דניאל בן ט"ו שנה כאשר נבחר להיות מן הילדים העומדים בהיכל המלך. ושם ילדים כמו והוא גער, על בן שבע עשרה שנה. וכל מה שסופר

שסופר נומנו, לא נודע שם אבותיו ויחס שבטו ועיר מולדתו
 זולתי שהוא ושלשת חבריו, הנניה מישאל ועזריה, נשאו מכל
 בני גילם, באשר עשר ידח להם בכל הכמה ומדע, ומכלם
 התנוסס דניאל, וכאשר עמד לפני המלך נשא הן בעיניו, והסב
 שמו כלטשאצר, כמנהג מלכי קדם (בראשי' מט, מה, אסתר
 ב, ז. ד"ה א לו ד). ובשנת שלש הוקם על מלאכת עבודת
 המלך, ובשנה הרביעית, היה ראש המשנים למלך, וחצליח
 בימי ג' המלכים האלה, נ"ג אויל מרדך, ובלשאצר, וגם אחרי
 נפסקה מלכות בבל ועמדו מלכי פרס על בכל, הוקם על כל
 מלכות בבל (דניאל י, ד) ועוד בשנת שלש לכרש מלך פרס
 (שם י, א) נזכר החזון אשר נראה אליו, ויהיה אז לפי חשבון
 ס"ע (אשר גלה בשמונה לנ"ג) בן עח שנים, ולדעת מפרשי
 הפשט בן פה שנים, אחרי ההנחה שהיה בן טו שנים בזמן
 גלותו, כי מלכות בבל משנת א' לנ"ג עד שנת א' לכרשע' שנים
 כמבואר במה שיבוא. ועד אנה האריך ימים? ואיך מת ואנה
 נקבר, לא ידענו מאלה דבר, כי לפי סברה הישרה, לא עלה עם
 הגולה ברשום כרש, ע"י זרבבל מפני זקנותו, כי לא היה מחקיש
 הסופר מהעלות בין שמות העולים שם האיש המפאר בכל אנשי
 דורו ביראה ובחכמה, כאשר מוזכר יהוקאל שמו לשם ולתהלה,
 למשל ולמופת בהכמה וביראה, ופי' כלם סאנסים סאלס נסוכס נח
 דניאל ואיוז (יחזק' יד, יד) כנס חכס חסס מדניאל (שם כח, ג).

ב) עניני הספר והדברים הנכללים בו.

דע כי אין שווי ויחס, וערך ודמיון בין הספר הזה, לספרי
 הנביאים שקדמו לו ישעי' ירמי' ויחזקאל לא בלשון ומליצה,
 ולא בינוני. כי הלשון בלולה חצי מדבר יהודית וחצי מדבר כשדית,
 ומן המליצה לא תמצא זולתי תתפלה על אריכות הגלות, ובענין,
 לא תמצא בו, תוכחות, אזהרות, ויעודים, פרענות או נחמות,
 כנאלה שזכרתי. ונוכל לחלק את הספר לפי חלוק עניניו לשנים
 חלקים נבדלים. החלק הא' מראשו ועד פרשה ז' ענין לבד,
 והחלק הב' מפרשה ז' עד סופו ענין לבד, החלק הא' רובו ארמית
 כולל

כולל ספורים מתייחסים על מלכי בבל, נבחינת מה שהם מצטרפים
 על דניאל ושלת הבירוי. והספורים האלה מקולעים במסות
 גדולות ואותות ומופתים אשר נעשו לארבעת בני אלהים האלה
 בקנאתם לאלהים, אשר לא נראו ולא נבראו לכל מלכי יהודה
 וישראל מידי שבתם על אדמתם. והספורים הנאים בו פרשיות
 הראשונות, אינם כשאר הספורים, המתיחסים זה על זה בזמן
 וסבה, ובהמשך קדימה ואיחור, אבל כל פרשה ספור בפני עצמו,
 שאין לה התלות והמשך למה שקדם, ולא הקדמה והתחלה
 למה שאחרי כן. והחלק הב' מפרשה ז' עד סופו יקר ונשגב
 בענינו, כי הוא כולל חזיונות, ומראות נבואות, רוממות על סזרי
 תעלומות מוקרי לאמים, והאותיות אשר תבאנה למרחוק, ואף
 כי החזיונות האלה מלכשות בציורים ובכנויים אשר יקשה לפתור
 חידת משליו, כפרטי הציורים והכנויים, עקר עניני החזיונות
 האלה, רוממות על ממשלת ארבע מלכיות, אשר עמדו זה אחר
 זה, בבל, פרס, יון, ורומי. ולאם מלאם יאמץ, כשזה קם זה
 נופל. ואשר מובה לספר ומרחיב יותר בפרטי ענינו, הוא קורות
 מלכי יון, כאשר הצו מלכות אלכסנדר הגדול אחרי מותו,
 והשתעוות המלכים האלה ומלהמותם, ולהץ היהודים הפזורים
 בארצות האלה ע"י השעורוי הזאת, וראשי הצורים אנטיוכס
 עפיפוס, ותקומת העם ע"י לבישת רוח ה' את מתתיהו השמנאי
 ובניו. ע"כ לא ימלט הקורא בספר הזה להבין דבריו, מבלתי
 העזר בקריאת דברי הימים לכני השמנאי, הנקרא מכבי, ודברי
 הימים האלה נעלמו מעיני עדת ישראל עד היום הזה, מאז
 נדחקו ונכלאו מכוא במספר ספרי הקדש, כשאר ספרים ממדרגה
 הזאת, והמפרשים אשר ידעו מהסורם, בקשו מפלט להם בספר
 יוספין. אשר כל דבריו לקוחים מספרי החשמונים הנזכרים, (ואם
 יחוק ה' חילי ויוסיף לי אמן, אוציא לאור חבורי ימות עולם.
 מכריאת ש"ו עד הרבן בית שני, שם יבואו כל ספורי הענינים
 האלה בהרחבת ענינים, והמה יפוצו לך אור לבאור דברי הספר
 הזה). ומלכד זה, יבוא בו הפלה זכה ההפלה הקדוש על איחור

השובת הגולה ובנין הבית אשר הגיע קצו לפי חשבוננו אשר
 הבין מיעוד הנביא ירמ'י. והמלאך מודיעו אמתת הקץ.
 ולפי שהחיונית האלה צופות למרחוק, ומגידים תעלומות
 סתרי הקורות הנאות אחרי שנים רבות, והמה כתובים
 בתכלית ההעלמה והסתור ודמוים וכנויים, ע"כ מקריחם כמקרה
 כל משל וחידה, הרכה פותרים קופצים עליהם לפתור אותם על
 עיניים מעינינים שונים. וכל מעשה ממעשי עולם היקרים אשר
 היה בזמן מן הזמנים, יבקשו לו יתד או פנה בדניאל, לתלות
 הענין בו אשר ירמוז עליו. וכן יבקשו בו קץ וגאולה האחרונה,
 וכל אשר יעבור תחת שבט הזמן עד סוף הדורות, וכאשר העיני
 הוא בעצמו: יכענו נזים להעמיד בחזון יתנודו ויתלננו וגו' והמטכילים
 ינינו (שם יב, י).

וגם מבלעדי אלה, נבדל החלק הראשון בספר מן החלק האחרון
 הכול גדול. וזה כי נהפשה דרכי הספורים הנאים בו' פרשיות
 הראשנות ונחקרה אותם בהשקפה עיונית, יעלו שאלות וספקות
 עליהם בלבבנו. ונלאינו למצא פתה כל השוכה לישב אותם
 להשקיט רוחנו. משא"כ בו' פרשיות האחרונות.

א) פתה הספר בל' עברית ומשנה לשונו לל' ארמית (מן
 פרשה ב, ד, עד פ' ה), ואח"כ הוור ללשונו
 העברית? היאמר אומר כי הספורים המתיחסים למלכי בבל
 יספר בל' ארמית, הלא חבד הספר ליהודים, היה לו לכתוב אל
 היהודים ככתבם וכלשונם!

ב) מה זה היה לנבוכדנאצר מלך גדול וחכם גבור נוצח,
 אשר לבנו כה נהפך פתאם, לבקש מאת חכמיו,
 להגיד לו החלום אשר שכה, כי אשר הסכן הסכינו מעולם,
 לפתור לו הלומותיו אשר יגיד להם, ולא שידע ואת אשר בלבנו?
 ומלכד השאלה אשר לא מחכמה שאל, כטפש, הוא בא עליהם
 בעקיפין, לבלתי נתון להם זמן, אך באם לא יגידו לו ער כוא
 השמש יבתר אותם לבתרים ובתיהם ישרף עליהם באש, הנה
 ייחס לו ב' תכונות אלה מלך אכזר עריץ וטפש, אשר כל
 הספורים הנאים עליו זולת זה בלתי מסכימים עליהם.

ג) הספור

ד נ י א ל

ג) הספור כפרשה ג' מן צלם הוהב אשר עשה גבהו ששים
אמה ועביו שש אמות, אין זה ערך לפי הכמת

השעור והמדות, ורבים יתמהו על זהב הרב אשר יעלה לצלם
יחד מאלף ושלש מאות פעמים אלף אפים דנרי וזהב 1300,000,000.

ד) במלשינות שהלשינו שרי המלך לא נזכרו, כי אם הנניה
מישאל ועזריה, שלא רצו לסגד לצלמא,

והניאל היכן היה? הלא הוא מן היושבים ראשנה במלכות,
ועיני שרי המלך נשואות יותר אליו את אשר יעשה, והאיש
אשר לא התגאל בפת כג המלך אף כי יסגד לצלמא. והחכם
הראב"ע הרגיש בזה, ואמר כי פחדו להזכירו אחרי אשר ידעו,
כי המלך הקריב לפניו ניהוחין כאשר יעשה לאלהיו. הן לו יהי
כדבריו, הלא יפלא על דניאל אשר שמע על שלשת הדבריו,
שהם בסכנה גדולה, והמה מוצאים להשרף, והוא כמהריש,
ולא עמד על נפשם להציל אותם, כגדלו ותקפו אשר לו בעיני
המלך. ומה שהוא מן התמה נ"כ על נ"ג, הלא הוא אשר אמר
בפרשה הקודם, מן קשט די אלהכון הוא אלה אלהין, ואיך
נהפך לבנו עתה לבקש נפשות האנשים הקדושים עובדי אלהי
אלהים, על אשר לא סגדו לפסל? מכל זה נראה כי היה כלכל
המחשבה גם טרם נטרד מן האנשים.

ה) בפרשה הד' יספר: כאשר ראה נ"ג שנית הלום מנהיל
ומבעיה מאד, והיה חרד מאד לדעת פתרונו,

והיה מצוה להביא לפניו ראשונה כל חכימי ככל, ויספר להם
הלומו ואין פותר אותו, ובאחרונה בא דניאל ופתה לו. הלא
נפלאה היא בעינינו, האיש אשר ידעו מלפנים לשם ולתהלה
וליתרון מעלות ידיעתו על כל חכמיוע"י פתרון החלום הראשון.
ואשר שמו רב סגנין על כל חכימי ככל, אותו עזב ושם פניו
לשאר חכמיו, עד לאחרונה, שלא מצא מענה בפיהם. הלא
שאל ישאל אותו בראשונה? ואם נפשנו לומר כי גורת המלך
בסתם, עני כ"ס ע"ס להנעל קדמי לכל חכמיו 333. ודניאל מוכן בכלל
דברו להיותו הראש, אם כן בוודאי הגיעה מצות המלך ראשונה
אל הראש הממונה, וחיה לו לכוא בראש הקרואים כמנהג
ונימוס.

ונימוס, ואיך באו החכמים האלה לברם ודניאל רב חרטומא
 בל עמם? — והזרות אשר באו בספור החלום, איך אילן אסור
 בכבלי ברזל, ואוכל עשב הארץ, ולב אגש סר ממנו. אך בחלום
 אין זה זרות כי ההלומות שוא יברו, וירכיבו מושגים נמנעי
 הרבכה נמציאות, אך אשר יספר כי נ"נ נטרד ז' שנים מאנשים
 ואין עורר במשך השנים האלה על כסא ושכט, אשר פנוי זמן
 רב כזה, ואיך השיבו אח"כ על כסא ממלכה, איש אשר היה
 כעיר פרא, גם המה לנפלאות הספור יחשבו.

ו) בפרשה ה' יסופר: בלשצאר שלח יד בכלי בית אלהים
 לשתות בהם, והנה יד שלוחה מן השמים, כתבה
 באצבע אלהים שלש מלות לקבל נכרשתא, עליהם פהרו ורעדו
 המלך והשרים, ובא דניאל ופתר אותם על מפלת בבל, והלבישו
 אותו ארגמן והכריו עליו לשלט בשליש מלכות. והכל היה
 כלילה אחד ובלילה ההוא כבש כורש את העיר (כמסופר במבוא
 לס' ישעי') ונהרג בלשצאר ודריוש קבל המלכות. ועתה מה כל
 החרדה הזאת, ולמה כל הנפלאות האלה ללא דבר? אם לחזהיר
 הלא כבר גגורה הגזרה שימות. אם לענש הלא נהרג בו כלילה.
 ומה יסכן להודיע דבר שתיים ושלוש שעות לפני בואו? ואם
 להודיע בו יד ה', אם זה יהיה פרי הפלא הזה, הלא עיקר חסר
 מן הספר? ומתי הכריו הכרוז, ומתי ישלט דניאל, אשר כל
 אלה כקיקיון דיונה אשר בן לילה היה שליט ובין לילה אבד
 בלשצאר.

ז) הספוח אשר בפרשה ו': פתו שרי המלך את דריוש, ויפת
 לחת דת, אשר בכל מאה ועשרים מדינות המלך,
 כל שלשים יום לא יתפלל איש לאלהים ולא יבקש דבר ממי
 שיהיה בלתי אם מאת המלך לבדו, וכ"ז להכשיל בו דניאל מקנאתם
 בו על גדולתו. מלבד שהוא קשה, כי יצא דבר מלכות כזה מפי
 מלך כשר וחכם אשר מפרסם בהם הזקן הזה, הדת בעצמו
 כמעט נמנע הקיום, ואיכה כל איש אשר יהיה לו דבר מקצה
 הארץ ועד קצהו, אשר יכל לשאל מאת דעהו ומשכנו הקרוב
 אל ביתו, הוא יבוא לפני המלך ולשאל מאתו? ואיך ישמע המלך
 כלם.

כלם, ואיכה יוכל למלאת משאלות כלם. — ואיך לא ירא המלך מחטוא לאלהים ומענשו במנעו רכבות עם מהודות לו ומהתפלל אליו שלשים יום, ואיך המלך הזה, אשר כשת באמונה באל עליון באמרו לדניאל. חלכך די חנת פלח ליה נמריח פוח ימזניך. והוא ימנע מהתפלל אליו, הלא זה סתירה בעצמו.

והנה כל הנסים והנפלאו' והאותות והמופתים הנבאים בו תכופים זה אחר זה, אשר אין ספר מספרי הנביאים וולתו מרכה בהם, ואם הוא גדול יתר הרבה מאד מזה, לא המה נפלאות הם בעינינו, כי היד ח' תקצר! אך הסבות אשר הסבו אותם המה דלו מלב אנוש נעו מהשיגם. ואל נא תשים אשים נפשי, באשר הנאתי שאלות על בלי מצוא היתרם די ספוקם, כי טבע העיון הביאני לזה, לפתוח פתח למעיין אולי ימצא תשובות עליהם, כמאמר אריסטו בספרו שמים ועולם, עלינו להודות לראשונים המתחילים בחקירות, אף שלא עמדו על האמת הנה עמדו על הערת הספקות. ולולא הם המתחילים בחקירה לא היינו אנחנו משלימים אותה ע"כ.

אפס כל זרות וקושיות חרלו עם התחלת פרשה זו והלאה, כי כל עניינו, אם שהם כוללים תעלומות סתרי המעשים, אשר אין לאל יד כל אדם להבינם, מפני יוקר הדברים הנשגבים אשר לא נתנו לגלות לכל איש. מפני עומק המושג, אבל דברים מתנגדים אל השערת השכל הישר אין בהם, כי ענין אחר לדבר חרל הידיעה מפני קוצר המשיג ועומק המושג, ובין דבר נגלה נדמה מתנגד להשערת השכל הישר.

ועתה אחרי הכחינות האלה, הדין גוזר ומחייב אותנו לחקור איכה היה הדבר הזה, אשר דברי ספר אחר קצתו קשת וזר, וקצתו ישר ומקובל. אך להשקיט דעתנו בזה צריכים אנחנו לדרוש ולחור, מי כותב הספר ומי חבר ענינו. אם כלם מירי סופר אחר יצאו ואם אין. וכדרכנו מאז כן דרכנו גם עתה לשאל ראשנה את פי התלמוד, אמרו (בב"כ י"ד) אנשי כנה"ג כתבו יחזקאל ת"ע דניאל ע"כ. הנה שמו מסדר הספר הזה זמן רב מאוחר אחרי מות דניאל. ואיך נבין זאת כאשר יאמר פלגי כתב

ספר וולתו אשר קדם לו זמן רב, אין זאח כי אם מצא כתבים ולקוטים כתבם המחבר עצמו או ענינים מתיחסים עליו, וחבר אותם יחדו וסדר אותם לספר אחד, וכאשר זכינו לדין כי דניאל בעצמו לא סדר ספרו כאשר הוא בידינו, אם נשוב נחקור אם כל הפרשיות המה לשונו וכתב ידו, ונמצא, כי מה שהוא לשונו וכתב ידו הוא מפרשה ז' ואילך, אבל מה שהוא מפרשה א' עד ז' איננו לשונו ולא כתב ידו, אבל צרף המסדר-אותם אל ספרו בעבור שהם ענינים מתיחסים עליו, ממקרים אשר קרו לו ומועשים אשר עשה. והמופת הגדול המאמת זה, כי מראש הספר עד פרשה ז' הכל בל' נסתר, אבל מפרשה ז' והלאה בא הכל בל' מ"ב אנה דניאל (ואם יעלה בלבך לטעון על פרשה ז' על לשונו כי נמצא בה ליטנא משתמע לתרי אפי, וגם על אשר כתובה ארמית, הלא מפרשה ח' ואילך המופת חותך וצורך בלי תנאי) ואחרי בררי כל אלה, יחשוב החושב מה שיחשוב בו' פרשיות הראשונות אשר מראיהן עמק מן האור, לו יהי' מקצר בחינת המבחין אשר בעיניו עמד הנגע, לא יפגע בכבוד דניאל איש המודות, ולא יקצר בו דבר, ובעל הספר נקי. כי איש קדוש אשר רוח אלהים דבר בו ומלתו על לשונו כל היוצא מפיו נקי. ושמן דבר לא ימצא בו, והדברים הנטפלים ישפט השופט מה שישפוט — ואולי בעבור החלק הראשון הזה עלה גורל הספר לנו: במדרגת הכתובים, כי לפי מעלת החלק האחרון שבו היה ראוי במדרגת הנביאים, כי אין בכל הנביאים מגיד מראשית אחרית והאותיות אשר תבאנה למרחוק כמוהו.

אני טרם אכלה לדבר, ראיתי להעיר עוד על ב' ענינים, אשר לא ימלט כל קורא אשר יעבור אה הספר מהבדך בהם, אם לא ידע דעות הקדמונים כפי אשר הסכימו עליהם ואשר ביררו אותם, הא'. לכיון חשבון השנים הנזכר בספר הזה, לפי מה אשר רמו עליו ירמי' הנביא ע"ה' באמרו לפי מלאכת לנבל שבעים שנה אפקוד, ועל איזה אופן טעה דניאל אשר נדמה לו כי עבר הזמן, כן על כן היה בוכה ומתנפל, על איחור הגאולה, ומה דניאל לירי טעות בחשבון. הב', לדעת מספר שמונת מלכי פרס? ואיכה

ואיכה מלכו זה אחר זה, כי שמות דריוש, כורש, אחשורוש,
באו לפעמים בנויים למלכים שונים. וזה מה שמבלבל הכוונה
על בלי דעת, כמה מלכים עמדו לפרס ואיך מלכו זא"ו ועל
איזה מלך ועל איזה זמן הענין מכון.

אמנם המנוכה הא' איננה קשה ההתרה כ"כ, כי בזה יסכימו
סדר עולם (אשר התלמוד נמשך אחריו) עם ספר
הזכרונות דברי הימים למעשי עולם, כי מתחלה מלכות נבוכד
נאצר הגדול עד שנת אחת לכרש שבעים שנה, אך נוטים במספר
המלכים ושמורתם אשר מלכו בקרב הע' שנה האלה. לפי דעת
סדר עולם מלך נ"ג מ"ה שנה, אויל מרדך בנו כ"ג שנה בלשצאר
ב' שנים הרי ע' שנה לבבל. ולדעת סופרי דברי הימים מלך
נ"ג ג' שנים בחיי אביו ומ"ג שנה לברו, אויל מרדך בנו ב' שנים.
ואחריו נריגלאסר, ואחריו אָסר אָסר, והימים אשר מלכו המלכים
האלה בכלל ז' שנים ואח"כ מלך נבונאדי הוא בלשצאר ט"ז
שנים הרי ס"ח, ב' שנים צר כורש על בבל עד אשר לכד אותה
הרי ע' שנה. ודניאל כאשר ראה כי באה פקודת בבל ע"י פרס
השב שהוא זמן קץ לתשוכת הגולים ובנין הבית, כי הוא מנה
תחלת שבעים של גלות, מאז גלה יהויקים בראשונה, שהיתה
בשנת א' לנ"ג. אך לפי השכון המכוון, היתה התחלת שבעים
שנים מוזמן חרבן הבית. שהיתה י"ה שנים אח"כ. הא כיצד,
בשנת ג' ליהויקים היתה גלות הראשון של יהויקים, ומלך אח"כ
עוד ח' שנים, צדקיהו מלך אחריו י"א שנים וחרב הבית. הרי
משנה א' לנ"ג עד חרבן הבית בין י"ה וי"ט שנה, נמצא משבטלה
מלכות בבל היו נ"ב שנים לחרבן הבית. כרש שלח הגולים
הפשי והחלו בכנין הבית בשנת הא', ושבתו בשטנת צרי יהודה
ובנימין, והיה הכנין בטל ג' שנים של כרש, י"ד של אחשורוש,
ובשנת שחיס לדריוש בנו, (לדעת ס"ע) השלימו הכנין. תן שנה
לזות ולזה, כי ג' שנים של כרש מקוטעות. הרי שלמו ע' שנים
לחרבן הבית. ולזה באה הודעת המלאך מספר של שבעים
שבעים שהם ח"ץ שנה, מוזמן חרבן בית הראשון עד חרבן בית
שני

שני, כי ע' שנה חרב הבית הראשון ות"ך שנה עמד הבית השני
אשר חרב ע"י מלכי רומא.

אך המנוכה השניה היא יותר קשה ההתרה, כי יש הבדל
גדול במספר מלכי פרס, בין סדר עולם והתל' הנמשך
אחריו, ובין סופרי הזכרונות ממעשי עולם. לפי דעת הס"ע
והתל' לא היו לפרס כי אם ד' מלכים, והם דריוש המדאי, כרש
הפרסי, אחשורש, ודריוש בן אסתר, אותו כנש אלכסנדר מוקדן
ובטל מלכות פרס, וסמכו זה על מה שאמר דניאל (יא, ב)
הנה עוד שלשה ושלשים עומדים לפרס, מלבד דריוש. ועל השנות
השמות פעמים הרבה, כמו ארתהשסתא, ארתהששתא,
אמרו (בס"ע פ"ל, ובתל' ר"ה ג). כי שנים מן השמות תארים
לשם עצם פרטי דריוש. אכן לפי סופרי העמים בדברי הימים
למלכי מדי ופרס, עמדו י"ד מלכים לפרס, וכלם נקובים בשמותם.
בספריהם, וגם בהכרזי ימות עולם למלכי יהודה וישראל (נכון
בידי להוציא לאור בקרוב אם יגמר השם בעדי) תמצאם מפרשים
ואיכה יתישבו על סדר הזמן הנזכר במקראות. ולפי שהדרוש
הזה יותר הכרחי לברור לספרי עזרא ונחמיה. ע"כ קצרתיו בני הנה'
והנני מורה מקום לקורא אל מבוא לספר עזרא. שם ימצא את
אשר אותה נפשו לדעת בכרוז ענין הזה, לפי מה שיחייב אותו
הענין שם.

יום ג' כב טבת תקס"ט.

ע ז ר א

(א) יחס עזרא ותכונתו.

עזרא אשר הספר הזה נקרא על שמו. הוא מראשי יחסי הכהונה, כאשר זכר הוא עצמו שלשלת היוחסין שלו (עזרא ז, א — ה) מדור אל דור לפניו עד פינחס בן אלעזר בן אהרן. ואשר יש מקום עיון בזה, כי כמו שנזכר כאן שלשלת היחס מאהור לפניו ר"ל מן שרי' אבי עזרא עד פינחס, ליחס תולדות עזרא. כן נזכר שלשלת היחס הזה בעצמו. (ד"ה א ו, ד — טו) מהקודם אל המאוחר, ר"ל מפינחס עד שרי' ליחס תולדות יהוצדק בנו אבי יהושע הכהן הגדול, אשר יש לשפוט מזה בהשקפה הראשנה, כי עזרא ויהוצדק אחים בני איש אחד שריה. וזה מהנגד לסדר זמן מציאות עזרא, כי שריה מת בכבוש ירושלי' ע"י נ"ג (מ"ב כה, יח — כא). ויהוצדק בנו הלך בגולה (ד"ה א, טו). ואיך יתכן לפי סדר השנים, כי עזרא אשר עלה מבבל בשנת שבע למלכות ארתחשסתא (עזרא ז, א). שיהיה הוא בן שריה, כי לפחות שבכל החשבונות (אשר אוכיר להלן) מהרבן ירושלים עד שנת שבע לארתחשסתא יותר מע"ד שנים, אף כי לחשבונות אחרות אשר רוב הסופרים מסכימים עליהם, יהיה יותר ממאה שנה. ולמעומי בניסא עדיף משנאמר שהי איש ק"ג שנה או ר' שנים אם לא הוכירו הכתוב בפירוש. לזה הנכון לומר

לומר כי לא היה בן שריה ממש אבל בן בנו או בן בן בנו, וזה ממנהג הלשון ליחס איש יקר אחר אבי אב או אבי אבי האב ויותר, בהיותו איש מפאר, ומכליע ב' או ג' דורות בינתיים, ודומתו מרדכי בן יאיר בן קיש, כמה דורות נכלעו ביניהם. וכן כתב הרד"ק בחגי (א' א) פסוק: אל זכור בן שאלתיאל, ו"ל. וזכור לא היה בן שאלתיאל, אלא בן פדיה, ופדיה בן שאלתיאל כמ"ש בד"ה (א, ד, יח). אך בניבנים הרי הם כבנים, וזכר שאלתיאל אולי היה נכבד מפדיה, וכן הוא אומר זכריה בן עזרא והוא בן כרכי' בן עדוא ע"כ. וזה מה שמסיע לקיום הדעת כי עזרא לא היה בן שריה ממש. *) ועם זה מיושב ג"כ השנוי אחר אשר נמצא בין ב' מקומות היחס האלה, והוא כי בד"ה ו' דורות יותר, מבעזרא אשר קצר במספרם. או מפני השתוות השמות עזרי' אמריה, נפקדו הדורות בין אמריה הראשון ובין עזריה השני עיין עליו.

השם אשר האיש הזה מתאר בו, נבדל ומיוחד לו מכל זולתו, כי לא יכנהו בשם הרגיל לכנות עזרא הכהן, אבל מוסיף לו תאר מיוחד סופי שהיה וככה יכנהו המלך באגרת תקף שלו ספר דתא, והתאר הזה מעורר אותנו לפאר את האיש היקר הזה על מעשיו הגדולים אשר עשה לעמו, והתועלויות הגדולות אשר הועיל להם. ואם לא היה לא נביא ולא בן נביא, הלא הוא המחזיק והמקיים דברי הנביאים הראשנים והאחרונים, ומידו היו הם לנו, ולולא האיש המופת הזה, מי יודע אם לעת כואת היה זכרון לנו מהם ומספריהם, או אלו היה לנו ספרים. לא היו

מחוקים

(*) ועם זה נסתר ממילא השאלה אשר נמלא בהמיוחס לפיר"שי ד"ה א טו, וז"ל ומת שלח היה עזרא בן שריה הסופר כהן גדול, וכן אחיו יהושע בן יהולדק כיהן, זהו הטעם לפי כי יהושע עלה עם זרובבל כמה שנים קודם עזרא ע"כ. ולפי דעתי אין כאן קושי, והכוונה הזו לא חש לקמחי' לטית אל לנו כי לא יתכן היות עזרא אח ליהולדק עפ"י חשבון השנים — וכבר נודע לכל מעיין כי הפי' המיוחס לרש"י על ד"ה, איננו אמת, אבל איזה תלמיד תלה בחילן גדול, ואין כאן המקום לזכור זה.

מהזקים משמירת הטעות והשנוי והזיוף, וכדומה מן המקרים אשר יקרו לכתבים ישנים, הנעתקים מיד ליד מדור ודור, כמנהג סופרי העתים רושמים הדברים כפי הרצון, ולא כפי האמת תמיד. ודרכם לשבח ולגנות כפי נטיות לבנם, אל האהבה או אל השנאה לדבר. מכל פגעי התמורות האלה נשמרו ספרי הקדש אשר בידנו היום, על ידי עזרא סופר דהא כי ידיו רב לו בתורה ה' התמימה ועם נביאיו הקדשים נאמן. כי כתב וסדר הספרים האלה, וקבע דבריהם כדרכונת, ומסר אותם בסדר טהור ונקי ביד אנשי כנסת הגדולה שנמשכו אחריו, והמה נמסרים מדור דור. ומלבד אלה, הפליא לעשות תקנות וסיגים וגדרים לשמירת הדת, קבע תפלות וסדר מנהגים אשר על פיהם אנו היים עד היום הזה. ולע"ז בא מתאר (עזרא, ז, י) כי עזרא פניו נצנו לדש את תולת יי ולעשות וללמד זיכרתי חק ומשפט.

ב) מי זה ואיזה מלך ממלכי פרס הוא אשר בימי עליה עזרא מבבל.

אמנם מכל המעשים הגדולים האלה אשר עשה איש המופת הזה, לא נמצא זכר לו, מיום עלות הגולה הראשון בימי כורש, עד שנת ז' לארתחשסתא, אשר עלה עם שארית בני גולה מבבל. ויש אשר סיבדים כי הוא היה גם בתוך הנאים בראשונה מבבל ירושלים, אלא שלא נתפרסם שמו ומעשיו עד המעלה השניה, ולהלן אבאר מה שיש מן הראיות על כל אהר מב' הסברות, ומה שיש להכריע ביניהם, כי לא יתכן לגזור משפט בזה, בלתי אם יתברר בראשונה, מי הוא זה ארתחשסתא אשר עזרא עלה בימיו, וכמה יש מן השנים מן עליה הראשנה שבימי כרש עד ז' לארתחשסתא, כי אזי נראה למי מב' הסברות חשבון השנים יותר מכוון.

ואני טרם אחל לדבר בדרוש הזה, במחלקות מספר מלכי פרס, צריך אני להקדים דבר מכרח הידיעה מאד, אשר זולתו פתיחת הספר הזה כמעט סתום ועמום לקורא הספרים על הסדר, לדעת דברי הימים, ואיכה התגלגל הדבר שיצא העם משעבוד,

משעבוד, אשר היה לו תחת מלכי בבל, לגאולה ע"י מלכי פרס, ויקשה לו, מה ענין פרס לבבל. כי פתח הספר: ונשג אחת לנוכח מלך פרס, והספר אשר סיים לפניו אם הוא דניאל. לא נזכר בו כי אם: ציה צליליא קטול צלסאלז מלכא כסריא: ודריית מדיח קניל מלכותא (שם ה, ו). ואם הוא ד"ה אשר קדם לקרות לפני עזרא, גם שם לא נזכר כי אם: ויגל אח פסאליית מן סחרז אל צבל ויהיו לו ואל צניו ענדיס עד מלך מלכות פרס. ואשר לא ידע דברי הימים למלכי מדי ופרס, ואיכה הוסבה ממלכת בבל אל פרס, לא ידע חבור והמשך בין הענינים, והיה ראוי להשלים הסרון הידיעה הזאת ע"י ספור המלחמה שהיתה בין בבל לפרס, ואיכה נלכדה העיר בבל בהחבולת כורש, לולא כבר קדמתי להרחיב הספור בענין זה במבוא לספר ישעיה סי' ג' תדרשנו משם ותמצא כל מבוקשך, ואינני צריך לשנותו הנה, כי אם להוסיף מה שמיחס לענין הס' הזה, כי כורש אשר לכד את בבל הוא היה בן בת דרויש מלך מדי. אשר עליו נאמר (דניאל ו, א) ודרייש מדיח קניל מלכותא כנר ס"צ שניס, ולא האריך אח"כ ימים יותר משנה, ונתנה כתר בבל על ראש כורש נכדו. והוא אשר אמר: ונשגת אחת לנוכח. ועתה אשוב לדרוש ולתור אחרי דעות הקדמונים במספר מלכי פרס, מכורש ואילך ועד מלוך אלכסנדר הגדול, אשר כבש ממלכת פרס.

הן זה מחלוקת ישנה בין הסופרים הקדמונים ובעלי אסופות במספר מלכי פרס ושמותם ושנות מלכותם. אחד מרבה מספרם עד י"ד ואחד ממעיט אותם עד ו' ועד ד'. וטעם אפנים, ראשי בין הרי המחלקת האלה, אגיד, כי ד' שמות שונים נמצא במקרא מיוחדים למלכי פרס, דרויש, כרש, אחשוורוש ארתחשסתא. וג' מהם כפולים במציאות אחשוורוש, ודריוש וארתחשסתא, כי נמצא אחשוורוש אבי דרויש (דניאל ט, א) ואחשוורוש השני שאחר כורש (עזרא ד). וכן דרויש המדי (דניאל ט, א) ודריוש כונה הכית (עזרא ד, כו). וארתחשסתא לפני דרויש השני (שם ד, ו). וארתחשסתא שאחר דרויש השני (עזרא ז, א). ועתה דע כי ארתחשסתא איננו שם עצם פרטי,

כשאר השמות אבל הוא שם תאר מרכיב מב' מלות פרסיות -
 ארת מורה גדול, חשסתא, מורה נצחון, ובהרכבה נצחון גדול -
ועתה נשית פנינו ראשנה אל חכמי התלמי' כי להם משפט
 הנכורה, הנה הם הממעישים במספר מלכי פרס לא
 יותר מארבעה, וכה שמותם ומלכותם וסדר זמנם, דריוש המדי
 שנה, אחריו כורש ג' שנים, אחריו אחשורש בעל אסתר י"ד
 שנים, ואחריו דריוש בנו הנקרא ג"כ בעזרא ובנהמי' ארתחשסתא -
 בשתיים למלכו החלו בכנין הכית ונשלם בשנת שש - ובשנת שבע
 עלה עזרא מבבל - ובשנת עשרים עלה נחמיה ירושלם ועשה
 שם י"ב שנים מחקן החומות, ושם אל המלך ולקץ ימים נשאל
 לשוב ירושלים - והו העולה מס"ע ומהתל' הנמשך אחריו - אך
 הזרות אשר יפלו לפי החשבון הזה -

א) אם דריוש וארתחשסתא גוף אחד, למה זה מחיר כיד הסופר
 כותב ס' עזרא, אשר ער פרשה ז' מזכיר אותו בשם
 דריוש לבד, ומשם ואילך בשם ארתחשסתא לבד? וגם לשון
 הכתוב (עזרא ז, א) ואת הדברים האלה נמלכות ארתחשסתא, איננו
 נופל כי אם בהיות הדבור מגוף אחר, (ואף כי לפי מה שנאמר
 להלן, כי ער פרשה ז' דברי סופר אחר שלפני עזרא, יפלו ב'
 קושיות האלה - כי אין סגנון אחר עולה לב' סופרים, אך לפי
 דעתם לא ימצא מקום לדעה הזאת) - ועוד מלשון שנאמר (שם
 ד, יב) ומטעם כולם ודריוש וארתחשסתא מלך פרס, בוי"ו המחלקת -
 נשמע כי כל אחד מלך לבד - ועיין ראב"ע (דניאל יא, ב) -
 ועוד מאמר הבתוב (עזרא ד, ו-ז) ונמלכות אחשורוש נחלת מלכותו
 וגו', וימי ארתחשסתא כתב נשלם וגו' - מי זה הוא ארתחשסתא
 ואיזה הוא?

ב) מה שיש לו התלות והמשך עם הדעת הזאת כמנין המלכים,
 והוא זר וקשה כמוהו, הוא אמרס בס"ע פ"ל, ובתל'
 (ע"ז פ"ק דף ט) ל"ד שנה פשטה מלכות פרס בפני הנית - וכונן המספר
 הזה לא יתכן כי אם משנת שתיים לדריוש - ער ל"ב שנים
 המפורשים בנחמיה, והוסיפו לו ד' שנים מדעתם - ויהיו אלו ד'
 שנים שעשה מלחמה באלכסנדר אשר מת בה - וגם דברי זה
 מסכת

מסכם מהם, כי שמעון הצדיק יצא לקראת אלכסנדר בחלחמן עם דרוש, ויהי לפי' שמעון הצדיק דור שני לעזרא ולנחמיה, וכך הוא מונה אותם הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לסדר זרעים. וספר הקבלה להראב"ד, וכל הנמשכים אחריהם. הר"ש מקינון בס' הכריתות, והר"ב אברבנאל בהקדמת נחלת אבות, אך מה ישו איפוא במקרא מלא הנמצא בנחמיה (יב, י), וישוע (הוא יהושע בן יהוצבק) הוליד את יויקים ויוקים הוליד את יודע, ויודע הוליד את יונתן (נקרא למטה ג"כ יונתן) ויונתן הוליד את ידוע. והוא ידוע אבי שמעון הצדיק: וכל אלה היו כהנים גדולים. וכן פירש"י שם כל אל' שבמקרא זה היו כהנים גדולים. ואיכה נכליע ששה דורות מאבות לבנים בזמן מצמצם של ל"ד שנה, האם קמטו בלא עת! וכמו כן יקשה מתשעה דורות מנויות ליכני' מלך יהודה (ר"ה א, ג יו - כד) וכלם היו במשך מלכי פרס, כי ימי עזרא ונחמיה לא הגיעו לצמיחת קרן אלכסנדר. כמבואר כ"ז בארך בס' מאור עינים פל"ט ועיין במבוא לס' ד"ה. ומלבד כל אלה, אם נניח כי דרוש בן אסתר הי' המלך האחרון לפרס, יעות עלינו משפט אל. כי כורש אשר כרוח פיו לבד הרשה לבנות הבית וכטל בנינו אה"כ בשטנת הכותים, אמר עליו כס אמר ה' למשיחו לנדט אשר החזקתי זימיו לנד לפניו גוים (ישעי' מח). ודריוש בן לאותו צדקנית אסתר, והוא עזר ונדב להשלמת בנין הבית, וסער בחסד יד עזרא לעלות ירושלים לחזרות את עמו בדת אל, והקים את נחמיה לפחה וישלחהו ירושלים לבנות החומות. וכל הצדקות האלה לא עמדו לו במלהמתו. והוא ואשתו ואמו ואחותו נפלו שרוד ביד צר אלכסנדר מוקדק. היש נספה בלא משפט גדול מזה.

ועתה טרם נפנה אל הסופרים הקדמונים, נדעה נודפה לדעת דברי גדולי מפרשי המקרא, ונשמעה מה בפיהם גם הם. הרב ר' זרחיה הלוי בפ"ק דר"ה על מאמר למלכים למאי הילכתא, כתב בסיום דבריו וז"ל, זהו העולה בידינו לפי מדרש חכמים אבל הפי' הנכון לפי הפשט ז"ש, מטעם כורש דרוש ואחזחשסתא שלשה מלכים היו, כרש המתחיל ודריוש חמשלים

ע ז ר א

בנין הכית. וסמך ליה ארתחשסתא בונה הומות ירושלים. ואין זה הראשון אשר כתבו שטנה בימיו. ע"כ היוצא מכלל דבריו חמשה מלכי פרס. הרד"ק בסוף פי' חגי (ב ו) בפסוק אני מרעיש כתב וז"ל המלהמות האלה היו בימי דרוש או בימי ארתחשסתא המולך אחריו. ע"כ. והראב"ע בפ' דניאל (יא. ב) הביא בשם ר' משה כהן כי ו' מלכים היו לפרס. דרוש הוקן המרי, כרש הפרסי, אחשורוש, ארתחשסתא, דרוש השני שנבנת הכית בימיו, וארתחשסתא אשר בימיו עלו עזרא ונחמיה. הרי גם גדולים האלה ראו את הלחץ במעוט המספר ע"כ הוסיפו עליו. **ואחר** נגיש יוסיפון לרומים. העולה מדבריו, כי דרוש וכו' לכוזו בכל. וכמות דרוש מלך כורש לבדו, ובשנת הא' שלח הגולים חפשי ותחלו בבנין הכית ובמל' בשנת צרי יהודה ובנימין. ואחריו מלך קמביזוס בנו ו' שנים. וכמותו גברו משפחת המגו"ש ועכבו מלוך מלך שנה אחת. וימלך דרוש היס"ד אספיו בונה הכית. ואחריו מלך נסירסי הוא ארתחשסתא אשר עלה עזרא בימיו. ואחריו אחשורוש ארתחשסתא בעל אסתר. ובפ"ז שלו מזכיר דרוש האחרון אשר מת במלחמת אלכסנדר. הרי ו' אשר פרט, לפי שאין דרכו למנות מלכי פרס כמה היו. וולתי מה שמתחם לספוריו.

הסופר המפורסם לפרסים מונה מלכי ארצו על הסדר הזה. דרוש וכורש ב' שנים. ואחריו מות דרוש מלך כורש לבדו כ"ב שנים. אחשורוש הוא ארתחשסתא הראשון כ' שנים ולו שני בנים כורש ארטבאגו ודריוש ארוך היד, ורבו על המלוכה ו' חדשים, וגבר דרוש ארוך היד ומלך ל"ז שנה. ואחריו דרוש מימני"ן הוא ארתחשסתא הגדול נ"ה שנים ואחריו ארתחשסתא אוהו כ"ו שנים. ודריוש האחרון ו' שנים. סך הכל עשרה.

והעולה באהרונה, המרבה לספר חרי זה המשבח, איזוניוס סופר המפאר הוא מונה י"ד מלכים לפרס, ואחריו החזיקו כל הסופרים האהרונים, ואסדר לפניך שמותם ושנות מלכותם, (ואשר לא עלת' לו שנתו לא אביא במספר פי לא מעלה ולא מוריד). כורש הפרסי ל' שנה, ולד"ק ו' שנים, קמביזוס

שמונה שנים. ב' האחים מגו"ש ו' חדשים והם נמנים לשנה.
 דרוש היסדאספוס ל"ו שנים, כימיו נשלם הבית, אשר עבדו
 הצרים מ' שנה. אחשוורוש קטרקסס בנו ב' שנים. ארתחשסתא
 ארוך היד מ' שנה. דרוש נוט"ו י"ט שנה. ארתחשסתא מימנו
 בעל אסתר מ' שנה. ארתחשסתא אוהו כ"ו שנים. ארסיס בנו
 ד' שנים. דרוש האחרון ו' שנים. ואתה כשתדקק בדברי ג'
 סופרים האלה תמצא בעקר הענין דבריהם מכוונים, הממעיש
 אספ עשרה מלכים. ולו נתפוש הלשון האחרון, ונחשוב משנת
 א' לכודש ער שנת ז' לארתחשסתא ארוך היד שבו עלה עזרא
 הם מאה שנה. ועד נחמיה קי"ג שנה, וע"ז יתישב מה שנאמר
 (נחמ' ה, טו) והפחזם הלאטונים חקד לפני הכנידו על העם, רומז
 באצבע כי כמה פחות היו לפניו.

ג) מי כותב הספר הזה +

אשר נשאר עוד לברר, הספר הזה הנקרא על שם עזרא, אם
 נקרא כן לפי שהוא הכותב אותו, או נקרא כן על
 שם הענינים הנכללים בו מדברי עזרא ומעשיו אשר עשה, כמו
 שזכרנו במבוא לספר דניאל. והנה בתל' נמצא על זה שני
 מאמרים מתנגדים זה אל זה. במקום אחד אמרו (ב"ב י"ד עב)
 עזרא כתב ספרו וספר יחס של ד"ה עד לו. ובמקום אחר אמרו (חלק
 לג עב). מזכיר כל מילי דעזרא נחמ' בן חנני' אמדייטו. ולו נתפוס
 המאמר הראשון אינו מן ההכרח לומר, כי הוא הכותב כל
 הדברים המקוברים בספרו, כי זה דבר הנראה בעליל, כי זכר
 שמו ומעשיו רק מתחלת פרשה ז'. מאן עלותו מנכל, ולא
 היה נמצא בכל הדברים הנזכרים ונעשים בפרשיות הקודמות.
 על כן אף אם נאמר כי הוא כותב ספרו אשר מזכיר בו מעשיו,
 הדעת נוחנת כי הדברים הנזכרים ונעשים בירושלים לפני בואו
 שמה, משמנת צרי יהודה ובנימין והסד דרוש בתתו רשיום
 להשלים בנין הבית, כל הענינים האלה מצא רשום מידי סופר
 אשר כאן נמצא וכאן היה בכל המעשה, וספה אותם אל ספרו
 ושם אותם הקדמה לענין ספוריו ומעשיו. על כן העמיד אותם
 בכתבם

ככתבם וכלשונם בל' ארמית - אבל מה שכתב בעצמו בא בל'
 עברית ובל' מ"ב - וכל זה מה שאמרת ממציאות העתק ידי
 סופר אחר נופל רק על החלק שמפרשה ד' ועד ז' - אבל בג'
 פרשיות הראשונות יש לי סברות אחרות בהן, וזה, פרשה הא'
 המתחלת ונכנסת אחת לנכנס, בוי"ו מוסיף על ענין שלפניו, דעת
 דש"י בזה כי הוי"ו מוסב על ספר דניאל - על מה שנאמר נכנסת
 אחת למלכו - ואינני צריך להעיר על הדוחק שבסברא הזאת, אבל
 דעתי לומר כי הכותב הלך שני של דברי הימים הוא כותב
 הפרשה הזאת, כי שני פסוקים הראשונים שמתחיל הספר עורא
 בהם, הם שני פסוקים האחרונים של ספר ד"ה, והכותב כאשר
 סיים ד"ה, להמשיך הספור בסדר הזמן כפל ב' פסוקים האלה
 (ולמקצת הימים אחרי כתבי זאת, מצאתי כי כוונה דעתי בזה
 לדעת החכם דון יצחק אברבנאל, בהקדמת פירושו לס' שמואל,
 כי כוונה הראשונה של עורא שיהי' ספרו המשך לספר ד"ה),
 ג"כ בעדות ב' פסוקים האלה - אשר נעוץ תהלתו של עורא
 בסופו של ד"ה - ואם נקה דעת התלמוד (ב"ב י"ד עב) שאמרו
 ומאן אסקיה (ר"ל מי סיים ס' ד"ה) נהמי' בן הכליה, יצא לנו
 משפט כולל מתישב על הדעת, כי נהמיה אשר היה תכף אחר
 עורא ספה ס' עורא לחלק ראשון אל ספרו - ועשה הפרשה
 הראשונה התחלה לכלל הספורים הנאים בכ' הספרים, והוא
 ספור העליה הראשונה מכנל ברשום כורש - ותישב לי בזה
 למקצת המאמר הנזכר בחלק.

אבל שני דברים קשים לי והם צריכים עיון גדול לישבם -
 הא' יהיה כותב הסופר מי משניהם, למד' זה הפרשה
 השניה מספור יחוס העולים מכבל, כלה באה כפולה בספר
 נחמי' (ז' ו' - עג) כשנוי לשון קצת והכדל המספרים, כמנהג
 חרבה בענין אחד בא כפול בכ' ספרים מספרי הקדש, (כמו
 שירת דוד בש"ב כ"ג ובתהלי' יח - ודברים השנויים בספר ד"ה
 במספרי שמואל ומלכים) - ויותר תימה אם כותב ב' הספרים
 איש אחד כדעת התל' (בחלק). הב' והוא יותר נפלא עורא אשר
 כתב כל מעשיו הגדולים אשר עשה, מה זה כי חס מהזכיר
 המעשה

המעשה הגדול מכולם, והוא קריאת התורה לפני העם, בר"ח
 וחג הסוכות, ולמה זה החשה והיה כמחריש ולא הזכיר ממנו
 דבר, עד בוא נחמיה והעלה הספור ההוא כספרו (ח, א).
 היאמר אומר כי מעשה קריאת התורה לעיני העם, לא היה כי
 אם בזמן עלות נחמיה משושן לירושלים. ב' תשובות בדבר זה,
 הא' לו יהי כן. המעשה המיוחד לעזרא ראוי לבוא בעזרא. הב'
 היתכן או היעלה על חדעת. שיתאפק עזרא הסופר זמן רב
 כזה, משנת שבע למלכות ארתהשסתא עד שנת עשרים בו
 זה שלש עשרה שנה, לבלתי קרוא ספר תורה לעם, הלא זה
 הדבר אשר שלחו המלך להורות את עמו בדת אלהיו (עזרא
 ז, כה).

ומה שנראה לי בזה, כי עכ"פ ערוב פרשיות יש בכאן. כי כשתעיין
 במקראות, תמצא הלשון הזה כ"פ. וכל יבואל צעדיהם:
 ויגע החדש השביעי, ונני יבואל צעדים ויאספו העם נחיש אחר ירושלים,
 פעם אחד בעזרא כ ג, ופ"כ בנחמי' ז ח. ובב' המקומות נפסק
 המאמר לב' פרשיות, אך בעזרא התחלת הפרשה ויגע החדש השביעי,
 ובנחמי' התחלת הפרשה ויאספו העם. ועם זה החמשך שבס'
 עזרא עיני אחר, ושכספר נחמי' ענין אחר. ויש א"כ מקום עיון,
 מה המביא להספור או להמסדר הספר, לתלות בענין אחד
 מתיחס על זמן ידוע, הבא כפול בב' מקומות, לתלות בכל
 מקום המשך אחר? ואם יאמר אומר כי פרשה ח' שבס' נחמי'
 איננה המשך לזמן אשר לפניו, אבל הוא ענין בפני עצמו,
 ומאמר ונני יבואל צעדיהם הוא הפסק ספר היהם אשר אמר עליו
 (פרשה ז, ה) ויאמלא ספר היהם וגי', זה לא יתכן מב' פנים. הא'
 כי לאיזה תכלית, הביא כאן כל רשימת היחס הזה, ופוסק,
 על בלי הגיד מה הנדצה, כי עקר הכוונה היתה לישוב עיר
 ירושלים באנשי יחס, והיה לו לספח אליו פרשה י"א שהיא
 המשך הספור של יישוב ירושלים. הב' כי ענין קריאת התורה
 הנזכרת בפרשה ח' היתה באמת בחדש השביעי כחג הסוכות.
 ואם לחשך אדם. לומר כי החדש השביעי שבנחמי' הוא זמן
 אחר מאוחר הרבה מחדש השביעי הנזכר בעזרא. גם על זה יש
 ב'

עזרא

ב' תשובות. א) על מה זה נמשך פרט הזמן הזה שכנהמיה, אחרי שכל הענין שלפניו לא נזכר לא שנה ולא חדש ולא שבת? הב' מי לא חלי ולא מרגיש בסתירה אשר יפול במקראות. כי בעזרא (ג, ד) נאמר: ויעשו את חג הסוכות ככתוב וגו'. ובנחמיה (ח, יד - יז) נאמר אחרי אשר קרא עזרא בתורה: וימלכו כסוד וגו' אשר יסודו בני ישראל בסכות וגו', ויסודו בסכות כי לא עשו מימי יסודו כי כן בני ישראל וגו'. הרי משמע כי רק אחר קריאת התורה של עזרא הסופר חגנו הסכות פעם ראשונה, ואיך אמר בעזרא ויעשו חג הסכות ככתוב. שהיה זמן רב לפניו.

ומפני כל הקושיות האלה והסתירות האלה יביאני הכרח העיון לומר. כי כל הענין הנכלל בג' פרשיות ח' ט' י' שבספר נחמיה, אין שם מקומו זמנו, אבל מקומו בס' עזרא, ו' אחר פסוק ט, אחריו שזכר כי באחד לחדש החמישי בא אל ירושלים, נמשך ענין ויגע החדש השביעי וגו' ויאספו כל העם וגו', ויאמר לעזרא לסיני את ספר וגו', ואחריו שייך פסוק. כי עזרא יסודו לבנו לחדש וגו' (עזרא ז, י) ויניח עזרא הספר את הספר וגו', כל הענין עד פרשה י"א בנחמיה. ועל זה ההמשך בעזרא ט' א' וכללות כל אלה. (ד"ל קריאת התורה וקבלה באלה ובשבעה לקיים המצות). נגשו העמים לחמד לא נדלו העם, ומה שנאמר נחמיה ט' ב' וידלו זרע ישראל מכל בני נכר וגו', הוא כלל שאחריו פרט. וכל הענין מן: חס פלגן פכחון וגו' (עזרא יא, ער): ואת בית האלם (שם ח - לו) מקומו אחרי פסוק ו אשר בפרשה ז, אחרי שאמר וימן לו המלך וגו', וזה פלגן וגו' אמר נתן לו המלך וגו' עד פרשה ט, ומתחיל ויעלו בני ישראל וגו' (עזרא ז, י) וההמשך משם בנחמיה ח', עד פ' י"א - ואח"כ ההמשך פרשה ט שבעזרא. ועד כל הענינים על מקומם יבוא בשלום.

ואם ישיב לי איש אמרים. על אשר אמרתי כי כל הענין מן פרשה ח' שבס' נחמיה עד פרשה י"א כלו מיוחד לעזרא וכלה היה בשנה הראשונה לעלותו מבל כשנה השביעית לארתחשסתא. אם כן איפוא מה לשם נחמיה שזכרה פעמים בענין ההוא, ראשנה (נחמיה ה, ט) ויאמר נחמיה הוא המלכות.

ועזרא הכהן וגו', ושנית (שם י, ב) ועל החתומים נחמיה הסדקתא בן הכלים וגו'. והלא נחמיה לא עלה עד שנת כ' לארתחשסתא? גם אני אשאל אותו לאמר הודיעני, מה לשם התרשתא הזכר בפ' אלה בני המדינה העולים (עזרא ב, סג, נחמיה ז', סה) ויאתר הסדקתא לפס אבר לא יאגלו וגו'? והספור הזה זמן רב לפני עליית עזרא ואף כי לפני נחמיה? ואם ישיבני, כי זה התרשתא הוא איש אחר, ולא בן הכליה, גם אני אשיב לו, כי נחמיה התרשתא, הזכר בקריאת התורה (נחמיה ה, ט) איש אחר ולא נחמיה בן הכליה, ואם ישוב יתפלא בי לאמר, הלא המקרא השני (שם י, ב) יאמר בפ' : ועל החתומים נחמיה הסדקתא בן הכלים? גם על זה אשיב לו, כי זה נראה בעליל לכל קורא בעין שכל כי כל המקראות, מן : ועל החתומים וגו' עד ואתר העם הכהנים, (נחמיה י, ב-כט) הוא מאמר מוסגר ותוספת ידי סופר מאוחר, אשר בא, או להוסיף החומים שבימי נחמיה על החתומים שבימי עזרא, או לפרט מאמר ועל ההתום בסכרא שנחמיה התרשתא הוא נחמיה פחה בן הכליה, ואך לפי"ז יקשה למה חתום נחמיה ולא עזרא עמו, כי לדעת זה שניהם ראשי המדברים בדבר). אך האחת אשר נשארה לי בתמיה, מבלי-מצוא דרך לישבה, עשית חג הסכות הזכר פעמים בעזרא ובנחמיה כאשר הבאתי לעיל סתירתם. ואם אמנם לפי דעת חכמי התלמוד במספר מלכי פרס ובשני הדורות, יתכן לומר כי עזרא עלה בשנה הראשונה בעליה הראשונה ואז היתה קריאת התורה ועשית חג הסכות הזכרת בנחמיה, ויהי' זה פרט למה שזכר בעזרא בכלל ויעשו חג הסכות ככתוב. אבל לפי דעת סופרים האחרים שהבאתי הוא דבר נמנע מפני רחק הזמן.

ועתה דע כי בכל אשר אמרתי, לא רציתי להכריע בהם דבר לאמר קבלו דעתי, וכי אגדה אמנה היא אלא דרוש וקבל שכר. ומי יודע לישב הדברים האלה על אופן יותר נאות ממני יבוא ויגיד לעם נולד אשר עשה, כי ככל ענינים ישנים נושנים כאלה, מי זה ערב לבו לגשת לומר אנכי אערבנו מידי תבקשנו ללרר לך אמתת הדברים, אשר אין עליהם ראיות אחרות כי

ע ז ר א

אם מקראוה מורים פנים לכאן ולכאן. כי כמו שיש פנים
להקדים מעשה עזרא קריאתו התורה והרחקת הנשים נכריות
זמן רב לפני עליה נחמי' משושן, כאשר הודיתי בעדות המקראות,
כן יש פנים לאחר המעשים האלה זמן רב אחר עלות נחמי'.
ג"כ ברואיות כתובים. כי נחמיה (ב' נא') אמר ויקס אלישיב הכהן
הגדול ואחיו ויבנו את שער הלאן ובעזרא (י' ו') אמר. ויקס עזרא וילך
אל לשכת יהוחנן בן אלישיב. ואתה קורא, אם לא ייטיבו דברי בעיניך
קום אתה וישב את הדברים אם בעל נפש אחת.

כו טבת תקס"ט.

נחמיה

נחמיה בן הכליה, אשר לדעת קצת הוא המתאר ג"כ בשם
התרשאת, לא ידענו משפחתו ושבתו, ואף שהיה
הוא כותב ענינו, לא חש לפרט שלשלת יוחסין שלו, כמו
שעשה חברו עזרא אשר בקראו שמו התיחס עד הראש לבית
אבותיו. ויש רוצים ליחסו אל שבט הכהונה, לפי שמצאו לו
מקום במספר הכהנים (נחמי' י, ב) אבל אין זה ראייה, כי שם
בא במקום הזה להיותו ראש ופחה, וגם מאמרו (שם ז, יא)
ומי כמני אשר יבוא אל הסיניל וחי', נוכח סותרו.

לפי הנגלה ממשמעות הכתובים, חיו עזרא ונחמי' בזמן אחד,
ובימי מלך אחד עלו ירושלים, וזה מכבל וזה משושן, אך
י"ג שנים קדם עזרא לנחמי' כי עזרא עלה בשנת ז' לארתחשסתא
ארוך היר, (כמ"ש במבוא לעזרא) ונחמי' אשר היה משקה
למלך ההוא, עלה בשנת עשרים, אל השמועה אשר שמע,
כי עמו בארצם ברעה גדולה מפני שטניהם השמרונים, וישאל
מאת המלך וישימהו פחה על יהודה ועל ירושלים, ועשה שם
י"ב שנים לחקן חומות העיר, ושב אל המלך, ולקץ ימים נשאל
מאת המלך לשוב ירושלים, לחקן מעותות רכות אשר פרצו בעם,
וסגהו והלאה לא ידענו מה היה לו כמה ימי חייו ואנה מת
ונקבר.

ונקבר - לכד לדעת היוסיפון לרומיים לא ראו איש את אחיו, כי בעלות נחמיה משושן כבר מת עזרא - ואין לחפוס עליו מהכתוב (נחמ' ה, ט) ויאמר נחמ' הוא שהצטל ועזרא הכסן הסוסר וגו' - כי על דעתו אין זה נחמ' הפחה - וארנבא יש ראיות מוכיחות לדעתו, כי לא מצאנו שישתף איש את חברו במעשיו אשר עשה לטובת עמו ולשימרת דתו.

הספר הוזה מצד התחלת לשונו נראה כספר בפני עצמו, אך מצד הדבוקו לספר עזרא אשר הוא בלי סיום, נראה שהוא כהמשך לספר שלפניו. ודעת החל' נראה כי ב' ספרים האלה לספר אחד יחשב, והוא מבואר מב' פנים. הא' מאמרם מה כלה מתקשעת נכ"ד קטועים ח"ף ת"ח לדיך טיסי' נקי נכ"ד ספרי קדש. וכה מספרם. בתורה ה' ספרים, במגלות ה' ספרים, בנביאים ראשונים ד' בנביאים אחרונים ד' (כי ת"ע לספר אחד יחשב) בכתובים ו' ספרים, זאם תפירד בין עזרא לנחמ' יהיו כ"ה. והב' מאמרם בחלק (לג עב) מכדי כל מיני דעזרא נחמ' ז"ח חמדינהו, מ"ט לא חקרי ספרא על שמים, ואף שהמאמר הזה נראה כסותר למאמר אחר שקדם לו (ב"ב יד עב) עזרא כתב ספרו, כבר ראיתי לפשר בין המאמרים במבוא לס' עזרא. דהיינו נחמ' סדר הדברים אשר מצא כתוב מידי עזרא והוסיף עליהם איזה דברים.

אמנם הדברים המיוחדים לו לנחמיה, הנה זה דבר מחלמ אין אומר השב, כי מראש ועד פר' ז' ד'. כלו ענין אחד ונאמריו קשורים וסדורים בזמן ובענין, והמה דברי נחמ' בעצמו כי בא בו הלשון מדבר בערו. וגם הפרשה האהרונה פ' יג גם היא כתב ידי נחמיה. ואין להעיר בהם זולתי, ממה שכתב (שם ה, יד) גם מיום אשר ליה חותי להיות פחס וגו', משנת כ' ועד שנת ל"ג וגו', נראה כי לא אסף וכתב הדברים האלה כי אם זמן רב אחרי המעשה מתקון החומות. והנה כל' יום נשלמו החומות, וסתם לן ולא פרש מה עשה כל י"ב השנים האלה.

אך מקום העיון והתחלת הספקות הוא מפסוק ה' שבפרשה ז' ואילך. וכבר עוררתיך במבוא לס' עזרא, על כפילת ס' היחס שבא בס' הוזה כפול מן ואלה בני המדינה עד פרשת ח' ועל

ועל שנות השמות והערור הסכמת המספרים. וגם הגרתי לך
שם דעתי בנ' פרשיות, ח' ט' י' למי משני ספרים האלה הם
האזים לצרף. וכי פרשה הי"א הוא המשך הענין לפסוק ה'
שבפרשה ז' ואיני צריך לשנות הדברים הנה. ועתה אעירך
על מכות אחרות. כי אהה כשהעין במאמר הנאמר בנחמיה
(יא, ד) ונידעם יבנו וגו', ונשנה בד"ה א (ט, ב) ותראה כמה
הן השנויים וההבדלים אשר נמארו אהו הכא כפול כב' ספרים.
ולדוגמא אציג לפניך מעט מזער, בנחמ' (יא, י) מן הכהנים
ידע' בן יהויריב יבין. ובד"ה (ט, י) ומן הכהנים ידע' ויהויריב ויבין.
נחמיה (יא, יב) ואחיסס עמי מלכס עד ועדיה, הסר בד"ה. וכן
בשאר. ובפרשה יב' מתרבות המכות יותר. ח' בפסוק י'
מונה ששה דורות כהנים מן יהושע בן יהוצק ועד ידוע. והם
ישוע, יהויקים, אלישיב, יודע, יונהן, ידוע. וכל אלה היו
כהנים גדולים דור אהר דור, וכן כתב רש"ש. וידוע הוא אבי
שמעון הצדיק אשר הי' כ"ג בימי אלכסנדר כשנלחם עם דריוש
קדמונו, ואיך יתכן שיהי' נחמ' כתב היחס הזה. כמה דורות
אחריו, כי כפי הנשמע מדבריו היה בימי אלישיב נזכר בפרשה
ג' פסוק א. וצא זחשוב שנות מלכי פרס משנת ל"ב לארחהשסתא
ארוך היד עד דריוש קדמונו (במבוא לעזרא). רחוק יהי' שיהי'
נחמ' מאריך ימים כ"כ. ב) פתח הפרשה בכהנים ולוים שעלו
בימי יהושע בן יהוצק, והולך' ומונה כ"ד משמרות כהנים,
דללוים לא השלים המנין. ב) בפסוק יב, מונה הכהנים שבימי
יהויקים (בג' יהושע). ולא השלים מנין כ"ד (עין רש"י).
והלויים לא הזכיר כאן עד אה"כ בפסוק כ"ד. ג) בפסוק כב.
הלוים בימי חניס, יודע, ויוחנן (הוא יונתן הנזכר למעלה) וידוע
וגו'. הנה מלבד מה שמדלג והם מלהזכיר חכהנים שבד' הדורות
האלה, אין לפסוק הבנה כלל. וכן הפסוק הנא אהריו יהא
מונה עד שיבוא אליהו וידרשם. כי כס' ד"ה לא נזכר מהם דבר.
ד) פרשה יג מתחלת ניס כהו נקח נסכר משה, מתיחס על זמן
ידוע שלא נזכר לפניו, ומי לא יראה כי חסר איזה ענין לפניו?
ומגל אלה נראה, כי מפרשה יב' עד פסוק ו' פרשה י"ג אינם

נחמיה

מידי נחמי' . וידים מוכיחות לזה , ב' מקראות . הא) (שם יב , כו) . אלה צימי ויוקיס וצימי נחמי' הפכה . והב) (שם שם מז) וכל ישראל צימי זכאל , וצימי נחמי' נוחניס תנות . וכל אלה מורה כי מידי סופר אחר יצאו מאשר ידענו כל אשר כתב נחמי' דבר בל' מ"ב . וע"ז נשלם מה שראיתי להעיר בס' הזה בשלוח , מלבד מ"ש בעזרא , ומה שיבוא עוד בר"ה .

יום ו' ג' שבט תקס"ט

דברי הימים

(א) תוכן הספר ומהלקתו לפי ענינו ?

הספר הזה כפי אשר הסכימו עליו הבמית התלמוד, התחילו עורא, ונחמיה השלימו, כאמרם (נ"ב יד, עב) עזרא נתן ספרו ויהם כל ד"ה עד לו כו' ומאן חסקיה נחמיה בן חנניה ואין דבר מתנגד וסותר למאמר ההוא, אבל אין הכוונה ליהם לנחמיה סיום דברי הספר, כי לפי מה שיבורר כמה שיבוא, כל הספר מקצה ועד קצהו כתב עורא, אך נחמיה הוסיף בו דברים בתוך הספר, ענינים מאוחרים לעורא, ואולי איש יותר מאוחר לנחמיה ג"כ, והוא נחלק הלוקה כוללת לשני ספרים. דברי הימים א' יכיל כ"ט פרשיות, דברי הימים ב' יכיל ל"ו פרשיות, אך לפי הבדל הענינים יתכן שיחלק לשלשה חלקים כוללים. החלק הראשון מן (א — י) כולל ס' היחס והשתלשלות הדורות מאדם ועד י"ב השנטיים, ויהם כהני אבות לכל שבט ושבט באחד מרכה ובאחד ממעיט, וזלתי שבט יהודה שיחס שלו הולך ויורד בכל צאצאי בית דוד עד דור עשירי ליכניה מלך יהודה ושביעי לזרוכל נשיא הראשון לעולי בבל. החלק השני מן (ד"ה א, י — ד"ה כ — ט) כולל חיי דוד ושלמה. החלק השלישי מן (ד"ה ב, ט — לו) כולל דברי מלכי בית דוד מן דרבעם עד צדקיהו.

דבר הימים

ואף כי רבי דברי היחס. שדורות הראשונים הנאים בראש

הספר וספור מחלקות הערים ומגרשי הלויים ועריהם

לקוחים מספר התורה וספר יהושע, ככל זאת נמצא ועיר שם

ועיר שם תוספות ענינים, נראה הוציאם הסופר מספרי זכרונות

אחרים אשר לפניו זולתי כתבי הקדש אשר בידנו. כי הספור

(ד"ה א, ז, כא) מבני אפרים שהרגום אנשי גת בודתם לקחת

מקניהם היה שנים רבות לפני צאת ב"י מארץ מצרים, לא

נזכר במקרא ממנו דבר. ואמרו עליו בתל"כ כי בני אפרים טעו

בחשבון הקץ והקרימו לצאת ל' שנים, והם נהרגו מבני גת.

והרד"ק רוצה לאתר המעשה הזה לזמן היות ישראל במדבר.

אמנם בלוחות יחס השבטים אשר תחלת היחס אבי כל שבט

ושבט, אינו נהג בהם מנהג אחד ולא ערך אחד

במספר הדורות. אבל יש שבט שמאריך בשלשלת היחס שלו,

ויש שהוא מקצר בו, ולוח האורך מכלם יחס בית דוד שנשתרבו

ויווד עד דוד שביעי לזרובבל (ד"ה א, ג, יז — כד). ואחריו

יחס כהנים ולויים משתלשל ויווד עד גלות ירושלים (שם ו

א — טו). ויחס שבט שמעון נמשך רק עד אחר הזקיהו.

(שם ד' מא, מב). אמנם כשאר השבטים יקצר לוח היחס

שלהם מאד, כמו ראובן, גד, וחצי שבט מנשה (שם ה, א —

כה). והסבה בזה, כי רוב לוחות היחס אסף הסופר מפתקי

הכהנים וספרי זכרונות אשר דשמו הלויים הנקראים בשם שטרים,

יחס הדורות והמשפחות וכתבי אבות ונגנום למשמרת כתאי חצר

בית המקדש, ומאז נקרעה ממלכת בית דוד לשנים קרעים,

וחדלו עשרת השבטים אשר למלכי ישראל, לעלות לרגל, חדלו

הסופרים ג"כ לרשם יחסי משפחותם לבית אבותם, ע"כ קצר

ספר יחס שלהם ג"כ.

ועתה אשוב להזכיר מה שאמרת, כי אף על פי שעקר

כותב הספר מראש ער סוף היה עזרא, לא יתכן מבלי

שלוט בו יד סופר מאוחר לשלב בחוכו דברים שאהרי עזרא זמן

רב. וזה כי כמו שהזכרתי במבוא לספר עזרא נחמיה שהשתרגו

עלו בו שלשלת של כהנים גדולים, עד ו' דורות ליהושע בן

יהוצבק

יהוצדק שהיה מעולי הגולה, כן נמצא בספר הזה, שלשלת
 צאצאי זרובבל, נשתרכב ויורד עד שבעה דורות. והם זרובבל,
 הנניה, שכניה, שמעיה, נעריה, אליעני, וענני (ד"ה א, ג,
 יח - כד). ולפי יסוד מוסד שהכאתי כבר, כי חשבון שנות דוד ל'
 שנים, יעלה לטבעה דורות ר"י שנים. והוא הזמן אשר מן זרובבל
 אשר היה מעולי הגולה עד ענני. וכבר הוכחתי ג"כ, הסכמת דעת
 גדולי המפרשים במספר מלכי פרס, וכי ארתחשסתא המוכר
 בעזרא (ז) אשר עלה עזרא מבבל בשנת ז' למלכותו הוא
 ארתחשסתא ארוך היד. ומעתה צא וחשוב משנת אחת לכרש
 שבו עלה זרובבל' עד שנת ז' לארתחשסתא ארוך היד הרי ק'
 שנה. ולו תוסיף עוד מ' שנים לעזרא, בכ"ו נשאר עוד ק"פ
 שנים עד ענני. ואם תאמר כי נחמיה כתב היחס הזה, שחי
 עוד בשנת ל"ב לארתחשסתא הנ"ל. ולו היה בעליה הראשונה
 בשנת כ' לארתחשסתא בן עשרים, ובעליה שניה בן ל"ב,
 הוסיף לו עוד מ' שנים והיה בן ע"ב שנים, הרי קס"ה שנים,
 הנה גם בזה לא הועלת כלום. כי נוספים לך לחשבון ז' דורות
 מ"ה שנים. ואולי תשיב לי אמרים ע"ז כי הנהה הזאת של
 חשבון של ל' שנים איננה הק קבוע אשר אין להשיב עליה,
 ותמנה ב' שנים לדור, ויעלה לך לז' דורות ק"מ שנים. כן
 אמנם כי זה דבר איפשר, אך בכל זאת לא יצאח מידי הרחק,
 כי ממה שנאמר (נחמ' ג, כט) ואלחני סחוק שמעיס בן שנים,
 והוא היה הרור הרביעי לזרובבל, ולו נניח כי היה נחמיה אז
 בן עשרים שנה (אשר זה דבר דהוק) הלא נשאר עוד ס' שנים
 לשלשה דורות, ויהיה נחמיה יותר מכן שמונים בכתיבת ספרו.
 וזלח מה שיסכב לנו מכוכות השנונות וסכסוכים, על כן
 יכשר לנו בשנניה כי שלטה בו יד סופר מאוחר להוסיף היחס
 הזה כאשר הוכחנו כבר על מציאות מוסיף מאוחר לנחמיה
 משלשלת הכהנים הנזכרים בנחמיה עד שמעון הצדיק. וכן
 הסכים אחד מן המפלגים בהכמה ומעמיק העיון בחשבון הדורות
 ואמר "כי לא להרחיק, כי איזה גברא רבא די רוח יתירא ביה
 הוסיף ידו בכתיב הקדש האלה, ושרם אכלה לדבך בחלק הכולל

דבריה מ'ים

ספר היחס אעירך על זה . כי לא יקשה בעיניך כאשר יצר
צעדך בלכתך בין שורי הפרשיות האלה . כי יגוף ונלך פעם
בשמות שהם משתנים מן הנזכרים בשאר ספרים ופעם במספר
הסותר למספר האחר . כי אין נקל הבלבל והטעויות יותר ,
מענין אשר לא יכלל כי אם כמות רב משמות ומספרים . ומת
גדלה המבוכה אשר נמכו בה כל גדולי הראשונים והאחרונים
בפסוק : וכלל בן חליון (ד"ה ב, יח) ובעבור זה הוצרכו חכמי
התלמוד לשנות עלינו סדרי בראשית , ואמרו (סנהדרין פ' בן
סורר ומורה) דורות הראשונים הולידו בני ה' שנים .

**ב) כוונת הספר וניה סבת השניים בענינים אשר
נאמרו כבר בס' שמואל ומלכים וחזרו ונשנו
בספר הזה ?**

אין ספר בכל ספרי הקדש אשר ימעטו קודאיו ומתושלים בלמודו
כספר הזה , אם למעוט ערכו בעיניהם למה שהלק ממנו
כולל רק כמות של שמות בלי ספור מעשה , והשאר הוא כפילת
דברים של שמואל ומלכים , או לקושי הבנתו , או לסבת
זולתם . על כן מעטו ג"כ המפרשים עליו , כי שני המפרשים
הרש"י והרד"ק לא ימצאו כן די באר הודות שבו , ורבים מטילים
ספק בפ' המיוחד לרש"י , אם לא אחד מתלמידיו , העלה את
שמו בשם רבו , ויש פנים המחזיקים ידי המסתפקים בדבר .
וראיתי לעורר על ארבעה שאלות מכרחות השאלה , ומחויבות
הישוב .

השאלה הראשונה , מה היתה כוונת עזרא הסופר בספר
הזה ? ומה ראה על ככה , לחזור ולשנות דברי דוד
ושלמה ומלכי יהודה , אהרי אשר המה כתובים על ספר שמואל
ומלכים ?

השאלה השניה איכה יצוייר בשנים סופרים , אשר נשוא
ספריהם ענין אחר , שיהיו נוטים זה מזה בתוספת
ובגרעון , באריכות ובקצור ? וביותר כשהסופר האחר זמן רב
אחר

אחר הסופר האחר אשר היה בזמן המעשה או קרוב לו, איכה הוסיף המאוחר דברים על הסופר המוקדם. ולמה גרע ממנו, להביא קצת ולהשמיט קצתם, ומדוע שנה מלשון הסופר שלפניו.

השאלה השלישית מה שהוא יותר זו, הלא הוא כותר לפעמים אל ספר שמואל ומלכים שקדמו לו.

השאלה הרביעית עוד זרה ממנה, כמה שהספר בעצמו מכפיל דבריו לפעמים ושונה ענינים שלמים, וקצתו כותר את קצתו?

ולברר כל השאלות האלה אניא ראיח על כל אחד מהם, מה שהוא מוסיף על הספרים שלפניו (ד"ה א, יב) מספר הגבורים אשר באו אל דוד צקלג. וראשי החלוץ אשר באו הברונה לתמליך את דוד. (שם טו) קבץ דוד בני אהרן ולויים וסדרם למשוררים ולשוערים להעלות את ארון הברית, ומספרם משפחותם לבית אבותם. (שם יו) והשיר אשר שר דוד הודו וגו' (שם כא) וספור כניסת הגרים אשר בארץ להעמיד חוצבים ולהצוב אנכי הגזית, ומה שהכין מהברזל ומהעצים לבנין הבית. (שם כב) ודבריו חבמה ומוסר שרבו לשלמה בנו במצותו על הבנין. ומשקל ומספר אשר הכין לכסף ולזהב ולנחשת ולברזל. (שם כז) וספור הראשים ושרי הצבא אשר מנה לכל חדש וחדש על אוצרותיו וכו'. (שם כח) והדברים אשר דבר המלך לכל שרי ישראל, בדבר בנין הבית ושנתן לשלמה חבנית הבית והאולם והנדבה שהתנצו השרים, כל אלה דברים יקרי הערך באו בספר הזה נוספים על הספורים שבס' שמואל. ויהי להפך בשמואל מרכה ספורים אשר גורע מהם כד"ה. (ש"ב א, ב, ג, ד) משיחת דוד דאשונה למלך על יהודה ואחרי ז' במלחמה את איש בשת נמשה שנית על כל ישראל. וכד"ה (א, יא) לא גזכר כי אם המשיחה הכללית על כל ישראל אחרי מות שאול. וכן דברי מיכל בת שאול (ש"ב ו) בהיותו דוד מפוז ומכרכר לפני הארון. וכן מעשי דוד ואוריה (ש"ב, יא, יב) ומורת רוח אשר לו עם בניו באמנון ותמר, ובאנשלוס. ובשבע בן פכרי

ד ב ר י ה י מ י ם

בכרי (ש"ב יג - כא) בכל אלה הספה הוח כמתריש ולא
מוכיר מהם דבר. ומה שהוא שנוי לשון בענין אחד אשר
לפעמים זה מקצר וזה מאריך ולהפך. אציג לפניך דוגמא
מאיוה ענינים זה לעמת זה.

ש"ב ה ד"ה א יא

(ו) וילך המלך ואנשיו ירושלם אל היבוס יושב הארץ ויאמר לדוד לאמר לא תבוא הנה כי אם תסיוך העולים וספסחים לאמר לא יבוא דוד הנה:

(ד) וילך דויד וכל ישראל ירושלם היא יבוס ושם היבוס יושבי הארץ: (ה) ויאמרו יושבי יבוס לדויד לא תבוא הנה:

(ז) וילכד דוד את מצדת ציון היא עיר דוד: (ח) ויאמר דוד ביום ההוא כל מכה יבוס יוגע בלנוך ואת הספסחים יחת העולים כחמי נפש דוד על כן יאמרו עור ופסה לא יבא אלי הבית:

(ז) וילכד דויד את מצדת ציון היא עיר דוד: (ח) ויאמר דוד ביום ההוא כל מכה יבוס יוגע בלנוך ואת הספסחים יחת העולים כחמי נפש דוד על כן יאמרו עור ופסה לא יבא אלי הבית:

(ט) וישב דוד במצדה ויקרא לה עיר דוד ויבן דוד סביב מן המלוא וביתה:

(י) וילך דוד הלוך וגדול ויהיה אלהי צבאות עמו:

(יח) ופלשתים באו וינמשו בעמק הרפאים:

(כא) ויעזבו שם את עצניהם וישאם דוד ואנשיו:

ש"ב ו ד"ה א יג

(ב) וילך דוד וכל העם אתו מבעלי יהודה להעלות משם את ארון אלהים אשר נקרא שם שם י צבאות יושב הכרנים עליו:

(ד) ויעל דוד וכל ישראל בעלתו אל קרית יערים אשר ליהודד להעלות משם את ארון אלהי יהוה יושב הכרנים אשר נקרא שם שם י צבאות יושב הכרנים עליו:

ש"ב ו ד"ח א טו

(יג) ויהי כי נעזו נשאי ארון יהוה סמט לעזיה ויזבח סור ומיח : (יד) ודוד מכרכר בכל עז לפני יי ודוד חגור אפוד בד : (טו) ודוד וכל בית ישראל מעלים את ארון יי בתרועה ובקל שופר :

(כו) ויהי נעזו האלסים את הלויס נשאי ארון בדית יי ויזבחו סמט פנים וסמט אלסים : (כז) ודוד מכרכר במעיל בוץ וכל הלויס הנשאים את הארון והמשררים וכנניה השר המשא המשררים ועל דוד אפוד בד : (כח) וכל ישראל מעלים וגו' :

ד"ה א יו

ש"ב ז

(ז) ואהיה מתחלך באהל ובמשכן :

(ה) ואתם מאהל אל אהל וממשכן :

ד"ה א כא

ש"ב כ

(א) וינסה אה יי לחרות בישראל ויסת את דוד כהם לאמר לך מנה את ישראל ואת יהודה : ישראל :

(א) ויעמד שטן על ישראל ויסת את דוד כהם לאמר לך מנה את ישראל ואת יהודה : ישראל :

הנה ככל הדוגמאות שהבאתי תמצא אריכות וקצרה שנוי וסתירה. ולפעמים הוא מפרש בד"ה מאמר סתום בשמואל. כי הלשון נעלי יהודה (ש"ב ו, ב) סתום ותחתיו נעלמה אל קנים יענים אשר ליהודה מבואר וכן : ויני דוד נהגים יין (ש"ב ח, יח) סתום ותחתיו : ויני דוד נהגים ליד המגן (ד"ה א, יח) מבואר וכן : ויקח דוד את חמט האמה מיד הפלסמס (ש"ב ח, א) סתום ותחתיו : ויקח את גת וצנותים מיד פלסמס (ד"ה יח, א) מבואר וכן : משחקים לפני יי נבל עזי נדוקים (ש"ב ו, ה) אין לו ענין בזה ותחתיו : משחקים לפני האלסים נבל עז ונפירים (ד"ה א, יג, ח) מכוון יותר וכן : וכן ואלה תורה האדם (ש"ב ז, יט) איננו לשון מבואר כלשון : כחור האדם סמעלס (ד"ה א, יו, יו) :

וכל

ד ב ר י ה י מ י ם

וכל המקרים והשנויים אשר קרו לספורים הבאים פעמים
 בשמואל ובד"ה , הם אשר קרו להספורים הבאים כפול
 במלכים ובד"ה . כי גם בספורי מלוכת שלמה הוסיף הסופר
 דברים נספרו מה שנעדרו בס' מלכים והשמיט דברים מה
 שנמצאו שמה . אך זאת ראוי שתדע כי בכל מקום שהוסיף
 הסופר היו ענינים שמרבים תפארת בית דוד ומגדלים מעלת
 אנשיו , וכל מקום שהשמיט היו ענינים המספרים כגנותם .
 ולכן השמיט דברי חנשים אשר לשלמה , וכי הן הטו את לבבו
 לעת זקנותו וכדומה לאלה הענינים . וזה לנו אצבע מורה מה
 כוונת הסופר בספר הזה , כאשר אנאר להלן . וכן בספורי מלכי
 יהודה , משמיט ספורי מלכי ישראל , ולא יזכיר אותם כי אם
 במקום שהצורך מביא אליו למלאת ספור מלכי יהודה . בעבור
 שהם מצטרפים וע"ז במעשה מן המעשים . ולמה לי זה להביא
 עוד גם בספר הזה משלים ודוגמא על שנוי הלשון ואריכות
 וקצור במקום שכל הספר משל , ויספיק לך הדוגמה מפרשת
 המלכת יואש , כמה שהם נוטים בספוריהם

ד"ה יג

מ"ב יא

<p>(א) ובשנה השביעית שלח יהוידע ויקח את שרי המאות לכרי ולדצים ויבא אותם אליו בית יי ויכרת להם ברית וישבע אתם בית יי ויבא אותם את בן המלך :</p> <p>(ב) ויסבו ביהודה ויקבצו את הלויים מכל ערי יהודה וראשי האבות לישראל ויבואו אל יהושלם :</p> <p>(ג) ויכרת כל הקהל ברית בבית האלהים עם המלך ויאמר להם הנה בן המלך ימלך כאשר דבר יי על בני דוד (ד) זה</p>	<p>(ד) ובשנה השביעית שלח יהוידע ויקח את שרי המאות לכרי ולדצים ויבא אותם אליו בית יי ויכרת להם ברית וישבע אתם בית יי ויבא אותם את בן המלך :</p> <p>(ב) ויסבו ביהודה ויקבצו את הלויים מכל ערי יהודה וראשי האבות לישראל ויבואו אל יהושלם :</p> <p>(ג) ויכרת כל הקהל ברית בבית האלהים עם המלך ויאמר להם הנה בן המלך ימלך כאשר דבר יי על בני דוד (ד) זה</p>
--	--

ד ב ר י ה י מ י ס פ ר

ד"ה ב י נ

מ"ב י א

(ה) ויצום לאמר זה הדבר אשר תעשו	(ד) זה הדבר אשר תעשו
אשר תעשון השלשית מכם	השלשית מכם באי השבת
באי השבת לשמרו משמרת	לכהנים וללויים לשערי חספים:
בית המלך: (ו) והשלשית	(ה) והשלשית בבית המלך
בשער הסור והשלשית בשער	והשלשית בשער היסוד וכל
אהר הרצים ושמרתם את	העם בהצרות בית י: (ו) ואל
משמרת הכיה מסח: (ז) ושתי	יבוא בית י כי אם הכהנים
ידות נבם כל יצאי השבת	והמשותפים ללויים המה יבאו
ושמרו את משמרת בית י	כי קדש חמח וכל חעם ישמרו
אל המלך: (יט) ויקח את	משמרת י: (כ) ויקח את
שרי המאות ואת הכרי ואת	שרי המאות ואת האדירים
הרצים ואת כל עם הארץ וידו	ואת המשלים בעם ואת כל עם
את המלך מבית י ויבאו דרך	הארץ ויורד את המלך מבית י
שער הרצים בית המלך וישב	ויבאו בתוך שער העליון בית
על כסא המלכים:	המלך ויושיבו את המלך על
	כסא הממלכה:

ונטיות הספורים האלה יבנו מאד עד שלפעמים נראים כי סותרים דבריהם. כי במלכים (א טו יו) אמר: ומלחמה יתם צין חסד וצין נעמל כל ימיכם ובר"ה (ב טו יט יו א) לא היתה מלחמה עד שנת ל"ו לאסא: במלכים (א כב ימט) מספר שבקש יהואחו להתחבר עם יהושפט בשתוף האניות ולא אבה יהושפט. ובר"ה (ב כ לה) ספר שנתחבר עם יהואחו ומה שאמרתי מכפילת העינים הכאים בספר הזה בעצמו כי מן: ונגעונו ופגו וגו' (ד"ה א ח כח) עד: כל אלה בני חנני (שם לח). כפול שם פרשה (לה — מד): ומה שהוא מן התימה כי קרה לכפילת הפרשה הזאת מה שקרה לפרשת ואלה בני סמדיס (עזרא ב) הכפולה בנחמיה ז' בענין מה אך שם פסוק סיום הפרשה אחת ונתלה בכל אחד מהם ענין אחר, וכאן פסוק שלפני הפרשה הכפולה שוה ופרשת:

דברי הימים

וסיוטנים סלכונים וגו' (ד"ה ט, ב) כפולה מנחמיה (יא, ג)
 אך בשנויים רבים ובתוספות ובחסרון: **אך** לישב כל השאלות האלה אשים לפניך שתים הנחות
 צודקות • ההנחה הראשונה • שתים נקודות היו מטרת
 כוונת כותב הספר הזה • הנקודה האחת לחבר ספר יחס, כי
 כאשר ראה הסופר השלם הזה, כי השבטים אשר גלו אשורה
 ספו תמו מן בלחות • ונתורה בת ציון אשר הגלה נכוכינאצפ
 מלך בבל • והיה שבט יהודה ובנימין והכהנים והלויים הם
 אשר גלו בבל ואשר שבו ירושלים כרשום • על כן השב
 מחשבות ליחס משפחות השבטים האלה אם לכבוד בית דוד
 אשר נצד משהשיו עור פרה בימי בית שני ואם לכבוד בתי
 כהונה ולויה • אשר הוא אחר מהם • וכאשר אמרו בתל'
 (ב"ב יד, עב) לא עלה עורא מבבל עד שיהם את עצמנו
 ולתכלית הזאת התחיל יחס מאדם ראש גזע האנושי, ומקצת
 בורות הראשונים בתכלית הקצור • עד שהגיע לבורות מלכי
 יהודה • הוא מרחיב היחס של בתי כהונה ובתי מלכות • עד
 זמן רב חוד ימי בית שני • והעיקר בהם, במלכי יהודה, משפחת
 זרובבל, ובבתי כהונה, משפחת יהושע בן יהוצדק • ונקודת
 הכוונה השנייה • ספור חיי דוד וצאצאיו ועניניהם ומעשיהם •
 מחצר הראשון של גזע ישו עד אחר זרובבל • וענינים העובדים
 עליהם ועל עמם מבנין בית שני ואילך • ולזה הקדים לשנות
 הענינים אשר אירעו מאז יושב המלך דוד על כסא מלכות
 ישראל • והיה הולך בספורו, עד גלות בבל, ואח"כ המשך
 הספורים המצטרפים עליהם בזמן כספר עזרא • והיתה כוונת
 ראשונה ממנו שיהיו שני הספרים האלה דבוקים יחד לספר
 אחד • אך מפני גדול כמותו שהשתרעו הספורים • יותר
 מאד • משעור הראוי לספר אחד • על כן הפריד אותם
 לשנים והפסיק ספר דברי הימים בספור גלות בבל • ומתחיל
 ספר עזרא בעלית העם • ושלא להפסיק חוט ההמשך לכן
 נעץ תחלתו בספור זכפל כס' עזרא שנים פסוקים בראש
 הספר אשר הם ב"ה הסוף • והענין אחד אם עזרא משלים

ספר ד"ה או נחמיה, כאשר הכאתי במנוא לס' עזרא ונחמיה, אבל יספיק לי, כי המשלים ספר ד"ה הוא המתחיל של ספר עזרא.

ההנחה השניה, כי מלכו ספרי שמואל ומלכים, אשר בהם נזכרים כל דברי דוד ושלמה ומלכי בית יהודה,

היו לפני עזרא עוד ספרי זכרונות אחרים, כוללים הספורים האלה, וההנחה הזאת מקויימת מפי הסופר בעצמו ומפי כתבו, במה שהוא דומו עליהם וקורא בשמותם במקומות רבות מספרו. (ד"ה ב, ט, כט. יב, יו. יג. כב. כו. כב. לג, לב.)

וראוי שתדע כי כל ספרי הזמן, ודברי הימים, הנכתבים מסופרים יורה מאתך, יתכן שיהיו ספרי זמן אחד מהחלפים בענין, כפי כתיב ספורי, ה"ל כפי משמרת פקודתו, יהיה הענין אשר יבהר להרחיב הספור בו מהולדות הימים שלו. אם ספר ד"ה הוא יועץ המדינה, ירחיב הספורים בתחבולות העצות וההתחכמות הממשלה בהנהגת המלוכה.

אם הוא סוכן פקיד נגיד אוצרות המלך וגנוי המדינה, ירחיב הספורים בהוצאות והכנסות המדינה, ועל איזה אופן התרחב המסחר והמרכלות והתפשטותה לכל קצוי ארץ וכדומה מן הענינים. ואם הוא שר צבא או שלישי, רובי ספורי דברי המלחמות, והשתערות המלכים זה בזה, ומספר המערכות והנצחונות אשר עשה ונעשו בימיו. ואם הוא כהן או אחד מתופשי התורה, המפקדים על עבודת בית האלהים, ירחיב הספורים מן התקנים והמנהגים אשר נעשו, במלאכת עבודת ה', ועניני הדת, והחנוכים, וההנגיגות והשירים והתהלות אשר נהיו בצורך השעה והזמן. וממה שידענו היה עזרא הכהן הסופר ממין האחרון הזה.

ואחרי אשר שלחתי ההנהות האלה לפניך לחזרות דרך הישוב, לישב השאלות אחת אחת.

אם השאלה הראשונה, יתישב לך בהנחה הראשונה, כי כוונת הסופר לשים לפני אנשי דורו ספר היחס לבתי אבות העלו מגולה, על אופן היותר שלם כפי מה שיסבלתו הענין.

דְּבָרֵי הַיָּמִים

הענין. וכפי אשר תמצא כקן ידו לאסוף כאסוף ביצים עצונות לוחות יחס המשפחות אשר מפקדים למשמרת הדורות ביד הכהנים אשר בבית המקדש. ועל השנות המעשים הנזכרים בשמואל ובמלכים, אלו היה שונה אותם מלה במלה. היתה השאלה הזקה, אבל ממה שידענו שהוסיף והשמיט בענינים, אין זה כפילת דברים ללא צורך.

ואם השאלה השניה, על איזה אופן יוכל סופר מאוחר להוסיף דברים על המוקדם לו בספור נשוא אחד בעצמו, ולמה השמיט הרבה ענינים ממה שקדם לו. ע"ז נשיב על ראשון ראשון וכו'. ונאמר כי למה שהסופר המאוחר היה לפניו כתבים מכתבים שונים, ודבריו זכרונות מסופרים שונים, וכבר אמרתי כי מנהג הסופרים להתחלף בענינים אשר יבחרו להרחיב הספור בו, והיה הסופר הא' בותר בענינים לפי דרכו אשר יקרו בעיניו, ועוב השאר, אם שלא יקרו בעיניו כ"כ, או שלא השיגה ידו לדעת הענינים על שלמותם, והסופר האחרון, הרבה עליו ספורי סופרים אחרים, והוסיפם בספרו. ואתה כשתעבור על פני כל הספר מקצה ועד קצהו, ותשקיף על כל הענינים אשר הוסיף על ספרים הראשונים, וכל הענינים אשר השמיט מספרו מן הנזכרים באלה, עד מהרה יבקע כשחר אורך לדעת ולהבין כוונת הסופר ותכליתו בספר הזה, כי כל פנת יקר מוסר ספורו, לספר מעלת בית דוד ושלימותו, וגדולתו וחכמת אנשיו. וכל הספורים המרובים גדולת בית דוד ומגדילים שם תהלתו הנזכרים בס' שמואל מאז נמשח הטר מנעו ישי למלך (כי לא היתה כוונתו לספר חיי דוד מיום היותו על האדמה) העלה בספרו, והוסיף עליהם ספורים ומעשים ודברים, המכתירים עור שמו ומקשטים מעלתו ותפארתו, (ורוכי ההוספת האלה בעניני עבודת ה' ובנין בית המקדש והערכות והתיקונים כלוים וככהנים ובמשוררים, הלא זה הדבר אשר אמרתי, כי כאיש כן עניני ספוריו, כי עזרא להיותו כהן מיהסי המשפחות השתדל מאד לאסוף הענינים האלה ולפאר ספוריו בהם זכרה לו אלות לטובתה על

על זאת) . ולהיות עקר חפצו לתת יקר לבית דוד , למה יפלא
 איפוא בעיניך אשר השמיט מיני הספורים המכבים זהר הודת
 יקרו , או כל דבר המטיל מוס בקדשים , או אשר יתן דפי וגנות
 לו ולזרעו אחריו . ממעשה כבת שבע ומורת רוח בניו וכדומה
 מן הענינים , מהריש ההטא ומעלים העונש . ולצדק יחשב
 לסופר השלם הזה , כי טוב לכפול שבה אדם עשרת מונים
 מהזכיר גנות אחד פעמים . ועל פי הכוונה הזאת תכין לך
 הדרך בסדר הספור בספר הזה , כי ברצותו להודיע על איזה
 אופן הוסבה המלוכה משאול לדוד , לכל יחשוב חושב כי ביד
 הזקה לקח המלוכה , זמרי הורג אדוניו , מהחיל ופלאים נלחמו
 ניבול . וכי מתו שאול ובניו במלהמה ע"י הפלשתים , ועי"ז
 נקבצו ישראל להמליך אותו , ויהי כמהריש מו' שנים שמלך
 על יהודה , כי לא נחשבו בעיני עזרא למאומה להעלותם
 בין שנות היקר . ועל המסלה הזאת הולך בכל ספוריו עד
 צדקיהו , כל ספור המעלה טינא ומטיל שמץ בבית המרומום
 והנשא בעיני ה' ועמו הליט פניו באדרת השתיקה , וישם ערפל
 השבחה התולתו . ומצאתי אונים לי על הכוונה הזאת , כי גם
 רש"י ז"ל לא יהיה כמהריש לתת סבה וטעם במקומות רבות
 בספר הזה , אשר נדמה לקורא כי הענין המסופר לא לכבוד
 דוד וצאצאיו יהיה .

זאול . חשוב תהפך השאלה על הכותב ספרי שמואל ומלכים
 מדוע השמיטו הדברים הטובים והמעולים שבד"ה ?
 גם ע"ז יש להשיב כי רני הענינים מדכרם מתקוני הבית
 ומערכותיו הכהנים והלוויים והמשוררים והשערים והזכרים אשר
 דבר בענינים האלה , והנזכות שהתנוב הוא והעם וההכמות
 אשר הכין לבנין הבית , כל אלה ענינים מיוחדים לכהנים
 המשתדלים לרשום כל אלה בתכלית הדקדוק . והסופר שהיה
 מאריך לספר בעיני המלכים ומלהמותיהם ותוכנותם וקורותם
 ומעשים הנוגעים בהצטרפות שביניהם ובין העם , עזב לספר
 ענינים האלה , ועזרא שהיה ממשפחת הכהנים ומלא ידו
 בדיעות

דבר הימים

ביריעות הספורים האלה יותר, ועזב תהתיהם אריכות דברי המלהמות, איש ואיש לפי ענינו.

ואם השאלה השלישית בענין סתירות הספורים, למה שהסתירות אינם כשרשי המעשים, כי אם נקצרת סעיפיהם. איפשר לצרר ולישב הדברים, באופן שלא יסתרו, וזהו השתדלות המפרשים לישב הורות האלה.

אמנם בהתרת השאלה הרביעית, מכפילת ענינים שלמים בספר ההוא בעצמו. כבר השתדל רש"י ז"ל ליישב

המראה הזר הזה ביישוב אין טוב ממנו. כתב (ד"ה א. ה.)

כה) וז"ל וזכו שפסדו בסוף מגלת ירושלמי (הבאתי בהקדמה

הכללית בשם מס' סופרים ג"כ בשנוי לשון קצת) ג' ספרים

מלא עזרא ספר מעונים וספר זאטוטי וספר האחים וצטלו דברי האחר וקיימו

דברי הסנים. וכן תלכו הדגה ספרי היוחסין כשתלכו ג' או ה' צטלו התועט

וקיימו המרוצה, וכשתלכו זוגות כמו וצנצנון ישנו חצי צנצנון וגו' הולך

לכתוב צ' פעמים שאין סדר ייחוסן טוב. אך יתר דברי רש"י שם מה

שרוצה ליישב כפילת הדברים שנכאן ובספר נחמי' הם קשה

ההבנה, מפני ערוב הלשון שבו. אך בכל אלה לא יתישב

חמשד הענינים, כי כל הענין מן: אלה ראשי האבות (ד"ה א,

ה.) עד וספ' אשתו מענה הוא הפסק ענין, בין יהוס בנימין

אשר רצה לשלשל עד שאול. וכן כל הפרשה מן וכל ישראל

ייחסו (שם ט) עד סופה, אין לה ענין במקום הזה, וכן

נופל גלוי עינים, החסרונות מן השמות. כי בפעם הא' כתיב

(שם ה. כט) ולור וקיס ובעל ונדב ובפעם הב' כתיב (שם י לו)

וצור וקיש ובעל ונר ונדב. וכן בפ"א (שם ה. ל) וגרד ואחיו

וזכר: ומקלות הוליד. ובפ"ב (שם י. לו) וגרד ואחיו והנדיה

ומקלות: ומקלות הוליד. הן כל אלה הן מן המקראות שאמרו

עליהם בתלמוד שעחיד אליהו לדרש אותם.

ואני טרם אכלה לדבר בענין זה מתיחס לספר הזה, ראיתי

להעיר עוד על דבר מועיל לקורא, והוא אף שלפי

סדרן של כתובים הקרימו עזרא ונחמיה לד"ה. מ"מ הרוצה

לקרות

לקרות הספרים על סדר הזמן והמשך הענינים , הלא טוב
 לו להקדים ספר דברי הימים לספר עזרא ונחמיה , למה
 שהספרים נד"ה מסיימין בגלות בבל , ובענין שסיים זה
 מתחיל ספר עזרא . כמ"ש במה שקדם , ועם זה נשלם
 מה ששערתי לשום מנבוא לס' הזה :

יום ה' א' דר"ח אדר הקס"ט

שיר השירים

(א) תבן עניני הספר וכוונתו.

אין ספר בכל ספרי הקדש, אשר ענינו שונה מחזיונו ופנימו
הפך חיצונו כספר היקר הזה, כי חיצון הספר שיר ידיות
ודברי דודים בין-רועה ורעה. אבל כבודה בת מלך פנימה
כבוד אלהים הסתר דבר בסתר מדרגת המשל הלא הוא כמוס
במליצתה התום באוצרוהיה. כאשר העיד עליו התנא (ידי' פ"ג)
אל"ע. אין כל העולם כנו כדאי כיום שנתן זו שיר הסינים לישראל, שכל
הכתובים קדש ושיר הסינים קדש קדשים. אל הביט אל מראהו, כי
אין בקליפתו החיצונה כל עיקר דבר חכמה או מוסר, כי אם
בקרביו יקדש קדוש ישראל כמ"ש רש"י אחר כ' אלעזר ז"ע משל לתה
הדג דומה למלך בעל סאה חטים ונתנה לנחתום ואל"ה הולא לי כך וכך
סלת כך וכך סונין כך וכך מורסין, וסלית מחוכה גלוסכא אחת מנופה
ומעולה, כך כל הכתובים קדש וס"ה קדש קדשים, שכלו ירחת שמים וקבול
עול מלכותו. ואל יפלא בעיניך כי לא נמצא בכל הספר שם
משמורת הקדש, כי כלו שמות קדשים, כמו שכתב רש"י ג"כ.
כל שלמה האמור בש"ה קדש מלך שהשלוס שלו. ואם לא נביא ולא בן
נביא כתב אותו, וגם לא סדרו אותו בין ספרי הנביאים, בכל
זאת יש בו נבואות יקרות לעתיד ולאחרית הימים. כמ"ש
הראב"ע בהקדמתו שם וז"ל אחר שהעיד המקרא שהמקום נראה
לשלמה פעמים מה תמה יש בו שיתנבא על דבר העתיד ע"כ.
אמנם

אֲבִינֶם אַמַּת הַדָּבָר כִּי תוֹךְ הַסֵּפֶר הוּא סְתוּם וְחֲתוּם מְאֹד, עַל
 כֵּן רָבוּ כְמוֹ רַבּוֹת הַפּוֹתְרִים וְהַמְנַאֲרִים וְהַמְפּוֹרְשִׁים מִיּוֹם
 הוֹסְדוּ וְעַד עַתָּה, וְאִין ב' מְפּוֹרְשִׁים מְכוּוֹנִים לַעֲנִין אַחֵר. כִּי
 כְּאִשֶּׁר לָא יוֹרָה הַמֵּאמֹר מֵה שִׁיגִיד הַנִּגְלָה מִמֶּנּוּ, אִין חֲמָה
 שִׁיתְחַלֵּף כּוּוֹנְתוֹ כְּרֻצוֹן אִישׁ וְאִישׁ. וְכֹל אַחֵר יִשִּׁים לוֹ פָּנִים עַל
 פִּידוּכּוֹ, כַּמ"ש הַר"י עֲרֵאמָה בַּהֲקֻדְמָתוֹ. וְז"ל בַּה יִתְחַלֵּל
 הַחֶכֶם בַּחֲכָמָתוֹ הַמְקוּבֵל בַּקְּבֻלָּתוֹ. הָאֱלֹהִי בְּאֱלֹהוֹתוֹ וְהַפִּילוֹסוֹף
 בַּהֲתַפְלְסוֹפּוֹתוֹ. כְּמוֹ שֶׁנִּתְפָּרַס מִן פִּירוּשֵׁיהֶם ע"כ. כִּי לְמָה
 שְׁדַבְּרֵי הַמֶּשֶׁל מִיּוֹסְדִים עַל דְּבָרִים שְׁבִין רוּעָה, וְרוּעִיָּה אוֹ אוֹהֵב
 וְאֹהֲבָתוֹ, אֱלֹה יִפְתְּרוּ הַמֶּשֶׁל עַל וּזְכוּת שְׁבִין שְׁכִינָה לְכ"י,
 וְאֱלֹה עַל וּזְכוּת הַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ. וְלֹא יִפְסִידוּ עֲלֵינוּ רַבּוֹי פְּתוּרִים
 שׁוֹנִים, כְּאִשֶּׁר הֵם הוֹלְכִים עַל מַסִּילוֹת הַמִּרְעָה, לְהַפִּיק כֶּסֶף רֻצוֹן
 דַּעַת הַבּוֹנָה לְמוֹד אוֹ מוֹסֵר, כִּי זֶה בַּה הַמֶּשֶׁל, כֹּל עוֹד שְׁאִין
 הַנִּמְשָׁל הַנְּרָצָה מְפָרֵט כּוֹ, הַרְשׁוֹת לְשׁוּם בּוֹ תוֹךְ לְכוּוֹנוֹ אֵל דְּבַר
 מוֹעִילוֹנֵעִים, אֲבָל כְּאֹז עֲלֵיו עֲקֵשִׁי לֵב, וְיִשִּׁימוּ לוֹ פָּנִים מִשְׁהַת
 מִרְאָהוֹ לֹא תֵּאָר וְלֹא חֵרֵד לוֹ, וְהוֹרִידוּ אֵת עֲרֵיו מֵעֲלָיו וְהוֹפְכִים
 לְלַעֲנָה. מִתַּק מְלִיצוֹתָיו. וְלֹא כְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַר רַבּוֹ הַקּוֹפְצִים
 לְהַרְיֵק סוּדוֹתָיו, כִּי גַם הָעַמִּים אֲשֶׁר קִיְמוּ וְקָבְלוּ עֲלֵיהֶם כְּתָבֵי
 הַקֹּדֶשׁ בְּקֻדְשָׁתָם יִשִּׁימוּ פְּתוּרֵי לְדַבְּרֵי הַסֵּפֶר הַזֶּה כְּכֹל הָעוֹלָה
 עַל רוּחָם.

וְעַל כָּל פָּנִים עֲלֵינוּ לְשַׁכַּח לְחַכְמֵינוּ הָרֵאשִׁנִּים מֵאֲנָשֵׁי כְּנַעַן
 וּמַחֲכָמֵי הַמִּשְׁנָה, אֲשֶׁר הָאִירוּ עֵינֵינוּ בְּכוֹנֵת הַסֵּפֶר בְּכֹלֵל.
 כִּי יִסוּדְתוֹ קָדֵשׁ וְאֵם לֹא גָלוּ לָנוּ סוּדוֹ בְּפִרְט. וְלֹא פָקְחוּ עֵינֵינוּ
 עַל מַעֲלָתוֹ וְעִרְכּוֹ, מִי יוֹרֵעַ אִם לַעַת כּוֹאֵת הַגֵּיעַ לִידֵינוּ. הֵן
 סֵפֶר מִשְׁלֵי שְׁכָלוֹ מִחֲמַדֵּי מְלִיצוֹת חֲכָמָה וּמוֹסֵר, בְּקִשּׁוֹ לְגַנוּז מִפְּנֵי
 שְׁדַבְּרֵיו פּוֹתְרִין זֶה אֵת זֶה (שְׁכַת דָּף ל), לֹלֵא עֵינֵינוּ וְאִשְׁכַּחוּ
 מֵעַמָּא. סֵפֶר קֵהֶלֶת בְּקִשּׁוֹ לְגַנוּז מִפְּנֵי שְׁדַבְּרֵיו נוֹטִים לְדַבְּרֵי מִינוּחַ
 (עֵיין מְבוֹא לְקֵהֶלֶת) לֹלֵא תַחֲלָתוֹ וְסוּפּוֹ דְּבָרֵי חוּרָה. אָף כִּי
 הַסֵּפֶר הַזֶּה, אֲשֶׁר לְפִי מִרְאָה עֵינֵינוּ אִין יֵשׁ מְלֵאךְ מְלִיץ אַחֵר
 מִנֵּי אֶלְפָּה לְהַגִּיד עֲלֵינוּ יִשְׁרוּ, לֹלֵא סְגוּלָּתוֹ הַנִּפְלָאָה הַטְּמוּנָה
 בְּנִי. מִשְׁלַל לְמַה"ר. צִיּוֹר מְלֵאכֶת מַעֲשֵׂה יְדֵי אֲמֵן מִצְאוֹ הֵסֵר לֵב,

שִׁיר הַשִּׁירִים

והיה בעיניו הכנית עצב נבצוה באש ישרף. בא מבין והקרו כי
לא יחשב פעל חכם יעמל עמל רב בעבור פסל אליל מעשה
תעתועים. וחווה לו דעת כי בכל קו ושרד מצויר הזה, רמו ענין
נכבד, כמנהג הקדמונים בכתב ההרטמים (כילדעשריפֿט) עיין
באור נתיבות השלום (שמות ז יא) ותנה דעתו עליו. כן מה
לחכם מכל אדם לצייר עצבי עגבים, ומה לשיר ידיות בין כתבי
הקדש, אם לא תכלית אחרת הנרצה בו. ואל תאמר מה הטוב
אשר עשו לנו כי השאירו לנו הספר הזה אחרים ברכה, אם
לא ידענו את התוך מה הוא. אך הפרח אשר נחמר למראה
וטוב להריח, לא יגרע מערכו, אף כי לא נדע צרכו לרקחות
ולטבחות, או טבעו וסגולתו במלאכת הרפואה. ויספיק לנו מה
שידענו ומה שנהנינו ממנו אף שסגלתו העצמית נפלאה היא
בעינינו.

(ב) מי בעל הספר ומי כתבו.

אף כי פתיחת הספר יעיד על שם מחברו, פיל סקיס חסר
לפניה, יש מטילים ספק בו אם הוא לשלמה ואם אין,
כי לפי פתרון הפותרים אף שהם שונים באיכות, הסכמה אחת
להם כי שם שלמה משאל, ולא שמו המיוחד, א"כ בטלה העדות,
ומה יורה לנו דעה מי מחברו. ואף כי לדברי רש"י ז"ל שהנאתי
שכל שלמה האמור בש"ה השאל לשם השם הקדוש, יותר
דחוק שיהיה שלמה מחברו, כי לא נאווה לחכם כמוהו להעלות
שם הנכבד בשמו, מי איכא חברותא כלפי שמיא,
והן לו יהי כדברי האומר שחכתוב הראשון. כמשמעו הלא
יעוררו ספקות עליו מפנים אחרים. א) סגנון הלשון מורה
שלא כתבו שלמה, ולא איש בימיו, כי בימי שלמה הלשון
עורנה באבה לא קטף. ובמליצות הספר הזה היתה כאלה
נובלת עליה, כי נבלה בה מלות ארמויות. כמו נסיענו ברתים
(ש"ה א, ז) מן רהט. אחר נסיענו (שם ד' ט) שהוא ג"כ מלה
נמצא בארמית, וכן שם פידס (שם ד' יג) מלה יוגית (עיין
מבוא לקהלת). אשר הוא מנהג הספרים הנכתבים בנשות שמש
שלוה

שלוח האומה לבוא (עיין במכוא לירמי' וליהוקאל) ומנהג שמוש שי"ן במקום אשר נמצא ג"כ רק בספרים המאוחרים זמן רב לשלמה. (ב) ממה שנאמר (שם ו, ד) יפה את דעיתי כחלום נאום כירושלים, הנה תרצה כפל לשון של ירושלם, זה ממה שמורה שהיתה תרצה עיר ממלכה כירושלם. והנה בימי שלמת לא היתה איפשר זאת, כי רק אחרי התחלק הממלכה נעשתה תרצה עיר תרועת מלך ישראל בימי אחאב.

זמן התלמוד אין להכריע במקום הזה אחד מב' חלקי הסותר, למה שלא ההליטו יותר (כב"ב יד) כי אם חזקו וסיעמו כפנו סיר ססודים. וולתי על פסוק (מ"א ד' לב) וידבר שלשת אלפים משל ויפי מירו חמשה וחלף סמכו לומר שיר השירים חבר שלמה. **ואנכי** אבוא אהריהם ומלאתי את דבריהם, ואומר כי אין טענת סגנון הלשון טענה חזקה לשלול בעבורה מליצת הספר משלמה. כי למה שהורות הנה מתערובות מלות ארמיות איננו, הודמנות קרה לספר הזה לכד, כי אם לכל שלשת הספרים המיוחסים לו. והורות איננו זרות רק בהיותו פרטי יוצא מן הכלל אבל מה שהוא כללי חדל להיות זרות. וסכת השתמש במלות ארמיות במליצות כאלה כתנתי במכוא לקהלת. וגם הטענה השנית איננה חזקה לסתור מאמר מסכם. כי מי יכיהני לאמר כי תרצה נעשתה עיר יפה ומפארה אחרי היותה עיר מלוכה, אולי נבחרה בעבור זאת לעיר מקדש מלך מפני היותה עיר יפה מאד. ולכן תפס אותה המשורר לדוגמא ביופי כמו ירושלים.

ג) מה הסדר הנמצא בשירי הספר.

בכל שלשת הספרים המיוחסים לשלמה ע"ה, אין לבקש אף אין למצוא בהם חבור המשך וסדר. אמנם למה שקיננו וקבלו חכמי התל' (כ"ב שם) כי כל שלשת ספריו לא היה הוא הכותב כי אם הזקיהו וסיעתו, באופן הזה לא יהיה העדר הסדר טענה, כי בספר שאין בעליו בעצמו כותבו אין לבקש בו סדר, כאשר שנית ושלשתי זה כמה פעמים בחבור הזה, במכוא

שִׁיר הַשִּׁירִים

לישעי' ולירמיה וכו'. וגליתי אוון כל קורא בחל' פלני כתב ספר
 פלני, מה כוונתם, שלא על סגנון הלשון ידברו. כי אם על
 לקוטי מאמריו המפורים, ובעבור זאת יחסר חסרור המלוקט
 ע"י אחר. וחמקרה הזה בעצמו קרה לשלשת ספרי שלמה,
 למה שלא מצאו אחר מהם מסודר ומחובר במלאו, כי לולא
 זאת לא ידעתי מה איפוא הביאם לגזור אמר על כל שלשת
 ספריו, כי חזקיהו וסיעתו כתבום, ואם בס' משלי מצאו מקרא
 מלא (משלי כה) גם חלם משלי שלמה העתיקו חנסי חזקיהו וגו', אבל
 כשאר ספרים מנא להו.

אפס בשנים ספרים האחרים משלי וקהלת, אין העדר הסודר
 ראייה למה שאמרתי, למה שחמר ענינם בעצמו לא יסבול
 חבור המשך וסודר, ספר משלי אשר כל מקרא ומקרא מאמר
 בפני עצמו, למוד בפ"ע, במוסר או בדרכי הנפש או בהנהגת
 האדם. מה זה איפוא החלות וחבור יהיה בין למוד ללמוד הסמוך
 לו. וכן בקהלת, למה שענינו לדבר מבחינות העולם והנהגתו,
 והיה רושם את הדברים, לפי הזדמנות הבחינות ושומטות
 הרעיונים אנה ואנה, והמחקר או המתכוונן בענינים האלה לא
 ישגיח אל סידור או על קדימה ואיחור במחקריו, כמבואר במבוא
 לקהלת ע"ש. אמנם הספר הזה, למה שהתוך אשר הוא עקר
 הענין הנרצה בו, הוא דבר שנעלם מאתנו. וכבחינה הזאת אין
 לשפוט על מציאות סודר בו ואם אין. ואנחנו רק על מה שיורה
 גלויי נדבר, וכאשר נשקיף אותו בבחינה הזאת יהסד לנו בו סודר
 וחבור והמשך.

וכרי לכוון הענין הזה שאמרתי, הנה כשנשומט בו מראשו
 ועד סופו נמצאו, שאיננו שיר אחד קשור ומחובר מראש
 ועד סוף, אבל הוא כולל פרקים פרקים, לפי מה שיורה הפסק ענין
 שלם, ופתיחת ענין אחד אחריו. שאין לו דבקות אל מה שלפניו,
 ויש מן המליצות כפולות בו שתיים ושלוש פעמים. והפרקים
 האלה, (לא לפי מחלקות הפרשיות כאשר הם לפנינו, כי אם)
 לפי מה שתמצא אותם הבחינה בהתבוננות ועיון מצד הכדל
 עניניהם הם חמשה במספר.

הפרק הראשון תחלתו יסקני מנסיקות פיסו וגו'. עד פרשה ב' ה' החותם בשיר תנומה אס תעינו ואס תעורנו אס סאסנס וגו'.

הפרק השני תחלתו. קול דודי טנס זס נח וגו' פרשה ב' ו' עד פרשה ג' ה' החותם ג"כ בשיר תנומה הנוכר.

הפרק השלשי תחלתו: מי זאת עולם מן המדבר וגו' פרשה ג' ו' עד פרשה ה' ב' החותם בקול קריאה, אכנו לעיס שמו וכנו דודים.

הפרק הרביעי. תחלתו: מי זאת סנסקפס וגו' פרשה ה' ג' עד פרשה ח' ד' החותם ג"כ בשיר תנומה הנוכר.

הפרק החמישי תחלתו. מי זאת עולם מן המדבר וגו' פרשה ח' ה' עד סופו. והנה הפרקים האלה כל פרק בפני עצמו

ובם מסודרי המאמרים והדרגת הרעיונים, תחלתו ראייה, והראיה מעוררת תשוקה, והתשוקה עולה לאהבה, וכן הוא מוסיף והולך, ועל המעט שיבוא מאמר בין הדבקים איננו הולם לכלל הענין. אך השנות המאמרים השלמים כנה פעמים. ומהעדר הסדר והחבור וההמשך ביניהם הוא מה שיבוקש עליהם סנה וטעם ולא נמצא, זולתי מה שכבר חכמים הגידו ולא כחדו המשכילים המבארים הספר הזה, על התרגום האשכנזי בהקדמה לבאורם שם עיין בדבריהם. שאר ענינים מהנדרשים עוד למבוא הספר הזה. והיו לר דבריהם למשיבת נפש.

ר ו ת

(א) כוונת הספר בכלל.

הספר הזה כלו ספור מעשה אחד ממשפחה אחת משבט יהודה, וחותם בשלשלת יחס דוד ראש הגזע למלכי יהודה, ולזה ישוב להזכיר הדורות מן פרץ בן יהודה, וחולך וכוונה החולרות עד דוד, וכזה גלה הסופר כוונת ספרו להודיע יחס בית דוד, וכי שרש בית ישי גזע קרשים הם, כי בספור המעשה הזה, בעז איש חיל נקי כפים ובר לבב, ורות טובה טעם ויראת אל, ונצר משתילים כאלה כמוהם יהיה. וגם למה שיש לספור מעשה בעז ורות דמיון מה למעשה יהודה, בשניהם היו הנשים צדקניות, כסתה הצניעות פניהם. ותחת מסכות מתהפכות, אנה השם לעשות חדשות בארץ, נקבה תסובב גבר. וזה מורה על השגחה מיוחדת כנטע שעשועים האלה, אשר היה לנס עמים. מלבד מדות ההמודות וענות צדק ומוסר, יורנו המעשה הזה, כימי תם האלה, אשר אין הון נפרץ, ואהבת בצע ורכוש לא נברו עוד בארץ, ולא העריכו האנשים לפי כבוד זהב ונטל כסף, כי אם לפי ישרו ומדותיו, על כן לא בש בעז נגיד קצין עמו ממשפחת רם, לפרש כנפיו על עניה דלה עווכה גלמודה, אשר לקטה שכלים אחר הקוצרים בשדהו, להיות לו לאשה, ולא לקלון יחשב בעיני הסופר, כי מדלי העם כאלה

נכנה בית מלך רב, כי לא הנולדים מן המסלאים כפז והאמונים
עלי תולע נתנו יקר לבעליהם, ויוקיר שארנין ונכד לשם ולתהלה,
כי אם אבות ישרים תמימי דרך מרבים כבוד בית אב.

אמנם מספר הדורות המנוים כאן מפרץ ועד דוד הוא מה
שצריך כוון, כי כמנע הוא שלא יהיו דורות יותר מאלה

הזכורים בארך זמן רב כזה. כי נחשון בן עמינדב הזכר כזה
הוא הנשיא הראשון ליהודה במדבר בימי משה. ובתחלת בנין

הבית בשנת ד' לשלמה נאמר (מלכ' א ד) ויבייטשמיס שנס ופרנט
מאות שנס ללאת נ"י וגו', כל שנותיו של דוד ע' שנים, צא ע' לדוד

וד' לשלמה מת"פ שנת, הרי ת"ז מי"מ עד לידת דוד, וא"כ איך
איפשר שבין נחשון ובין דוד לא היו יותר מד' דורות והם שלמון,

בעז, עובר, ישי. הגע עצמך מלידת פרץ עד נחשון הצי מספר
השנים מונה ה' דורות, ומנחשון עד דוד ככפל מספר השנים

מונה רק ד' דורות. הא כיצד מכירת יוסף היתה כ"ב שנים לפני
דת ב"י למצרים ופרץ נולד הכף אחר מכירת יוסף, רד"ו שנים

ישבו כמצרים הרי רל"ב שנים, צא מהם ל' שנים לנחשון. כי
לפחות יהי' בן ל' שנים בהיותו נשיא שבט בישראל הרי ד"ב שנים.

וגם דאיתי את הלהץ ואת הוחק אשר נדחק הראב"ע לישב
מספר הדורות עפ"י השבון השנים. כי עפ"י דרכו נחשון צעיר

מי"ה שנים בצאתו ממצרים, וכל אחד בן פ"ד שנים היה כהולידו
בנים. הגה יגע לריק וילד רוח והיה בכובי בלדתו את החשבון

הזה. מדוע עצר עצר בעד כל רחם לבית הישרים האלה. הלא
צדיקים האלה כתמו יפדהו כארו בלבנון ישנו בבקר יודעו זרעם

עודנם כאבם זרעם נכון לפניהם ולא אחרי בלותם תהיה להם עונה.
והנה באמת אין כאן דבר תמה כלל, כי מנהג הסופרים

הקרמונים, כמנתם יחס הדורות, להזכיר רק האנשים
המפורסמים במעלה, ולהשמיט בני בלי שם שכתובם, כאשר

עוררתי ע"ז והוכחתי אמתתו בכמה מקומות מחבור הזה. ויתכן
א"כ שהיו הרבה דורות כינתיים אשר לא הזכיר הסופר להיותם

בלתי מפורסמים. וחחכם השלם מהרא"ו בהקדמתו לתרגומו
וביאורו על רוח, כאשר חגיד לו חד מן הכרייא היישוב הזה.

דחה

דחה אותו כשתי ידי, האחד אמר כי זה יהיה נגד קבלת הו"ל. והשני אלו היו דורות יותר מאלה, לא היה עורא הסופר הם מלהזכיר אותם ביחס דברי הימים (א' ב' י') למה שכוונתו להודיע צאצאי איש ואיש כלי להעלים. ומה מאד חלושים וקלושים הדחיות האלה, והדחוי מעיקרא לאו דהוי הוא, כי מה שאמר שהוא נגד קבלת הו"ל חלא כבר מלחא אמורה, כי בעיניי אגדה אין כאן קבלה כלל. כי אם רוש, ורש"י בעצמו נגד דעתם בד"ה שם בטענות חזקות שא"א להיות אנצן בעונו. ואל תהי צדיק הרבה מרש"י ז"ל. ומה שלא מביא עורא יותר דורות בר"ה, הוזה לפלא יחשב, אם רבי לא שנא ר' חייא מנא ליה, אם שמואל סופר הוזה לא הניד יותר מספר דורות מפרץ עד דוד מאין יבוא עורא וימנה יותר. ואיזה דרך עבר רוח ה' לדבר אתו להודיעו ימות עולם ושנות דוד ודוד, כי עורא לא כתב כי אם בספרים ספרים אשר מצא. עיין במבוא לד"ה. ואנכי אשוב אתפלא על החכם הנזכר, מדוע בהקדמתו לספר אסתר קים וקבל הסברא הזאת אשר מאן לקבל במקום הזה. על פסוק מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש. כאשר ראו בן חמהו ג"כ איך איפשר שלא יהיה ממרדכי ועד קיש יותר מוד' דורות, אמר יאמר בעצמו. באמת היו יותר והכתוב לא ספר לנו רק החשובים והגדולים כדרכו תמיד. וכאן טוב טוב לו להניח הדבר בתימה ממה שיקבל הסברא הזאת:

(ב) זמן המעשה הנזכר בספר ומי כותבו.

אף יש מפרש כמקרא בראשו שחמעשה הוזה היה בימי שפוט השופטים, לפני מלך מלך בישראל, אבל לא פרט לנו בזמן איזה שופט היה הדבר הזה, וזלתי חכמי חתלמוד פירשו אנצן זה בעונו. והנה רש"י בד"ה טוען ע"ז כי לפי השבונם ולפי הנחתם שאין בין נחשון לבין דוד יותר מוד' דורות, יצא החשבון שבעזלבן שלש מאות שנה יולד, כי כך שנו בס"ע (פי"ב) נחשון מת בשנה השנית לצאת כ"י מארץ מצרים, שלמון היה מבאי הארץ ומת אחר יהושע ואלימלך אחיו של שלמון היה ע"כ נמצא לפי דבריהם היה אלימלך בן נחשון. וא"כ ממיתת נחשון

ער שפוט יפתח הם ג' מאות ול"ט שנים ו' של יפתח וז' של
 אכצן הם שנ"ב שנים. וישוה החשבון הזה מני שיוצה, אנכי לא
 ידעתי לכונן אותו, וגם לפי ההנהגה ברבוי דורות יותר ממה
 שנוכר במקרא, יהיה הזרות, פי מה שנוכר בשופטים לא נזכר
 כאן ומה שנוכר כאן לא נזכר בשופטים, שם נאמר כי היה
 לאכצן שלשים בניים ושלשים בנות, ושם הבן הזה לא נזכר,
 וכאן לא מזכיר כי אם בן עובר, ושאר בניו ובנותיו אין זכר מהם,
 ולאיש אשר לו בניים רבים כאלה מדוע לא ברכוהו העם בכנין
 הבית כבית פרץ, רק בתולדת רות. אכן לדעת יוסיפון לרומיים
 היה המעשה הזה אהר שמשון ואכצן איננו בעז. וככל דרושים
 כאלה ראוי לתפוס המתישב לזמן ולענין ולא להכנס בדהוקים
 למען רבות מופתים חנם, כי עקר הנס חיותו מאדי ובפרוץ
 הנסים אינם נסים.

אכצן כותב המעשה הזה באה הסכמה עליו בתלמוד (ב"ב
 יד) שמואל כתב ספרו וספר שופטים וזרות. ואף שנראה
 כי בזמן כתיבת הספר הזה, כבר צמחה ממלכת בית דוד לשם
 ולתהלה, כי קודם שנודע דוד ויקר שמו, לא ידעתי מה הביא
 את הסופר לספר יהם דוד, יותר מאחד העם, לולא כבוד מלכים
 חקור דבר יחסם ותולדותם, ודוד לא מלך כי אם זמן רב אחרי
 מות שמואל. אך זה אין טענה לסתור בה כתיבת הספר משמואל,
 כי נביא היה והוא משח דוד למלך, וידע כי אשר עזן לא היה
 עתיד להיות. ולא יבצר מאומה מכל אשר יום לעשות, ע"כ
 הקדים לספק תולדות בן ישי, לא להזכיר ספר יהם כי אין
 הוששין לזרע האם, ועקר היחס הוא יחס הזכרים, כאשר חתם
 ספרו אלה תולדות פרץ, אבל המעשה הזה, להודיע ערוגת מטעי
 הבית היקר הזה, כי טובים וישרים היו וצאצאיהם כמעותם.
 ויפה נוף פרי טוב ישוה לו.

א י כ ה

(א) תכונת המגלה ומי כותבה.

אין הקינה הזאת חידה אשר צריכה שובר, כי כל עניניה ערוכים בכל ומבארים, כי היא קול נהי ויללה על הרעה אשר חמוצא את האומה, מהשבתת הממלכה, ושלילת גוד וכסא, והריסת הערים ושריפת הבתים, והרבן הבית, ונלות האומה. כי לא כמהפכת סדום ועמורה. תהפך ארץ ומלאה מדינה ויושביה, ההפוכה כמו רגע ולא הלו בה ידים. כי אם אחת אחת צרה על צרה שבר על שבר יבואו עליה עד אשר אמללו הארץ ויושבי בה. חרב, אויב יהרוג גבוריה, ירטש עולליה. יצור על מבצריה, מחוץ תשכל הרב ומבית רעב וקמט מות ישור האנשים מהדריהם. וככה יהרוס עיר ומבצר אהת אחת ישרף ארמנותיה, יחלל נזיריה ושריה בכל גבוליה מסביב ובבואו עיר הממלכה שם יכלה רעתו, יוריד מלך מכסאו וכשריו יבעט, היכל וארמון יתוץ, ומקדש ה' ישרף באש, ואוצרות העיר וסגלותיה יבזו, וכל מהמדי אציליה ישלל, וכל הונם יבוקו, הנשים תשגלנה, הילדים ירטשו ובחורים ובתולות ילכו שבי. ואת כל הצרות האלה יקונן, הנביא במגילה הזאת, במליצה מתארת, במשלים ודמיונים ותמונות וחזיונות המעוררים אבל יגון בכי ומספר. וההכס המשכיל מהר"א וואלפסזון בהקדמת תרגומן

חדגמו ובאורו למגלה הזאת, שכל את ידיו לבאר כוונת כל פרשה ופרשה מהמגלה הזאת על איזה זמן ועל איזה צרה מצרות השונות קוננה קינתה. כפי אשר יגידו לנו הספורים במלכים ובד"ה. וגם כעולל אחר בוצר לא אוכל להיות, כי ניקף זית הזה, לא השאיר אף שנים או שלשה גזגרים בראש אמיר, אשר לא קטף. ושנות דבריו הנה כפילת דברים ללא צרך.

כותב המגלה הזאת אין יש ספק, כי יומיה הוא אשר ראה עני בשבט עברתו, הוא אשר הפך לאבל כנורו ועוגבו לקול בכים, ומי לא יראה כי בפרשה ג' מן פסוק נא עד סוף, בו מקונן הנביא את כל הרעות אשר עשו לו בני עמו כפי המסופר בספרו, צוד צדוהו כצפור וצמתו כבור חייו. ואין צרך לומר כי ברוך כתבו מפיו, כי רק בהיותו עצור בחצר המטרה השתמש בידי ברוך לכתוב, אבל כשהבר הקינות ידיו לא אסורות ורגליו לא לנחשתים הונשו. וכבר הוכחתי במבוא לירמיה בהוכחות שיש בהן די, כי המגלה ששרף יהויקים לא היתה מגלת קינות. ואלה החושבים כי על מיתת יאשיהו חבר הנביא הקינה הזאת, מה החלום הזה אשר חלמו, להסב דברים מפרשים באר היטב על ענינים אחרים בלתי נזכרים בהם. כי כאשר אמרתי הרבן עיר ומדינה מלך ועם ושדים ודלים, אנשים ונשים זקן ועולל, בחורים ובתולות ומקדש וארמון, כלם יהנוה מר יבכה עליהם, וכל פרטי הצרות המפוזרות בד' פדשיות הראשונות יבואו בסך חכולל מסודרים בפרשה האחרונה.

קהלת

(א) הוראת שם קהלת +

הספר הזה מתאר בשם קהלת, והוא איננו שם פרטי, כי למה שאמר דני קסלם בן דוד מלך בבלוסס, ולא מצאנו בן לדוד בשם הזה, ולא אחר מבני דוד שמלך בירושלם זולתי שלמה, א"כ השם ע"כ תאר לשלמה, ואולי היתה כוונתו לתאר הספר בשם הזה להורות על ענינו, כי הוא אסיפת דעות בני האדם ובחינות מעיני העולם, כמו שלדעת קצת שם אגור בן יקה, ג"כ נסתר בו שם שלמה המורים גם שניהם אסיפה וקבוץ, ומה שראוי לעורר מן ההפך שבשני ספרים שיר השירים וקהלת: כי שם נזכר שם שלמה ונסתר בו שם אחר, ויהי להפך בספר הזה, נזכר שם אחר ונסתר בו שם שלמה.

(ב) מי חבר הספר הזה +

הארץ אמנם שהחבור במה שקדם כי שם קהלת הנזכר בראש הספר הוא שלמה בן דוד, וכל ספור מעשהו וענינו ימנהגו מעשה מלך רב, בכל זאת יש מטילים ספק בספר הזה אם מפי שלמה יצא.

ואשר מביא אותם לספק באמתות הענין. (א) מה שעוררו נ"כ בספר שיר השירים, כי סגנון הלשון ותערוכות מלות

מלות ארמיות, מורה שלא נכתב הספר ע"י שלמה ולא הובר
 בימיו, כי אם זמן רב מאוחר לו, אם בעת רדת גדולת האומה,
 וקרובה להשבתת המלכות, או אח"כ בזמן שהלשון אבדה
 ממנה שלמותה, והורד עדיה ונעם הוד יפי מליצתה. והראיות
 על מה שזכור. מן הערוכות מלות ארמיות, אלו (קהלת ד,
 י. ו. ו) בְּשֵׁל (ח. יה) הוּה (ב. לב) עָרָן (ד. ב) פְּכָר
 (א. יא. ב. יב. י. ו) פְּשָׁרוֹן (שם ד. ד. ה. י) קְעוֹת רוּחַ,
 דְּעִיּוֹן רוּחַ (א. יז. ד. יו) אלו וכדומה נמצאים דק בספר
 עזרא ונחמיה ואשר נכתבו בתהלת בנין בית שני, ושני
 שמות פְּרָדָס (שם ב. ה) פְּחָגָס (ה. יא) המה משפחות
 יונית. וכל זה ממה שירחיקו שיהיו נדוּגִים בלשון בימי שלמה,
 אשר היתה הלשון אז כצאת השמש בנכורתו.

ב) למה זה יאמר שלמה (שם א. יב) אני קטלתי סייתי מלך על
 ישראל כי בימיו לא היה עוד מלך אחר על ישראל
 בלתי אם הוא לבדו, ולא עיר מלוכה אחרת זולתי ירושלם?
 ג) על מי יכוין מאמרו אשר אמר (שם כ. ז) וסגדתי וסופסתי
 מכל סגידים לפני ניוסלס, הלא הוא שלמה בן דוד היה המלך
 השני בירושלים ודוד אביו היה הראשון אשר כונן את ירושלם
 למושב מלכים, ואיך יכון לומר מכל? או כי תהיה תפארת
 למלך רב כמוהו שיתפאר ביתרון עשר וגדולה מאנשים הדיוטים
 שאינם מלכים? הלא מלך הוא במלכים יתקלם.

על פי הדברים האלה גזרו אמר ויקם להם, כי איש חכם
 אחר מתחמי הדורות חבר הספר הזה זמן רב אחרי שלמה,
 ולחץ להכורו יקר יותר, ייחס אותו אליו. וישם דבריו כפי
 מלך חכם גדול ומפאר, כי ענין הספר יבקש שיהיה המדבר
 מלך רב, אשר לא קצרה ידו מהשיג כל תענוגי העולם, אשר
 נסתה כל מעשי עולם, ויודע ערך הדברים שכתם וגנותם לפי
 מה שהם.

ואנכי כאשר הסכותי את לבני להשיב על הטעות האלה,
 כדי להשיב את הספר אל בעליו, אשר על שמו מתיחס,
 דאח זה מצאתי, כי סגנון הלשון איננה ראייה לשפוט ממנה על
 קדימת

קהלת

קרימה ואיהור הומן בספר, ולפי מה שאמרתי במבוא לשיר השירים, כי מה שנראה וזוהו בלשון, לא מקרה קרה לספר אחד בלבד מספרים המיוחסים לשלמה כי אם לכלם יהיו, כ"ש שאין הטענה הזאת טענה, וסבת התערבות מלות ארמיות בספרים האלה, הוא כי לא כל לשון מכשרת לכתוב בה כל הענינים בלי צורך עזר שמוש מלות מלשונות אחרות. ד"מ, כאשר יכתוב הסופר האשכנזי מעניני המלחמה, טכסיסיה וכלי קרב. לא יבצר ממנו מלהשתמש בשמות צרפתי למה שהונחו השמות בעצם וראשונה בלשון ההיא, והושאלו אח"כ ללשונות אחרות. והסופר הכותב ממסעות הים ומאניה וכליה, לא ימלט מהתערב בכרכו לשונות הולאנדי. למה שמלאכת האניה התעצמה בראשונה במדינה הזאת. כן איפשר בסופר העברי אף שימצא לשונו לשון מספקת לכל הפציה, אולי בדבור מעניני העולם ובהינות המעשים והנהגות האדם, מצא בל' ארמית מלות יותר מספיקות מכלשונו והשתמש בהן. ועוד מי מן האחרונים אשר ידע להכהין בכרור גמור בין המלות הנמצאים בספרי הקרש, הארמיות מן העבריות, וא"כ הטענה מסגנון הלשון איננה טענה. ושאר הטענות אף שהם דומים טענות אבל אינם חוקים כל כך לסתור מאמר מסכם.

אך אחת היא אשר נפלאה בעיני, מדוע כל שלשת הספרים המיוחסים לשלמה, הגה אין גם אחד אשר יהיה הוא הכותב אותו בעצמו, כי אמרו בתלמוד (בב"ב יד) יחזיקה וסיעתו כתבו ישעיה שיר השירים משלי וקהלת, וכבר הודעתוך כוונת מאמרם פלגי כתב ספר פלגי, שהרצון בו סדור מאמריו לכר להכור שלם. וא"כ השאלה מה המונע, אשר הבציר משלמה לסדר ולחבר ולהשלים מן הספרים אשר יום לעשות, עד שהדורות שאחריו היו צריכים לאסוף דבריו אל הכור שלם. כי אין ענין ספריו, כענין ספרי הנביאים אשר נבאו לפרקים, על ענינים שונים ולזמנים שונים, ולא היה כידם לסדר הנבואות הם בעצמם, כי אם איש אחר אחרי מותם, אבל שלמה אשר שאב מי חכמה מומעיניו לבו בכל עת שנתן לבו להקור, מה יעצור

לו להרכיב הדרושים אשר העלה במצורת רעיוניו ולסדר אותם .
 אכן כמו שגרמה בהשקפה הראשונה דבר זה לשאלה חזקה, כן
 תרפה ותחדל מהיות שאלה אחרי ההתבוננות, כי האיש אשר
 נאמר עליו (מ"א ד, לא, לב) ויחכם מכל חכם וגו' וידבר שלשת
 אלפים מכל . ויבי סידס המספס וחלף, אשר היה לבו כמעין המתגבר,
 והפיץ מעיני הכמתיו החוצה, ומי ישים הק גבול לים הכמתו
 לאמר עד פה תבוא ולא תוסיף? והרבה שירים ומשלים כאלה
 שמעיד עליו הכתוב . וכל עוד נשמת רוח הים באפיו לא ישים
 קנצו למליו . ורק אפס קצה נראה ממושלו ושיריו אשר עשה
 בימיו, ומעט מועיר אשר אספו חכמי הדורות, מדברי הכמתו,
 אשר לקטו הנה והנה . ויותר מהמה רבים אשר אכרו מאתם,
 בארך הזמן . כי הדורות אשר יחיו בזמן אחד הגדולים, אינם
 מבחינים להכיר ערכו ולהוקיר דבריו כל כך, כדורות הבאים
 אחריו, ואין כל הרש תחת השמש, גם היום כל מחבר יקר אחרי
 בלותו היו לדבריו עדנה, ואחרי התפרדו כל עצמותיו בקבר
 שפתותיו דוככות בחבוריו . ע"כ אין ספר שלם ומסודר מספרי
 שלמה . אבל כלם לקושים מאמרים מקטעים שריד הנשאר
 מהמזן רב בכל ענין משלשת עניני ספריו, אשר אספו ולקטו
 אותם דור הוקיהו . ועפ"ו יתישב מאמרו על זכון .

ג) תכן עניני הספר .

כל ישע ורגל חפץ הספר הזה, להגיד הכל חיי האדם ולשים
 עניני העולם הזה לאל ולאין . בו פתח (קהלת א, ב)
 הכל הכלים חמד קבלת הכל הכל . ובו סיים (שם יב, ט) הכל הכלים
 חמד קבלת הכל הכל . וע"פי הנחה הזאת הולך ומסדר הבחינות
 והנסיונות שעשה בחיי העולם, ומחזה השנויים וההלופים שיעברו
 על האדם בחיי הכלו . ופנה אל העסקים וההשתדלות והיגיעות
 והמרוצות אשר ירוץ אחריהם האדם, ומסדר זה לעמת זה,
 חריצות וכטלה, ענג וצער, שמחה ועצב . עמל ומנוחה, ושוקל
 הכל בכף מאונים לשים ערך וקצב ושעור לכל, אם נבחינת
 עצמו

קהלת

עצמו ונסיונותיו או מאסיפת אחרים • מה טוב ומה רע, מה
 אמת ומה שקר, מה יש ומה מדומה מה קיים ומה עובר •
 וכל הבחינות כאלה אי אפשר שיהיו מסודרים על סדור מה,
 אך כפי ההזדמנות והעברת הרעיונים, כי הוא משוטט בחוצות
 המצבים ומדרגות האנשים, ויפן כה וכה, ומדלג ממצב למצב
 ממדרגה למדרגה • מוליך ומביא בחינות מן המתים שכבר מתו
 על החיים אשר עתה • מעלה ומוריד • ממלך לתדיוש ומתדיוש
 למלך • יוצא ובא מכלל אל הפרט ומפרט אל הכלל, עד אשר
 יאסוף בחפניו תכונות האנשים למיניהם ורחף כרוח בחינתו
 בקצווי הכריאה • ולפעמים הוא שב אל בחינה אשר קדם לדבר בה •
ועם זה שכל את דבריו להלביש בחינותיו בדרך טענה ומענה
 שואל ומשיב, כי זה הדרך לברר ענין לבוא בו על אמתתו
 להורות שני חלקי הסותר • השואל הוא איש רך וצעיר לימים
 חם המוג, ולפי מוגו דבריו, הוא לא הנוח דעתו בכל עניני
 העולם ובכל עסקי האנשים, ובכל אשר עינו להביש ישים, לא
 ימצא דבר על מכונו, בכל אשר יעשה ויסכן, ימצא הטוב מעט
 והרע רבה עליו ומבטלו • ועל מלא כף נחת מלא הפנים עמל
 ודעות רוח • ומלא קרטב דבש אשר יעם בקצה המשענת
 אשר בידו מהולל כסאה ראש ולענה • והמשיב איש ידוע ונבון
 דבר, מכלכל דבריו במשפט, מבקש לתקן אשר עות השואל,
 אם בסחירת דבריו להראותו הענין על הצד ההפך אשר ראהו
 השואל בחום לבבו, או מורה ומאלף אותו לקחי דעת ומשלי
 זקנים • מנהג השואל לדבר בל' מ"ב אני כנשען על בינתו •
 והמשיב מדבר בענות נפש מורה, אתה • ועל אופן הזה סדור
 הספר דברי הליפות נושא ונותן • זה מתרעם ומתלונן מפריו
 ומכביר, לגזור דברים בלתי נכונים בחמת רוחו • והחכם באהור
 משכיח שאון גלי המית הצעיר, וגודר פרצות השואל ומתקן
 הריסותיו • ולפי שאין ציונים ורשומים לדעת להבהין דברי
 השואל מדברי המשיב, ותחלת והפסק דברי כל אחד, ראיתי
 לסדר לפניך בלוח מקום התהלה והפסק דבריהם •

ק ה ל ת

צו

מן פרשה	פסוק	עד פרשה	פסוק
חוקר	א	ד	טו
מורה	ד	ה	יא
חוקר	ה	ו	יב סוף פרשה
מורה	ז	ז	יד
חוקר	ז	—	—
מורה	ז	ז	כא
חוקר	ז	ז	כט ס"ב
מורה	ח	ח	ה
חוקר	ח	ט	ו
מורה	ט	ט	י
חוקר	ט	ט	יח
מורה	י	י	ד
חוקר	י	י	ז
מורה	י	יב	ז

והשאר הוא התימת הספר

ואף גם זאת שהחכם סדר דבריו דרך וזכות שואל ומשיב, אין דברי המשיב משיגים די השיב על כל תלונות הטוען המתנגד. ע"כ ישבו לפעמים שאלות השואל לא על, ותשובת המשיב נשאר מעל. והיה זה מה שהביא הרבה לדבר בספר הזה ולהוציא עליו דבה רעה שהוא מרובה בגנות חיי האדם, כועט וכזוה בכל הנעשה תחת השמש, ובעסק האדם ישים ההלה. והוא מניח ספקות בהשגחה ובהשאר הנפש, דברים מפסידים לדת ולאמונה. ושאר יסודות יהרוס ולא יבנה. וגם בתלמוד נמצא קורץ עין לתת עצבות בו, וקרוי היה להסירו מטור כתבי הקדש. אמרו (שבת דף ל) נקטו חכמים לגנוז ספר קבלת מפני שדבריו סותרים זה את זה ובמ"ד (ויקרא, פ, כח) העיקר יותר. מפני שמתלוו בו דברים מעין לזר מינות. לולא תחלתו וסופו דברי יראה. וכדי שלא יקשה, מה יסכן דבש מתוק לחיך המתלהם כחוכו המת תנינים וראש פתנים פי' רש"י וכ"ש באמצעו. אך בזה לא נרפא המהץ הנראה לעינים. אבל עקר היישוב על זה.

כי

יך ○

ק ה ל ת

כי החכם הלך במחקרו כפי מה שהייתהו הענין שהוא בו , כי לא
היתה השתדלותו בזה , להניח יסודות חגיגוני ומופתי חרדסי ,
אבל דבר על נהוג שבעולם ואשר חזה בעמא דבר , ובעולם
המתאוננים יותר מן המרוצים , והמתרעמים יותר מן המשופים .
ורגוי לב רבו על רגעי לב , כי הפגעים והתמורות ספו על התענוגים
וחשעשעים והרעות מלכד שהן כרוכות בעקבי החמר העלול
להפסד , ירבו עוד במכוכות האנשים וברוע מנהגם , ואולת
אדם תסלק דרכו , ועל סדור העולם יועף לבו . והמתכונן הזה ,
ישים הדברים בפי איש ואיש עפ"י שנות דרכו ותכונות אשר נתן
לו , וכפי מציאותו בעולם המציאות , ומה זה איפוא התמה או
התרעומות על החכם ועל ספרו , כי ישים פה לאיש שונים להדוף
דברים נגד האמונה , כי אחו האנשים כאשר מצאם , אבל לא בא
לגזור ולהחליט דבריהם , ולא להחזיק אותם בעדות נאמנת , ע"כ
אין הרברים האלה מוזיקים לדת ולא מפסידים לאמונה , ולא
מקעקעים יסודי המרות והמוסר . והולך את חכמים יחכם ,
לקראת בתרגום ובאור הרב החכם נר דורנו ר' משה בן מנחם
וצ"ל כי הוא הקל המסלה ופנה כל מכשול וכל אבן נגף מספר הזה .

א ס ת ר

(א) מי זה מלך אחשורוש הנזכר בספר

המגלה הואת כוללת ספור מעשה אחד קרה לאבותינו ,
בתהלת בנין בית שני , תחת ממשלת מלכי פרס ,
באו לסכנה גדולה . כי לרצון איש אהוב אחר צוה המלך
להמית כל היהודים במדינות מלכותו הנם , ובתאר אשה יפה
בטלה הנזרח . והיה היום ההוא לחק לעשות אותו יום משתה
ושמחה .

כן אמנם נזכר בראש הספר שם המלך ושנת מלכותו ומקום
המעשה . ובכל זאת כעור מגשש קיר נלאה למצוא
הפתח , כן נלאו החכמים יודעי העתים ודורשי רשומות מעשי עולם ,
למצא זמן לספור המעשה ההוא , מי זה מלך אחשורוש ואיזה
מלך ממלכי פרס הוא זה ? וסבת הספק הזה . מפני מבוכת
הסופרים והעדר הסכמתם במספר מלכי פרס , ובשמותם ובסדורם
זה אחר זה . כי אין שמות מלכי פרס , שמות עצם פרטי ,
אשר יאמר עליו כי הוא זה מלך פלני בשם פלני , מלך בזמן
פלני אחרי מלך פלני , אבל רוכם שמות התארים הם הכוללים
כל המלכים , כמנהג בשמות המלכים כשם פרעה לכל מלכי
מצרים , ושם אבימלך לכל מלכי פלשתים . וכן יש מהם
מרכבים לתאר מושג מה , כמו נבוכדנאסר נבופלאסר נבווראדן תגלת
פלאסר . שלמנאסר . אסר חדן , בלאדן במלכי אשור ובבל ,

א ס ת ר

וכן שמות ארתחשסתא אחשורוש כמלכי פרס ומדי . והוכנת שם ארתחשסתא בארתי כמבוא לעזרא . כן איפשר כי שם אחשורוש שם מרכב , למה שנמצא אחשתרנים אהשורפנים . ע"כ אין להכיר שם מלך הנוכר בשם תאר זה , לפי שהוא כנוי ליותר מאחד . והפרטי אין להכיר כי אם בשמו המיוחד לו לבדו , אשר בו נבדל מכל זולתו . וע"כ תמצא העדר הסכמה בסופרים המונים מספר למלכי פרס , אשר יכנהו האחד בשם דרויש , יכנהו אחר בשם ארתחשסתא , ואחר בשם אחשורוש , ולמה שמחולקים הם בכמותם ג"כ כ"ש שהגדל המבוכה .

אך לפי מה שהעליתי כמבוא לעזרא ראשי הדעות החלוקות שנים המה , ועליהם לבדם ישים המתכוון עין בחינתו אחרי מי לנשות . הדעת האחד דעת חכמי התלמוד הממעיט מכלם למנות מלכי פרס לא יותר מארבעה , והדעת השני המרבה מכלם למנות מלכי פרס לא פחות מארבעה עשר . על דעת חכמי התלמוד אחשורוש שבספר הזה הוא , השלישי למלכי פרס , הראשון היה דרויש המדי אשר קבל מלכות בבל ומלך ב' שנים . אחריו כורש הפרסי ג' שנים . אחריו אחשורוש י"ד שנים ובשנת ג' למלכותו עשה משתה . ובשנת שבע לקח אסתר , ובימיו היה הבית בטל מבנינו , בעבור השטנה שכתבו השמרנים צרי יהודה ובנימין . וכבר כתבתי שם מן הטענות והספקות אשר כבדו מהכיל על פי הדעת הזאת , ופה מצאתי עוד טענה לחוסיק על פי הסדר הזה . הן אסתר אשר המלך אהב אותה מכל הנשים , וכל שאלתה ובקשתה לא חשך ממנה . ומרדכי היחודי משנה למלך אחשורוש , וגדול ליהודים ודורש טוב לעמו . איככה יוכלו להתאפק ולראות ברע אשר ימצא לבית אלהינו שהוא בטל מבנין בחצי מלאכתו ולא עמדו לבקש בלפני המלך לתת להם רשיום על השלמת הבנין כאשר עשה בנו דרויש אחריו . ויותר כאשר אמר להם המלך וחסס נתנו על היסודים כטוב צעניכם והמה כתבו בשם המלך והתמו בטבעת המלך לאבד כל חיל עם ומדינה הצרים אותם , זמי צרים להם יותר כשמרנים צרי יהודה ובנימין אשר כתבו שטנה לבטל

לבטל מלאכת הבנין . והיה להם לכתוב לאבד הצרים האלה ,
 והבנין יוגמר כמצות המלך ? ואם ישיבני משיב מן הדרש בתל'
 (מגלה שו, א) עד חצי המלכות . אמר רבא עד חצי מלכות ולא כל
 המלכות ולא רב כחון במלכות ומה הוא זס בנין בית היקדש ע"כ .
 הלא כבר אמרתי אין משיבין מן הדרש , ובפרט במקום שהדרש
 זר נראה מתנגד לפשט המקרא . כי בעת ההיא שאמר המלך
 לאסתר מה בקשתך עד חצי המלכות , לא ידע עוד כי מזרע
 היהודים אסתר אשר איננה מגדת את עמה , ולא יכלה לבקש
 או על בנין בה"מ , ואיכה יכוון ע"ז דרש של עד חצי המלכות ,
 ולא יפול רצון או מניעת בקשה במה שלא יבקש השואל .
ועתה נחפשה דרכינו ונחקרה על חזרת המקבילה , אשר
 הסבמה מפי סופרים רבים , ואחריה נטו רובי מפרשי
 המקרא , למנות יותר ויותר מספר מלכי פרס . והנה על דעת
 הזאת , נעדר ההסכמה איזה מלך מיוחד אשר עליו תתיחס כל
 ספור המעשה הזה , ואשוב לשנות שמותם וסדר'ודעות הסופרים
 במלך אחשורוש . (א) כרש הראשון מלך ז' שנים (ולד"ק ל'
 שנים) הוא שלח הגולים הפשי והרשה לבנות הבית , ובטל
 בנינו בשטנת צרי יהודה . (ב) אחשורוש קמביוזס בנו מלך ז'
 שנים . (ג) שני אחים בני מגוש ז' חדשים . (ד) דריוש
 היסדספיוס לו שנים , הוא התיר להשלים בנין הבית בשנת ב'
 למלכותו ונגמר בשנת ו' . (ה) אחשורוש קסירקסיוס בנו ב'
 שנים , ולד"ק הוא אחשורוש בעל אסתר . (ו) ארתחשסתא
 ארוך היר ל"ה שנים (ולד"ק מ' שנים) בימיו עלו עזרא ונחמיה
 לירושלים . (ז) דריוש נטו י"ט שנה : (ח) ארתחשסתא
 מימנון מ' שנה , ועל דעת קצת הוא בעל אסתר . (ט) דריוש
 אוהו כ"ו שנים . (י) ארסיוס בנו ז' שנים : (יא) דריוש האחרון
 ו' שנים . אלה השנים שזכרתי אשר הסופרים מחולקים בהם ,
 ואין סברא או ראיה להוכיח מי מהם צדק .

אך עוד מכשול אחר יש בדרך הזה צריך לפנותו . והוא
 כי לפי משמעות הכתוב (אסתר ב, ו) היה מרדכי
 מן הגולים שגלו עם יכניה מלך יהודה , שנאמר . אשר הגלס

מירושלים עם הגולה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה ועל הפחות שבמספרים. מגלות יכניה עד שנת שתיים עשרה למלך אחשוורוש שבו היה מרדכי משנה למלך, הם קנ"ד שנים, אף כי לדעת האומרים, כי כורש מלך ל' שנים, ואחשוורוש בעל אסתר הוא מימנון. הם רנ"ד שנים. ולפי"ז חי מרדכי כג' מאות שנה. אמנם הזרות הזה מרדכי שנות מרדכי לא יקרה להמרכים במספר מלכי פרס לכו, כי אם גם לפי דעת הכמי התל' היה מרדכי זקן יותר מק"פ שנים. כדאיתא במנחות פ' ר' ישמעאל (דף סד ע"ב עיין תוס' שם). וכירושלמי שקלים פ"ה. ומה שהוא יוחר המה, כי לדעת התרגום על אסתר (ב, ה) היתה אסתר בתולה בת ע"ה שנים בהלקחה אל בית המלך אחשוורוש. והדבר היוצא מחק הטבע והמנהג הוא פלא, ואין לשער בו להבדיל בין רב לרב ממנו.

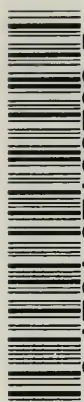
אכז על דרך פשטי המקראות, אין צורך להכנס בדחוקים, ובדברים היוצאים ממנהג, כי איפשר לומר כי מרדכי הוא לא היה מהגולים מירושלים, כי אם אחר מאבותיו הנזכרים במקרא, ואולי הוא קיש, מה שאמר אשר הגלה עם הגולה, כי קיש הנזכר כאן איננו קיש אבי שאול כאשר חשבו קצת, כי זה דבר נמנע שמקיש אבי שאול עד מרדכי שהם יותר מת"ר שנים לא יהיה כ"א ד' דורות, ופה לא יתישב ביישוב שזכרנו במבוא לרות. ובמקומות אחרים, שמונה רק החשובים ומשמיט שמות הבלתי חשובים, כי אם כן מדוע הזכיר קיש והשמיט שאול בנו החשוב ממנו שהיה מלך, כאשר הרגיש בזה החכם הרא"בע שאמר "ואלו היה קיש אבי שאול היה מזכיר שאול כי הוא מלך ולא אביו" (ועפי"ז תגדל התנ"ה שתמהתי על החכם מהר"א מ"ו, במבוא לרות, שדחה סברא במקום שראוי להולמה וקיים במקום שא"א להולמה) ע"כ הנכון הוא לומר כי קיש איננו אבי שאול אבל איש אחר חשוב, ומרדכי מצאצאי צאצאיו מהנולדים בגולה ולא מהגולים עצמם, ומרדכי הנזכר במספר העולים מהגולה איננו מרדכי הנזכר במגלה, ונפלו כל הזרות שזכרתי. וכבר אמרתי

כי כל מה שאדבר בדרושים כאלה הוא סכרא לבד לישב
המקראות על אופן ולא מאמר מוחלט ממני, ע"כ מי יודע
ישיב עליהם.

אמנם מי כותב המגלה הזאת ומתי נכתבה, כבר כתב
על זה החכם המתרגם והמבאר את המגלה הזאת
במבוא שלו דברים מה שיש בהם די עליהם אין להוסיף ומהם
אין לגרוע.

ה' ניסן תקס"ז

Faint, illegible text covering the majority of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

3 1761 07129729 5